

28—29 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 29 maj.	Sid.
Reglering av vissa reservpensioner	5
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	7
Fortsatt giltighet av prisregleringslagen	30
Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.	39
Utbyggnad av pappersmaskinen vid Tumba bruk	90
Finansieringen av vissa kommunala investeringar	93
Reglering av priserna på fisk m. m.	97
Portions- och proviantredovisningen inom försvaret	100
Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet	103
Vissa spörsmål beträffande vattenkraftens utbyggnad	114
Ang. tull- och skattefriheten vid proviantering av flottans fartyg	116
Ang. tull- och skattefriheten för viss skeppsproviant	117

Samtliga avgjorda ärenden.

Tisdagen den 29 maj.	
Statsutskottets utlåtande nr 163, ang. ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.	5
— nr 164, ang. vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.	7
— nr 165, ang. medelsanvisning till kontrollstyrelsen i anledning av elskatteförordningen	7
— nr 166, ang. ersättning i anledning av yrkessjukdom	7
— memorial nr 177, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	7

	Sid.
Jordbruksutskottets utlåtande nr 42, ang. åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område	7
Andra lagutskottets utlåtande nr 32, ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen	30
Bankoutskottets utlåtande nr 20, ang. riksbankens sedelutgivning m. m.	39
— nr 26, ang. kostnaderna för anläggande av ett beredskapstryckeri	90
— nr 27, ang. kostnaderna för anläggande av skyddsrum för riksbankens avdelningskontor	90
— nr 28, ang. utbyggnad av pappersmaskinen vid Tumba bruk ..	90
— nr 29, ang. riksdagspension åt förre riksdagsledamoten A. N. Sjöström	93
— nr 30, ang. fortsatt utgivande av otryckta ståndsprotokoll ..	93
— nr 31, ang. ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte	93
— nr 33, ang. komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1951/52 m. m.	93
— memorial nr 34, om uppskov med behandlingen av ett förslag ang. avlönings- och anställningsvillkor för riksdagens tjänstemän	96
Första lagutskottets memorial nr 31, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	97
— utlåtande nr 32, ang. ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 15:o) och 16:o) lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt	97
Jordbruksutskottets utlåtande nr 40, ang. reglering av priserna på fisk m. m.	97
— memorial nr 41, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	99
Andra lagutskottets utlåtande nr 31, ang. översyn av lagen om för- enings- och förhandlingsrätt	99
— memorial nr 33, ang. förslag till livsmedelsstadga m. m.	99
Statsutskottets utlåtande nr 173, ang. skärgårdens kommunikationsfrågor	99
— nr 174, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. statsverket	99

Måndagen den 28 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr *Andersson, Karl*, anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen samt i propositionerna nr 108 och 110 gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1951/52 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1951/52 till ombyggnad av vissa kaserner vid Södra skånska infanteriregementet m. m.;

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående anslag för budgetåret 1951/52 till kostnader för sjukvård m. m. åt vissa utlänningar;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till de statsunderstödda alkoholistanstalterna m. m.;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar rörande vissa anslag för budgetåret 1951/52 till universitetssjukhusen m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1951/52 till civilförsvaret;

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av aktier i Stockholm—Rimbo järnvägsaktiebolag jämte i ämnet väckta motioner;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till vissa ytterligare investeringar i statens järnvägars fond;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal om koordination mellan statens järnvägar och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds järnvägar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att tillerkänna Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag rätt till viss malmbrytning utöver av riksdagen tidigare medgiven kvantitet;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie tjänster vid kommunikationsverken m. m.;

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till skolöverstyrelsen m. m.;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1951/52 till universiteten jämte i ämnet väckt motion;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1951/52 till privatläroverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till ny ungdomsanstalt för svårbehandlade m. m.;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser vissa avskrivningar av nya kapitalinvesteringar;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1951/52;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1951/52 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa vägreparationer.

Föredrogs och bordlades ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 42.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att jordbruksutskottets utlåtande nr 42 och andra lagutskottets utlåtande nr 32 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde i angiven ordning uppföras näst efter statsutskottets memorial nr 177 samt att statsutskottets utlåtanden nr 173, 174 och 162 skulle i denna ordning sättas sist på samma föredragningslista.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.03 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 29 maj förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollen för den 23 innevarande månad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet avfattat sin hemställan i tre särskilda, med I—III betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I.

Utskottets hemställan bifölles.

Ang. reglering av vissa reservpensioner.

Punkten II.

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 185 framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 479 och II: 613, bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 6 april 1951 förordat utfärda föreskrifter i fråga om reglering av reservpension, som sammanträffade med lön eller tjänstepension enligt av Kungl. Maj:t och riksdagen antagna avlönings- eller pensionsbestämmelser.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget innebar bland annat, att pensions-tillägg och pensionsförhöjning skulle få utgå med fullt belopp jämväl då reservpensionen sammanträffade med lön eller tjänstepension. Däremot hade departementschefen icke ansett sig kunna bi-

träda ett av statskontoret framlagt förslag, att de före 1947 års pensionsreglering meddelade maximeringsföreskrifterna skulle för reservpensionstagarnas del sättas ur kraft.

De i motionerna I: 479, av herr *Arrhen*, och II: 613, av herr *Fröderberg*, framställda yrkandena sammanföll i huvudsak med det av statskontoret framförda förslaget.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Sundelin*, *Söderquist*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmborg* i *Skövde*, *Bergstrand*, *Birke*, *Nihlfors* och *Larsson* i *Stockholm* ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 479 och II: 613 och att därför utskottets yttrande ävensom utskottets hemställan under II bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Herr **SUNDELIN**: Herr talman! Den fråga, som behandlas under nu ifrågasvarande punkt i utskottsutlåtandet, gäller reglering av reservpension, som sammanträffar med lön eller tjänstepension. Det är en lönetekniskt mycket invecklad fråga, som jag här inte skall försöka närmare utreda. Så mycket kan kanske sägas, att det här rör sig om tre grupper av författningsbestämmelser, nämligen de äldre reservbefälsförfattningarna, de nyare reservbefälsförfattningarna och de nyaste reservbefälsförfattningarna.

Nu har statskontoret sagt, att betydande administrativa olägenheter äro förenade med tillämpningen av nuvarande bestämmelser i vad avser reduktion av reservpensionsförmånerna i de fall, att de pensionsberättigade inneha anställning förenad med tjänstepensionsrätt eller åtnjuta dylik pension.

Statskontoret har föreslagit åtgärder för avhjälpan av dessa olägenheter.

Ang. reglering av vissa reservpensioner.

Departementschefen har endast delvis gått med på statskontorets förslag, troligen på grund av kostnadsskäl, ty så vitt jag kan förstå föreligga icke några bärande principiella skäl för att inte gå med på statskontorets förslag. Departementschefens förslag innebär en årlig kostnadsökning av cirka 50 000 kronor och statskontorets förslag cirka 145 000 kronor. Skillnaden blir alltså cirka 95 000 kronor, med vilket belopp statskontorets förslag skulle överstiga Kungl. Maj:ts förslag.

Utom de av statskontoret påpekade administrativa olägenheter, som äro förenade med nuvarande bestämmelser, har det också påvisats, att tillämpningen av desamma leder till stora och omotiverade ojämnheter i fråga om till olika pensionstagare utgående förmåner.

Från statskontorets sida har det sagts, att Kungl. Maj:ts förslag inte råder bot på de administrativa olägenheterna, då däremot enligt statskontorets förslag antalet pensionstyper skulle avsevärt nedbringas, varigenom uträkning och utbetalning av pensionsbeloppen skulle betydligt förenklas. Vi som stå för reservationen ha därför ansett starka skäl tala för ett bifall till statskontorets förslag, som för ovanlighetens skull — kanske man kan säga — innebär en mera generös linje mot de pensionstagare det här är fråga om, samtidigt som förslaget skulle medföra en betydande administrativ förenkling.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den vid utlåtan-det på denna punkt fogade reservationen.

Herr LEANDER: Herr talman! Den betydande förenkling i administrativt hänseende, som reservanterna i första hand ansett motivera en anslutning till statskontorets förslag, synes utskottsmajoriteten inte vara av sådan betydelse att den kan vara värd det tredubbla beloppet, som staten alltså årligen får betala.

Olägenheten — det är en mycket krånglig historia, som man inte här kan

gå in på — att omräkna dessa pensioner vid varje utbetalningsperiod — alltså varje månad — om vederbörande har varit tjänstledig eller sjukledig, kvarstår i båda fallen, vare sig man följer statskontorets eller Kungl. Maj:ts linje. De förenklingar, som statskontorets förslag skulle medföra, ha vi inte funnit vara av sådan vikt, att de motivera att gå med på förslaget om det högre beloppet.

Jag skall utöver detta nöja mig med att fästa kammarens uppmärksamhet på att genom statskontorets anknytning till de i år tidigare beslutade höjningarna av maximigänserna när det gäller tjänstemännens löner, skulle den förbättring i lönehänseende, som statskontorets förslag innebär, bli en förbättring uteslutande för dem, som stå i 26 lönegraden och däröver. Endast detta förhållande torde, anser jag åtminstone för min del, vara av den art, att vi för den skull inte gärna kunna biträda detsamma.

Jag yrkar med dessa ord, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr SUNDELIN: Herr talman! I statsutskottets femte avdelning, som behandlat detta ärende, hade vi föredragande både från departementet och från statskontoret. Det förefaller åtminstone mig rätt underligt att de uppgifter, som lämnats från båda dessa håll, varit varandra så motstridiga.

Den upplysning, som herr Leander nu senast lämnade, att de pensionsförbättringar, som innefattas i föreliggande förslag, endast skulle komma tjänstemän och penionstagare i lönegrad 26 och däröver till godo har inte lämnats från något håll under ärendets utskottsbehandling, och jag tillåter mig därför starkt betvivla att den uppgiften kan vara riktig.

Herr LEANDER: Jag vill bara upplysa om att den uppgift det här är fråga om, d. v. s. att ingen under 26 lönegraden får någon som helst favör av ett bifall till statskontorets förslag och till reservationen, icke har lämnats vid föredragningarna. Den framgår inte heller av propositionen. Jag kan emellertid med-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

dela, att jag har fått denna uppgift från det mest auktoritativa håll, från civildepartementet. Jag skulle finna det mycket märkvärdigt, om uppgiftslämnaren inte skulle veta vad han talade om.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Mannerskantz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundelin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande 163 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Mannerskantz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten III.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning

om skatt å elektrisk kraft (elskatteförordning) m. m., i vad propositionen avser medelsanvisning till kontrollstyrelsen, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av yrkessjukdom; och

nr 177, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 42, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 27 april 1951 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 207, hade Kungl. Maj:t, under återopande av ett bilagt utdrag av protokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som angivits i propositionen;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa priser på brödsäd och oljeväxter av 1952 års skörd i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen angivits;

dels å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 34 000 000 kronor;

b) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 105 000 000 kronor;

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

c) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor;

dels antaga vid propositionen fogat förslag till förordning angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 498 av herr *Persson, Helmer*, och herr *Öhman* samt II: 635, likalydande, av herr *Karlsson* i Stuvsta m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte dels medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som i propositionen angivits, men med de ändringar, som föreslagits i motionerna, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa priser på brödsäd och oljeväxter av 1952 års skörd först sedan i motionerna förordade förhandlingar med jordbrukets organisationer ägt rum, dels å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln anvisa a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 233 miljoner kronor, b) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 104 miljoner kronor, c) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 12 miljoner kronor, dels ock antaga det genom propositionen framlagda förslaget till förordning angående reglering av införseln av vissa djur och jordbruksprodukter m. m.;

2) I: 499 av herr *Mannerskantz* m. fl. och II: 634, likalydande, av herr *Hæggbloom* m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 207 angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område måtte förorda åtgärdernas utformning i

huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits i motionerna;

3) I: 500 av herr *Pettersson, Georg*, och II: 636, likalydande, av herr *Ahlsten* m. fl.;

4) I: 501 av herr *Nilzon, Ivar*, m. fl. och II: 641, likalydande, av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl.;

5) I: 502 av herr *Niklasson* m. fl. och II: 637, likalydande, av herr *Adolfsson* m. fl.;

6) I: 503 av herr *Jansson* m. fl. och II: 639, likalydande, av herr *Ericsson* i Näs m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att en clearing mellan smör och margarin med det snaraste skulle införas på den inhemska marknaden;

7) I: 504 av herr *Jansson* och herr *Karlsson, Fritiof*, samt II: 638, likalydande, av herr *Pettersson* i Norregård m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta, att körlinjebidrag till mejerier skulle utgå under produktionsåret 1951/52, samt att riksdagen till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område måtte anvisa ett förslagsanslag av 34 miljoner kronor, ur vilket anslag medel till körlinjebidrag skulle utgå;

8) I: 505 av herrar *Ohlön* och *Spetz* samt II: 640, likalydande, av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an hålla om en skyndsamt utredning av problemet huru man bäst skulle kunna åstadkomma en sådan differentiering av mjölkpriset, att i första hand de mindre jordbruket, som på grund av naturliga förutsättningar vore särskilt beroende av mjölkproduktionen, kunde erhålla en rättvis andel av kompensationen för de höjda arbetskostnaderna utan att en nödvändig anpassning av mjölkproduktionen till marknadsläget äventyrades, samt att vad i motionerna anförts måtte beaktas vid utredningen;

9) II: 633 av herr *Lundberg*;

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

10) II: 642 av herr *Andersson* i Dun-ker m. fl., samt

11) II: 643 av herrar *Lindström* och *Andersson* i Ryggestad.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 504 och II: 638 samt II: 633, sistnämnda motion såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 498 och II: 635 i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts framställning, I: 499 och II: 634, I: 500 och II: 636, I: 501 och II: 641, I: 502 och II: 637, I: 503 och II: 639, II: 642 samt II: 643,

1) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som utskottet förut i utlåtandet angivit;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa priser på brödsäd och oljeväxter av 1952 års skörd i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förut angivits; samt

3) å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 34 000 000 kronor,

b) till Kostnader i samband med Svenska spannsmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 105 000 000 kronor, samt

c) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för Statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor;

B. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 498 och II: 635, i denna del, ävensom med avslag å motionen II: 633, såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående reglering av införsel av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

C. att motionerna I: 505 och II: 640 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet funnos fogade åtskilliga reservationer.

I fråga om prisjusteringar, oljeväxtregleringen och regleringen av handeln med mjölk m. m. hade reservation avgivits av herrar Carl Sundberg, Hæggbom och Isaksson, vilka ansett, att motionerna I: 499 och II: 634 borde bifallas och att därför utskottets yttrande ävensom utskottets hemställan under punkten A bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade.

I fråga om regleringen av handeln med mjölk m. m. hade reservation anförts av herrar Näslund, Johnsson i Kastanjegården och Svensson i Ljungkile, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 505 och II: 640, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning av problemet, huru man bäst skulle kunna åstadkomma en sådan differentiering av mjölkpriset, att i första hand de mindre jordbruket, som på grund av naturliga förutsättningar vore särskilt beroende av mjölkproduktionen, kunde erhålla en rättvis andel av kompensationen för de höjda arbetskostnaderna utan att en nödvändig anpassning av mjölkproduktionen till marknadsläget äventyrades samt att vad i motionerna anförts måtte beaktas vid utredningen.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! I avslutning till jordbruksutskottets förevärande utlåtande nr 42 skall jag be att få säga några ord.

Jag vill inte fördölja, att när vi i jordbruksutskottet påbörjade behandlingen

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

av detta ärende, hade jag en viss förhoppning om att — såsom någon gång tidigare skett beträffande motsvarande ärende — utskottets utlåtande skulle kunna bli enhälligt. Denna min önskan har emellertid, som synes, inte blivit uppfylld. Men detta kan ju naturligtvis inte hjälpas. Varje utskottsledamot har ju givetvis sin fulla rätt att reservationsvis tillkännagiva mot utskottsutlåtandet avvikande mening. I förhållande till antalet motioner, som blivit väckta i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ärendet och som i samband med propositionen behandlats av utskottet — inte mindre än 19 stycken — vågar jag dock säga, att det har lyckats oss utskottsledamöter ganska bra att sammanjämka de olika meningsriktningarna. Jag vågar vidare nämna, att i betraktande av ärendets — jag skulle vilja säga ömtåliga beskaffenhet, ha några större stridigheter icke förekommit vid propositionens behandling i utskottet. Nej, tvärtom kan jag vitsorda att diskussionerna varit enbart sakliga och helt lidelsefria.

I detta sammanhang anser jag mig böra understryka en sak, som utskottet i utlåtandet anmärkt — en anmärkning som enligt min och hela utskottets mening är fullt befogad. Det gäller tidpunkten för propositionens avlämnande till riksdagen. Utskottet erinrar om att den mellan parterna — d. v. s. jordbruksnämnden å ena och jordbrukets organisationer å andra sidan — träffade uppgörelsen ingicks först den 20 april innevarande år. Utskottet fortsätter härefter: »Följden härav har emellertid blivit, att föreliggande proposition först vid en sen tidpunkt kunnat föreläggas riksdagen. Utskottet har därför haft en mycket begränsad tid till sitt förfogande för behandlingen av detta omfattande och viktiga ärende. Utskottet beaktar till fullo de svårigheter, som äro förbundna med dessa förhandlingar, och den krävande och tidsödande karaktären av det utredningsarbete, som måste föregå dem. Utskottet kan likväl icke underlåta att framhålla önskvärdheten av att förhandlingarna för framtiden planläggas på sådant sätt, att de

kunna slutföras vid en tidigare tidpunkt än i år varit fallet, så att utskottet och riksdagen kunna disponera längre tid för behandling av jordbrukets prisregleringsfrågor.»

Jag skall naturligtvis inte här försöka göra något som helst uttalande i fråga om vem eller vilka, som närmast bära ansvaret för dröjsmålet i fråga. Faktum är emellertid, att dröjsmålet medfört en ganska betydande olägenhet med avseende på utskottsbehandlingen av ärendet — för att nu inte tala om den kritik, som snart sagt årligen riktas mot utskottet för att ärendet så sent lämnas till kamrarna.

Innan jag nu går att nämna något om vissa av de i anledning av propositionen väckta motionerna och om de mot utskottsutlåtandet avgivna reservationerna, anser jag mig böra med några ord motivera mitt eget och mina meningsfränders inom utskottet ställningstagande till ärendet. Som framgår av utlåtandet ha vi i stort sett anslutit oss till den kungl. propositionen och tillhöra därför utskottsmajoriteten. Detta bör emellertid icke och får icke tolkas som bevis för att vi hundraprocentigt godkänna eller gilla vad som föreslås i propositionen och utskottsutlåtandet. — Nej, så är ingalunda fallet. På vissa punkter hade vi nog önskat att utlåtandet varit något annorlunda formulerat, särskilt i fråga om vissa motioner i anledning av propositionen. Att vi emellertid inom utskottet inte ha vare sig framfört yrkanden i överensstämmelse härmed eller i reservationer tillkännagivit våra önskemål därvidlag beror närmast därpå, att vi icke ansett oss böra desavuera våra underhandlare vid uppgörelsen med jordbruksnämnden. I dessa förhandlingar ha ju, som bekant, deltagit representanter för jordbrukarnas organisationer, exempelvis Lantbruksförbundet, Svenska mejeriernas riksförening och Riksförbundet Landsbygdens folk. Enligt vår mening skulle det under sådana förhållanden icke ha varit lämpligt — man skulle nästan våga säga, att det skulle se litet underligt ut — att vid ärendets behandling i riksdagen framställa för-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

slag om ändringar i vad våra förhandlare för sin del godkänt och kommit överens med motparten om. Ett dylikt tillvägagångssätt skulle, som sagt, enligt vår bestämda mening ha varit ur flera synpunkter sett mindre lämpligt.

Sedan bör jag kanske med några ord beröra de vid utskottsutlåtandet fogade reservationerna.

I ett par motioner har det yrkats att även Visby skall nomineras som prisort för spannmål. Det är samma yrkande, som följer sig under den blanka reservationen av herr Ahlsten. Till stöd för detta yrkande har bl. a. åberopats Gotlands belägenhet och därmed sammanhängande transportsvårigheter.

I anledning härav har utskottet velat erinra, att föregående år en avsevärd reduktion företogs av antalet prisorter i syfte att ernå rationalisering av spannmålstransporterna samt administrativa förenklingar. De skäl, som anförts till stöd för yrkandet i förevarande motioner, torde kunna anföras även beträffande åtskilliga andra orter i landet. Med hänsyn till vad utskottet tidigare anfört om att »vid god skörd och mera normala förhållanden på spannmålsmarknaden ett friare prisbildningssystem än det nuvarande är att föredraga», anser utskottet det icke lämpligt att nu ånyo utöka antalet prisorter. Utskottet finner sig därför icke kunna biträda ifrågavarande yrkande utan ansluter sig i stället till Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Beträffande oljeväxtregleringen har i vissa motioner föreslagits, att regeringen i samband med förhandlingarna om jordbrukspriserna under nästkommande höst bör genomdriva en prissänkning på oljeväxtfröer i förhållande till andra jordbruksprodukter i syfte att befördra produktionen av inhemskt foder. Med anledning härav vill utskottet till att börja med erinra om att prisrelationerna mellan å ena sidan oljeväxtpriser och å andra sidan flera andra jordbruksprodukter, särskilt spannmål, förskjutits under den sista tidens prisutveckling och efter den senast ingångna prisöverenskommelsen. På denna grund har utskottet ansett att yrkandet numera saknar

aktualitet. Motionerna ha därför avstyrkts av utskottet. Ut i den med nr 4 betecknade reservationen har herr Sundberg m. fl. i anslutning till yrkandet i vissa motioner framfört en del synpunkter och förslag. Utskottet redovisar motionerna på sidorna 33, 37 och 38, till vilka jag ber att få hänvisa.

I vissa andra motioner har det hemställts, att riksdagen måtte besluta att standardiseringen av mjölkens fetthalt skall avskaffas. Vidare har det yrkats, att standardiserad mjölk med högre fetthalt än 3 procent skall få saluföras såväl i flaskor som i lös vikt. Slutligen har det hemställts, att Svenska mejeriernas riksförening skall få rätt att försälja konsumtionsmjölk med högre fetthalt än 3 procent.

Vad sålunda anförts i propositionen och nyssnämnda motioner har inte föranlett annat yttrande från utskottets sida, än att utskottet erinrar om följande uttalande i sitt den 17 april 1951 avgivna utlåtande nr 13, vilket godkännts av riksdagen: »I motionerna I: 360 och II: 479 har förordats, att mejerierna skola tillåtas att vid sidan av den till 3 procent fetthalt standardiserade mjölken saluföra mjölk av högre fetthalt. Utskottet vill i likhet med motionärerna framhålla, att försäljning av mjölk av sistnämnda slag kan tänkas medföra en önskvärd lättnad i fråga om avsättning av mejeriprodukter. Såsom förutsättning för att dylik försäljning skall få äga rum torde dock böra gälla, att den till nuvarande fetthalt standardiserade mjölken alltjämt tillhandahålles samt att jämväl den fetare mjölken blir föremål för standardisering. Därefter sådan mjölk skulle anses böra saluföras, torde enligt utskottets mening priset böra fastställas efter förhandlingar mellan jordbruksnämnden och jordbrukarnas organisationer. Med hänvisning till de synpunkter som nu angivits vill utskottet uttala, att Kungl. Maj:t torde böra ägna uppmärksamhet åt ifrågavarande spörsmål samt vidtaga de åtgärder, som kunna befinnas erforderliga.»

Utskottet har inte ansett sig ha någon anledning att nu fatta något annat

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

beslut utan intar samma ståndpunkt som i april och har tillåtit sig att hänvisa till det yttrande som då avgavs.

Yrkandet om subventionering av mjölk i samband med standardiseringens slopande har utskottet icke ansett sig böra biträda.

I en reservation av herr Näslund m. fl. har yrkats bifall till motionerna I: 505 och II: 640. I dessa motioner hemställas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsamt utredning av problemet, huru man bäst skall kunna åstadkomma en sådan differentiering av mjölkpriset, att i första hand de mindre jordbruken, som på grund av naturliga förutsättningar äro särskilt beroende av mjölkproduktionen, kunna erhålla en rättvis andel av kompensationen för de höjda arbetskostnaderna utan att en nödvändig anpassning av mjölkproduktionen till marknadsläget äventyras samt att vad i motionerna anförts måtte beaktas vid utredningen.

I anledning av vad som anförts i dessa motioner framhåller utskottet, att det enligt dess mening vid utformningen av de prisreglerande åtgärderna är angeläget att söka få till stånd största möjliga rättvisa olika jordbrukaregrupper och områden emellan. Utskottet har alltså understrukt vad som sagts i dessa motioner. Det lär enligt utskottets mening icke heller kunna bestridas, att den nu på grund av de ändrade marknadsförhållandena nödvändiga omläggningen av produktionsinriktningen i och för sig kan komma att innebära svårigheter för sådana jordbrukare, som ha mjölken som huvudsaklig inkomstkälla och som på grund av naturförhållandena ha svårigheter att lägga om sin produktion. Å andra sidan innefattar, såsom tidigare framhållits, den nu träffade uppgörelsen en viss differentiering av mjölkpriset, som är avsedd att åtminstone i någon mån utjämna de olägenheter, som ha påpekats i motionerna.

Utskottet vill även erinra om att vissa med frågan om mjölkprisdifferentieringen sammanhängande spörsmål för närvarande äro föremål för överväganden inom producentbidragsutredningen. Den

utredning, som pågår om produktionsinriktningen vid det mindre jordbruket och därmed sammanhängande spörsmål, torde även komma att i viss mån belysa det spörsmål, varom här är fråga. Jag tror att den ena kommittén, som utreder spörsmålet, heter »producentbidragsutredningen» och den andra »småbruksutredningen». Det är klart, att under sådana förhållanden har utskottet inte ansett sig ha någon anledning att tillstyrka, att en ny utredning skall igångsättas enligt de i motionerna angivna riktlinjerna.

Jag skall inte trötta kammaren längre; jag vill endast tillägga, att vad övriga i propositionen förordade regleringar beträffar har utskottet icke haft någon erinran, och några motioner föreligga icke heller i fråga om dessa avsnitt av propositionen.

I övriga här icke berörda delar tillåter jag mig att hänvisa till utskottets utlåtande.

I överensstämmelse med vad jag här anført kommer jag, herr talman, att vid behandlingen av de särskilda punkterna yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NÄSLUND: Herr talman! Jag har på den föredragna punkten intet annat yrkande att ställa än som redan är framställt av utskottets ordförande. Men då det förefaller mig lämpligt att överläggningen får omspanna hela utskottsutlåtandet, har jag redan vid denna tidpunkt i diskussionen velat ytterligare belysa motiveringen för den reservation, som jag anslutit mig till och som finnes fogad till utskottets utlåtande.

Jag kanske får börja med att understryka vad utskottsordföranden nyss sade i inledningen till sitt anförande, nämligen att överläggningarna inom utskottet varit sakliga och att alla tydligen varit besjälade av önskan att ernå bästa möjliga resultat. Däremot vill jag ännu starkare än han understryka den tidsnöd, som varit förhärskande under utskottsbehandlingen. Jag vill med detta understryka varken rikta mig mot Kungl. Maj:t eller dem, som närmast äro ansvariga för

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

propositionens tekniska utformning. Den beror naturligtvis på de förberedande arbeten, som skola ligga till grund för prisuppgörelserna, och därför måste enligt min mening Kungl. Maj:t kommande år sörja för att avgörandena pressas fram i sådan tid, att Kungl. Maj:t får nödig tid på sig att presentera de förslag, som skola läggas på riksdagens bord.

Om vi sålunda äro eniga på alla de punkter, där Kungl. Maj:t gjort någon hemställan i propositionen, vare sig det gäller anslagsbelopp, bemyndiganden eller författningar, äro vi däremot inte på alla punkter överens om skrivningen. Herr Tjällgren har här ägnat några ord åt den reservation, som är undertecknad av mig och två kamrater i andra kammaren. Han har delvis besvarat den med citat ur utskottets eget utlåtande. Jag ber, herr talman, att ytterligare få belysa vad utskottet säger när det gäller fördelningen av det belopp på 209 miljoner kronor, som skall tillföras jordbruket som kompensation för de ökade omkostnaderna.

De ökade omkostnaderna bero ju närmast på de höjda arbetslönerna, och eftersom arbetslönerna uträknas per timme, ingå ju däri också automatiskt kostnaderna för det arbete, som jordbrukarna själva nedlägga vid driften av sina gårdar. Det har nu föreslagits att kompensation härför skulle beredas bl. a. genom höjda priser på brödsäd, oljeväxter, potatis, kött och fläsk samt grädde och ost, och även genom beräknade prishöjningar på produkter med fri prisbildning. På detta sätt beräknar man tillföra kalkylen 172,5 miljoner kronor, och återstoden skall tas ut genom ett clearingförfarande, som det är alltför vidlyftigt att här ingå på.

I varje fall har inom utskottet upplysts att 24 miljoner kronor skulle stå till förfogande för att tillgodose den del av jordbruket, som inte på grund av naturliga betingelser kan övergå till annan produktionsinriktning. Marknadsläget är ju sådant att mjölkproduktionen givetvis bör begränsas och en övergång ske till produktion av spannmål, såväl brödspannmål som foderspannmål. Och där-

emot är ingenting att erinra. Men nu förhåller det sig på det sättet, att det finns stora grupper av jordbruk i detta land, där produktionsinriktningen över huvud taget inte *kan* i någon nämnvärd grad läggas om. Där är man helt enkelt hänvisad till en fortsatt mjölkproduktion och en fortsatt animalieproduktion, om det över huvud taget skall medges att de människor, som befolka dessa bygger, skola stanna kvar där. Har man en annan uppfattning på den punkten, är naturligtvis den föreslagna metoden riktig.

Det råder alltså missnöje med fördelningen av dessa 209 miljoner kronor, och reservanterna vända sig också mot denna fördelning. På den kritiken svarar utskottet med de ord, som herr ordföranden nyss här citerade, och jag skall också be att få citera vad utskottet sagt för att ytterligare understryka detta uttalande. Utskottet säger: »Det lär enligt utskottets mening icke heller kunna bestridas, att den nu på grund av de ändrade marknadsförhållandena nödvändiga omläggningen av produktionsinriktningen i och för sig kan komma att innebära svårigheter för sådana jordbrukare, som ha mjölken som huvudsaklig inkomstkälla och som på grund av naturförhållandena ha svårigheter att lägga om sin produktion. Å andra sidan innefattar, såsom tidigare framhållits, den nu träffade uppgörelsen en viss differentiering av mjölkpriset, som är avsedd att åtminstone i någon mån utjämna dessa svårigheter.»

Ja, man lär väl få söka med ljus och lykta efter något mer krystat uttalande när det gäller att hitta på motiv för att avvisa en anmärkning emot den nuvarande kompensationsfördelningen. För att det inte skall behöva misstänkas att motionärerna och reservanterna ha kommit fram med något nytt påhitt eller att det hos dem har uppstått någon förflugen tanke, ber jag, herr talman, att till kammarens protokoll få notera vad 1942 års jordbrukskommitté anförde och vilket tagits upp i den av 1947 års riksdag behandlade propositionen då riksdagen tog ställning till riktlinjerna för den fram-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

tida jordbrukspolitiken. Jag tillåter mig att tynga protokollet med följande citat av vad jordbrukskommittén sagt: »Vad angår regleringsåtgärderna för mjölk och mejeriprodukter på den inhemska marknaden framhåller kommittén, att man, om statliga pristilllägg å mjölk skola utgå även i fortsättningen, bör liksom för närvarande använda dessa pristilllägg för att genomföra en differentiering av producentpriserna å mjölk. Denna differentiering bör bland annat syfta till att förhindra, att jordbruken i de bästa naturliga jordbruksområdena få en högre lönsamhetsgrad än som avsetts med det statliga stödet åt jordbruksproduktionen. Om denna differentiering, fortsätter kommittén, »jämte den avvägning av stödet åt andra slag av jordbruksprodukter, som statsmakterna kunna vidtaga, ej visar sig tillräcklig för att förhindra ett dylikt förhållande, kan man enligt kommittén tänka sig att uttaga en särskild mjölkavgift i vissa jordbruksområden och låta de medel, som inflyta härigenom, komma jordbruket i andra delar av landet till godo.»

Departementchefen fortsätter med ett eget yttrande av följande lydelse: »I första hand synes man böra söka förhindra en dylik utveckling genom det sätt på vilket man avväger prisstödet åt olika grenar av jordbruksproduktionen. Då animalieproduktionen spelar den största rollen för de mindre jordbruken och vegetabilieproduktionen den största rollen för de större jordbruken, bör man redan genom avvägningen av stödet mellan dessa båda produktionsgrenar kunna eliminera i vart fall en betydande del av de differenser i fråga om lönsamheten, som eljest skulle kunna uppstå mellan basjordbruken och jordbruken i därövanför liggande storleksgrupper. För att ej för animalieproduktion förmånlig prisavvägning skall motverka sitt syfte, kan det vidare befinnas nödvändigt att uttaga en särskild mjölkavgift å mjölkproduktionen från de större jordbruken.»

Detta skrevs i propositionen till 1947 års riksdag, och 1947 års riksdag biföll denna proposition. Nu har händelseut-

vecklingen, fortare än vi måhända anat, fört oss till den tidpunkt, då man bör uppta till prövning tanken på en särskild mjölkavgift.

Utskottets ordförande säger att inte heller han — och jag förmodar att han talar å sina partikamraters vägnar — i alla delar är belåten med den föreliggande propositionen, men att han med hänsyn till att han inte ville desavuera förhandlingarna vid prisuppgörelsen ansett sig böra underlåta att reservationsvis framföra några anmärkningar.

Ja, herr talman, jag skulle kunna förstå detta resonemang, därest det här endast gällde den tid, som uppgörelsen omspänner. Men här är det ingen som har gjort några anmärkningar mot att prisuppgörelsen, som är avsedd att gälla från den 1 september till den 31 december, skall effektueras på det sätt, som uppgörelsen stadgar. Vår mening är att tanken om införande av en särskild mjölkavgift bör komma till uttryck vid den förnyade omprövning av uppgörelsen, som skall äga rum vid årsskiftet, och att detta inte är någon förflugen tanke, kan ju, herr talman, verifieras genom nyssnämnda citat ur riksdagens eget tryck.

Vad innebär då den motsatta uppfattningen till den som vi givit uttryck åt? Jo, då skulle man aldrig våga sig på att rekommendera riksdagen att ge uttryck för att riksdagen själv har en annan ståndpunkt än vad underhandlarna ha. Det kan väl ändå inte vara allvarligt menat att man i fortsättningen ovillkorligen skall underkasta sig innehållet i varje särskild avtalsuppgörelse? Jag förmodar att det är riksdagens självklara rätt och skyldighet att ge uttryck åt den uppfattning, som riksdagen anser vara riktigare. Och i detta fall synes mig tillfället vara synnerligen lämpligt valt för riksdagen att göra ett eget uttalande, eftersom nya förhandlingar skola upptagas vid tiden för årsskiftet, om man, nota bene, anser att det föreligger motiv för en erinran.

Jag skall, herr talman, sluta med att säga, att om man åtminstone skall få ta utskottsmajoriteten på allvar, när den skriver så kritikfullt mot sin egen stånd-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

punkt — jag använder det uttrycket — måste jag säga att det är ett försummat tillfälle från utskottets sida att inte beakta detta och framföra de synpunkter som återgivits i motion nr 505 i första kammaren och nr 640 i andra kammaren.

Herr Tjällgren sade nyss att utskottet hade med hänsyn till pågående utredningar — han nämnde att frågan om mjölkprisdifferentieringen är föremål för överväganden inom producentbidragsutredningen — ansett sig böra avstyrka bifall till den i folkpartimotionerna gjorda framställningen. Men det förhåller sig ju så, ärade kammarledamöter, att producentbidragsutredningen bara sysslar med frågor angående producentbidraget, och eftersom producentbidraget i varje fall inte berör någon fastighet, vars storlek överstiger 10 hektar, äro ju alla de svenska jordbruk, vilkas areal överstiger 10 hektar och som bruka kallas bondejordbruk eller normbasjordbruk, inte föremål för någon utredning i denna del. Det är ingen som överväger, hur innehavarna av sådana jordbruk skola kunna kompenseras för utebliven ersättning för ökade arbetskostnader, när vederbörande jordbruk icke har möjligheter att övergå till annan produktionsinriktning. Det finns ju stora arealer, åtminstone högre upp i inlandet, där gång efter annan inte ens fodersåden kan mogna, och där går det inte att basera jordbrukarnas existens på en övergång till exempelvis spannmålsodling — det ligger i öppen dag.

Herr talman! Jag skall be att få återkomma med mitt yrkande, när vi behandla den punkt, som berör de ovan nämnda motionerna.

Herr JANSSON: I Kungl. Maj:ts proposition nr 207 liksom i utskottets utlåtande talas om att det clearingförfarande mellan smör och margarin, som ingår i den mellan jordbrukets organisationer och jordbruksnämnden träffade uppgörelsen, kan tillämpas såsom en nödfallsåtgärd. Då det för närvarande

förhåller sig på det sättet, att avsättningsfrågan beträffande smör är småbrukets största problem, vill jag med några ord beröra denna fråga och framföra några synpunkter på speciellt småbrukets möjligheter i detta sammanhang.

Jag vill då först framhålla, att man i diskussionen i denna fråga ofta bortser ifrån att småbruket inte kan göra några driftsomläggningar i egentlig mening. Småbruket är beroende av mjölkproduktionen som huvudsaklig inkomstkälla. Under det senaste årtiondet ha betydande kapitalinvesteringar gjorts i betesvallanläggningar just för denna produktionsriktning. Därtill kommer att mjölkproduktionen vid småbruket är intimt förknippad med produktionen av fläsk och kött. En produktionsomläggning för småbruket i den riktningen, att försök skulle göras med oljeväxtodling eller matfetsproduktion på vegetabilisk väg, är inte möjligt att genomföra, ty det betyder att småbruket får reducera sin produktion av fläsk och kött. Detta vore mycket olyckligt, sett ur hela folkhushällets synpunkt.

De problem, som ha uppstått på grund av avsättningssvårigheterna beträffande smöret, bottna enligt min mening däri, att det råder en alltför stor prisspänning mellan margarin och smör. Jag tror att denna skillnad skulle minskas, om man gjorde på det sättet, att man höjde clearingavgiften för margarinet och i motsvarande grad sänkte smörpriset. En minskning av prisspänningen mellan smör och margarin skulle alltså leda till att konsumtionen av smör ökades. Jag har den uppfattningen, att om man på allvar i denna situation vill ge småbruket möjligheter att arbeta i fortsättningsen och om man vill — jag understyrker även den sidan av saken — genomföra den yttre rationalisering på lång sikt, som 1947 års jordbruksreform innebar, måste småbruket beredas tillfälle att allttjämt till fullo producera mjölk och i sammanhang därmed kött och fläsk.

Genom att höja margarinpriset och sänka smörpriset minskas alltså prisspänningen mellan smör och margarin.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Det är denna väg, som det i den aktuella situationen är nödvändigt att gå, och jag anser att den bör följas.

Jag vill också i detta sammanhang understryka, att det i stora delar av vårt land, speciellt i sydsvenska höglandet, där ju småbruket är förhärskande och där marken består av släppliga moränjordar, inte går att tänka sig kreaturslösa småbruk över huvud taget. Där måste jordbrukarna räkna med att kunna tillföra jorden naturlig gödsel, och sådan går ju inte att erhålla med mindre det finns kreatur på dessa fastigheter. Av dessa skäl kan man på goda grunder säga att mjölkproduktionen är ett nödvändigt stöd åt våra småbruk.

Jag vill inte så mycket orda om den nu träffade uppgörelsen, men jag vill göra gällande, att nog hade man kunnat önska att överenskommelsen i något högre grad hade beaktat småbrukets ställning i detta sammanhang. Det råder säkerligen ingen tvekan om — det måste jag säga — att småbruket blivit mindre gynnat vid uppgörelsen än kanske någon gång tidigare. Det beror väl på den situation, som varit rådande. Det har nämligen för förhandlingsdelegerade inte varit lätt att komma till rätta med problemet, då det föreligger ett så betydande överskott på smör. Vad detta betyder för småbruket i kronor och ören vågar jag inte uttala mig om, men jag vill säga att ett småbruk i basjordbruksklassen, t. ex. på 20 tunnland, genom den träffade uppgörelsen icke får någon eller i varje fall mycket liten prishöjning på smör. Småbruket kan få en viss prishöjning på fläsk, men på grund av att fläskpriset numera överstiger basnoteringen — den aktuella noteringen enligt kalkylerna — blir det ingen höjning av priset för fläsk med 40 öre utan bara en höjning med 15 öre. Det kommer att få en prishöjning på kött och på potatis med varierande belopp, beroende på den odling, som bedrivs på småbruket. Jag tror att det för dessa småbruk kan bli fråga om ett belopp på några hundra kronor. Slår man ut dessa kronor på antalet arbetstimmar, som man får göra när det gäl-

ler dessa jordbruk, blir löneförhöjningen per timme mycket obetydlig.

Det är klart att det finns vissa faktorer, som härvidlag spela in, bl. a. om småbruket är ändamålsenligt arrangerat, om det där finns ändamålsenliga ekonomibyggnader o. s. v. Det är klart att dess innehavare kan ta ut en högre arbetslön; han kan i det närmaste ta ut en lön, som motsvarar lantarbetsarens, om han är duktig och driver jordbruket rationellt. Å andra sidan finns det småbruk — och det gäller det stora flertalet — där innehavaren inte har denna ändamålsenliga arrangering av fastigheten. Han har inte några ordentliga ekonomibyggnader, och även andra faktorer saknas, som göra att innehavaren inte kan, hur duktig jordbrukare han än må vara, ta ut den i kalkylen beräknade minimilönen som arbetsförtjänst.

Jag vill stryka under detta av den anledningen, att man inför denna utveckling måste fråga sig, hur det skall gå i framtiden, om det fortsätter på det sätt som det nu gör. Det blir ju svårt att varje år räkna in i kalkylen för jordbruket den höjning, som representeras av att lantarbetsarlönerna tillåtas stiga, och situationen blir då, att lantbrukaren inte kan få den ersättning för sitt eget arbete, som han bör ha, därför att han på detta sätt för varje år sackat mer och mer efter.

Den frågan uppkommer också i detta sammanhang, om den yttre rationalisering och även den inre, som är beslutad genom 1947 års jordbruksreform, kan byggas ut på ett så rationellt sätt att även småbrukarna kunna följa med i takten. Det är den stora frågan, och den bör man ägna den allra största uppmärksamhet.

Till slut vill jag ytterligare en gång ha sagt, herr talman, att den springande punkten i dagens läge är huruvida småbrukarna kunna få avsättning för mjölken och alltså även för smöret. Jag skulle till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet vilja göra den rekommendationen, att man omedelbart vidtar åtgärder för att införa en clea-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

ringavgift på margarin av sådan storleksordning, att den samtidigt som man tar ut ett något högre margarinpris ger möjlighet till en sänkning av priset på smör. På så sätt tryggas avsättningen av denna för vårt småbruk så oerhört viktiga produkt.

Herr SUNDBERG, CARL: Herr talman! Man klandrar understundom riksdagens arbetsformer och det sätt, på vilket olika frågor ibland behandlas. Förvisso är denna kritik ofta befogad.

Jag anser att ett av de ärenden, beträffande vilka man kan rikta ett sådant befogat klander, är just det, som nu ligger på riksdagens bord, nämligen Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område. Men denna gång kan klandret inte riktas mot riksdagen. Denna fråga har kommit på riksdagens bord så sent, att den icke kunnat handläggas med den grundlighet som ärendets vikt kräver.

Frågan berör ju icke endast jordbrukets utöware utan hela folkhushållet, och den har tidigare ansetts som en av riksdagens huvudfrågor och ägnats en ingående behandling både i utskottet och i kamrarna. Nu har det genom den försening som inträffat inte varit möjligt att göra mycket åt den framlagda uppgörelsen i utskottet, och det torde inte heller vara det här i kamrarna. Detta faktum är emellertid så pass anmärkningsvärt, vilket utskottets ordförande redan bragt på tal i sitt anförande, att jag här för min del vill ytterligare understryka vikten av att de organisationer och statliga organ, som på ett förberedande stadium ha med denna fråga att göra, ta itu med den på ett så tidigt stadium, att deras betänkanden kunna överlämnas till Kungl. Maj:t i så god tid, att Kungl. Maj:t sedan i sin tur kan överlämna ärendet till riksdagen vid betydligt tidigare tidpunkt än som nu skett.

Ehuru det nu, som sagt, i realiteten torde vara så att riksdagen icke kan påverka detta ärendes utgång i annan riktning än propositionens, ber jag att få

säga några ord med anledning av den reservation, som är avgiven i detta ärende av mig samt herrar Hæggbloom och Isaksson.

Den viktigaste av de frågor, som vi beröra i vår reservation, gäller fetthalten i mjölken. Som alla känna till får man inte saluföra mjölk med högre fetthalt än 3 procent. Vi ha yrkat i vår reservation att denna gräns skulle få höjas och dessutom att sådan mjölk med högre fetthalt skulle få säljas i lös vikt. Utskottet har för sin del gått med på en höjning av treprocentgränsen men ansett att mjölken endast skall få tillhandahållas i flaska. Det blir, det tror jag, bara ett slag i luften, om man nu verkligen vill föra ut i marknaden denna fetare mjölk, ty priset på den i flaskan kommer att bli så högt, att den i realiteten inte kommer att få någon större avsättning för så vitt inte den Rausingska tetrametoden kan komma att lösa kostnadsfrågan, det vet jag nu inte, men det finns kanske vissa förutsättningar. Hur som helst är det ett önskemål på många håll, att fetare mjölk får försälas i lös vikt, vilket vi ha yrkat i vår reservation.

En annan sak som vi däri berört är det krux som ligger i att de jordbrukare, som på grund av jordmäns- eller klimatförhållanden äro nödsakade att bedriva kreatursskötsel, vid den uppgörelse som ligger till grund för propositionen och utskottsutlåtandet ha kommit i en betydligt sämre ställning än de jordbrukare, som ha möjlighet att på sina domäner odla spannmål, oljeväxter o. s. v. Att så har blivit fallet beror ju på att vi ha ett stort lager av smör, som det hittills icke funnits möjligheter att i önskvärd utsträckning finna avsättning för på världsmarknaden, även om det nu säges att ljusare betingelser här för börja skönjas. Hur som helst kan man inte utan att vidta åtgärder i exportbefordrande syfte höja priset på mjölk. Då blir bara följden att jordbrukarna producera ännu mera mjölk, och vi få då också mera smör, med resultat att den sista villan blir värre än den första.

Ett medel att förhjälpa mjölkproduk-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

tionen i ett bättre läge skulle vara att låta margarinfabrikanterna vid inköp av sådan rapsolja, som är tillverkad av inhemskt rapsfrö, erlagga ett pris, som antingen motsvarar exportpriset på rapsfrö eller världsmarknadspriset för rapsolja. Därigenom skulle en vinst uppstå, vilken skulle kunna tillföras clearingkassan för fettvaror, som därigenom i sin tur skulle kunna stödja exporten av smör. Detta ha vi också föreslagit i reservationen.

En annan fråga, som vi tyckt tiden vara mogen för att ta upp, är om vi inte skulle kunna försöka övergå till en friare prisbildning på jordbrukets område. Vi veta väl, att detta är ett mycket känsligt kapitel och ha därför inte heller kommit med några kategoriska pekpinnar. Vi ha endast försiktigt uttalat oss i riktning mot en friare prisbildning där så lämpligen kan ske efter överenskomelse med jordbrukets organisationer.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation som av mig och två utskottskamrater avgivits på denna punkt.

Herr PERSSON, HELMER: Herr talman! Vi ha den bestämda uppfattningen att den nu sent omsider träffade prisuppgörelsen med jordbrukets organisationer mycket ensidigt gynnat slättbygdens stora jordbruk och missgynnat skogsbygdens småbruk. Det finns ett utbrett missnöje bland småbrukarna med den nu träffade prisuppgörelsen. Detta missnöje är också mycket förståeligt. Trots detta ha vi inte i vår motion föreslagit, att den nu träffade prisuppgörelsen skulle rivas upp, särskilt som nya förhandlingar komma att upptagas i slutet av innevarande år. Men vi förutsätta då att regeringen genomdriver en förändring av den nuvarande jordbrukspolitik, ägnad att skapa större lönsamhet för den animaliska produktionen.

Regeringen påstår i sin proposition, att en snedvridning av jordbruksproduktionen uppstått under senare år och att denna snedvridning bl. a. kommer

till uttryck i en överproduktion av mjölk och mjölkprodukter och en underproduktion av kött och fläsk samt brödspannmål.

Är nu detta riktigt? Vi anse att överproduktionen av mjölk och mjölkprodukter är konstlad. I verkligheten förhåller det sig ju så, att de starka prisstegringarna på smör, den undermåliga fetthalten i mjölken samt den pågående standardförsämringen för svenska folket ha skapat detta problem om överskott på mejeriprodukter här i landet. Det är alltså ett konstlat överskott som uppstått på grund av den politik som statsmakterna bedriva. Problemet är i dag egentligen, när denna fråga behandlas i riksdagen, att besluta om sådana åtgärder, som gynnsamt kunna hjälpa de små jordbrukarna, de som i huvudsak framställa animalieprodukter, och därigenom också bidra till att i någon mån hindra sänkandet av levnadsstandarden för arbetarklassen och även för tjänstemännen. Det är därför som vi anse, att i dagens läge spelar frågan om subventionering av vissa jordbruksprodukter en rätt betydelsefull roll.

Vi ha föreslagit i vår motion, att staten skall subventionera smörpriset med 1 krona per kilogram. Det skulle medföra, därest riksdagen beslutade härom, att smörlagren nu komme att försvinna. Vidare anse vi, att de överenskomna höjningarna av producentpriserna på kött och fläsk skola förhindras att slå igenom i konsumentpriserna genom att statliga pristillägg på kött och fläsk införas med respektive 25 och 40 öre fr. o. m. den 1 september. Den föreslagna höjningen av konsumentpriserna på grädd- och ost anse vi böra förhindras genom motsvarande höjning av allmänna mjölkpristillägget, vilket samtidigt bör höjas så mycket som motsvarar en sänkning av konsumentpriset på smör med 1 krona per kilogram. Den föreslagna prisförhöjningen på bröd bör enligt vår mening förhindras genom motsvarande höjning av subventionen till spannmålsbolaget. Därtill föreslå vi, att hela överskottet vid export av produkter från oljeväxtodlingen användes för

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

att förbättra mjölkproduktionens lönsamhet.

Våra förslag innebära en höjning av anslaget för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område med 199 miljoner kronor. Ett bifall till våra förslag skulle innebära, att ytterligare prisstegringar på livsmedel i allt väsentligt skulle förhindras. Samtidigt skulle också mjölkproducenterna kunna erhålla vissa förbättringar, åtminstone jämfört med regeringens och utskottets förslag.

Utskottet avfärdar ju våra förslag om subventioner på ett mycket kategoriskt sätt. Utskottet har egentligen icke angett några motiveringar alls varför det intar denna ställning, och det anser jag vara mycket lättvindigt handlat.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionerna nr 498 i första kammaren och nr 635 i andra kammaren.

Herr JONSSON, JON: Herr talman! Jag ber först att få säga att jag anser det vara värdefullt, att man, när det gäller priserna på jordbrukets produkter, i år kunnat åstadkomma en uppgörelse mellan å ena sidan jordbrukets organisationer och å andra sidan jordbruksnämnden och regeringen. Det gäller här ett stort och betydelsefullt problem, som berör många människor och mångas intressen. Därför är det värdefullt att riksdagen nu slipper att diskutera denna frågas huvudprinciper, utan att densamma åtminstone för tiden fram till årsskiftet är uppklarad.

Jag vill först beröra en sak, som jag tror att även utskottets ordförande i någon mån var inne på, nämligen att den uppgörelse som nu förelagts riksdagen icke visat sig vara tillräckligt politiskt underbyggd på grund av den ur politisk synpunkt något ensidiga sammansättning, som underhandlingsdelegationen hade, med en högerman och i övrigt bondeförbundare. Följden härav har blivit, att särskilt folkpartiet inte anser sig ha något som helst ansvar för uppgörelsen. Det har också visat sig att den högerman, som var med vid jord-

bruksorganisationernas möte inte synes vilja känna ansvaret för uppgörelsen fullt så bindande som bondeförbundet gör. Den motion som högern har framlagt i båda kamrarna skulle komma, om den blev realiserad, att betyda en väsentlig överbalansering av den uppgörelse som träffats. Ty motionen går ju ut på inte bara en höjning av priset på de inhemska oljeväxtprodukterna, utan också att brödsädespriserna skola stiga upp emot världsmarknadspriserna, vilket skulle innebära en väsentlig stegring av brödsädespriserna.

Emellertid har det visat sig, att vi inom jordbruksutskottet på många väsentliga punkter ha kunnat komma överens, och det är bara på vissa avsnitt som reservationer föreligga.

Situationen när underhandlingarna började och även när jordbrukarna hade att ta ståndpunkt till förslaget var ju den, att vegetabilierna, främst brödsäd och kraftfoder, under de sista månaderna undergått en kraftig prisstegring, medan smörpriset var lågt på världsmarknaden och därför svårigheter börjat uppkomma att finna avsättning för det smöröverskott, som vi ha, till så pass höga priser att de täcka produktionskostnaderna.

Det har uppstått vissa besvärigheter vid uppgörelsen att å ena sidan kunna tillgodose folkhushållets krav och behov och å andra sidan åstadkomma en rättvis fördelning av de prishöjningar, som nu ha lagts på jordbrukets produkter och som skola tas ut fr. o. m. den 1 september.

Vi äro ju alla överens om att den uppgörelse som slutligen träffades kanske i viss mån innebär ett missgynnande av mjölkproducenterna och ett gynnande av framför allt dem, som odla brödsäd och oljeväxter. Men som situationen är har det inte varit så lätt att komma till rätta med det problemet.

I fråga om mjölkproduktionen har förändringen i läget skett rätt fort. Det är inte mer än tre år sedan man i tidningarna med stor oro, frågade sig, hur det skulle gå med mjölkproduktionen i vårt land, när man såg hur det ena jord-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

bruket efter det andra blev kreaturslöst. Man befara de att vi snart nog icke skulle kunna tillgodose det inhemska behovet av mjölk. Men vi ha fått bevittna huru som mjölkproduktionen, trots att åtskilliga procent av landets jordbruk nu äro kreaturslösa, ändock har ökat, så att den f. n. är sju procent högre än 1939. Vi kanske kunna finna förklaringen här till i den omständigheten, att avkastningen per ko har ökat under de senaste tio åren med 500 kilogram per år, om vi ta ett genomsnitt i hela landet. Det har kunnat ske på grund av förbättrade utfodringsförhållanden, mera balanserade utfodringsstater o. s. v. Situationen har blivit den, att vi under 1950 hade ett mjölköverskott på 10 å 12 procent, vilket motsvarar omkring 25 miljoner kilogram smör. Det har, sedan Västtyskland inte längre uppträder som köpare, yppat sig svårigheter att få till stånd den erforderliga avsättningen på världsmarknaden för vårt smör.

Hur skola vi nu komma till rätta med allt detta? Det är ju här fråga om en produktion av den omfattningen, att vi ha stora svårigheter och besvärligheter att bli av med överskottet. Om vi nu skulle mera väsentligt höja priset, skulle det påverka produktionen — den skulle bara öka ytterligare och därmed skulle vi också få nya svårigheter för att komma till rätta med produktionsöverskottet. Det är detta som skapar besvärligheter och svårigheter på detta område.

Nu har det ju i samband med uppgörelsen föreslagits att man skulle åstadkomma ett clearingförfarande. Man skulle överföra inkomstförbättringarna på ost och grädde — och kanske något ytterligare — till de jordbrukare, vilka, såsom utskottet uttrycker det, på grund av naturförhållandena äro hänvisade till mjölkproduktion eller i vart fall ha sådan produktion såsom den huvudsakliga inkomstkällan. Jag vill då framhålla, att det största problemet, som vi ha att ta ställning till i denna debatt och över huvud taget när det gäller jordbruksregleringen för dagen, är att anpassa smörpriset efter den inhemska efterfrågan — ty vi kunna knappast räkna med världs-

marknaden som en fast avsättningsort — men samtidigt ge producenterna ett pris som i lönsamhetshänseende är jämförbart med övriga jordbruksprodukter.

Nu ha vi att genomföra en anordning med clearingförfarande och differentiering av mjölkpriset antingen på det sätt, som anvisats i folkpartiets motion och reservation, alltså med upptagandet av en allmän mjölkavgift, eller också på det sätt som skett vid uppgörelsen, d. v. s. prisförbättringar för ost och grädde och sedan överförande av dessa medel, så att ett högre mjölkpris kommer att utgå inom vissa geografiskt avgränsade områden eller för vissa jordbruksgrupper.

Den sistnämnda utvägen blir den, som man har att använda sig av under den närmaste tiden. Man har ju här sagt, att vi måste söka åstadkomma en förändring av produktionens inriktning. Det tror jag nog är nödvändigt, om vi se till jordbruket över huvud taget. En viss sådan förändring och förskjutning har redan ägt rum. Under de senaste tio åren har vid de större och medelstora jordbruken i de egentliga jordbruksbygderna mjölkproduktionen sjunkit med omkring 20 procent, under det att i Norrlands skogsbygder produktionen har ökat med ungefär samma procentsats. Alltså har en förskjutning skett vad beträffar skogsbygdens jordbruk och de mindre jordbruken över huvud taget. Det är detta som ger en viss social karaktär åt problemet att få till stånd en rättvis fördelning av de inkomstförbättringar, som det samlade jordbruket får.

Jag har för min del inte någonting emot att en prisdifferentiering genomföres och införande av ett clearingförfarande överväges. Det är ju mycket riktigt, såsom herr Näslund anförde, att detta ingår som ett moment och som en princip i 1947 års beslut. Och jag vill vända mig mot herr Näslund när han säger, att jordbruksutskottet skulle ha gått emot ett sådant förfarande. Det har jordbruksutskottet inte gjort. Anledningen till att vi avstyrkt folkpartiets motion är ju att vi anse, att det inte är riktigt att man tillsätter en utredning med bestämda direktiv för att sedan vid den kom-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

mande uppgörelsen vara nödsakad, om det nu alls skall vara någon glädje med utredningen, att följa dess förslag. Vi anse — i varje fall gör jag det — att man visserligen bör söka åstadkomma en sådan prissättning att största möjliga rättvisa erhålles för olika grupper av jordbrukare och för olika landsändar — därvid man kan tänka sig ett clearingförfarande el. dyl. — men att detta bör ske vid varje särskild uppgörelse som man träffar. Om det sker så, har man ju möjlighet att vid uppgörelsen överblicka den situation, som just då föreligger, vilket måste vara värdefullt, ty såsom jag nyss påpekade svänger det snabbt i fråga om pris- och produktionsförhållandena, och den ena situationen är inte den andra lik. Detta gäller också världsmarknadsläget. Vem vet om inte det kanske redan till hösten har svängt om, så att vi då på världsmarknaden ha högre priser på animalier och lägre på vegetabilier? Det veta vi inte på förhand.

När vi alltså röra oss på så osäker mark och ha så svårt att på förhand se vilken situation som skall föreligga, när en uppgörelse skall träffas, ha vi ansett det rättigare att överlåta åt förhandlingsparterna att söka komma överens om vad som i den föreliggande situationen kan vara det riktiga. Det är motiveringen till att vi icke ha uttalat oss för den begärda utredningen.

Vidare vill jag i likhet med utskottets ärade ordförande peka på att vi ha producentutredningen, som snart är färdig med sitt utlåtande. Den har ju till uppgift att söka åstadkomma en något annan avvägning av producentbidraget, ett bidrag som dock har en mycket stor ekonomisk betydelse för de grupper, som det är avsett för. Jag vill också erinra om småbrukareutredningen, som nu har arbetat i ett par tre år och som närmast har till uppgift att komma fram med förslag om att genom en annan produktionsinriktning, specialodling o. s. v. söka åstadkomma bättre betingelser för de mindre jordbruket att hävda sig i inkomsthänseende. Det förefaller mig som om denna utredning också måste ta ställning till mjölkproduktionen och vad

småbrukarna kunna få ut av den. Jag tycker då att det är riktigt att man väntar och ser vad dessa utredningar komma till för resultat, innan man påbörjar en ny utredning om delvis samma saker.

Sedan vill jag säga några ord med anledning av den reservation, som herr Hæggbloom m. fl. har avgivit. En av reservanterna har här sagt, att den innebär att margarinfabrikanterna för det inhemska rapsfröet skola betala de priser, som finnas på rapsolja på världsmarknaden.

Hur kommer detta att verka rent praktiskt? För närvarande ingår i margarinet omkring 35 procent rapsolja av inhemska odling, 20 procent valolja, importerad, och 45 procent kokosolja, importerad. Framställningskostnaden för margarinet blir då 2 kronor 27 öre per kilogram. Sedan tillkomma ju omkostnader o. dyl., så att priset kommer upp i 3 kronor 45 öre. Om vi följde högers reservation, skulle med nuvarande prisläge margarinet kosta 2 kronor 84 öre per kilogram i framställning, vartill komma kostnaderna för distribution o. dyl. I handeln skulle margarinpriset då komma upp i 4 kronor, vilket är 55 öre dyrare än nu. Den överskjutande kostnaden skulle användas för att förbilliga och möjliggöra export av smör.

Ett förverkligande av detta förslag, som även framförts motionsvis, skulle leda till att margarinet finge subventionera smöret. Även om det skulle kunna inträffa en sådan situation, att vi bli tvingade att tillgripa en dylik åtgärd, böra vi inte göra det annat än som en sista utväg. Vi böra enligt min mening i det längsta söka undvika att tillgripa en dylik åtgärd, ty den skulle bli ett betydande irritationsmoment. Margarinet är ju ett livsmedel som framför allt användes av de fattigaste i landet. Margarinförbrukningen har dessutom under den senaste tiden ökat, under det att smörförbrukningen visat tendens att minska något. Smör och margarin äro mycket känsliga varor när det gäller prissättningen. Jag vill därför varna för att i dagens läge, när den allmänna prjusteringen i hög grad har irriterat folk-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

stämningen, skapa ytterligare irritation genom att höja margarinpriset.

Vi se på hela frågan om vår fettförsörjning på ett annat sätt än vad vi gjorde när vi år 1947 drogo upp riktlinjerna i det nya jordbruksprogrammet. Även landets margarinförsörjning baseras numera på svenska råvaror, visserligen inte helt ännu men, såsom har nämnts här, till 35 procent. Och inkomsterna på den rapsolja, som vi exportera till utlandet, räcka i själva verket till för att vi från utlandet kunna köpa den kokosolja och valolja, som behövas för margarinframställningen. Med de fortskridande tekniska förbättringarna i fråga om margarinproduktionen torde den dagen kanske inte vara alltför avlägsen, då vi här i landet kunna framställa ett både näringsrikt och smakligt margarin av huvudsakligen eller kanske enbart svenska produkter. Frågan om margarinkonsumtionen måste därför i dag från jordbrukarnas synpunkt te sig annorlunda än förr, särskilt som nu rapsodlingen är en mycket lönsam produktion för det svenska jordbruket. Sedan kan det naturligtvis uppstå vissa tekniska och organisatoriska problem rörande hur fördelningen av jordbrukets sammanlagda inkomst skall göras, men jag ser i varje fall saken så, att man från jordbrukets sida i dag icke kan opponera sig mot margarinkonsumtionen på samma sätt som man gjorde för 10 å 15 år sedan, då man till och med sade, att margarinet var »jordbrukets fiende nummer ett».

Det har i en motion och sedermera i en reservation begärts att man skall få sälja mjölk med högre fetthalt. Mjölakens fetthalt är för närvarande standardiserad till 3 procent. Det förelåg även motioner med samma begäran när vi tidigare i år behandlade förslaget om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område för innevarande period. Jordbruksutskottet gjorde då ett uttalande, som upprepas i det nu föreliggande utlåtandet, om att utskottet inte har något emot att mjölk med en fetthalt av 3,5 procent får säljas. Utskottet anser dock, framhålls det, att dylik mjölk allenast bör få säljas i flaska, därför att man befarar

att om mjölk med högre fetthalt får säljas i lös vikt, kan det bli svårt att upprätthålla erforderlig kontroll. Det vore enligt min mening lämpligast att till en början sälja 3,5-procentig mjölk i flaska ifrån vissa mejerier för att sedan, när man fått se hur denna försäljning utfaller, kanske ta steget fullt ut, om man således anser sig kunna behärska kontrollproblemet.

Jag vill, herr talman, till slut säga ett par ord med anledning av den kommunistiska motionen och herr Helmer Perssons yttrande. Kommunisterna vilja höja fetthalten på mjölken och genom subventioner uppväga dessa och andra prisökningar som ha ägt rum. Det kan naturligtvis ett parti och en riksdagsledamot begära som inte bryr sig om, varifrån staten skall ta dessa pengar. Om man verkligen tänker på den ekonomiska situation, som vi för närvarande ha i landet, förstår man, att det är omöjligt att bifalla den kommunistiska motionen. Jag tror tvärtom att vi måste söka att undan för undan låta prisförbättringarna för jordbrukets del slå ut i motsvarande prisökningar och hålla subventionerna inom vissa gränser.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag.

Herr SPETZ: Herr talman! Den diskussion, som har förts här i dag, har säkerligen varit mycket värdefull ur den synpunkten att, såvitt jag uppfattat, ingen av de talare som hittills haft ordet i debatten har varit nöjd med den träffade överenskommelsen. För min del kan jag ansluta mig till det omdöme som herr Jansson fällde då han sade, att den senaste jordbruksuppgörelsen för småbrukets del är den sämsta som hittills har träffats.

Det rör sig här i grund och botten om problemet att fördela de inkomster, som jordbruksregleringen avser att tillföra jordbruket såsom helhet. Departementschefen har en gång uttalat, att han för sin del icke är intresserad av hur denna fördelning sker, utan att han med fullt

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

förtroende överlämnar den saken till jordbrukarna själva. Jag anser det vara ett hälsotecken att riksdagen tydligen inte tar lika lätt på denna fråga, utan anser sig ha vissa skyldigheter att tillse att fördelningen av jordbrukets inkomster sker så rättvist som möjligt. Jordbruksutskottets skrivning på denna punkt är enligt min mening kanske i någon mån otillfredsställande.

Såsom en illustration till vad som redan har påpekats här i debatten vill jag påminna om de beslut, som kammaren i lördags kväll träffade om försäljning av en del kronoegendomar. Jag har gjort en sammanställning över jordbruksvärdet per hektar åker, alltså med frånräknande av skogsvärdet, för de olika egendommarna. Jag har därvid kommit till det resultatet, att priset per hektar åkerjord för Gösslunda i Skaraborgs län var inte fullt 1 500 kronor. För Götala i Östergötlands län var motsvarande pris ungefär 2 000 kronor. Detta var även förhållandet för egendomen Boda i Jönköpings län och Hörsta i Malmöhus län. För Balsby i Kristianstads län var priset 2 500 kronor, för Hjärup och Viarp i Malmöhus län 4 000 kronor och för Remmarlöv i Kristianstads län 4 300 kronor, allt per hektar åkerjord. Herr Anderberg upplyste under debatten, att saluvärdet på jordegendomar i hans hemtrakt höll sig vid omkring 5 000—6 000 kronor per hektar.

Dessa siffror äro, anser jag, ganska talande när det gäller problemet att fördela jordbrukets inkomster. Det är uppenbart att jordbrukets inkomster i stor utsträckning diskonteras i form av höjda jordvärden. Det förvånar mig därför, att jordbruksutskottet inte har vågat sig på en något starkare skrivning än vad utskottet gjort. Det borde inte ha varit omöjligt för jordbruksutskottet att med litet god vilja nå enighet om att göra en snabbutredning angående möjligheterna att via en reglering av mjölkpriset få till stånd en mera rättvis fördelning av jordbrukets inkomster. Meningen var naturligtvis icke att frågan skulle hänskjutas till en stor utredning, som sedan skulle hålla på i årtal, utan att få till stånd en snabbutredning, som kunde bli klar i

så god tid att dess resultat kunde tjäna såsom grund för den nya överenskomelse som skall gälla för tiden efter den 1 januari 1952. Uppdraget att verkställa en dylik utredning hade eventuellt kunnat överlämnas till den sittande producentbidragsutredningen, eller också hade man kunnat tillsätta en fristående utredning. Den saken hade Kungl. Maj:t lämpligen kunnat bedöma.

Jag dristar mig, herr talman, trots att utskottet inte har velat gå på den linjen, att yrka bifall till den av herr Näslund m. fl. avgivna reservationen.

Herr PERSSON, KARL: Herr talman! De avsättningssvårigheter för i synnerhet mjölkproduktionen, som ha varit ett genomgående tema i den hittills förda diskussionen, hotna väl inte så mycket i förhållandena på produktionsområdet som på avsättningsområdet. Visserligen har mjölkproduktionen sedan förkrigstiden ökat med i genomsnitt 1 procent om året, men folkmängden i Sverige har ju under samma tid ökat ungefär lika mycket, varför det ur den synpunkten inte borde föreligga några avsättnings-svårigheter. Orsaken till de rådande svårigheterna att få full avsättning för produktionen torde därför framför allt vara att söka på konsumtionsområdet.

Vi diskuterade i fjol under motsvarande debatt, huruvida subventionerna borde avskaffas tidigare eller senare. Jag tror att man handlade litet för hastigt därvidlag. Jag varnade redan då för att avskaffa subventionerna alltför tidigt. De avskaffades emellertid samtidigt med den ökning av mjölk- och smörpriset, som skedde i samband med uppgörelsen vid nyåret. Den prishöjning, som därav följde, blev nog litet mer än vad konsumenterna tålde. Den inskränkning i smörkonsumtionen, som har skett, hotnar säkerligen till stor del i det förhållandet, att samtidigt som denna lilla höjning av jordbrukarnas priser genomfördes, avskaffades även subventionerna.

Vi måste nu givetvis godkänna den uppgörelse som har träffats mellan jord-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

brukets representanter å ena sidan och jordbruksnämnden och regeringen på andra sidan. Jag har heller ingen direkt anmärkning att göra mot denna uppgörelse, men vill dock tillåta mig att anföra några kritiska synpunkter.

Det är alldeles tydligt, att de marknadsmässiga synpunkter, som här ha åberopats, ha ett visst berättigande. Å andra sidan är det väl ett faktum att den förskjutning av mjölkproduktionen, som har skett, har ägt rum på det sätt som herr Jon Jonsson påpekade, nämligen så, att produktionen har ökat inom småbruket och vid skogsbygdens jordbruk. Det gör det hela än mera tragiskt att det är just dessa mjölkproducenter, som ha att kämpa med de största svårigheterna.

Herr Jansson har motionsvis och även här i debatten föreslagit, att en utjämnning skulle åstadkommas på det sättet att margarinpriset höjes något litet och att det belopp, som därigenom erhålles, skall användas för att sänka smörpriset. Det är säkerligen en framkomlig väg. För de enskilda hushållen ligger väl problemet om inköpen av smör och margarin inte så till, att det gäller om familjerna skola inköpa en större eller mindre sammanlagd kvantitet margarin och smör. Utan för dem gäller det i vilken utsträckning man inom ramen för det totala fettbehovet skall köpa mera smör eller mera margarin. Den åtgärd, som här föreslås, behöver därför för de enskilda hushållens del inte medföra några egentliga utgiftsökningar. Följden torde väl bara bli den, att man använder litet mera smör och litet mindre margarin. En dylik omläggning skulle säkerligen inte i nämnvärd utsträckning irritera de svenska hushållen.

Mjölkproduktionens storlek har även en viss betydelse för storleken av den övriga animaliska produktionen inom jordbruket. Det är till exempel inte lätt att öka fläskproduktionen, om man inte har tillräcklig tillgång på skummjolk, som är en avfallsprodukt vid smörproduktionen. Det är därför ganska stora ytterligare svårigheter för småbruket att verkställa den omställning som nu för-

ordats. Vi få emellertid, som sagt, godkänna den uppgörelse som har träffats, ty det är ingenting annat att göra.

Jag har, herr talman, intet yrkande, men jag har velat framföra dessa kritiska synpunkter för att i framtiden, när det kanske blir bättre förhållanden, småbruket skall erhålla den kompensation som det inte på grund av marknadsförhållandena har kunnat få vid denna uppgörelse.

Herr ELOFSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag vill till att börja med instämma med de talare som ha sagt, att det är beklagligt att jordbruksregleringen varje år skall komma på riksdagens bord så sent, att den hinner behandlas först i sista minuten. Det vore önskvärt, att vi kunde få fram denna proposition något tidigare, så att den inte, såsom har skett under de senaste åren, alltid skall behöva behandlas i nästan sista timmen som riksdagen är samlad.

Det är självklart att man på många punkter inte kan känna sig belåten med den uppgörelse, som nu har träffats. Men man har ju från jordbruksorganisationernas sida, således både inom lantbruksförbundet och RLF, haft tillfälle att innan överenskommelsen underskrevs säga sin mening, d. v. s. att tillstyrka eller avstyrka densamma. Det har därför förvånat mig att det nu har kommit en reservation från herr Hæggbloom. Jag var själv med på stämman inom våra organisationer och hörde, att herr Hæggbloom då förordade uppgörelsen sådanne den framlades för stämmodeltagarna, således exakt densamma som här redovisas. Jag tycker då att det är litet egendomligt gjort av honom att en tid efteråt komma med en reservation. Även folkpartiet hade sin representant med på stämman — det var herr Sandberg i Böle. Jag kunde under den tid som jag var närvarande vid stämman inte finna, att han hade någon avvikande mening, utan jag fattade hans inställning så, att även han tillstyrkte uppgörelsen.

Det är självklart att man kan kritisera den träffade uppgörelsen ur olika synpunkter. Jag beklagar för min del, att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

man inte har kunnat nå ett bättre resultat i fråga om mjölkhanteringen. Vi äro dock alla medvetna om svårigheterna på detta område och känna alla till att vi i vårt land ha stora lager av smör. Regeringen begick enligt min mening ett fel, när man sänkte margarinpriset så kraftigt som skedde för något år sedan och höjde smörpriset. Det hade säkerligen varit lyckligare, om man hade hållit ett lägre smörpris och ett något högre margarinpris. Då hade man troligen sluppit ifrån de avsättningssvårigheter som nu ha uppstått.

Det skulle, herr talman, vara mycket att tillägga om olika punkter i det föreliggande utlåtandet. Jag vill dock ärligen deklarerat, att när det nu från organisationernas sida har träffats en överenskommelse om jordbruksregleringen och denna överenskommelse sedan har accepterats av Sveriges jordbrukare, anser jag mig — trots att denna överenskommelse inte till alla delar är tillfredsställande — förhindrad att yrka annat än bifall till utskottets hemställan.

Herr TJALLGREN: Herr talman! Sedan jag begärde ordet har herr Jonsson i Fjäle yttrat sig, och jag är nu till en del förekommen av vad han sade. Efter som jag emellertid i alla fall har ordet, vill jag göra en del erinringar i anledning av herr Näslunds anförande.

Herr Näslund kritiserade utskottets skrivning på s. 39. Jag citerade redan i mitt första anförande vad utskottet skriver på denna punkt och skall inte trötta kammaren med att upprepa det. Jag skall således inte ytterligare bemöta herr Näslund, utan vill bara säga, att herr Näslund, som är ganska gammal riksdagsman han också, säkerligen vet lika bra som jag, att riksdagen inte gärna brukar förorda en ny utredning, om en utredning redan pågår i den fråga det gäller. Man kan väl i alla fall inte komma ifrån att de utredningar, som jag tillät mig att omämna, nämligen producentbidragsutredningen och den s. k. småbruksutredningen, syssla med just de frågor, som herr Näslund tog upp.

Jag hade knappast väntat att det på denna punkt skulle framkomma någon reservation mot utskottets utlåtande, vilket är ganska välvilligt skrivet. Men det är ju så, att det finns vissa personer som alltid gärna vilja utnyttja tillfället till att avlämna en reservation. Jag riktar därmed alls icke någon beskyllning mot herr Näslund — det är inte honom jag syftar på — men faktum är att reservationer ofta tillkomma på det sättet.

I anledning av vad min vän herr Sundberg yttrade, när han talade om de svårigheter, som kunna uppkomma för vissa jordbrukare på grund av det låga mjölkpriset m. m., vill jag säga, att ingen skulle önska hellre än jag, att det kunde bli en allmän höjning av mjölkpriset. Men vi veta ju alla — det har påpekats flera gånger här under debatten i dag — att vi här i landet ha en överproduktion av mjölk, som förorsakar att vi också ha en alltför riklig produktion av smör. Vi ha för dagen 8 000—10 000 ton smör på lager. Det är alldeles uppenbart — det måste vi väl alla medge, även om vi äro jordbrukare — att en prishöjning på mjölk skulle komma att förorsaka en ytterligare ökning av denna överproduktion. Jag tror därför att det är riktigare att, såsom föreslås i både Kungl. Maj:ts proposition och utskottets utlåtande, ha en sådan differentiering av mjölkpriset, att man kan betala ett något högre pris för mjölken just inom de trakter av landet och till de jordbrukare, som ha det sämst ställt och som kämpa med alla de svårigheter, som herr Sundberg antydde och om vilkas existens även jag är väl medveten.

Sedan ber jag, herr talman, att få säga några ord i anledning av vad herr Helmer Persson yttrade, då han yrkade bifall till den kommunistiska motionen. Denna motion omtalas på s. 36 i utskottets utlåtande. Jag skall be att få citera vad utskottet där skriver: »I motionerna I: 498 och II: 635 har föreslagits, att regeringen i samband med förhandlingarna om jordbrukspriserna under nästkommande höst bör genomdriva en pris-sänkning på oljeväxtfröer i förhållande

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

till andra jordbruksprodukter i syfte att befordra produktionen av inhemskt foder. Med anledning härav vill utskottet till att börja med erinra om att prisrelationerna mellan å ena sidan oljeväxtfröer och å andra sidan flera andra jordbruksprodukter, särskilt spannmål, förskjutits genom den sista tidens prisutveckling och den nu ingångna prisöversenskommelsen. Redan av denna anledning synes det i motionerna på denna grund framställda yrkandet sakna aktualitet.»

Jag vill bara upprepa detta uttalande för herr Persson, för den händelse han inte har observerat det i utskottets utlåtande.

Det har sagts här i dag från flera håll, att utskottet borde ha kunnat skriva annorlunda på åtskilliga punkter. Även herr Spetz var inne på denna tanke och ansåg att utskottet borde ha »skrivit skarpare», som han sade. Jag vill då bara erinra om att en stor del av vad utskottet här skrivit är resultatet av en sammanjämkning av olika meningar. Jag tror faktiskt att det är bättre att utskottet på detta sätt har sökt nå enighet på vissa punkter än att utskottet skulle ha skrivit skarpare, som herr Spetz säger, ty det skulle ha förorsakat ännu fler reservationer.

Man har här även dragit fram de s. k. körlinjebidragen, som behandlas på s. 40 i utskottets utlåtande. I två motioner har yrkats, att riksdagen måtte besluta om återinförande av körlinjebidragen till mejerierna. Jag ansluter mig helt till vad som yrkas i dessa motioner. Utskottet beslöt också i anledning av motionerna att förorda, att frågan om körlinjebidragen skall upptas till förnyad prövning i samband med de prisförhandlingar, som äro avsedda att äga rum hösten 1951. Även detta är resultatet av en sammanjämkning inom utskottet, som jag tror är fördelaktig, ty på det sättet ha motionärerna vunnit vad de eftersträvat.

Jag skall, herr talman, inte orda mer i denna sak utan ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande i den nu föredragna punkten.

Herr SUNDBERG, CARL: Herr talman! Herr Jonsson i Fjäle vände sig mot högermotionens krav på, som han uttryckte sig, att spannmålspriset skulle höjas till världsmarknadens prinsnivå. Jag är med anledning härav angelägen framhålla, att motionärerna — jag tillhör inte dem — vid utskottsbehandlingen med styrka och eftertryck påpekat att det ingalunda varit deras avsikt att i dagens situation frampressa ett sådant pris, utan tanken har framförts i ett annat sammanhang.

Herr Jonsson framhöll, att ett bifall till ett sådant krav skulle helt rubba grunderna för den träffade prisuppgörelsen. Det ger jag honom fullkomligt rätt i, men jag upprepar att vid handläggningen av detta ärende i utskottet intet yrkande i den riktningen förekom, och i den reservation, som finnes på denna punkt, förekommer inte ett ord om ett sådant krav, utan där talas endast om den friare prisbildning, som vi högermän gärna önska se tillämpad, när förhållandena göra det möjligt. Detta yrkande är så försiktigt att det inte borde vara någon risk för något parti att gå med på en reservation med det innehållet.

Vad sedan beträffar herr Jonssons i Fjäle anmärkningar när det gällde priset på rapsoljor, framhöll han att den i reservationen föreslagna prissättningen skulle komma att på ett väsentligt sätt minska marginalen mellan smör- och margarinpriset. Ja, men det är ju detta som också är meningen. Om vi verkligen vilja minska svårigheterna för de jordbrukare, som äro nödsakade att även i fortsättningen producera mjölk, finnes väl inget bättre sätt härför än att söka få till stånd en bättre avvägning mellan priser på smör och margarin, så att det förra kan vinna avsättning. Man kan väl säga att margarinets nuvarande prisläge beror på subvention — ty det är en dold subvention som ligger i de låga rapsoljepriserna.

När herr Jonsson i Fjäle sedan kom in på frågan om smör- och fetthalten och om försäljningen av mjölk i lös vikt, anförde han enligt min mening icke några övertygande motiv för sin ståndpunkt. Det beror väl, skulle jag tro,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

helt enkelt därpå, att det inte går att anföra så särskilt starka motiv därför. Denna fråga är emellertid, det tror jag, på marsch mot en lösning i rätt riktning, i varje fall i den riktning jag anser vara den rätta. Ett tecken därpå är, anser jag, utskottets ställningstagande till förslaget att mjölk med högre fetthalt i alla fall skall få saluföras, ehuru begränsat till försäljning i flaskor.

Utskottets ärade ordförande vände sig till mig och framhöll, att om man i nuvarande läge skulle höja priset på mjölk, skulle man råka in i ytterligare, stora svårigheter. Det har tydligen förbigått honom, att jag i mitt första anförande underströk, att det var omöjligt i dagens läge att verkställa en sådan höjning, och jag tillade t. o. m., att om man så gjorde, skulle den sista villan bli värre än den första. På den punkten äro vi således överens.

Medan jag har ordet, kanske det tillåtes mig att framhålla en sak, som jag berörde redan i utskottet och som jag lovade några kamrater — det var inga högermän — att påpeka även i kammaren. Det rör de mindre tillfredsställande förhållanden, som råda i många bygder i landsorten i fråga om distribueringen av mjölk. Särskilt gäller detta för arbetare, som äro tvungna att leva på matsäck och som nästan undantagslöst använda mjölk som måltidsdryck. Men den mjölk, som de måste ta med sig till arbetet i skogen eller i fabriken, är i regel två dygn gammal. Därmed förhåller det sig på följande sätt. När korna mjölkats på morgonen, transporteras den färska mjölken med lastbil två, tre mil, ja kanske ännu längre till mejeriet. Där underkastas den pastörisering och standardisering, och följande dag föres mjölken per lastbil tillbaka. Då ha emellertid de arbetare, som skola ut på sitt jobb, för länge sedan gett sig i väg hemifrån, så att den mjölken få de med sig först påföljande dag. Den är alltså två dygn gammal.

Motivet till att man på sin tid införde standardiseringen var, att man ville dryga ut den då mera sparsamt förekommande mjölken, och pastöriserings-

tvångets införande motiverades med att de hygieniska synpunkterna skulle tillgodoses. Det första skälet gäller emellertid inte längre, ty vi ha nu överflöd på mjölk i marknaden. Vad pastöriseringen och de hygieniska förhållandena beträffar har man i många bygder numera kommit därhän, att det endast finns kreatursbesättningar, som äro helt fria från smittsam kastning och tuberkulos, alltså just de faktorer som i första hand voro utslagsgivande vid pastöriseringstvängets införande. Vidare är det så att behandlingen av mjölken i hygieniskt avseende numera i många bygder blivit fullt tillfredsställande. Därför kan tiden möjligen anses mogen för ett övervägande, huruvida mjölk, som produceras under fullt betryggande hygieniska förhållanden, skulle kunna få säljas opastöriserad och ostandardiserad. Det är inte bara de arbetare, som skola ge sig ut på olika arbetsplatser, som skulle ha nytta av detta genom att få dagsfärsk mjölk i matsäcken, utan det skulle också bli till stor glädje och underlättnad för husmödrarna, som därigenom skulle kunna få möjlighet att åter skumma gräddet av den mjölk de köpa.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr NÄSLUND: Herr talman! Herr Tjällgren gjorde gällande att jag i mitt första anförande kritiserat utskottets skrivning. Tvärtom uttryckte jag mig så, att utskottets skrivning bestyrkte riktigheten av reservanternas och folkpartimotionärernas uppfattning att denna uppgörelse var otillfredsställande i fråga om fördelningen av de inkomster som skola tillgodoföras jordbruket. Samma tongångar har jag hört från varje talare, som senare varit uppe och yttrat sig. Till och med herr Jon Jonsson medgav, att invändningen var riktig, och jag ber att få understryka detta förhållande. Jag kan ännu en gång upprepa att man vid ärendets handläggning i jordbruksutskottet fick saken bekräftad av en av de i underhandlingarna deltagande, som sade, att han för sin del

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

»hade velat ta mera på mjölken» men han fick inte de andra med sig — och han syftade därvid på det stora mötet mellan Lantbruksförbundet och RLF. Det ha vi tagit fasta på, och jag har sagt, att om riksdagen någonsin skall göra ett eget uttalande i ett spørsmål som är en riksangelägenhet, är det nu ett synnerligen lämpligt tillfälle att göra det.

Jag ber också att få fästa herr Elofssons uppmärksamhet vid att den motion, som herr Sandberg undertecknat, inte innehåller något yrkande om någon desavouering av underhandlingarna, utan vi ha gått med på att den träffade uppgörelsen skall gälla under den tid den är avsedd att gälla, nämligen till den 31 december, men att man då bör överväga de synpunkter som vi ha framfört i motionen.

Nu frågade både herr Jon Jonsson och herr Tjällgren: »Varför skall man utreda detta särskilt, när vi ha en pågående utredning?» Jag bestrider bestämt att vare sig småbrukarutredningen eller producentbidragsutredningen ingående behandlar detta spørsmål, men det må vara hänt, vi reserverar och motionärer kunna nöja oss med vad som har förevarit, om de herrar som i dag ha tillkännagivit sin otillfredsställelse med uppgörelsens innehåll i de avseenden vi nu diskutera under tiden intill den 31 december medverka till att vi få en omprövning i den riktning som vi här rekommenderat.

Herr ISAKSSON: Herr talman! Det har under denna debatt flera gånger antytts, att det rått enighet mellan jordbrukets förhandlare och regeringen om den uppgörelse, som på detta område är träffad och som utskottets utlåtande är baserat på. Man tycker då att det är egendomligt att det nu här opponeras emot uppgörelsen. För min del tror jag dock, att det varit ganska hårda tag bland jordbrukarna själva om vad man skulle gå med på eller inte gå med på, men att man ändå till slut har kommit fram till en s. k. enig uppgörelse.

När nu denna uppgörelse underställes riksdagen för granskning och utlåtande, så är det inte så märkvärdigt, att de särmeningar, som ha kunnat spåras redan vid förhandlingarna, här i riksdagen ånyo göra sig gällande. Jag hörde bland annat från underhandlingarna eller från det rådslag, som fördes mellan jordbrukets olika representanter, att man vid dessa förhandlingar på Palladium förordade bland annat ett friare prissystem, en tanke som vi i högermotionen också ha tagit upp för att framlägga frågan för riksdagens granskning och få den diskuterad.

Jag skulle till herr Gustaf Elofsson vilja säga, att han inte får förvåna sig över att det kommer fram en del motioner och förslag, som man tycker borde kunna gå igenom.

Herr Elofsson nämnde särskilt herr Hæggbloom. Jag föreställer mig, att herr Hæggbloom för sin del inte var tillfreds på de punkter, där han har reserverat sig. Och här ha för resten flera talare från herr Elofssons eget parti anført, att man inte är nöjd i vissa fall med överenskommelsen och att man därför har velat påpeka detta. Men till slut heter det ändå, att man kunnat acceptera den överenskommelse, som träffats.

Jag har under denna debatt förvånat mig över att inte utskottet särskilt på en punkt har kunnat gå fram med en något mera positiv skrivning. Det gäller den fetare mjölken. När den frågan behandlades i utskottet, sade jag, att jag inte för min del kunde förstå utskottets ställningstagande och att man inte anført tillräckligt starka motiv för att inte tillåta att en något fetare mjölk finge säljas.

Herr Jonsson i Fjäle sade, att det framför allt skulle bli svårt med kontrollen på försäljningen av den något fetare mjölken, och han var rädd för att konsumenten i det fallet skulle så att säga bli lurad. Det tror jag inte man behöver frukta.

Här har nu jordbruksutskottet tidigare i sitt utlåtande nr 13 vid detta års riksdag, som behandlades för inte så länge sedan, på ett positivt sätt gett ut-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

tryck för den meningen att en fetare mjölk borde få säljas. I det utlåtande, som vi nu behandla, hänvisar utskottet just till vad det skrivit i utlåtandet nr 13. För min del tycker jag dock att man kunde ha tryckt något hårdare på denna sak.

I den proposition, som ligger till grund för utlåtandet nr 42, återfinnes också på s. 61 ett yttrande av jordbruksnämnden att den inte vill för sin del tillråda att man får saluföra 3½-procentig mjölk annat än glastappad. Denna inskränkning finna vi vara onödig.

Det har också under debatten sagts, att den fetare mjölken skulle bli så pass mycket dyrare, om den skulle få försäljas fritt, att inte mycket skulle vinnas på detta. Gentemot det ha vi anfört, att om den 3½-procentiga fetare mjölken finge säljas i lös vikt, skulle den inte bli dyrare än den 3-procentiga, som man för närvarande säljer i flaskor. Därigenom skulle, tro vi, det resultatet kunna nås, att man i denna stund, då vi ha ett överskott på mjölkfett och smörfett, kunde något öka konsumtionen av det överskott på fett, som vi ha här i landet. Jag kan inte ännu förstå motivet till att man inte vågar tillråda att den fetare mjölken skulle kunna få säljas och saluföras, så som vi i reservationen avsett.

Herr talman! Med det nu anförda vill jag bara instämma i vad herr Sundberg tidigare sagt, och jag ber att få yrka bifall till den reservation, som föreligger till detta utskottsutlåtande, avgiven av herr Sundberg m. fl.

Herr ELOFSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag skulle bara till herr Isaksson vilja säga, att om han hört vad jag sade i mitt första anförande, skulle han ha observerat, att jag framhöll, att vi ingalunda voro i alla punkter belåtna med denna uppgörelse. Men det hölls ju en mängd extra stämmor, där saken ingående dryftades, och till slut beslöt man enhälligt att acceptera denna uppgörelse. Den accepterades även av herr Hæggblom, som förordade att stämman

skulle antaga den föreslagna resolutionen, och då gjorde han ingen reservation på den punkt, där han nu reserverat sig — han hade den gången inte någon avvikande mening på den punkten.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Carl Sundberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr Persson, Helmer, att kammaren skulle bifalla motionerna I: 498 och II: 635 i motsvarande delar.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Sundberg, Carl, begärde voting, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 42 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Carl Sundberg m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.*Punkten C.*

Herr NÄSLUND: Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt avgivits av mig och ett par kamrater i utskottet.

Herr TJÄLLGREN: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Näslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Näslund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 42 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Näslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Näslund begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 26.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 9 mars 1951 dagtecknad proposition, nr 105, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g**om fortsatt giltighet av prisregleringslagen den 30 juni 1947 (nr 303).**

Härigenom förordnas, att prisregleringslagen den 30 juni 1947, vilken jämlikt lag den 12 maj 1950 (nr 174) gäller till och med den 30 juni 1951, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1952.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått fyra i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 454 av herr *Ohlön* m. fl. och
nr 468 av herr *Cassel* m. fl. samt

inom andra kammaren:

nr 588 av herr *Ohlin* m. fl. och
nr 602 av herr *Hjalmarson* m. fl.

I motionerna I: 454 och II: 588, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att de nya direktiven för priskontrollens arbete måtte före utfärdandet underställas riksdagens prövning.

I motionerna I: 468 och II: 602, vilka jämväl voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte med ändring

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

av Kungl. Maj:ts proposition nr 105 besluta, att prisregleringslagen endast skulle äga giltighet t. o. m. den 31 december 1951; samt

att riksdagen måtte uttala dels att, därest Kungl. Maj:t funne anledning att förelägga höstriksdagen proposition om fortsatt giltighet av lagen efter den 31 december 1951, Kungl. Maj:t därvid jämväl borde underställa riksdagen direktiven för den priskontrollerande verksamheten, dels att den ekonomiska politiken enligt dess mening borde bedrivas efter sådana riktlinjer, att förutsättningar skapades för ett fullständigt avvecklande snarast möjligt av den statliga priskontrollen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 468 och II: 602, såvitt dessa avsåge att prisregleringslagen skulle äga giltighet allenast t. o. m. den 31 december 1951 — antaga det genom förevarande proposition, nr 105, framlagda lagförslaget oförändrat; samt

B. att motionerna I: 454 och II: 588 samt I: 468 och II: 602, sistnämnda båda motioner i de delar, som icke behandlats under A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Jacobsson* i Igelsbo och *Sunne* samt fröken *Höjer*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan,

A. att riksdagen — — — lika med utskottet — — — lagförslaget oförändrat;

B. att riksdagen med bifall till motionerna I: 454 och II: 588 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de direktiv för den prisreglerande verksamheten, varom överläggningar för närvarande påginge, före utfärdandet måtte underställas riksdagens prövning; samt

C. att motionerna I: 468 och II: 602, i den mån de icke kunde anses besvarade

genom vad reservanterna under A och B hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) av herr *Svärd* och fröken *Wetterström*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen måtte — med bifall till motionerna I: 468 och II: 602, såvitt dessa avsåge giltighetstiden för prisregleringslagen — antaga det genom förevarande proposition, nr 105, framlagda lagförslaget, dock med den ändringen, att i den föreslagna lagen orden »den 30 juni 1952» utbyttes mot orden »den 31 december 1951»;

B. att riksdagen måtte — med bifall till motionerna I: 468 och II: 602 i denna del — uttala, att direktiven för den prisreglerande verksamheten borde underställas riksdagen;

C. att motionerna I: 468 och II: 602 i övrigt måtte anses besvarade genom vad reservanterna förut anförts; samt

D. att motionerna I: 454 och II: 588, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna under B hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr SVÄRD: Det finns, herr talman, ingen anledning att föregripa den ekonomiska debatt, som även första kammaren så småningom skall få, med att anföra några samhällsekonomiska skäl för den skepsis mot övertron på priskontrollen som jag, och jag förmodar många med mig, hyser. I det hänseendet ber jag att få hänvisa först och främst till den kommande debatten och vidare till vad som anförts i den reservation jag fogat till utskottets utlåtande. Jag vill bara tillägga, att en priskontroll är som instrument att hålla tillbaka krav på lönehöjningar utomordentligt illa funtad. En priskontroll som vapen i syfte att åstadkomma en styrd avtalsrörelse eller ett lönestopp är mycket illa lämpad för den uppgiften. Den arbetar på ett sätt, som inte kan vara till fördel, om den användes för detta ändamål.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

Utskottet anser för sin del med hänsyn till den korta giltighetstiden för de direktiv, som gälla för priskontrollnämnden, att det inte bör göras något uttalande i denna fråga. I denna formulering måste väl ligga en försiktigt uttryckt kritik av Kungl. Maj:t, en kritik som utgår från det förhållandet, att Kungl. Maj:t i efterhand meddelar riksdagen och lagutskottet de direktiv, som gälla för priskontrollen. I vissa fall är denna efterhandskaraktär så påtaglig, att den närmast blir grotesk.

Det är emellertid här, herr talman, fråga om direktiv, som äro av ingripande betydelse för enskilda människor, för företag och även för var och en som i övrigt uppenbarar sig på marknaden. Det är direktiv, som ge förutsättningarna för rättsliga avgöranden och för intresseavgöranden av mycket hög storleksordning.

Om andra lagutskottets aktade ordförande vore oförsiktig nog att låna mig tio kronor och jag med hänsyn till risken för ett alltför starkt köpkraftsoverskott vägrade att återbetala detta belopp till andra lagutskottets aktade ordförande, så hade han alla möjligheter att begagna sig av rådhusrätten, hovrätten och i sista hand högsta domstolen för att hålla mig ifrån samhällsekonomiska funderingar och till den enkla skyldighet gentemot honom i ekonomiskt hänseende, som jag hade iklätt mig.

När det gäller den lagstiftning, som reglerar andra lagutskottets ordförandes möjligheter att se till, att han får sin tia, har riksdagen utomordentligt ingående vid upprepade tillfällen granskat alla detaljer, men priskontrollen har möjligheter att, inte gentemot mig men gentemot andra, vidtaga åtgärder som äro ofantligt mycket mera ingripande och som ha en helt annan storleksordning. Men möjlighet att få till stånd en rättslig prövning av vad priskontrollnämnden sig förehaver, finnes icke. Den prövning, som kan ifrågakomma, blir i sista hand en prövning hos den instans som har fastställt direktiven och som har fastställt dem med hänsyn till sina närliggande önskemål att få direktiv som

passa med den ekonomiska politik som bedrives.

Detta är, herr talman, en omständighet, som borde göra det självklart för riksdagen att granska det materiella innehållet i denna lagstiftning på ett helt annat sätt än som nu sker. Det kan inte vara rimligt, att man, när det gäller en över hela näringslivet så ingripande verksamhet, från riksdagens sida nöjer sig med att uppträda som något slags improviserat riksarkiv för de olika direktiven. Jag vill ha sagt detta, och jag finner det vara anledning att säga det icke minst just i nuvarande situation.

Som skäl mot detta hävdande av riksdagens medbestämmanderätt har i huvudsak anförts, att priskontrollnämnden måste fungera smidigt, och det skall jag hålla med om. Men jag kan icke erkänna att kravet på smidig funktion är något argument i detta sammanhang. Nu vet jag inte, vad majoriteten menar med smidighet i uppträdandet från priskontrollnämndens sida. Jag vet t. ex. inte, om majoriteten anser att priskontrollnämndens uppträdande då det gällde biografbiljetterna är ett uttryck för denna anpassning och smidighet.

I början av april månad i år beslöt de svenska biografägarna att höja priserna på biljetterna. Dessa priser hade tidigare icke höjts sedan år 1942. Højningen skulle träda i kraft den 30 april, men med hänsyn till Folkets hus centralorganisation, som är biografägare, och Ordenshusens riksförening, som också är biografägare, sköt man på ikraftträdandet av prishøjningen till den 15 maj.

Det förtjänar anmärkas, att när biljetter till nöjestillställningar av olika slag undantogs från priskontrollen, förvissade man sig från biografägarhåll om att prisstoppet icke gällde biografbiljetter. Den 9 maj träffade så biografägarernas organisationer ett nytt avtal med sina anställda, som gällde från den 16 maj under förutsättning av de nya priserna, mot vilka ingen anmärkning hade riktats. Den 11 maj underrättades de olika biografägarerna, anslag om prishøjningarna skickades ut, och allt var klart. Den 12 maj, d. v. s. på pingstaften, medde-

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

lade priskontrollnämndens ordförande mitt på dagen i telefon helt kort och gott, att priskontrollen på biografbiljetter var återinförd och att följaktligen den beslutade höjningen icke komme att godkännas.

Det är ett, minst sagt, egenartat förfaringssätt, som här kommit till användning. Det är egenartat då det gäller en näring, och det är egenartat med hänsyn till de krav på smidighet som inte bara denna gång utan även många gånger tidigare ha uppställts beträffande priskontrollnämnden. Det förtjänar påpekas att andra nöjesnäringar utan erinran ha fått höja sina priser — det ha danssalongerna fått, likaså teatrarna och idrottstillställningarna. Det förtjänar också erinras om att av den föreslagna höjningen skulle inte mindre än 45 procent gå ut som skatt. Det har beräknats, att denna höjning skulle ge det allmänna ungefär 4,3 miljoner kronor i ökade skatteintäkter, varav 3,2 miljoner i statskatt. Detta är, herr talman, under denna riksdag i varje fall en av de första gångerna som man har sagt nej till en ökad statsinkomst.

Det var inte fråga om några oskäligen höjningar. Det var fråga om höjningar, som netto skulle ge biografägarna ett ganska ringa belopp per biljett, mellan 11 öre och 19 öre.

Nu pågå förhandlingarna. Av alla underrättelser att döma tyckas de bli ganska segslitna. Om dessa förhandlingar komma att leda till något resultat eller inte, är det väl ingen som ännu vet. Det enda man med säkerhet kan säga är, att under de förutsättningar som nu uppkommit skulle en omedgörlig ståndpunkt från priskontrollnämndens sida komma att gå mycket hårt ut över biograferna på de små orterna, där redan nu räntabiliteten är mycket dålig. Det är inte minst fråga om dessa små företag, när man från biografägarhåll med bestämdhet hävdar, att man bör ha rätt att taga igen produktionskostnadernas stegring genom höjning av biljettpriserna.

Herr talman! Jag har använt detta exempel som en illustration på priskon-

trollnämndens sätt att fara fram. En fråga som torde förtjäna ett svar, är huruvida detta sätt kan betraktas som tillfredsställande smidigt eller inte.

Sedan vill jag bara tillägga, att meningen kan väl ändå inte vara, att priserna på en lång rad förnödenhetsartiklar skola få stiga men att priserna på den förhållandevis umbärliga vara som biografbiljetterna äro icke skola få stiga. Det är väl inte på det sättet, man skall tolka den gamla regeln om en reglerings skyldighet att ge folket bröd och skådespel.

Herr SUNNE: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande har jag jämte herr Jacobsson i Igelsbo och fröken Höjer fogat en reservation. I vissa delar äro vi ense med utskottets majoritet. Liksom utskottsmajoriteten konstatera vi, att när riksdagen förra året hade att taga ställning till frågan om förlängning av prisregleringslagen, syntes förutsättningarna för en avveckling av den statliga priskontrollen förhållandevis goda men att sedan dess det ekonomiska läget har så förändrats, att tidpunkten för priskontrollens avveckling måste förläggas längre fram i tiden än man tidigare hoppades på. Man vågar icke hoppas att det ekonomiska läget så förbättras under nästkommande budgetår, att priskontrollen kan helt avvecklas, varför vi i likhet med utskottsmajoriteten ha ansett, att lagen bör få fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1952.

Därmed ha vi emellertid icke velat medge, att en aldrig så hård priskontroll kan ersätta återställandet av en sund och stabil samhällsekonomisk balans, som åter skulle göra konkurrensen till ett effektivt skydd för konsumenterna. Vi ha icke vågat gå så långt som herr Svärd i sin reservation, då han yrkat på att lagen skulle upphävas från och med årsskiftet, men vi ha velat understryka vikten av att priskontrollen avvecklas på områden, där risken för prisförhöjningar icke föreligger.

Beträffande det motionsvis framförda yrkandet, att riksdagen måtte hemställa

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

att direktiven skola underställas riksdagens prövning, ha vi framhållit, att prisregleringen endast utgör en ram för priskontrollen och att dennas verkliga innebörd bestämmas av de direktiv som tid efter annan utfärdas av Kungl. Maj:t. Då man tänker på den betydelse som dessa direktiv ha, vilket nyss understrukits av herr Svärd — alldeles särskilt under nu rådande ekonomiska förhållanden — anse vi det otillfredsställande att riksdagen icke beredes tillfälle att yttra sig om dem före utfärdandet. Vi finna det därför uppenbart, att de förslag, vartill överläggningarna inom den nu tillkallade förhandlingsdelegationen kunna leda, böra underställas riksdagens prövning, innan de genomförs. De överläggningar, som jag syftar på, äro kanske redan slutförda — det vet jag inte, fast jag hört vissa rykten därom — men det är väl ändå alldeles tydligt, att det skulle vara för sent att kunna förelägga dem för denna riksdag. Däremot anse vi det möjligt och önskvärt, att de föreläggas höstriksdagen och då lämpligen i sammanhang med redogörelse angående riktlinjerna för den ekonomiska politiken under 1952. Vi kunna, i likhet med herr Svärd, icke såsom utskottsmajoriteten anse att det skulle uppkomma några praktiska svårigheter genom en sådan anordning. Praktiska skäl torde göra det nödvändigt, att de gällande provisoriska direktiven få fortsatt giltighet tills höstriksdagen har yttrat sig angående de nya direktivförslagen.

Herr talman! Jag ber att med hänvisning till vad jag nu anfört få yrka bifall till den vid detta utlåtande av herr Jacobsson i Igelsbo, mig och fröken Höjer fogade reservationen, som innefattar att riksdagen, med bifall till motionerna nr 454 i första kammaren och 588 i andra kammaren, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att de direktiv för den prisreglerande verksamheten, varom överläggningar för närvarande pågå, före utfärdandet måtte underställas riksdagens prövning.

Herr PETRÉN: Herr talman! När första gången direktiv utfärdades för priskon-

trollen — det var år 1942 — underställdes direktiven riksdagen. Detta har sedan inte skett, och inte ens näringslivets organisationer ha alltid fått ordentligt tillfälle att ge till känna sina synpunkter. Inom folkpartiet ha vi den uppfattningen, att en priskontroll behövs i dagens inflationskonjunktur. Den behövs framför allt för att bromsa spekulativa prishöjningar, och den kan kanske tillfälligt dämpa inverkningarna på den inhemska prisnivån av utifrån kommande rörelser. Vi äro därför nu liksom förra året med på ett års förlängning av prisregleringslagen. Att som högerreservanterna göra påyrka en förlängning endast till årsskiftet kan icke vara riktigt.

En permanent priskontroll tror jag är av ondo. Priskontrollen kan ha tillfälligt gynnsamma verkningar, men den leder på längre sikt till en snedvridning av produktionen och kan i många avseenden verka hämmande på utvecklingen av den fria konkurrensen. Vi böra därför inställa oss på att söka successivt avveckla priskontrollen, men att bedöma förhållandena så optimistiskt som höger gör, att det skulle vara möjligt att göra detta till årsskiftet, kan jag inte vara med om.

På socialdemokratiskt håll ha de gynnsamma verkningarna av priskontrollen överdrivits i den allmänna debatten, och man har därigenom skapat en övertro på priskontrollens möjligheter att dämpa en inflation. Avigsidorna med en långt driven priskontroll har man däremot i stort sett gått förbi. Det har nu signalerats en skärpning av priskontrollen som ett viktigt led i regeringens ekonomiska politik för att nå en stabilisering, och det skulle inte förvåna mig, om stora konsumentgrupper i landet skulle betrakta en sådan åtgärd som ett mycket berömvärt initiativ från regeringen. De kunna komma till den uppfattningen just mot bakgrunden av den övertro som har skapats. Men verkliga förhållandet är, att priskontrollen icke kan rätta till brister i den samhälls-ekonomiska balansen. Den är däremot ett medel, som man kan tillgripa, när man har en bristande balans, för att

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

tillfälligt minska vissa yttringar härav. Att man på socialdemokratiskt håll talar om en skärpning av priskontrollen, ser jag närmast som ett tecken på att man inte själv tror på att de åtgärder, som äro föreslagna för att minska inflationen och få den ekonomiska utvecklingen i sin hand, äro tillräckliga.

Herr talman! Hade man däremot valt den av oss föreslagna vägen att gå vidare på en åtstramning av penningmarknaden, då tror jag inte att vi här hade behövt ta upp och föra på tal frågan om en skärpning av priskontrollen.

Det väsentliga för priskontrollens verkningar är nu inte prisregleringslagen i och för sig — den är ju en fullmaktslag — utan det är frågan om hur den utnyttjas, och därvidlag är det i första hand de av Kungl. Maj:t utfärdade direktiven som äro avgörande. Vi ha nu provisoriska direktiv gällande. Det är nya direktiv att förvänta, och de böra underställas riksdagens prövning; det är ett rimligt krav. Kan det verkligen vara regeringens mening, att riksdagen icke skulle få vara med om att behandla de nya direktiven? Man får hoppas, att avsikten inte är att vid diskussionen med organisationerna nå fram till överenskommer och att riksdagen sedan skall komma in först i efterhand. Viktiga avgöranden i den ekonomiska politiken böra icke få träffas utanför riksdagen. Tyvärr har det förmärkts en tendens i sådan riktning under senare år, och det bådär enligt min uppfattning inte gott.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr Jacobsson i Igelsbo m. fl. och som går ut på att direktiven i framtiden skola underställas riksdagen.

Herr NORMAN: Herr talman! Under debatten i lördags i anslutning till det förslag om vägtrafikförordning m. m., som vi då hade att diskutera, talades det om främmande fåglar, som hade varit på besök i andra lagutskottet. Jag tyckte inte att det var en lämplig beteckning när det gällde det ärendet, men det händer ibland att vi få främmande fåglar på

grund av motionärers initiativ. Vi hade en sådan främmande fågel, när vi diskuterade värnpliktsfrågan; då var det frågor som, vad det ekonomiska beträffar, närmast borde ligga under statsutskottets bedömande men som andra lagutskottet hade att ta ställning till. Vi ha en sådan främmande fågel i det här fallet också, när vissa motionärer ha velat fresta andra lagutskottet att göra uttalanden om den ekonomiska politiken över huvud taget. Nu är andra lagutskottet ett försiktigt utskott, som tänker sig för, innan det ger sig in på områden som inte höra till dess kompetensområde, så att då öppna vi fönstret och vädra ut de där främmande fåglarna.

Så ha vi gjort i det här fallet också. Vi ha avvisat tanken på att avge något omdöme om den ekonomiska politiken över huvud taget. Enligt motionärerna skulle vi tala om, hur det skulle vara för att vi skulle slippa ha denna priskontroll längre än under innevarande år. Det har varit ett ständigt återkommande önskemål från en del högermotionärer, när vi behandlat förlängningen av priskontrollagen, att den visserligen skulle förlängas men endast till den 1 januari, då den säkert skulle kunna upphävas. Så hette det i fjol, och så heter det i år också. Nu ha ju förhållandena utvecklats sig så, att anhängarna av en sådan där snabb avveckling bli färre och färre. Vi hörde nyss, att herr Petréén för sin del ansåg, att vi nog borde ha kvar denna fullmaktslag åtminstone till nästkommande budgetår. Lagutskottet har i sitt yttrande nöjt sig med att konstatera, att här föreligger ett behov av denna lagstiftning, och vi förordade därför en förlängning av densamma under den tid som Kungl. Maj:t har hegärt.

Så är det fråga om riktlinjerna. Nu föreligger det i propositionen en ganska utförlig redogörelse för det förarbete som har föregått de nu gällande riktlinjerna. De äro ju närmast avsedda att gälla till den 1 juli, vill jag minnas, men jag tycker jag har sett någon blänkare i någon tidning eller på något annat håll, att de lära komma att gälla i fortsättningen också. Dessa riktlinjer finnas

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

mycket noggrant redovisade i propositionen, och herrar Sunne och Petrén och andra, som nu vilja fälla omdömen om dem, ha ju tillfälle att göra detta nu i dag. Det säges att de icke äro tillfredsställande, men på vad sätt de inte äro det, ha vi knappast fått höra.

När andra lagutskottet här har yttrat sig i den frågan, ha vi använt en motivering, som herr Svärd menade var en liten försiktig antydning om att riksdagen nog bör få vara med och bestämma om sådana där riktlinjer. Ja, formuleringen är sådan, att hela majoriteten inom utskottet har kunnat godtaga den. Vad varje enskild ledamot vill lägga in i den, vet jag knappast, och om jag nu säger någonting om det här spørsmålet, är det min personliga uppfattning, jag deklarerar.

Jag tycker det är riktigt och bra, att vi få reda på direktiven, när det är fråga om att förlänga en sådan här fullmaktslag, men jag kan inte förstå, att det kan vara meningen, att riksdagen skall godkänna dem. Jag vet faktiskt inte, vad motionärerna och reservanterna mena i det fallet. I den första reservationen talas det om att direktiven skola underställas riksdagen, och i högerreservationen sägs det, att de böra meddelas riksdagen. Att de böra meddelas riksdagen, tycker jag är riktigt, ty det bidrar att öka våra kunskaper i det här ämnet, som ju ligger andra lagutskottet litet fjärran. Men jag kan knappast tänka mig att det är meningen, att riksdagen här skall säga sin bestämda mening om vissa direktiv och att Kungl. Maj:t ovillkorligen skall ha att följa den. Riktlinjerna utarbetas efter ett mångsidigt bedömande från olika intressesynpunkter. Här har nu till slut en förhandlingsdelegation granskat spørsmålet, och det är väl denna förhandlingsdelegation som menat att de riktlinjer, som nu äro provisoriskt gällande, böra kunna få gälla en tid framåt. Jag tror för min del att de som haft hand om saken ha större insikter i detta spørsmål än de enskilda riksdagsmännen — i varje fall större insikter än andra lagutskottets ledamöter ha — och när de ha avgivit sitt omdöme, då ty-

ker jag för min del, att det räcker. Det bör finnas möjlighet till en viss rörlighet eller, som vi ha uttryckt det, en viss smidighet beträffande tillämpningen av en sådan här fullmaktslag, och jag tror det skulle vara olyckligt, om riksdagen genom sina uttalanden — kanske tillkomna på mer eller mindre lösa grunder vad det gäller en hel del av riksdagens ledamöter — skulle binda Kungl. Maj:t för hårt i det fallet.

Andra lagutskottet har, som sagt, nöjt sig med att tillstyrka förlängningen av lagstiftningen. Vi ha nämligen den uppfattningen, att den kommer att behövas åtminstone den tid som det här är fråga om. Vi ha knappast fällt några andra omdömen, om inte möjligen att vi ha en liten känsla av att läget är sådant, att det kan vara fråga om behov av en skärpt priskontroll. Det ligger någonting av den tanken bakom utskottets yttrande, där vi vilja understryka vikten av att priskontrollnämnden övervakar prisutvecklingen även för frisläppta områden och, om skäl därtill förefinnas, åter ingriper med prisreglerande åtgärder. Så mycket anse vi att vi kunna stå för beträffande omdömen om den kommande tillämpningen av denna fullmaktslag.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr SVÄRD: Herr talman! Jag skall inte låta mig av herr Petrén lockas in på några vidlyftiga resonemang om samhällsekonomiska spørsmål. De resonemangen återkomma ju senare i dag. Jag skall bara tillåta mig notera, att herr Petréns hela argumentation var en argumentation för högerreservationen. Den var det i mycket hög grad. Att då herr Petrén till slut yrkar avslag på motionerna nr 468 i första kammaren och 602 i andra kammaren, är väl ett uttryck för den folktopartistiska statskonst, om vilken en utomstående inte skall uttala sig.

Andra lagutskottets ärade ordförande begagnade sin tid väsentligen till att uttala en blygsamhetsförklaring för andra lagutskottets räkning. Jag är alldeles ny i denna församling och vet inte, i vilken

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

mån utskottets kompetens är så begränsad som dess ordförande tycks förmena. Jag måste emellertid mycket bestämt reagera mot den tankelinjen, att riksdagens uppgift, när det gäller direktiven för denna prisreglerande verksamhet, uteslutande skulle vara att notera vad Kungl. Maj:t har förehått. Det är inte fråga om att öka riksdagens kunskaper; det är fråga om att ge riksdagen tillfälle att ta ståndpunkt till regler, som äro av ingripande betydelse för praktiskt taget hela det svenska folket. Prisregleringslagen är bara ett yttre skal och har mycket litet att säga i praktiskt avseende. Det förefaller mig vara en smula egenartat att man år efter år, även under s. k. normala förhållanden, voterar en dylik fullmaktslagstiftning åt Kungl. Maj:t utan att närmare intressera sig för hur den använts och kommer att användas. När det gäller att utfärda direktiv av detta slag, räcker det enligt min mycket bestämda uppfattning inte med den sakkunskap, som representeras i förhandlingsdelegationer och andra förberedande instanser. Där kräves också den politiska sakkunskap, som är företrädd i riksdagens bägge kamrar. Den intresseavvägning, som det här gäller, kan inte slutligt få ske i en mer eller mindre anonym förhandlingsdelegation utan är i utpräglad grad en fråga för riksdagen.

Herr talman! Om möjligheterna att nu bestämma en tidpunkt för prisregleringslagens avveckling skall jag inte uttala mig, i varje fall inte i detta sammanhang. Jag vill endast ha sagt, att det finns tecken som tyda på att den stunden inte behöver ligga så särskilt långt borta, under förutsättning att den ekonomiska politiken skötes med syfte att möjliggöra en avveckling av denna reglering. För min del föredrar jag med bestämdhet den prisöversyn och priskontroll, som några miljoner konsumenter kunna och böra utöva, framför den priskontroll som utövas av priskontrollnämnden. Detta är drivkraften bakom den ståndpunkt vi intagit.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till den av fröken Wetterström och mig afgivna reservationen.

Herr PETRÉN: Herr talman! Jag blev något förvånad över de slutsatser, herr Svärd ansåg sig kunna dra av mitt tidigare anförande.

Jag uttalade klart, att vi i dagens läge enligt min uppfattning icke kunna undvara en priskontroll och att förhållandena enligt min åsikt icke kunna väntas förändra sig så snabbt, att vi skola kunna släppa priskontrollen vid årsskiftet, vilket av högerreservationen att döma uppenbarligen är herr Svärds uppfattning. Jag tror också att det hade varit mycket olyckligt, om riksdagen förra året följt högerens yrkande, som innebar att priskontrollen inte skulle ha kunnat verka under innevarande år. En annan sak är, att vi böra sträva efter att successivt och i den takt det är möjligt få denna kontroll ur världen.

Herr Norman ansåg att motionärerna borde vara nöjda, när det nu gavs ett tillfälle att diskutera de gällande direktiven, som äro redovisade i utlåtandet. Nej, herr talman, motionärerna kunna inte vara tillfreds med detta, utan vårt krav gäller de kommande direktiven. Jag medger gärna att de nuvarande provisoriska direktiven möjliggöra en ganska vid tolkning, men man har att förvänta nya och skärpta direktiv. I det fallet hänvisar jag till vad som säges av utskottsmajoriteten i bankoutsnittets utlåtande nr 20, som kommer att diskuteras senare i dag: »För att priskontrollen skall så effektivt som möjligt medverka till en stabilisering bör övervägas, om den icke kan skärpas ända därhän att den icke medger företagens kompensation för andra kostnadsstegringar än dem, som kunna anses ligga utanför vårt eget inflytande.»

Riksdagen har enligt min mening all anledning att begära ett tillfälle att diskutera de nya direktiven.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag delar den uppfattning som redan kommit till uttryck i dag, att vi böra försöka undvika en ekonomisk debatt beträffande priskontrollens varaktighet; en sådan skulle kanske snedvrida det hela.

Ang. fortsatt giltighet av prisregleringslagen.

Jag skulle inte heller begärt ordet i denna fråga, om inte herr Svärd genom sina uttalanden sökt framställa saken så, att priskontrollnämndens verksamhet till väsentlig del var av den bekaffenheten att man kunde diskutera, huruvida nämnden visat sig ha något omdöme vid sina åtgärder rörande olika grenar av näringslivet. Som exempel nämnde han särskilt frågan om priset på biografbiljetter.

Jag konstaterar att ingen av de talare, som yttrat sig i denna debatt, har den uppfattningen att priskontrollnämnden i dag skulle kunna upphöra med sin verksamhet. Varken situationen just nu eller utvecklingstendenserna äro sådana, att detta skulle låta sig göra. Jag har vid flerfaldiga tillfällen uttalat tvivel rörande priskontrollnämndens möjligheter att över huvud nå resultat, som skulle kunna tillnärmelsevis jämföras med den effekt man uppnår, därest det finns förutsättningar till konkurrens mellan företagare och säljare vid utbudandet av varor. För närvarande råder emellertid en säljarens marknad — det är köparna som konkurrera om varorna och många gånger bjuda över varandra — och då pressas prisnivån uppåt på ett sätt som gör det nödvändigt att ha ett instrument, med vars hjälp man kan hålla prisstegringarna inom måttliga gränser.

Man skulle kunna anföra många exempel, herr Svärd, för att visa att det har varit felaktigt att frisläppa vissa områden från priskontroll. Särskilt kan man därvidlag enligt min mening peka på trävaror, pappersmassa och papper, där utvecklingen varit ganska anmärkningsvärd. Sedan denna tid föregående år ha papperspriserna ungefär tredubblats och trävarupriserna fördubblats utan att såsom skäl för dessa prishöjningar kunna åberopas kostnadsstegringar av motsvarande storleksordning. Däremot kan man åberopa en konkurrens från köpare i utlandet, som äro villiga att betala de nuvarande höga priserna. Skall den svenska marknaden få någonting med av dessa begärliga varor, tvingas den att betala världsmarknadspriserna, ty eljest exporteras allt vad denna industri pro-

ducerar. Jag finner inte detta vara någonting som kan accepteras i en tid, då både landet och folkhushållet brottas med svårigheter och då man från alla håll talar om nödvändigheten av att söka bekämpa inflationen.

I höstas, då det var tal om att släppa priskontrollen på trycksaker, veckotidningar och andra grafiska produkter, uppvaktades priskontrollnämnden av några representanter för de fackförbund, vilkas medlemmar arbeta på detta område, och begärde därvid att priskontrollen inom denna del av näringslivet helt skulle slopas, då de grafiska fackens arbetare eljest riskerade att bli arbetslösa. Just i dagarna ha samma arbetare på ett stort möte i Stockholm beslutat hemställa om priskontrollens återinförande på papper, då de eljest riskera att bli arbetslösa därför att papperspriserna stigit så högt att man måste räkna med minskad efterfrågan på trycksaker.

Man skulle alldeles säkert kunna åberopa flera områden såsom exempel på att priskontrollen släppts för tidigt och nu borde återinföras. Yrkandena från olika fackliga organisationer på skärpt priskontroll kunna icke begränsas till att avse de områden, där priskontrollen för närvarande verkar, utan måste självfallet uppfattas såsom krav på utvidgning av priskontrollen till områden som frisläppts utan att den hittillsvarande utvecklingen givit belägg för att åtgärden varit riktig. Det finns inte möjligheter att skapa den återhållsamhet, som är ett nödvändigt villkor för att man skall kunna ge det enskilda näringslivet så fria tyglar som det självt önskar.

Jag har alltså av utvecklingen blivit stärkt i den tron, att man inte kan slopa priskontrollen utan tvärtom måste vidhålla och utvidga den. Detta är enda möjligheten att över huvud taget hålla någon måtta i fråga om det fria näringslivets krav på prishöjningar och vinster.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o) att

kammaren skulle godkänna den av herr Jacobsson i Igelsbo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna herr Svärds och fröken Wetterströms vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Sunne* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av herr Jacobssons i Igelsbo m. fl. reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Jacobsson i Igelsbo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sunne* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 33.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med sär-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m. skilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m. jämte i ämnet väckt motion, m. m.

I en den 30 mars 1951 dagtecknad proposition, nr 181, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning,

dels ock medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1951 till och med den den 30 juni 1952 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Berörda lagförslag var av följande lydelse:

F ö r s l a g

till

L a g

med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Härigenom förordnas, att under tiden från och med den 1 juli 1951 till och med den 30 juni 1952 skola, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse.

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst fyratusenhetthundra miljoner kronor.

2 §.

Därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, under tid då riksdagen ej håller session, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor. Dylikt av Konungen lämnat medgivande skall, därest det samma icke godkännes av riksdagen inom tjugu dagar från början av nästföljande session, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa skall räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förhaft en inom första kammaren under nr 474 av herr *Holmbäck* väckt motion, vari hemställts, att riksdagen ville i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 181 bestämma riksbankens rätt att utgiva sedlar enligt 1 § av den föreslagna lagen med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivningsrätt till högst tretusensjuhundra miljoner kronor.

I sammanhang med frågan om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa sedlar med guld hade utskottet ansett sig böra behandla två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 216 av herr *Andrén* m. fl. och den andra inom andra kammaren under nr 285 av herr *Hjalmarson* m. fl. I dessa motioner hade hemställts, att riksdagen måtte på sätt den funne lämpligt erinra fullmäktige i riksbanken om det samband, som rådde mellan dess krediter till staten och den allmänna ekonomiska utvecklingen, samt påfordra, att fullmäktige måtte göra denna fråga till föremål för överväganden i samband med den inom riksbanken pågående översynen av 1934 års riksbankslag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet hemställt, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört i fråga om utformningen av den allmänna ekonomiska politiken;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del samt med avslag å motionen I: 474 antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;

3) anse de likalydande motionerna I: 216 och II: 285 besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört och under 2) hemställt;

4) medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1951 till och med den 30 juni 1952 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ewerlöf*, *De Geer*, *Domö*, *Schmidt*, *von Seth* och *Gustafson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade;

2) av herrar *Näsgård* och *Persson* i Norrby, vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits.

Herr **EWERLÖF**: Herr talman! Jag är fullt medveten om att det är en föga tacksam uppgift att nu i denna kammare inleda en ekonomisk debatt, sedan andra kammaren under lördagen ventilerat samma ämne med en fullständighet, som knappast ger utrymme för några nya synpunkter.

Tyvärr förefaller det, som om lördagens debatt inte varit ägnad att närma de olika uppfattningarna till varandra. Detta är så mycket mera beklagligt som vi stå inför uppgiften att möta vår allvarligaste inre fiende, inflationen. Det skulle självfallet i hög grad öka utsikterna att lösa uppgiften, om vi kunde på ett eller annat sätt gå fram på gemensam front.

Jag skall nu söka att i så koncentrerad form som möjligt ge några kommentarer till den av folkpartiets och högerns re-

presentanter i utskottet gemensamt av-givna reservationen. Till grund för bankoutskottets ullåtande ligger en skrivelse från riksbanksfullmäktige om riktlinjerna för penningpolitiken. Bankoutskottets majoritet har i allt väsentligt accepterat fullmäktiges synpunkter, under det att reservanterna inte ansett sig kunna godtaga vare sig fullmäktiges tolkning av det hittillsvarande händelseförloppet på kreditmarknaden eller deras riktlinjer för den närmaste framtiden.

Bankofullmäktige framhålla i sin skrivelse att de enskilda kreditinstituten enligt fullmäktiges åsikt varit alltför rundhänta i sin kreditgivning och därmed ökat efterfrågan både på arbetskraft och varor, vilket allt varit ägnat att ge inflationen ytterligare näring. I jämförelse med särskilt affärsbankernas kreditgivning framställa fullmäktige riksbankens egen likviditetsskapande verksamhet såsom obetydlig och av sekundär verkan. Reservanterna bestrida naturligtvis inte själva faktum, att en avsevärd kreditexpansion har ägt rum och att den skett i anmärkningsvärt snabb takt under de senaste månaderna. Men vi mena att orsakssammanhanget inte är det som bankofullmäktige göra gällande.

Kreditexpansionen är i och för sig ingen märklig företeelse, om man ser den mot bakgrunden av den ökning beträffande priser och löner som samtidigt skett. Under loppet av ett år, eller från slutet av april 1950 till slutet av april 1951, ökades affärsbankernas långivning med 17 procent, och under samma tid har partiprisindex stigit ca 30 procent och lönerna ökats med 17 procent. Om det råmaterial och de andra importvaror, som industrien och handeln behöva, bli 30 procent dyrare, är det uppenbart att företagen behöva investera 30 procent mer för att hålla sina lager konstanta. Samtidigt har emellertid, som vi alla veta, det tillspetsade världsläget inneburit en stark drivfjäder att öka lagren inför hotet av en avspärrning eller av att tillgången på vissa varor skall bli så knapp, att de helt försvinna ur marknaden. På liknande sätt ha under senaste tiden lönehöjningarna ökat näringslivets behov av

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

rörelsemedel. Många företag, som tidigare haft stora tillgodohavanden i bankerna, ha nu tvingats uppträda som lånesökande. I själva verket är det snarast överraskande, att näringslivets behov av nya krediter under sådana förhållanden inte ha inneburit en ännu större påfrestning på bankerna och givit upphov till en ännu kraftigare ökning av banklånen.

Konjunkturinstitutet har i sin senaste rapport varit inne just på denna tankegång. Institutet nämner i anslutning härtill att kreditexpansionen sedan mitten av år 1950 uppgår till ca 1 160 miljoner kronor. Av detta belopp utgöra remburskrediter samt lån mot inrikes växlar och mot säkerhet av varor sammanlagt 650 miljoner kronor. Vid sidan av dessa handelskrediter visa även byggnadskreditiv och inteckningslån stark uppgång. Denna rör sig om ca 75 respektive 270 miljoner kronor. Institutet tillfogar den anmärkningen, att under dessa kredittyper faller framför allt affärsbankernas byggnads- och bostadslånegivning. Byggnadskrediterna avse lån för själva byggnadsverksamheten, och inteckningslånen bestå till väsentlig del av lån till färdigställda bostadsfastigheter. Enbart med dessa tre huvudposter kan man alltså förklara inemot 1 miljard eller drygt 85 procent av den totala kreditexpansionen. Det finns således föga utrymme för något tal om att den ökade långivningen skulle ha en utpräglat spekulativ karaktär eller i någon väsentlig utsträckning ha formen av rena konsumtionskrediter.

Vad jag nu sagt får inte tolkas så, som om vi skulle gilla denna kreditansvällning och finna den vara i sin ordning. Vi ha tvärtom i reservationen givit uttryck åt den uppfattningen, att det hade varit på sin plats att bromsa också krediter för näringslivets så att säga legitima behov. Vi anse med andra ord att det hade varit bättre om man fått en åtstramning, även om detta skulle skett till priset av minskade lager eller en minskad import och till priset av en viss minskning av affärsverksamheten. Med en sådan åtstramning och knappare

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

tillgång på pengar skulle näringslivet kunnat bjuda motstånd mot en del kostnadsstegringar, som nu gått för långt. På så sätt skulle omkostnaderna kunnat hållas lägre och levnadskostnadsindex inte behövt stiga på det sätt som nu har blivit fallet. Vad särskilt beträffar lönerna är jag angelägen understryka att vi mena, att deras realvärde skulle kunnat bevaras samtidigt som de nominella lönebeloppen hindrats att nå sin nuvarande höjd.

Man har anledning fråga sig, varför kreditgivningen icke blivit så restriktiv som varit önskligt. Bankofullmäktige ha varit inne på denna fråga. De göra det uttalandet, att de senaste tre kvartalens utveckling på kreditmarknaden ger vid handen, att förmågan till återhållsamhet i långivningen saknas i nuvarande läge med dess starka, utifrån härrörande påfrestningar. Läsaren av fullmäktiges framställning får närmast intrycket, att riksbanken själv gjort allt vad på den ankommer och som över huvud taget stått i en centralbanks makt men att resultatet ointetgjorts genom en okontrollerbar utveckling i affärsbankerna. I själva verket återfaller fullmäktiges kritik på riksbanken själv. Hela händelseförloppet visar att de regler om en mera restriktiv kreditgivning, som riksbanken och affärsbankerna varit ense om och som affärsbankerna lojalt följt, inte alls varit tillräckliga. Alla nya krediter som lämnats äro nämligen av de slag som kunna godtagas enligt överenskomsten mellan riksbanken och kreditinstituten. Men vad som fattats är kompletterande åtgärder från riksbankens sida i syfte att begränsa likviditeten på marknaden. Riksbanken har med andra ord förhållit sig passiv och icke fört någon verklig penningpolitik. Detta kan sifermässigt beläggas. I slutet av juni 1950 uppgingo affärsbankernas likvida tillgodohavanden till 1 808 miljoner kronor. I mars 1951 hade dessa tillgodohavanden sjunkit endast till 1 733 miljoner kronor, trots de stora skattelikvider som gjordes under mars månad. Affärsbankernas likviditet är följaktligen nu praktiskt taget lika stor som i fjol, och detta

beror icke på någonting annat än att riksbanken ständigt har pumpat ut mera pengar i rörelsen. Motivet för denna riksbankens hållning behöver man inte sväva i ovisshet om. Om riksbanken hade fört en försiktigare och stramare politik, skulle det ha blivit ont om pengar och räntan hade pressats uppåt. Det är för att undvika denna effekt som riksbanken har fortsatt att släppa ut pengar genom att övertaga statsskuldförbindelser och köpa upp obligationer på marknaden. På så sätt har marknaden i stället för att åtstramas hållits så likvid, att de prisstegrande krafterna fått alltför stort spelrum.

Jag har sett att finansministern i flera sammanhang på sitt program upptar även en kreditåtstramning, men om vi alltså i princip äro ense på den punkten, återstår dock frågan, under vilka former åtstramningen skall kunna genomföras. Fasthåller man vid ett visst ränteläge, som inte motsvarar marknadsläget, och därför tvingas köpa obligationer på marknaden och ta upp statsskuldförbindelser, som inte kunna placeras på marknaden, blir resultatet ett utpumpande av pengar, som icke ens överensstämmar med vad riksbanken själv skulle önska. Likviditeten på marknaden kommer i ett sådant läge att bestämmas av fullkomligt godtyckliga omständigheter. Vi däremot mena, att man skall bestämma sig för vilken stramhet på marknaden man önskar åstadkomma och sedan ta konsekvenserna därav med avseende på räntan.

Man har också sagt, att räntehöjningen i höstas egentligen inte haft någon synlig effekt. Jag utgår från att en effekt under alla förhållanden har varit, att det är bättre att vi nu befinna oss på detta stadium i fråga om räntan än om vi skulle stått kvar på den gamla räntenivån. Men därtill kommer att riksbanken — såsom jag tidigare försökt utveckla — inte fullföljde den åtstramande politiken. Genom att riksbanken under de gångna månaderna av detta år ökat likviditeten på marknaden har man förlorat den åtstrammande effekt, som kunde skönjas redan i december. Bankerna

hade nog vid den tidpunkten en känsla av att den dittillsvarande kreditexpansionen började ta emot på grund av att likviditeten inte längre var densamma som tidigare. Men när man sedan kom in på det nya året, började riksbanken tillhandahålla medel i ökad omfattning, och då lättade trycket så att kreditexpansionen har kunnat fortsätta.

Jag säger inte detta som någon plaidoyer för affärsbankerna, utan därför att jag anser det viktigt att analysen av vad som här sker blir riktig. Detta är ju förutsättningen för att de slutsatser skola bli riktiga, som man drar ur analysen av händelseförloppet.

I vår reservation ha vi naturligtvis erkänt, att upprustningen och Koreakriget i sin mån medverkat till höjningen av den svenska prisnivån. Vi göra emellertid gällande att dessa inflytanden utifrån i hög grad förstärkts av bristen på inre ekonomisk jämvikt, och vi mena att denna jämviktsrubbing just har orsakats av riksbankens penningpolitik eller, måhända riktigare, brist på penningpolitik. Vi anse oss ha belägg för denna vår upfattning, när vi jämföra utvecklingen på pris- och lönefronten i Sverige med vad som skett i en del andra länder. Mellan juni 1950 och mars 1951 steg partiprisnivån i Sverige med 28,3 procent, i England med 22,2 procent, i Schweiz med 17,9 procent och i Förenta staterna med 16,6 procent. Jag är väl medveten om att den höga siffran för Sverige i viss grad påverkats av att importsubventionerna slopats, men denna omständighet förklarar inte mer än en del av den särskilt ogynnsamma utvecklingen för vårt lands vidkommande. Det finns tyvärr icke några tillräckligt försäkra siffror, som belysa levnadskostnadernas förändringar i dessa länder, men lönerna ha under niomånadersperioden närmast efter Koreakrigets utbrott stigit i Sverige med cirka 17 procent, i Förenta staterna med 10 procent och i England med 5 procent, under det att de i Schweiz äro praktiskt taget oförändrade. Vi kunna alltså konstatera, att kostnadstegringarna och därmed penningvärdets fall under denna tid gått längre i Sve-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

rige än vad fallet varit i England, Schweiz och Förenta staterna. Att vårt land har att uppvisa en kraftigare inflation än t. ex. de två bland västmakternas ledande länder, som äro starkast engagerade i upprustningen och Koreakriget, ger oss anledning till allvarlig eftertanke.

Den förhållandevis starka prisstegringen i Sverige utgör på längre sikt ett hot mot vår internationella konkurrenskraft. Vi få inte stirra oss blinda på de gynnsamma bytesvillkor, som vi just nu ha i vår utrikeshandel. Dessa vila på ett skäligen bräckligt underlag. Medan ett stort antal av de viktigaste bland våra importvaror stigit i pris, beror stegringen i exportprisindex till 90 procent på de höjda priserna för skogsindustriprodukter, under det att järnmalm, tackjärn och verkstadsprodukter endast svara för 5 procent av höjningen. Mycket talar för att priset på pappersmassa redan till hösten reduceras till följd av den amerikanska maximiprispolitiken. Vi löpa stor risk att en vacker dag få se, hur priserna för vår export vika, medan importen alltjämt är lika dyr som nu eller kanske ännu dyrare.

Reservanterna i utskottet ha inte dolt sin oro över importöverskottet och den brist i betalningsbalansen, som trots de stora exportinkomsterna föreligger. Under första kvartalet redovisas ett importöverskott på mer än en halv miljard kronor, och efter avdrag för osynliga betalningar kan underskottet i betalningsbalansen under samma tid beräknas till 357 miljoner kronor. Vår valutareserv har sedan i höstas varit utsatt för en oavlätlig avtappning, och den måste nu betraktas såsom oroväckande svag. Siffrorna för den 30/4 1951 ge vid handen, att den hos riksbanken befintliga centrala valutareserven uppgår till 950 miljoner, medan affärsbankernas valut netto står på ett minus som torde kunna beräknas till cirka 214 miljoner kronor. Detta innebär att vi totalt ha en valutareserv i landet av 736 miljoner kronor, och detta belopp torde vara det lägsta vi noterat sedan år 1948. De åtaganden, som Sverige gjort inom ramen av den euro-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

peiska betalningsunionen, innebära att vi icke utan vidare kunna återinföra en strängare kvantitativ importkontroll. Men om den rikliga tillgången på betalningsmedel inom landet leder till att importen fortfarande hålles uppe på en hög nivå och kanske tenderar att ytterligare stiga, med vilka medel ämnar då regeringen och riksbanken skydda vår valuta om man inte vill söka hejda utvecklingen genom en verkligt effektiv penningpolitik, som minskar importen genom att det blir svårare att få pengar? Man menar väl ändå inte att boten skulle vara att ånyo börja subventionera importvaror? Detta är icke någon akademisk fråga. Det är ett spörsmål, som vi komma att ställas inför inom en mycket nära framtid.

Vi ha i reservationen givit uttryck för vår uppfattning, att en restriktiv penningpolitik kan och bör sättas in bland annat och inte minst för att begränsa valutautflödet. Och vi vilja gå ett steg längre. Vi hålla före att förbättringen av de svenska bytesrelationerna gentemot utlandet inneburet ett sällsynt gynnsamt tillfälle att stärka vår valuta-reserv. Tyvärr ser det ut, som om det tillfället nu skulle glida oss ur händerna. Ju längre man dröjer, desto kraftigare ingrepp måste göras för att stärka vår yttre finansiella beredskap och komma bort från det underläge, som den otillräckliga tillgången på valutor försatt oss i.

I den ekonomiska politiken stå vi just nu inför ett viktigt vägskäl. Det avgörande som måste träffas är, huruvida vi skola vandra vägen tillbaka till tvångshushållningens och regleringarnas samhälle eller huruvida vi skola göra ett allvarligt försök att med hjälp av en aktiv penningpolitik få samhällsekonomin i balans. Jag säger avsiktligt »med hjälp av», ty lika litet som mina medreservanter föreställer jag mig att kreditrestriktioner och andra penningpolitiska medel äro en universalmedicin. Vad vi efterlysa är en genomtänkt samordning av de två viktiga komponenterna i den allmänna ekonomiska politiken, nämligen den statliga finanspolitiken å ena si-

dan och penningpolitiken å den andra. Det behövs åtgärder på bägge dessa områden. En överbalansering av budgeten, åvägabringad genom sparsamhet med statliga utgifter, är en sida av saken. En restriktiv penningpolitik är den andra sidan av saken. Intetdera ledet kan undvaras. De bägge elementen skola komplettera och stödja varandra. Vi äro fullt medvetna om att den restriktiva penningpolitiken innebär en räntehöjning, men vi mena inte att denna skall ske i blindo. Riksbanksledningen bör genom att noggrant följa marknaden kunna genom en serie av olika åtgärder avväga räntehöjningen så, att den får just den effekt som nu behövs, den effekt som innebär att överkonjunkturons avarter i form av överrörlighet och brist på arbetskraft undanröjas men som icke drives så långt att den framkallar en allmän depression med ty åtföljande arbetslöshet.

De penningpolitiska medlens överlägsenhet och smidighet yttrar sig just däri, att de äro lättare att handhava och kunna riktigare avvägas än de flesta former av fysisk kontroll och kvantitativa ingrepp.

Vi ha ju — ända sedan statsrådet i statsverkspropositionen gjorde det uttalandet — varit överens om att penningvärdets bevarande är den mest angelägena uppgiften i nuvarande läge, men vi ha för vår del kommit till den uppfattningen, att vi inte gå i land med denna uppgift, om vi inte äro beredda att tillgripa en kreditåstramning av det slag som vi beskrivit. Vi mena alltså, att denna åtgärd såtillvida har prioritet bland de åtgärder, som kunna ifrågakomma, att den måste utgöra underlag för bestämmandet av vilka andra åtgärder man skall tillgripa. Men därmed ha vi inte sagt att detta är den enda åtgärden, utan såsom jag nyss sökte utveckla äro vi fullt på det klara med att vi måste inordna denna åtgärd i en ekonomisk plan, och vi äro för vår del beredda att förutsättningslöst diskutera de ytterligare åtgärder, som med hänsyn till utvecklingen kunna te sig nödvändiga. Men, såsom jag sade, utan denna penningpoli-

lik, som vi ha skisserat, lösa vi inte denna uppgift. Det är ju då beklagligt, att vi skola befinna oss i en sådan situation, att vi först och främst från regeringssidan men även från bondeförbundets sida få höra, att man är fullt på det klara med att en penningpolitik med en rörlig ränta i och för sig är en alldeles riktig politik och en politik som kan tillgripas i olika lägen men att det nuvarande läget inte lämpar sig för att tillgripa detta medel. Man menar att vi ännu inte ha kommit så långt i utförsbacken, att det över huvud taget är behövt att tillgripa en sådan åtgärd. Vi, som urgerat en politik av denna karaktär sedan flera år tillbaka, ha ju velat att man skulle stämma i bäcken, eller i varje fall i ån, men nu ha vi kommit dithän, att det gäller att stämma i älven. Då frågar man sig, om vi inte, när det ändå råder principiell enighet om denna aktiva penningpolitiks berättigande, skola kunna komma överens om att det läge, i vilket vi nu befinna oss, just är sådant att detta medel bör tillgripas, när man nu inte gjort det långt före detta.

Herr talman! Jag vill till sist endast med några ord beröra den andra huvudfråga, som behandlas i detta utskottsutlåtande, nämligen frågan om riksbankens sedelutgivning. Reservanterna ha med tillfredsställelse funnit, att finansministern icke ansett sig kunna acceptera det förslag till ny riksbankslag med dess slopande av varje spärr på sedelutgivningen, som bankofullmäktige framlagt. Vi hoppas att denna viktiga fråga nu kommer att bli föremål för en grundligare och allsidigare utredning än den som hittills förebragts. Den nya provisoriska lagen innebär att riksbanken, bortsett från ett läge av utomordentliga omständigheter, skall kunna utge sedlar till ett belopp av högst 4 100 miljoner kronor. Utskottsmajoriteten synes räkna med att maximum kan komma att uppnås redan vid utgången av innevarande år. För vår del skulle vi finna en sådan utveckling ytterst betänklig. Om en verkligt restriktiv ekonomisk politik, av det slag som vi skisserat i vår reservation, kommer att föras,

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

borde det föreslagna maximum för sedelmängden vara fullt betryggande ända fram till den tidpunkt, då riksdagen får tillfälle att taga del av ett förslag till definitiv reglering av sedelutgivningsrätten.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan med den av mig och mina medreservanter föreslagna motiveringen.

Häri instämde herr *Andrén*.

Herr NÄSGÅRD: Herr talman! Vi bondeförbundare inom utskottet ha inte på alla punkter kunnat instämma med majoriteten, även om vi intaga samma ståndpunkt som majoriteten i räntefrågan. En del uttalanden i utlåtandet, särskilt på s. 28, ha vi inte kunnat vara med om, i varje fall då vi inte vetat, hur utskottsmajoriteten egentligen tolkar dessa uttalanden.

Utskottsmajoriteten talar om en överbalansering av budgeten, och på den punkten ha vi gjort egna uttalanden. Överbalanseringen både kan och bör enligt vår mening användas såsom ett medel mot inflationen, men den har sin givna begränsning, ty om man genom skattehöjningar fördyrar nödvändig produktion, måste det i regel leda till prishöjningar. Vi ha på denna punkt sagt, att man bör om möjligt hålla sig till s. k. umbärliga varor.

Det finns också ett uttalande om priskontrollen, som vi inte äro säkra på att vi skulle vilje stå för, om man drar ut konsekvenserna av det.

Slutligen nämner utskottet också tvångssparandet eller en statlig tvångsupplåning, som vi inte tro skulle vara ett lämpligt medel i kampen mot inflationen. Vi befara att en sådan politik i ännu högre grad skulle minska lusten till frivilligt sparande. Vi ha i vår reservation betonat sambandet mellan sparande och investering, och det kan ju tyckas vara en självklar sak, men detta samband glömmes icke desto mindre ofta bort, när inflation hotar. Vi ha i reservationen tryckt på nödvändigheten att vidtaga sparfrämjande åtgärder

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

för att försöka få det frivilliga sparandet att taga fart igen. Man bör på något sätt uppmuntra särskilt nysparande. Finansministern sade i andra kammaren i lördags, att han inte var någon fiende till sparandet. Jag hoppas att han i dag, när han yttrar sig, är någon grad varmare på denna punkt. Det räcker inte att icke vara fiende till sparandet, utan man bör nog vara vän av sparandet, om man skall kunna tänka sig att det skall få den omfattning, som det faktiskt är utomordentligt önskvärt att det får i dessa tider.

Jag vill erinra om att bankoutskottet i sitt utlåtande nr 12 till årets riskdag har gjort en sammanfattning av framkomna förslag att stimulera sparandet och — utan att själv ta ståndpunkt — sänt dem vidare till Kungl. Maj:t. Jag skall bara nämna ett av dessa förslag, nämligen det som kom från 1944 års allmänna skattekommitté. Det lades fram i finansdepartementet redan år 1947, och det innebär ett skattefritt banksparande. Det skulle betyda, att man finge ett sparkonto, där en del av inkomsten, som då skulle vara skattefri, kunde sättas in för att inte användas på några år. Jag förstår att förslag som detta kunna vara svåra att realisera, men jag tror att det skulle vara möjligt, om man bortsåg från byråkratiska betänkligheter och kanske inte strävade efter att på varje punkt åstadkomma millimeterrättvisa.

Vad som skiljer vår reservation från högerns och folkpartiets är ju den olika ståndpunkten i räntefrågan. Jag tror inte det är nödvändigt att nu närmare utveckla denna ståndpunkt, men vi lita inte lika mycket som högern och folkpartiet på effektiviteten av räntan som regulator. Vi ha naturligtvis lika litet som herr Ewerlöf någonting emot mindre räntehöjningar, om de skulle visa sig önskvärda och nödvändiga, men när man talar om räntehöjningar på $\frac{2}{10}$, $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{2}$ procent, tro vi inte att så små räntehöjningar få någon verkan när det gäller att bekämpa inflationen. Vi ha i reservationen sagt att i så fall får man nog ta till betydligt större räntestegringar, minst 2 å 3 procent, och då blir

enligt vår mening räntan ett farligt vapen, särskilt för alla, som behöva arbeta med lånat kapital, t. ex. jordbrukare. Jag skall inte denna gång erinra om år 1931, men jag måste vidhålla den ståndpunkt, som jag uttalat flera gånger förut, att om man börjar höja räntan den ena procenten efter den andra, vet man aldrig var det slutar.

Utskottsmajoriteten har också ett uttalande om att frågan om användningen av prisutjämningsavgifterna bör tagas upp till förnyat övervägande, och på denna punkt ha vi gjort ett eget förslag, nämligen att man när det gäller skogsindustriprodukterna, om nu dessa prisutjämningsavgifter anses böra bibehållas och kanske till och med höjas, bör se till att även skogsägarna få del av avgifterna i form av avsättning till investeringsfonder. Vi ha i vår reservation uttalat ett beklagande av att Kungl. Maj:t ännu inte har framlagt förslag för riksdagen om dylika investeringsfonder. Jag tror att man har skäl att klandra Kungl. Maj:t på den punkten. Det ena året efter det andra har fått gå utan att något förslag framlagts. Frågan har dock varit aktuell åtminstone fyra år. Jag tror att just dessa investeringsfonder skulle vara mycket användbara i dessa tider, till och med i kampen mot inflationen, genom att man kunde sätta undan pengar för att använda dem när tiderna bli sämre. Professor Thorsten Streyffert skrev häromdagen i en tidskriftsartikel, att dessa investeringsfonder äro den viktigaste skogspolitiska frågan för närvarande, och det tror jag är riktigt. Finansministern sade i andra kammaren, att investeringsfonderna äro ett skogsägarintresse. Ja, det är klart att det är ett skogsägarintresse att kunna avsätta medel för skogsvårdsåtgärder, som skulle vara avdragsgilla, om de kunde utföras samma år som inkomsten förvärfvas, och det är klart att det är ett skogsägarintresse att kunna fördela arbetena på lämpligaste sätt med hänsyn till bland annat tillgången på arbetskraft. Särskilt gäller detta bondeskogsbruket, där man inte kan räkna med en jämn avverkning varje år. Det medför större svårigheter

för bönderna än för de större skogsägarna att få avdragsrätten genomförd, när det gäller dessa arbeten. Men jag vill också påstå, att detta är ett allmänt intresse av betydande omfattning. Framför allt är det ett intresse ur den synpunkten, att samhället gärna ser att en jämn sysselsättning kan hållas. När de nuvarande konjunkturerna en dag vika, vilket vi ju förstå att de komma att göra, blir den frågan mycket aktuell. Då skulle skogsvårdsarbeten kunna sättas i gång för att sysselsätta arbetskraften, om det funnes pengar för ändamålet. Jag hoppas verkligen att Kungl. Maj:t inte dröjer längre med att ta upp frågan om investeringsfonderna, utan till nästa års riksdag framlägger ett förslag i ämnet.

Till sist vill jag säga, att vilka åtgärder man än föreslår och förordar, är i alla fall det viktigaste, att man för en sådan politik, att man kan skapa förtroende inom olika samhällslager, men för att åstadkomma detta förtroende behövs det samarbete mellan olika folkgrupper och meningsriktningar.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av Persson i Norrby och mig vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I herr Näsgårds yttrande instämde herrar *Tjällgren, Bror Nilsson, Jones Erik Andersson* och *Pålsson*.

Herr DE GEER: Herr talman! Man kan måhända i viss mån dra en parallell mellan debatten förra onsdagen och debatten i dag. Vid det förra tillfället debatterades vår yttre säkerhet. Nu gäller debatten vår, kan man säga, inre säkerhet, en av det demokratiska samhällets största tillgångar, nämligen bevarandet av ett konstant penningvärde. Jag hoppas dock att parallellen inte behöver dragas så långt, att debatten får den prägel av bristande samförståndsvilja och oförsonlighet, som präglade debatten i försvarsfrågan, i varje fall i medkammaren.

Den kraftiga prisstegring, som ägt rum under den senaste tiden i vårt land,

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

äro vi på oppositionens sida givetvis beredda att acceptera, i den mån den samma påverkats av import- och exportprisstegringar. Även om man kanske rent teoretiskt genom appreciering av valutan och mycket starka räntehöjningar kunde motverka även denna prislehöjning, ligga sådana åtgärder icke inom den praktiska politikens ram.

När det gäller den ekonomiska politiken kan man skilja på två åsiktsriktningar eller skolor. Båda dessa skolor omfatta såväl politiker som nationalekonomer. Den ena representerar i dagens läge regeringspartiet och regeringen, den andra oppositionen, i varje fall högern och folkpartiet. Den första skolan vill nå en inre balans medelst en överbalansering av budgeten genom en stark kontroll av investeringarna jämte en hård beskattning, och den accepterar också åtgärder på det finanspolitiska området, ehuru den sätter dessa åtgärder långt ned för att inte säga sist på rangskalan och gör gällande att dylika åtgärder drabba ojämnt och ha ringa effekt. Den andra åsiktsriktningen, till vilken jag ansluter mig, sätter i stället en stram penningpolitik och åtgärder på det penningpolitiska området först på rangskalan.

Jag vill nu inte upprepa de åtgärder, som vi rekommendera. De ha tidigare angivits av herr Ewerlöf. Å andra sidan vill jag säga att även vi givetvis acceptera de andra åtgärderna, d. v. s. en överbalansering av budgeten till en viss gräns ävensom skattepolitiska åtgärder.

Det må vara mig tillåtet att här som en parentes, inskjuta något, som borde ha kommit tidigare. Det var många som förvånade sig över att jag teg, när vi debatterade bilskatten här i kammaren för någon tid sedan, eftersom jag hade uttalat en åsikt, som kanske stod i strid med min röstning den dagen. Jag kan emellertid ta herr talmannen till vittne på att jag hade begärt att få replikrätt, om någon direkt apostroferade mig med anledning av detta. Det gjorde verkligen herr Sjödahl, men just vid det tillfället var jag inte inne i kammaren. Jag

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

vill därför begagna tillfället att ta upp frågan nu, eftersom den i viss mån kan sägas höra även till dagens debattämne.

Man har gjort gällande, att min röstning var beroende antingen på brist på konsekvens eller att jag föll ihop inför partipiskans hårda slag. Intetdera var fallet. Jag hade ganska tidigt uttalat mig för åtgärder beträffande bilarna, framför allt med tanke på den svåra belastning av vår handelsbalans som den stora bilimporten innebär. Jag blev mycket snabbt bönhörd, ty innan den kungl. propositionen lades fram, införde handels- och industrikommissionen långtgående restriktioner på detta område. Men även om jag kan acceptera skattepolitiska åtgärder på ifrågavarande område, anser jag det icke vara inkonsekvent av mig att jag inte följde finansministerns ganska radikala och grovt tillryxade förslag om en fördubbling av bilskatten.

Regeringspartiet hävdar i polemik mot oss, som rekommendera penningpolitiska åtgärder, att det betyder högre ränta. Vi göra gällande att stramhet på penningmarknaden är det primära. Om sedan härav följer en viss räntehöjning, vilket är sannolikt, få vi acceptera detta. Vad åtgärder beträffar kan jag påpeka en sådan i negativ riktning. Förra veckan köpte riksbanken genom sitt ombud, Sveriges kreditbank, för nära 12 miljoner kronor obligationer. Man skulle nästan kunna kalla det ett sabotage emot försvaret av penningvärdet. Uttrycket är för starkt, ty det var naturligtvis i bästa avsikt som denna åtgärd företogs, men man kan i varje fall rubricera den som en injektion i inflationistisk riktning.

Jag har sålunda den uppfattningen, att vi måste acceptera en viss räntehöjning. Om ordet »viss» lär finansministern ha sagt i andra kammaren, att vi där ha den trollformel — jag vet inte om ordet föll sig så — kring vilken högern och folkpartiet funnit varandra och kunnat kompromissa ihop en gemensam reservation. Jag vill inte förneka, att det ligger en kärna av sanning

i det. Jag har själv deltagit i debatten, när vi skulle utforma denna gemensamma reservation, som i viss mån hade kompromissens karaktär, men för mig är inte räntans höjd det väsentliga. Det väsentliga är att räntan är rörlig, och de psykologiska resultat som komma av att man vet att räntan är rörlig underskattas konsekvent då det gäller att bedöma åtgärder i den ena eller andra riktningen. Studerar man tidigare skeden, kan man konstatera, hur just den rörliga räntan har haft en stark psykologisk effekt.

Är för resten en något högre ränta så katastrofal? Att det anses så beror på att man i den populära diskussionen sammankopplar en räntehöjning med en hyreshöjning. Men även en sådan måste nog i viss mån accepteras. Man kommer gärna in över hela registret, när den ekonomiska politiken diskuteras, men räntan och hyrorna höra ju till denna. Det är ett avvägningsproblem, i vilken utsträckning den höjda räntan får slå igenom på hyresmarknaden. Vill man av sociala skäl inte acceptera en alltför stor höjning, finns det andra möjligheter att hålla den på en rimlig nivå.

Det är inte min mening att här inleda någon hyresdebatt, ehuru det nog vore på sin plats. När vi förra gången debatterade hyrorna här i kammaren, vägrade nämligen socialministern helt enkelt att yttra sig, därför att intresset var så förstrött — han konstaterade detta och satte sig igen. Det var kanske i någon mån berättigat. Jag räknade då, att vi voro 23 ledamöter i kammaren, en åhörare på läktaren och ett statsråd på regeringsbanken, nämligen socialminister Möller. Detta är inte tecken på något bristande politiskt intresse hos herrar kammarledamöter, ty det visade sig att betydligt över halva antalet av första kammarens ledamöter då var inne i andra kammaren och åhörde den ekonomiska debatten därstädes. Tyvärr kan man inte konstatera ett motsvarande intresse från andra kammaren, när vi debattera denna fråga. Det är inte meningen att här komma in på något konstitutionellt område, men hos en gammal

andrakammarledamot inger detta konstaterande onekligen vissa känslor av vemod.

Då debatten rann ut i sanden i sitt första skede på grund av socialministerns vägran att yttra sig — han kom tillbaka sedan — vill jag svara på en fråga, som herr Larsson i Östersund ställde då och aldrig fick besvarad. Han frågade: Om vi höja räntan och till följd härav få en hyresstegring, få vi därmed en enda lägenhet mer i detta land till alla de hyressökande? Jag svarar obetingat jakande på den frågan. Håller man ett för lågt pris på en vara eller en tjänst, blir det alltid brist. Om vi tänka oss till exempel, att vi sänkte priset på kostymer 25 kronor under marknadsvärdet, skulle det genast bli brist på kostymer på grund av att folk skulle skaffa sig för mycket därav. Så är det på hyresmarknaden för närvarande. Folk har i många fall onödigt stort utrymme, och om hyrorna tillåtes stiga något, skulle vi därför få flera lägenheter, utan att detta behövde ske på bekostnad av standarden.

När man debatterar frågan om den ekonomiska politiken, kommer man — som jag nyss sade — så lätt in över hela registret, vare sig det gäller skatter eller hyror, och jag skall inte fortsätta längre. Denna fråga är för resten så omdiskuterad, såväl i båda kamrarna som i pressen, att jag kan inskränka mig till vad jag nu har sagt.

Jag yrkar bifall till den av herr Ewerlöf och mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr WEHTJE: Herr talman! En äldre generation har ännu i klart minne vad dyrtiden under första världskriget innebar. I dag håller svenska folket på att få göra om dessa erfarenheter, och reaktionen mot prisstegringen och penningvärdets försämring blir allt starkare inom alla samhällsgrupper. Samtidigt växer kravet på att effektiva insatser göras för att hejda den inflation som kommit i gång.

En kännare av nutida samhällspro-

blem har i något sammanhang yttrat, att grundförutsättningen för att en demokrati skall fungera är att skilda meningsriktningar erkänna vissa gemensamma fundamentala värderingar. Jag tror, att denna förutsättning är för handen i inflationsfrågan. Vi äro ense om målet. Det måste bli en uppgift för den praktiska politiken att söka slå en brygga över de motsättningar som finnas i fråga om medlen att nå detta mål. Av det föreliggande utskottsutlåtandet och de tidigare inläggen i meningsutbyten om denna fråga kan det synas, som om motsättningarna i fråga om penningpolitikens medel äro så stora och så djupgående, att det icke går att få fram en syntes och en gemensam plan. Om så är fallet, måste vi mycket beklaga detta, både inom svenskt näringsliv och inom den politiska meningsriktning som jag företräder. Men jag tror också att regeringen och dess meningsfränder skulle ha all anledning till bekymmer inför utsikten att de svenska statsmakterna måste kapitulera inför de prisstegrande krafterna. Erfarenheten visar nämligen, att det kanske farligaste hotet mot en regim kommer just från dyrtid och sedelöfverflöd. Inflationens verkningar i form av försvinnande valutareserver och därmed följande störningar av de normala förbindelserna med utlandet och, framför allt, deras underminerande av det sociala lugnet och nedrivande av trygghetskänslan äro sådana, att de kunna skada och bringa på fall också en regering och ett parti, som har en vida mer befast ställning än den som tillkommer dagens politiska maktinnehavare i vårt land.

Det finns frågor i det demokratiska samhället, som kunna få en verklig lösning genom majoritetsbeslut, när enighet icke kan vinnas. Formellt är det möjligt att med voteringsapparatusens hjälp få igenom vilket program som helst också mot inflationen. Men därmed är inte sagt, att man kommer fram just till det mål som man siktar till. När det gäller de stora och centrala frågorna, härskalagar som inte ens de mest solida majoritetsbeslut kunna betvinga. Prissteg-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

ringar kunna undertryckas genom prisstopp, efterfrågan kan hållas tillbaka genom varjehanda kontrollåtgärder, men om den ekonomiska balansen är rubbad, fortsätta de inflatoriska krafterna att verka på djupet, där de angripa vårt näringsliv i roten, och underminera — kanske långsamt, men obevekligt — grunden för välståndet, den sociala tryggheten och det politiska lugnet.

Det är därför en bjudande nödvändighet att söka få fram ett väl avvägt och framför allt rationellt handlingsprogram, kring vilket allmän uppslutning kan vinnas. Men om vi skola komma därhän, duger det inte att bita sig fast vid doktrinära föreställningar som inte stått sig i praktiken. Den penningpolitiska debatten har kanske visat en tendens att stelnas. Det är på tiden att den kommer ut ur detta dödläge, och då måste nog en del av de nötta argumenten fördomsfritt och kritiskt omprövas.

Jag tillät mig för inte länge sedan att fästa kammarens uppmärksamhet på den försämring som inträtt under allra senaste tid i vårt lands valutaställning. Finansministern lämnar ju i Kungl. Maj:ts proposition nr 206 om komplettering av riksstatsförslaget en utförlig redogörelse för den centrala valutareservens storlek och utveckling. I bankoutskottets utlåtande nr 20 återfinnes samma tabell, och att döma av denna framstår läget som i stort sett gynnsamt. Denna tid på året brukar ju normalt förete ett importöverskott till följd av exportens säsongmässiga tillbakagång. Men det är värt att observera att — såsom den förste ärade talaren i denna debatt framhöll — medan första kvartalet 1950 bragte ett importöverskott av endast 82 miljoner kronor, var motsvarande siffra för första kvartalet i år inte mindre än 527 miljoner kronor. Hur man än vänder och vrider på massaprisernas stegring, kommer man inte ifrån detta faktum. Det är därför enligt min mening anledning att undersöka, hur det kan komma sig, att den centrala valutareserven förete en så relativt gynnsam ställning. Det visar sig därvid, att affärsbankernas skulder till utlandet

i stället ökat i så mycket högre grad. Jag skall tillåta mig anföra några siffror för att belysa situationen för vårt lands del, varvid hänsyn tagits till affärsbankernas ställning.

Vid månadsskiftet april—maj utgjorde riksbankens valutareserv netto 950 miljoner kronor. Samtidigt uppgick affärsbankernas nettoskuldsättning till utlandet till 745 miljoner kronor. Nu kanske det gemäles, att detta är en säsongföreteelse och att utvecklingen vänder sig till det bättre i sommar och höst. Jag hoppas det. Jag hoppas och utgår också från att finansministern har sin uppmärksamhet riktad på situationens vanskligheter och är beredd att vidtaga erforderliga åtgärder mot en ogynnsam utveckling. Jag vill emellertid nu anföra ytterligare några reflexioner i saken.

I förhållande till föregående år vid samma tidpunkt, då landets valutabehållning, framräknad på samma sätt, utgjorde 778 miljoner kronor, kunna vi alltså konstatera en grundläggande försämring av utrikeshandelsbalansen med bortåt 600 miljoner kronor. Delvis förklaras denna kanske av lagerköp, men det ändrar inte mycket i saken. Läget är ansträngt. Den starka ökningen i affärsbankernas avistaskuldsättning — det är nära nog en fördubbling sedan ett år — är dels en återspeglning av den ökade importfinansieringen, men kanske också i någon omfattning uttryck för en tillströmning av utländskt finanskapital, s. k. hot money. I förra fallet är det ett normalt ianspråktagande av riksbankens valutareserv, som i sinom tid mognar fram. I det senare återigen innebär vårens utveckling, att utländskt finanskapital tagits i anspråk för finansiering av svensk varuimport. Detta har uppenbarligen skett med valutakontorets medgivande och synbarligen till stora belopp, kanske hundratals miljoner kronor, trots de stora risker som kunna vara förenade med en sådan politik. Jag behöver väl inte erinra om hur man brukar förfara i andra länder, som få ett tillflöde av sådant här internationellt finanskapital. Det finns fall, där man med olika åtgärder försöker för-

svåra detta, men i regel, där man tolererar det, brukar man avsätta en del av valutatillgångarna — reservera den helt enkelt — som en beredskap för den händelse dessa pengar oförmodat skulle dragas tillbaka. Den vägen ha riksbanken och valutakontoret tydligen inte gått.

Såväl av regeringens propositioner som av konjunkturinstitutets rapport framgår, att man knyter stora förhoppningar till de hittills rikt flödande exportinkomsterna från skogsprodukterna. Men man menar, att dessa vinster skulle utöva en inflationistisk verkan, när en del av pengarna utdelas till aktieägarna eller sprides till skogsägare och industriens arbetare. Till en början kan invändas, att en mycket stor del av vad som redovisas som vinst återflyter till staten i form av skatter, både från företagen och från aktieägarna, sedan de betydande belopp avdragits, som i form av prisutjämningsavgift inbetalts för sterilisering. En hel del av de ökade exportinkomsterna sparas emellertid i företagen, och konjunkturinstitutet gör här det ganska viktiga påpekandet, att med nuvarande byggnadskontroll och importsvårigheter kunna de stegrade vinsterna och det ökade sparandet knappast leda till ökad investeringsverksamhet inom själva exportindustrien, åtminstone inte i någon mera betydande omfattning, därvid hänsyn också får tagas till den beslutade särskilda investerings-skatten.

Mot detta kan man emellertid säga, att den del av exportvinsterna, som ändå sparas, ju flyter in till bankerna och därifrån går vidare och bildar underlag för en kreditexpansion. Jag bestrider inte att detta är rikligt, under förutsättning att ingenting göres för att begränsa likviditeten hos bankerna. Men det är detta som borde vara en av riksbankens främsta uppgifter i dagens läge. Det är sådana restriktiva åtgärder som man från vårt håll uttalat sig för, och om de komma till stånd har man anledning tro att bankernas långivning kommer att stanna vid vida lägre summor än som eljest skulle varit fallet.

En verkligt farlig effekt få export-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

vinsterna först i den mån de sätts i händerna på konsumenterna, och det skulle man just åstadkomma genom att subventionera importen. Allmänheten komme därigenom att bibringas en alldeles falsk föreställning om vårt folkhushålls möjligheter att köpa varor utifrån. Importen skulle visserligen till en tid nå upp till en relativt hög nivå, men när valutareserven inte kan bära detta längre, ställas statsmakterna inför tvånget att skärpa importkontrollen.

Det ligger åtskilligt i den tankegång, som man också kan återfinna i konjunkturinstitutets rapport, nämligen att de höga priserna på importvaror behövas för att bibehålla balansen i samhälls-ekonomien. Konjunkturinstitutet konstaterar ju, att prisstegringar och löneökningar just nu i stort sett motväga varandra. Det innebär med andra ord att, om också bara för tillfället, jämvikt har uppnåtts, och då får man akta sig för att rubba den genom att sätta ned priserna.

Så stor är tilliten till fortsatt inkomstflöde här, att krav rests på införande av en exportskatt på i varje fall skogsprodukterna för att därmed subventionera viss import. Så vitt jag vet har det i ett par motioner vid denna riksdag yrkats på en allmän exportskatt, men dessa ha avstyrkts med hänsyn till befarade ogynnsamma återverkningar utomlands. Jag vet inte, om en partiell exportskatt skulle ses med blidare ögon i utlandet. Vid övervägande här hemma har man varit angelägen om att de åtgärder som vidtagas ej bliva prisdrivande och att de vidare ej förtaga stimulansen till att taga ut bästa möjliga pris som kan tagas ut utomlands. Jag undrar om inte de svenska exportörer, som direkt och indirekt träffades av en sådan mycket speciell punktskatt, skulle uppfatta som egendomligt, att andra exportnäringar gå fria, och jag undrar, om inte de sistnämnda skulle få en känsla av obehag inför att tjäna pengar på att exportera. Det finns dock verkstadsprodukter av utomordentlig vikt för landets export, som inte precis skulle känna sig uppmuntrade. Rätt vad

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

det vore kunde det bli deras tur att få leverera pengar till subventioner.

Dessutom förefaller det mig här vara fråga om ett ur statsfinansiell synpunkt farligt företag. Det är ju statskassan som direkt skulle ta på sig att betala subventionerna och skaffa pengar för deras finansiering. Blevet det en fast avgift per exporterad standard trävaror respektive per ton papper eller massa och skulle de nu högt uppdrivna priserna gå tillbaka, äventyras exporten och därmed vår valutaställning. Det torde i ett sådant fall bli nödvändigt att hastigt reducera eller taga bort exportskatten för att rädda valutan. Men därmed försvunne helt eller delvis inkomsterna för statskassan.

Man har också anledning att fråga sig hur det skall bli möjligt att få bort importsubventionerna, om man nu börjar tillämpa detta system igen. Såvitt jag förstår kan man bli av med dem praktiskt taget bara om man får ett prisfall eller om det blir möjligt att appreciera den svenska kronan. I olika sammanhang har det påvisats hur pass små utsikter som nu finnas att höja den svenska kronans internationella värde, och vad ett prisfall på de viktigaste importvarorna beträffar, så ter det sig i varje fall inte som någon särskilt aktuell eventualitet. Hela idén om en subventionerad import har därför ett starkt spekulativt drag; den bygger på vissa förutsättningar utan att vi ha den ringaste aning om huruvida eller vid vilken tidpunkt de kunna bli för handen. Emellertid måste man också taga med i beräkningen ett tredje alternativ, och det är att subventionerna kunna komma att ställa så stora krav på statskassan, att det blir helt enkelt omöjligt att upprätthålla systemet.

Den kanske allvarligaste principiella invändningen mot detta system är dock den, att om våra bytesvillkor med utlandet försämras genom fallande exportpriser, döljer man genom subventionerna vårt försämrade läge. Importen fortsätter så länge valutorna räcka, d. v. s. vi förbruka ett sparkapital och leva över tillgångarna.

Den tanken har också någon gång skymtat att man för att undvika en påfrestning av valutarenserven inte skulle direkt subventionera importen, utan i stället varor och tjänster, som vi inte behöva importera från utlandet, men som väga tungt i levnadskostnadsindex. Även i detta fall får man en förfalskning och snedvridning av prisbildningen, som kan bli mer eller mindre allvarlig beroende på de områden, där man sätter in subventionerna. Och hur dessa än anbringas, komma de alltid att verka störande på den ekonomiska balansen, därigenom att de syfta till och äro direkt ägnade att hålla efterfrågan uppe på en för hög nivå.

När det blir fråga om att överväga hela detta komplex gäller det att inte förhastat sig och inte — genom att väcka förhoppningar som inte kunna infrias — sätta i gång en lavin som sedan inte kan hejdas.

Jag skall i dag inte gå närmare in på penningpolitiken och bankoutskottets utlåtande, då detta redan gjorts av bankoutskottets vice ordförande från vårt håll. Jag skall emellertid beröra en sak, vid vilken jag fäst mig vid läsandet av bankofullmäktiges skrivelse till bankoutskottet. Fullmäktige beröra därvid frågan om en marknad för skattkammarväxlar i vårt land. Egentligen är detta en angelägenhet, som närmast angår riksgäldskontoret och inte riksbanken, och det skulle därför ha varit intressant att ha fått höra riksgäldsfullmäktiges syn på frågan om en marknad för riksgäldskontorets växlar. Jag hoppas, att den frågan inte tappas bort i fortsättningen och att vi i riksdagen få veta riksgäldsfullmäktiges syn. Till dess får jag utgå från vad bankofullmäktige säga. De konstatera, att marknaden för närvarande är begränsad till två köpare. Den ena är affärsbankerna, »mellan vilka ett visst samarbete vid avgivandet av anbud torde förekomma», och den andra är riksbanken. För egen del kan jag inte undgå att finna detta tillstånd egendomligt. Jag måste fråga: Varför söker inte riksgäldskontoret upparbeta en marknad för sina växlar?

Det är ändå ett rent elementärt krav för varje säljare, vem denne än är, att han skaffar sig en marknad för vad han vill sälja. Bankofullmäktige säga, att det ligger i sakens natur, att någon egentlig marknad för skattkamarväxlar inte finns i Sverige. Det förstår jag inte. Här finnas ju försäkringsbolag, fonder och enskilda företag, för att inte tala om statliga, vilka kunna ha ett behov av att kortfristig placera sina pengar. Vad riksgäldskontoret måste göra är därför att ge skattkamarväxlarna en sådan form, att en marknad kan uppbyggas. Det behövs vidare en så pass stor marknad, att en ordentlig prishandling, svarande mot tillgång och efterfrågan på pengar, kan utbildas. I andra länder finns en fullt utvecklad handel med skattkamarväxlar, och jag ser intet skäl, varför inte något liknande, fast i mindre skala, skulle kunna åstadkommas här. Förebilder finnas, som kunna underlätta uppbyggnadsarbetet. Under inga förhållanden är det ägnat att underlätta detta arbete, att riksbanken ingriper och köper upp riksgäldskontorets skattkamarväxlar. Ja, jag har med detta blott velat fästa uppmärksamheten på en liten, men i själva verket ganska viktig detalj i penningpolitiken. Som det nu är hotar det att gå så, att det bara blir en enda kund för skattkamarväxlar, nämligen riksbanken. Nästan hela portföljen av sådana växlar har ju numera sökt sig till riksbanken, medan blott en mindre del ligger i affärsbankerna.

Herr talman! Med detta ber jag att få uttala min anslutning till det yrkande som ställts i den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr SUNDVIK: Herr talman! När vi föregående år debatterade den ekonomiska situationen och vilken penningpolitik som riksdagen anser böra föras,

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m. efterlyste högern ett långtidsprogram. Om ett sådant program hade förelagat och vi anta att riksdagen hade godtagit detsamma, är jag övertygad om att programmet skulle ha fått ändras många gånger under det senast förflutna året på grund av de händelser som ha inträffat ute på världsmarknaden. Detta tycker jag har visat, att det inte går att snöra in det ekonomiska livet i trånga gränser. Det måste finnas möjligheter att anpassa detsamma från det ena tidsläget till det andra.

Folkpartiet har ju brukat efterlysa ett fullständigt ekonomiskt program, efter vilket regeringen tänker handla. Nu har regeringen lagt fram ett sådant program i sex punkter. Tillämpas detta program — och det tycks ju regeringen ämna göra — och lyckas regeringen uppnå samförstånd med arbetsmarkandens parter och näringslivet i övrigt, då tror och hoppas jag, att vi skola klara även den situation som vi nu äro i, förutsatt att inte det senaste initiativet från oppositionen kommer att sätta en käpp i hjulet. Enligt min mening ha reservanterna i mycket ringa grad tagit hänsyn till det program som regeringen har sagt sig vilja följa för att bekämpa de nuvarande ekonomiska svårigheterna. Jag tycker inte att motsättningarna mellan regeringens program och de åtgärder som reservanterna föreslå äro så stora.

I första punkten av regeringens program säges att det skall föras en aktiv finanspolitik som syftar till en överbalansering av driftbudgeten och att största möjliga del av statens kapitalutgifter skall täckas av egentliga statsinkomster. Politiken skall baseras på å ena sidan återhållsamhet på utgiftssidan och å andra sidan ökning av statsinkomsterna genom bland annat höjning av skatter. Detta är ju åtgärder som vi redan vidtagit. Det har vidtagits åtgärder för att överbalansera budgeten, och det har vidtagits åtgärder för att minska statsutgifterna. Vi på den socialdemokratiska sidan ha ju särskilt förra onsdagen visat vår vilja därtill. Jag förmodar att det också i fortsättningen kommer att visa sig, om så erfordras, att vi äro villiga att

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

nedbringa statsutgifterna. Dessutom har ju regeringen sagt att det skall föras en stram kreditpolitik. Det ha reservanterna sagt, och det har utskottsmajoriteten sagt.

I andra punkten av programmet står att regeringen skall föra en kreditbegränsande penningpolitik, stödd på reglering av kassareservbestämmelserna i förening med den genomförda höjningen av den allmänna räntenivån samt den träffade överenskommelsen med bankerna om restriktivitet vid utlåningen. Där kommer ju samma åsikt fram som reservanterna framhålla i sin reservation. Det blir endast fråga om i hur hög grad man skall tillmäta den ena eller andra åtgärden betydelse.

Man kan väl säga att vad som främst skiljer reservanterna och utskottsmajoriteten här är frågan om räntans betydelse i nuvarande läge. Det är ju ett faktum att reservanterna med ledning av det resultat som den senaste räntehöjningen har givit inte tillmäta räntan så stor betydelse. Jag skulle vilja säga herr Ewerlöf att jag i går träffade en av hans partikamrater som är verksam på detta område och som för sin del hade samma uppfattning; i det nuvarande läget trodde inte heller han på att ränteåtgärder skulle ha någon särdeles stor betydelse. Det är ju klart att med de stora vinstmöjligheter som importörerna ansett sig ha har inte räntan betytt så synnerligen mycket. Detsamma är förhållandet för industriens räkning. När man där ansett sig kunna göra en viss investering och ha möjlighet att ta igen kostnaderna på produkterna, har man nog i det nuvarande läget inte fäst sig så synnerligen mycket vid en räntehöjning.

Herr Ewerlöf har kritiserat riksbankens åtgärder på penningmarknaden. Vi hade ju, som herr Ewerlöf sade, i slutet av förra året en stram penningmarknad, men för att skaffa sig likvida medel sålde bankerna av sina innehav av obligationer och skattkamarväxlar för att kunna tillgodose sina kunder även i fortsättningen. På bankområdet som på alla andra områden finns det väl bättre och sämre kunder, och bankerna tävla na-

turligtvis med varandra om att få behålla de bästa kunderna. För att skaffa likvida medel ha de sålt ut av sina skattkamarväxlar och obligationer, och det är ju alldeles klart att när de bjudit ut dessa hos riksbanken har denna måst köpa dem. Jag kan föreställa mig vilket uppseende det skulle ha väckt, om riksbanken hade vägrat att köpa dessa obligationer när utbuden kommo. Nu kritiserar herr Ewerlöf riksbanken för att den har köpt dessa obligationer, och han försvarar dessutom bankerna för den stora kreditgivning som de ha haft. Men jag undrar om inte bankerna i det fallet ha gått utöver den överenskommelse de ha träffat med riksbanken. Vi få i alla fall komma ihåg att det har träffats en överenskommelse mellan riksbanken och de enskilda kreditinstituten om återhållsamhet, men de tyckas ha uppfattat denna återhållsamhet på ett märkvärdigt sätt. Bankerna ha ju lämnat ut 1 163 miljoner kronor mer i lån från den 1 juli 1950 till den 31 mars 1951 än de gjorde året förut under motsvarande tid.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr DOMÖ: Herr talman! Jag skall först gå tillbaka till herrar Näsgårds och Sundviks anföranden.

Utan att jag vill göra någon kommentar till herr Näsgårds krav på att skogsägarna skulle få del i de prisutjämningsavgifter, som av skogsindustrierna avsätts vid export, vill jag uttala mig för att skogsägare vid avverkning skall få möjlighet att skattefritt avsätta till investeringsfond. Det är säkerligen av mycket stor betydelse i nuvarande läge att man kan skapa investeringsfonder där inkomster av skogen kunna sättas in av avverkarna för att tas fram vid tillfällena när de bättre kunna behövas och då beskattas. Jag har uttalat den meningen förut, och därvid är jag på samma linje som herr Näsgård.

När herr Sundvik säger att det inte går att snöra in näringslivet och det

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

ekonomiska livet i stränga former och som bevis anför att man har fått ändra sig och vidta nya åtgärder allteftersom läget har växlat — detta har man fått göra under nuvarande ledning, och det skulle man väl ha fått göra, även om högerens och oppositionens linje hade följts — så ger jag honom rätt däri att ingenting går precis som man räknar med. Det är en mycket stor sanning, att det inte går att föra in det ekonomiska livet i snäva former, utan det måste anpassas efter olika förhållanden. Men det är just därför, herr talman, som oppositionen och regeringen ha så olika uppfattningar. Oppositionen söker i alla fall genom sina föreslagna åtgärder ge näringslivet så stor rörelsefrihet som möjligt och ta hänsyn till de olika ekonomiska förhållandena, under det att regeringspolitiken i alltför hög grad förlitar sig på schematiska åtgärder, regleringar och olika, ofta rigorösa detaljingripanden.

Det har sagts under den senaste tiden att skiljaktigheten i de olika uppfattningarna i ekonomiska ting och om hur man bör komma till rätta med svårigheterna nu ha ökat i styrka. Jag vet inte vad som kan ligga i det. Det ser tyvärr ut som om meningsmotsättningarna ha skärpts, inte bara när det gäller den ekonomiska politiken utan även i andra frågor. I fråga om den ekonomiska politiken torde väl orsaken till att det har blivit en mera tillspetsad debatt på sista tiden vara, att svårigheterna för den enskilde medborgaren och även för staten ha framträtt tydligare och blivit akuta i vissa avseenden. Inte minst kännbart är väl det nya skärpta läget för dem som sitta med bundna inkomster och inte ha kunnat få sina ökade utgifter täckta med tillnärmelsevis motsvarande ökning av sina inkomster. Rädslan för att penningvärdet skall ytterligare försämras har ingett misstro på olika sätt. Man kan kanske något tillspetsat säga att oron för landets ekonomi, oron hos den enskilde medborgaren för hur det skall gå med penningvärdet, börjar gå folk på nerverna. Det är därför diskussionen börjar bli hetsigare, och man frå-

gar sig vart det egentligen skall bära hän.

Man hade väl efter det resonemang som har förts tidigare, inte minst 1950, räknat med att nu skulle det bli en stabilare period. Jag tillåter mig erinra om en SAP-broschyr från 1950, där den politik som företräds av regeringen, den socialdemokratiska politiken, betecknades som de fasta prisernas, de avvecklade regleringarnas, de sänkta skatternas och den höjda standardens politik. Folk börjar tycka att det inte pekar åt det hållet, och det är naturligtvis i viss mån orsaken till att det har blivit mera upprörda toner i debatten. Tvivlet på regeringens politik och dess förmåga att bemästra situationen ökar.

Jag skall inte, herr talman, så mycket gå in på de saker som förut ha dragits fram av reservanterna. Jag förmodar att vad herr Sundvik yttrade om obligationsköp och dylikt kommer att bemötas av dem som förut varit inne på den saken. Men jag skulle vilja göra några allmänna reflexioner om det läge vari vi befinna oss nu. Det är bara någon dag kvar tills riksdagen skall sluta sitt arbete för våren. Sedan skola vi i förlitan på regeringen vänta med att diskutera saker som höra ihop med den — jag tillåter mig att säga det — ganska akuta, oroliga ekonomiska situationen. Riksdagen reser hem. Regeringen skall börja förhandla och lär redan ha gjort det. Den förhandlar efter vissa linjer och bereder sig på nästa giv. Då skulle det vara intressant att veta mer än man nu gör efter vilka linjer dessa förhandlingar komma att föras, vad det egentligen är som regeringen nu är inne på.

Herr Sträng höll ett tal för en tid sedan som sades varsla om en ny orientering, en ny giv i den ekonomiska politiken; finansministern har också antytt något i den vägen här i riksdagen — mest dock utanför denna. Hans tal i går vid Industriföreningens årsmöte, sådant det refererats i tidningarna, synes också tyda på att man tänker gå vidare på de hårda regleringarnas och de ökade skatternas väg. Jag vill därför vända mig till finansministern och fråga om han

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

är i tillfälle att något utförligare än hittills upplysa om vad man egentligen har att vänta.

Jag kan inte undgå, herr talman, att ånyo rikta kritik mot det förfarande som alltmer börjar bli vanligt, att regeringen gör upp med de stora organisationerna på olika områden och sedan, nästan i efterhand kommer till riksdagen och begär dess godkännande. Riksdagen ställes inför fait accompli. Vi kunna oftast ingenting göra. Man hänvisar till uppgörelser. Dagens läge är det, att riksdagen alltmera sätts åt sidan, att de allmänna uppgörelserna mellan organisationerna och regeringen äro det bestämmande i svensk ekonomisk politik. De uppgörelser som nu kanske komma att träffas mellan regeringen och organisationerna skall riksdagen anbefallas att vara med om och utan vidare dra konsekvenserna av. Riksdagen, skall i alla fall formellt besluta om betalningen av räkningen för det som bestämts vid dessa förhandlingar. Är det rimligt att den ena viktiga frågan efter den andra, såsom nu sker — och det artar sig att bli så i ännu högre grad — skjuts undan från riksdagens bedömande?

Jag erinrar, herr talman, om situationen 1949 i samband med devalveringen. Vad skedde då? Det var helt enkelt en uppgörelse som gjordes mellan regeringen och organisationerna att man skulle gå in för en ny ekonomisk linje och, mot vad man förut hade tänkt sig, lämna subventioner i en utsträckning som allvarligt rubbade landets ekonomi. Så kom man till riksdagen. Vad hade riksdagen att göra? Knapptast någonting, då frågan var för långt gången. Jag tror att vi ha mycket dyrt fått betala att uppgörelsen den gången ordnades på det sättet och utan riksdagens medverkan vid själva ställningstagandet.

Jag säger detta, herr talman, därför att jag tycker att det är på tiden att man bestämt protesterar mot uppgörelser som gå över riksdagens huvud och gör regeringen och de stora organisationerna till bestämmande i sådana frågor som det tillkommer riksdagen att besluta uti.

Jag nämnde att min uppfattning var

att det ekonomiska läget är oroande och allvarligt. Jag skall tillägga att jag tror att det är mycket allvarligt, och då är frågan vad som i detta ögoblick skall sägas till det svenska folket. Det är ju närmast regeringens sak att ge en paroll och ange, hur den vill att Sveriges folk skall handla för att komma ut ur de svårigheter vi äro i och hur man skall möta väntade, kanske ännu större svårigheter än de vi nu äro i. Finansministern har att i den situationen avge sina rekommendationer för den ekonomiska politiken, och det är riksdagens möjlighet och skyldighet att säga sin mening. Jag ger finansministern honnör för att han bättre än vi förut varit vana vid från hans företrädare har fäst uppmärksamheten på de svårigheter vi ha. Men jag kan inte komma ifrån att finansministern i alla fall lugnar i högre grad än han varnar för läget vi äro uti och för vad vi kunna bli utsatta för. Jag skulle tro att allvarliga ord till Sveriges folk just nu skulle kunna medföra att man mera realistiskt och mera allvarligt överlade om våra inre ekonomiska risker och svårigheter. Som det nu är, med tillspetsade, och jag höll på att säga ibland allt för akademiska och kanske till och med sofistiska ekonomiska diskussioner i riksdagen, blir folket inte mycket upplyst om hur situationen i verkligheten är och vad som måste fordras av de enskilda medborgarna. Men det är inte lätt att ge medborgarna rätt upplysning om hur det står till. Det är också invecklade saker det rör sig om. Jag håller för troligt att det långt ifrån är alla här i riksdagen som verkligen söka eller kunna tränga igenom de ekonomiska frågorna i den grad som skulle vara önskligt. Därför är det naturligtvis lätt att hålla medborgarna i tillräcklig okunnighet — om man inte vill ha dem oroade. Men det blir säkerligen mycket svårt att få dem med på de saker som i en ännu mera beträngd situation behöva tillgripas.

Detta, herr talman, är kanske hårt sagt, men jag vill i alla fall framhålla att nu är det mindre fråga om makten och majoriteten och sättet att behålla den

än om att verkligen ta itu med de svårigheter som äro för handen och de kanske ännu värre som kunna komma. Jag tror inte heller att det är omöjligt att få en bättre samverkan än hittills om de ting som här måste till. Det kan hända att jag är för optimistisk, men att vara pessimistisk om möjligheterna att komma till samverkan om realistisk ekonomisk politik vore illa i nuvarande tid. Jag hoppas att inte heller regeringen ser läget på det sättet, att det icke går att samla till fördomsfria överläggningar för att hitta lösningar och till gemensamma krafttag. Jag stryker under att arbetet med att stoppa inflationen hastar.

Nu har man från regeringen tillkännagivit att man skall sätta i gång den utredning som, om jag minns rätt, utlovats i statsverkspropositionen om de ekonomiska problemen i samband med den överfulla sysselsättningen och penningvärdets bevarande. Det är snart ett halvt år gånget sedan det löftet gavs. I dagarna sättes utredningen till. Jag vill inte underkänna betydelsen av att genom en teoretiskt betonad utredning få dessa viktiga förhållanden belysta och i den mån det går klarlagda. Jag har dock ingen överdriven tro på att utredningen i den form som den antytts skola få — en samling yngre nationalekonomiska teoretiker, samlade under en skicklig professor till politiskt seminarium — skall kunna ge så särskilt stor behållning för försöken att vinna en praktiskt lösning. Meningen är väl att det material, som lägges fram, sedan skall bearbetas, men med hänsyn till önskvärheten av att snabbt få fram vissa utredningsresultat för att ha till stöd för den omändring i den ekonomiska politiken, som jag anser behövs, skulle säkert en utredning som mera hade tagit sikte på stundens behov varit av större betydelse. En sådan utredning skulle ha kunnat utföras av erfaret praktiskt folk från olika håll som med sig hade adjungerat en del nationalekonomer. Då hade man relativt snabbt kunnat få fram direkta anvisningar. Penningvärdet bör skyddas medan det ännu finns något sådant att

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

bevara. När jag talar om praktiskt folk, tillåter jag mig att såsom ett exempel nämna att det skulle kunna vara folk av Gjöres-typ, obundna åt olika håll och så väl förfarna i ekonomiska frågor att de realistiskt kunna bedöma rådande förhållanden och vad de kräva.

Herr talman! Jag vill sluta med att som min personliga uppfattning framhålla det ytterst angelägna i att vi öppnare, fördomsfriare och på ett mera verklighetsbetonat sätt än hittills resonera om de ekonomiska spörsmål som utgöra huvudtemat i det utskottsutlåtande vilket nu behandlas.

Herr OHLON: Herr talman! Jag skall inte nämnvärt bidra till en förlängning av debatten. I motsats till vad ett sådant uttalande brukar innebära, skall jag försöka att hålla mitt ord. Jag vill göra det så mycket mera som det nu i riksdagens elfte timme inte är möjligt att komma med några nya synpunkter på detta problem. Det blir mest gammal skåpmat, som värmes upp för tillfället, om den ens uppiffas så mycket.

Jag tycker nog, att debatten i dag i alltför hög grad rört sig om dagens läge och inte sysslat med vad som ligger bakom dagens situation och de missgrepp, som ha begåtts och som ha fört oss dit vi i dag stå. Vid allt handlande bör man ju i görligaste mån försöka dra nytta av erfarenheterna. Så mycket torde kunna sägas, att den svenska konjunkturpolitiken har lidit av inre motsägelser. För det första har regeringen alltsedan kriget upprepade gånger låtit sig ledas av förväntningar på ett konjunkturuomslag utomlands, då främst i USA, och har på grund härav felbedömt läget. För det andra har regeringen inte sett, eller velat se, det nära sammanhang, som existerar mellan den expansiva sysselsättnings-, löne- och socialpolitiken och det permanenta inflationstrycket inom landet. För det tredje fattas ett klart och konsekvent ekonomiskt politiskt program. Detta faktum har observerats även av flera iakttagare utomlands.

Regeringen synes ha svårt att besluta

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

sig för antingen en övervägande marknadsekonomisk eller en utpräglad planekonomisk kurs. Regeringen vacklar mellan liberala och antiliberala ståndpunkter. Trots fortsatt penningvärdesförsämring vill den till varje pris hålla fast vid de billiga pengarnas och den överfulla sysselsättningens politik. Men å andra sidan vill regeringen inte på nytt tvinga in näringslivet i en tvångströja av ransoneringar, pris- och lönekontroll samt skärpta restriktioner på utrikeshandelns område. Denna principiella oklarhet måste göra en väl avvägd och målmedveten konjunkturpolitik svår att genomföra. Resultatet blir också, att man hamnar i situationer, som de styrande inte åsyftat.

Nu har det sagts, senast av herr Sundvik här i dag, att en hårdare penningpolitik inte kan lösa alla problem. Hur skulle exempelvis importprisstegringarna kunna motverkas härigenom? Detta skulle nämligen innebära, att penningpolitiken skulle så sammankrympa allmänhetens köpkraft, att efterfrågan på andra varor starkt minskades med prisfall som följd. Fråga är, om en sådan penningpolitik ens är teoretiskt möjlig. Praktisk politik är det i varje fall inte. Men vem har påstått det? Det är att måla hin på väggen. Det är ingen som har påyrkat att man uteslutande skall gå fram på den penningpolitiska vägen.

Hur är det emellertid med finanspolitiken? Har den lyckats? Inför vad som skett måste man konstatera, att så inte är fallet. Den uppdrivna prisnivån, det penningvärdets fall, som vi oavbrutet bevittna, ha medfört de orättvisor, som gått ut över stora delar av den svenska allmänheten. Somliga sko sig på den förda politiken. En ommöblering av tillgångarna i jättelik skala har ägt rum. Förmögenheter överflyttas från den ena gruppen till den andra. Det är inte för mycket sagt, att de minst bärkraftiga förlorat spelet. Det är i stor utsträckning de ekonomiskt svagare i samhället, som få betala ommöbleringen; pensionärer, småsparare och medborgare, som äro ur stånd att kompensera sig för prisförhöjningarna.

Finansministern yttrade vid någon av denna sessions debatter — jag minns inte vilken — att det blott är fråga om en anpassning efter det nya ekonomiska läget. Han yttrade också, att anpassningen har medfört en viss snedvridning. Tillåt mig, herr talman, att i dag konstatera att anpassningen har uteblivit och snedvridningen finns kvar.

I finanspolitikens tecken ha vi åderlåtit våra valutatillgångar. Med den svaga valutaportfölj, som vi för närvarande ha, äro vi ur stånd att stå emot prisstegringar utomlands. En med finanspolitiken koordinerad penningpolitik skulle ha gett oss andra möjligheter att så förstärka våra valutatillgångar, att vi bättre skulle ha kunnat möta de utifrån kommande prisstegringstendenserna.

År 1938 — före kriget — hade vi i dåvarande penningvärde en valutareserv på två miljarder. Denna motsvarade då i det närmaste ett års import. År 1945 — vid krigets slut, eller strax efter krigets slut — var valutareserven nära tre miljarder. Den var fullt tillräcklig för att ge oss möjlighet att fritt operera på världsmarknaden, tillräcklig för att vi skulle kunna anpassa vårt kronvärde efter prisfluktuationerna utomlands. För närvarande understiger vår valutareserv en miljard kronor. Det har förut nämnts i dag, att om man drar ifrån underskottet i affärsbankernas valutareserver, torde den totala reserven i landet inte uppgå till mer än ungefär 700 miljoner. Denna reserv räcker inte till två månaders import. Den är sannolikt alltför liten för att vi skulle kunna genom en appreciering skydda oss mot de värsta följderna av den i det kalla och nu varma krigets tecken uppträdande internationella prisstegringen.

Detta, herr talman, är följden av den ekonomiska politiken.

Herr Näsgård sade i sitt anförande, att om man börjar att höja räntan, vet man aldrig var det slutar. Vet man då var det slutar med finanspolitiken? Hittills ha vi inte sett något slut. Jag blev mycket förvånad, när jag hörde herr Näsgårds anförande. Bondeförbundet vill inte vara med om flera eller ökade skat-

ter. Det vill inte heller vara med om kreditåtsamning, som eventuellt skulle leda till räntehöjning. Vad har det då att komma med i positiv riktning? Det vill förtroende. Ja, vem vill inte förtroende? Det vill ha samförstånd mellan olika åsiktsriktningar. Vem vill inte ha samförstånd mellan olika åsiktsriktningar? Det vill ha sparsamhet med statens utgifter. Vem vill inte ha sparsamhet med statens utgifter? Så vill bondeförbundet stimulera sparandet. Riksdagen har ju efter de motioner, som väcktes vid denna sessions början, redan beslutat att vi skola försöka få till stånd åtgärder, som stimulera sparandet.

Man kan ställa sig frågan: Vad återstår då av bondeförbundets positiva program?

Det är otvivelaktigt ett faktum att staten tjänar och har tjänat gigantiska belopp på den förda ekonomiska politiken. Statsskulden i dag utgör 12 400 miljoner. I 1938 års penningvärde utgör detta belopp ungefär 8 000 miljoner, vilket betyder att staten tjänat över 4 000 miljoner kronor på inflationen.

Det brukar sägas, att statens affärsverk äro dåligt drivna. Det finns emellertid ett verk, som ger lysande resultat för den svenska staten, nämligen sedeltryckeriet ute vid Tumba. Det är för staten, innehavaren, den mest lysande affär, som existerar i detta land. Det företages kraftiga åtgärder för att förhindra nya investeringar, men när det gäller Tumba pappersbruk är man villig att gå med på nyinvesteringar. Enligt bankoutskottets utlåtande nr 28, som vi snart komma att behandla, finns det ett förslag om anslag på 400 000 kronor till Tumba pappersbruk för inköp av ett långviraparti.

Herr talman! Skall det i fortsättningen bli signaturmelanden för statens ekonomiska politik?

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den av herr Ewerlöf m. fl. avlämnade reservationen.

Herr NÄSGÅRD (kort genmäle): Herr talman! Herr Ohlon gjorde gällande, att

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

det inte blir mycket kvar av vårt penningpolitiska program, om vi inte gå med på ökade skatter eller en sådan kreditåtsamning, som leder till räntehöjning. Jag vill säga som vi framhållit i vår reservation, att vi inte ha någonting emot att även skatter användas i kampen mot inflationen, även om vi inte vilja lägga dem på nödvändighetsvaror. Jag antar, att vi därvidlag ha samma ståndpunkt, herr Ohlon.

Dessutom vill jag tillägga, att herr Ohlons alternativ, en räntehöjning, som han naturligtvis anser skall bli en halv procent, enligt min mening inte är något alternativ. Det blir inte ett vapen i kampen mot inflationen.

Däremot skall jag be att få fästa herr Ohlons uppmärksamhet på att bondeförbundet fört fram tanken på att i större utsträckning utnyttja investeringsfonder för att öskadliggöra köpkraften. Anslut sig till det programmet, så bli vi flera om det!

Herr ERIKSSON, EINAR: Herr talman! Jag hoppas på herr talmannens och kammararens överseende med att jag som lekman lägger mig i denna debatt, som närmast utspinner sig mellan kammararens ekonomiska experter.

Gång efter annan har man haft nöjet — ibland kanske det tvivelaktiga nöjet — att lyssna till de ekonomiska debatter, som ha förekommit här. Jag har som kanske många av de andra kammarledamöterna gjort den reflexionen, att antingen måste det brista i fråga om pedagogik på det håll, varifrån man nu går till storms mot den ekonomiska politik som bedrivs, eller också måste våra hjärnors möjlighet att absorbera visdomen vara synnerligen avtrubbad.

Jag skall be, herr talman, att få ställa några frågor i anslutning till den enligt min mening mycket intressanta reservationen i förevarande ärende. På sidan 34 står följande att läsa: »En skärpt beskattning av konsumtionen och företagsamheten är förfelad, så länge överkonjunkturen består, eftersom många skattebetalare i ett sådant läge ha stora möj-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

ligheter att kompensera sig för de höjda pålagorna.» Rent principiellt kan man inte bestrida riktigheten av detta påstående, men eftersom alternativet ändå innebär en räntehöjning, måste åtminstone en lekman fråga sig, om inte en räntehöjning får samma effekt på prisbildningen som ett uttagande av skatter. Så vitt jag förstår innebär ändock en räntehöjning ganska väsentliga pålagor på produktionen, vilka förmodligen måste ta sig uttryck i höjda priser. Om det blir en prishöjning genom räntestegring, förmodar jag också att löntagarnas organisationer komma att sträva efter en kompensation. Men den gamla erfarenheten säger nog, att oppositionen har rätt så till vida, att en höjning av priserna genom en räntestegring icke kommer att ge löntagarna möjlighet att begära kompensation av den enkla anledningen, att en fördyring av produktionen genom en räntehöjning medför störningar i samskiktningen, som göra det omöjligt för arbetarnas organisationer att i den viktiga konjunkturen på arbetsmarknaden få till stånd kompensation för pristegringarna. Deras primära uppgift blir i stället att slå vakt om de löner, som gälla.

På nästa sida leda reservanterna in resonemanget på räntan. De säga: »Utskottet är väl medvetet om att den stramare penningpolitik, som enligt dess uppfattning nu måste tillgripas, med all sannolikhet kommer att leda till en viss räntehöjning.» Jag förmodar, att det här föreligger en kompromiss; det gällde ju att försöka skriva samman högern och folkpartiet, och hade herr Ewerlöf och herr Domö fått skriva reservationen själva, hade det förmodligen inte stått »en viss räntehöjning», utan »en räntehöjning».

Alla, som deltagit i utskottsarbete, ha väl gjort den erfarenheten att så fort någon folkpartist skall hålla i pennan, blir det halvmesyryr och tvetydigheter, emedan de på det hållet ha synnerligen svårt att konkretisera sig.

När herr Ohlon så nedlåtande efterlyste bondeförbundets ståndpunkt, borde herr Ohlon ha varit synnerligen försik-

tig, ty det är bara ett år sedan som folkpartiet intog samma ståndpunkt som bondeförbundet har i dag. Folkpartiet tog då inte ståndpunkt till vare sig det ena eller det andra, utan det försökte sväva mellan de olika ståndpunkterna utan att taga ställning. Bondeförbundet har i varje fall här i sin reservation pekat på en möjlighet, som har kommit bort i dagens diskussion, men som så ofta diskuterats tidigare, nämligen att vägen ur krissituationen är ökandet av det frivilliga sparandet. Mot den åtgärden har man ingenting principiellt att invända. Det är nästan en banal sanning; bara det frivilliga sparandet ökar, behöva många av de åtgärder, som nu tillgripas, inte komma i fråga. Men, herr Näsgård, inte går det i längden att bara säga, att »på något sätt måste det frivilliga sparandet ökas». När det diskuterats så pass ofta både i utskottet och i kammaren och alla äro angelägna om att öka det frivilliga sparandet, måste man också försöka lägga fram konkreta förslag. Herr Näsgård var visserligen inne på tanken att genom skattetekniska åtgärder försöka stimulera det frivilliga sparandet, och jag är fullt medveten om att en förändring av den progressiva beskattningen med all sannolikhet skulle leda till ett frivilligt sparande.

En ärad ledamot av denna kammare har offentligen för någon tid sedan yttrat, att han erlade 30 kronor i skatt för varje timme hela dygnet året om. Jag är övertygad om att skulle finansministern vilja sänka hans skatt med låt oss säga hälften, skulle den ärade ledamoten komma att spara detta belopp. Han skulle förvandla sin skattesänkning till ett ökat sparande. Men jag frågar — kanske någon av dem, som äro inne på tankekonstruktionen, kan upplysa om det — hur djupt skulle herr finansministern behöva gå ned för att kunna räkna med att en skattesänkning skulle förvandlas till ett frivilligt sparande? Jag tror inte, att han skulle kunna gå så långt ned, utan skattesänkningen skulle komma att förbehållas grupper med rätt betydande inkomster.

Slutligen, herr talman, är det ytterli-

gare en rad i högerns och folkpartiets reservation, som jag fäst mig vid. Det står: »Det är icke tal om att räntehöjningen skulle tillåtas framkalla arbetslöshet.» Uttrycket är synnerligen intressant, inte minst för den, som kanske har svårt att hänga med i det vidlyftiga ekonomiska resonemang, som förts i dag.

Jag har närmast fått känslan av att när räntehöjningsanhängarna tala om att räntan på detta område skulle utöva en gynnsam effekt, tänka de sig tydligen ett näringsliv, som är så konstruerat, att både konjunkturförhållandena och det ekonomiska motståndet liksom bilda en horisontell linje; en räntehöjning skulle träffa hela näringslivet jämnt och fördelat över hela denna linje och skulle på det sättet pressa tillbaka högkonjunkturen eller överkonjunkturen, om man så vill. Man skulle på så sätt komma till det balansläge, som man önskar. Men med den lilla kännedom jag har om svenskt näringsliv tycker jag inte att detta företeer en sådan bild, utan snarare en bild liknande en starkt markerad feberkurva, där man å ena sidan har att göra med företag, som inte skulle tåla den minsta lilla räntehöjning, och å andra sidan företag, som kanske ha tillräcklig ekonomisk kraft att motstå en väl så kraftig räntehöjning. Det skulle bli precis samma företeelse, som har varit vanlig tidigare i samhället, att så fort man använt räntan som investeringsbegränsande instrument, blir det ovillkorligen störningar på sysselsättningens område, störningar som, då det ju inte är så lätt att få folk att flytta över från den ena näringsgrenen till den andra, bidraga till att skapa störningar även inom områden, vilkas ekonomiska bärkraft kanske i och för sig skulle ha kunnat tåla en räntehöjning.

Därför, herr talman, är jag övertygad om att den stora massan av det svenska folket och inte minst de stora grupper, som ha haft en hård och bitter kännning av vad det innebär att använda räntan som regleringsfaktor för det ekonomiska livet, sluta som en man upp bakom den politik, som finansministern ändå söker bedriva, nämligen att upprätthålla

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

den fulla sysselsättningen. Jag är också övertygad om att dessa grupper hellre ta offer i annan form än göra avkall på den fulla sysselsättningen, som ändå har grundlagt ett välbefinnande och en levnadsstandard, som var fullkomligt okänd på den tid andra politiska makthavare hade hand om ekonomin här i landet.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Om man, såsom herr Eriksson sade, har svårt att hänga med i den ekonomiska debatten, bör man inte för den skull beteckna motståndarnas uttalanden som tvetydigheter och halvsanningar.

Herr Eriksson gjorde gällande, att den politik som bondeförbundet står för i dag är densamma, som folkpartiet drev i fjol. Nej, herr Eriksson far betänkligt vilse. Redan i fjol yrkade vi på en viss räntans rörlighet inför den då föreliggande situationen. Jag har ett belägg för detta ifrån andrakammardebatten den 24 maj 1950. Vid det tillfället yttrade finansministern till herr Ohlin följande: »Sålunda frågade herr Ohlin, i vilket läge jag skulle anse, att det vore möjligt att genomföra en viss ränterörlighet. Jag vill för min del på den frågan svara, att om jag efter höstens avtalsuppgörelser finner, att vårt ekonomiska läge fortfarande ter sig stabilt utan tendenser i inflationistisk riktning, anser jag att tiden då är inne att diskutera frågan om en sådan rörlighet.»

Redan innan avtalsuppgörelserna voro klara, höjdes räntan utan de katastrofala påföljder, som herr Eriksson här så yvigt skildrat. Vad veta vi om, hurudant läget skulle ha varit i dag, om vi inte fått denna halvprocentshöjning, som skedde på hösten. Till och med majoriteten i bankoutskottet förklarar på ett ställe, att den ställer sig tveksam på den punkten. Att man sedan inte konsekvent har följt den linje, som inaugurerats under andra halvåret 1950, har avsevärt bidragit till de svårigheter, som vi stå inför i dagens situation.

Herr ERIKSSON, EINAR (kort genmäle): Herr talman! Jag kan omöjligen

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

veta eller ens erinra mig vad folkpartiets ordförande yttrade i fjol i andra kammaren, men jag ber herr Ohlon, att på nytt läsa igenom en broschyr, som utkom under fjolåret under titeln »Det måste löna sig att arbeta». Herr Ohlon skall då finna, att den politik, som redovisades där, är mycket likartad, ja, identisk med den politik, som herr Ohlon nu så nedlåtande signerade som bondeförbundets.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag ber att få yttra några ord i anledning av det bankoutsottsutlåtande, som nu är föredraget för behandling.

Jag vill börja med att säga att det onekligen är ett visst framsteg, när man nu från reservanternas sida, alltså den opposition som består av högern och folkpartiet, medger att en väsentlig del av de svårigheter, som vi för närvarande ha i ekonomiskt avseende, är förorsakad av förhållanden utanför vårt lands gränser. Jag kanske använde ett något för starkt uttryck; det står ju »beror i icke ringa grad på orsaker utanför vårt lands gränser». Vi från regeringens sida äro inte vana vid att få höra detta, och jag föreställer mig att herr Ohlon inte hade följt med riktigt i de nya svängarna, när han nu med sådan emfas förklarade, efter att ha redogjort för en del tråkiga förhållanden i vårt lands ekonomi, att detta är följderna av den förda ekonomiska politiken. Jag skall inte ingå i någon närmare polemik mot herr Ohlon. Jag tycker hans anförande var mera utarbetat med hänsyn till galleriet än för belysning av den föreliggande frågan.

Herr Ewerlöf yttrade här i sitt anförande, att det var viktigt att man fick en klar och verklighetsbetonad analys av det föreliggande läget. Jag skulle för min del vilja säga att reservationen inte ger en sådan analys. Jag skulle närmast tycka att dess framställning är något skev. Reservationen går ju nämligen ut ifrån att vårt läge just nu karakteriseras av en bristande jämvikt i samhälls-ekonomien och att efterfrågan är större

än tillgången. Men så är det väl i alla fall inte. Läget är ju faktiskt det, att vi kunna säga att vid mitten av detta år komma inkomster och utgifter, tillgång och efterfrågan, att balansera ungefär jämnt. Under förra delen av året har efterfrågan kunnat vara något större, under senare delen av året kommer efterfrågan från konsumenternas sida att bli lägre på grund av att priserna då stigit mer än vad inkomsterna komma att göra. Det är ju ofantligt viktigt att hålla detta i sikte, när det gäller att bedöma det ekonomiska läget, ty utifrån en sådan bedömning skall man ju tillgripa åtgärder. Man skall alltså anpassa åtgärderna efter läget, och läget är väl det, att för närvarande möta vi inte någon direkt fara för en fortsatt penningvärdesförsämring genom en ökad efterfrågan från konsumtionens sida, utan faran ligger ju i verkligheten i vinstkonjunkturen, i de stora vinster som vissa exportörer få, vinster som sedan på en omväg kunna komma att leda till en ökad efterfrågan.

Även på en annan punkt äro reservanternas uttalanden något, jag skulle vilja säga, äventyrliga. Herr Domö har ju här mycket talat om att man bör tala om sanningen för folket, men är det inte att inge folk en felaktig föreställning, herr Ewerlöf, när man vill göra gällande att det alternativ till regeringspolitiken, som reservanterna avse, skulle kunna leda till att dämpa och begränsa icke endast den av inhemska förhållanden beroende prisstegringen, utan även de internationella prishöjningarnas inverkan på den svenska prisnivån. Regeringen vågar faktiskt inte säga att den skall med den ekonomiska politiken upphäva verkningarna av den utländska prisstegringen. Vem, herr Ohlon, är det som har påstått detta? Kanske herr Ohlon inte har observerat att reservanterna ha tänkt sig så långt gående åtgärder. Jag tycker kanske därför att herr Ohlons replik till herr Sundvik var ganska orättvis. Nu observerade jag visst att här under debatten tog herr De Geer avstånd ifrån en sådan tanke. Han ansåg inte att en

sådan politik var praktiskt genomförbar, och det har han så rätt i, men då är det också fel från reservanternas sida att försöka få folk att tro att någonting sådant är praktiskt genomförbart.

Herr Ewerlöf gjorde jämförelser mellan oss och vissa främmande länder, och han pekade på att vi haft en större prisstegring och en större lönestegring än de. Den jämförelsen bör man kanske inte dra så långt ut som herr Ewerlöf gjorde. Herr Ewerlöf medgav visserligen, att i någon mån kunde devalveringsförändringarna ha inverket här. Men därutöver, herr Ewerlöf, kan det ju vara så, att vi ha gjort vår anpassning snabbare än de andra länderna, och herr Ewerlöf kan inte vara säker på hur slutresultatet kommer att bli. Vi veta icke i denna dag, vilket av dessa länder det blir som har den högsta nominella inkomstnivån och det högsta prisläget. Det är nog bäst att vänta och se. Men, herr Ohlon, en anpassning har det blivit; den har inte uteblivit, och det är inte bara snedvridningen som är kvar.

Nu gäller det alltså att för dagens ekonomiska politik välja mellan olika linjer. Två linjer äro ju huvudlinjerna, men det finns också en tredje linje, nämligen bondeförbundets linje, för vilken herr Näsgård här uppträdde. Herr Näsgård tyckte att jag borde vara mera positiv när det gällde det frivilliga sparandet. Där vill jag gärna vara positiv, ty det ligger i sakens natur att i den mån det skulle vara möjligt att stimulera det frivilliga sparandet, skulle det befria oss från tvånget att vidta så långt gående åtgärder, som vi annars bli nödsakade att göra. Jag är för min del villig att medverka till de åtgärder, som kunna vidtagas, men jag menar att det är farligt att inge folk den föreställningen, att det i dagens läge finnes förutsättningar för att åstadkomma en sådan ökning av det frivilliga sparandet, att det skulle kunna i väsentlig mån lösa våra problem. Det hjälper inte med aldrig så många uppmuntringsåtgärder. Grunden för en stark ökning av det frivilliga sparandet är ett fast penning-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m värde. Läget är det, att det finnes många människor i detta land, som spara i vått och torrt, i såväl onda som goda tider, men det finns en betydande grupp av människor, som inte bry sig om att spara i tider av fallande penningvärde men som spara i tider med stigande penningvärde. De skapa en marginal i tillväxten av penningssparandet. Nu ha vi helt naturligt en vågdal, och det är en nackdel, men vi kunna inte avskaffa den med välmenande åtgärder. Vi kunna göra något, men vi böra inte tillmätta det sådana verkningar, att vi kunna gömma oss bakom detta önskemål och försöka att undslippa hårdare och tyngre ting.

Herr Näsgård rekommenderade faktiskt 1944 års skatteutrednings förslag, som gick ut på att den, som ville starta ett frivilligt sparande och av sin inkomst under ett år satte in på spärrat konto ett belopp intill 3 000 kronor, skulle få avdraga detta belopp vid sin deklaration. Herr Näsgård uttryckte saken så, att jag väl inte borde hålla alltför mycket på millimeterrättvisa. Ja, det kan hända att herr Näsgård har den uppfattningen. Jag frågar: Vem kan spara 3 000 kronor? Jag vet inte om herr Näsgård kan göra det med sin inkomst per år. Jag kan göra det. Och om det skulle fattas ett sådant beslut, så kommer jag också att göra det. Jag skulle ju vara en idiot, om jag inte gjorde det. Det betyder ju att jag samtidigt skulle få en skattelättnad på bortåt hälften av detta sparade belopp. Jag skulle av staten få till skänks bort emot 1 500 kronor mot att jag sparade 3 000 kronor. Tacka för det, att jag skulle göra det. Men, herr Näsgård, hur många kunna göra detta? Om en arbetare skulle kunna spara 500 kronor, fick han säkert kraftigt sänka sin levnadsstandard. Men även om han gjorde det, blevo hans premier bara 50, 60, 70 kronor. Jag vet inte, om det kan kallas för millimeterrättvisa, om jag säger att jag inte går med på ett sådant försök till stimulans för det frivilliga sparande, som leder till att de bättre situerade få stora förmåner, som den stora massan inte kan få. Det får vara

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

mätta också på avstegen från millimeterrättvisan.

Herr Näsgård klandrade Kungl. Maj:t för att det inte framlämnats något förslag om investeringsfonder för skogsbruket. Det kan herr Näsgård göra, men jag kan inte undgå att säga: Detta förslag om investeringsfonder för skogsbruket är ju ett förslag, som har framförts från skogsägarhåll år från år utan något samband med inflationens bekämpande. Nu upphöjer man ju plötsligt på bondeförbundshåll detta till ett led i inflationsbekämpandet, medan det i grund och botten inte är någonting annat än ett skogsägarintresse. Det kan naturligtvis ha andra fördelar med sig, men är inte detta mest en förevändning, som herr Näsgård använder i brist på annat?

Så har ju bondeförbundet en tredje punkt i sitt ekonomiska program, nämligen rundabordskonferenser, där olika slags människor skulle samla sig och diskutera igenom problemen för att komma till ett resultat. Ja, det är kanske inte någon så dum tanke, men jag vill säga att endast den kan göra någon nytta vid en sådan konferens, som själv har något positivt att komma med, men det har inte bondeförbundet, och därför får jag säga att bondeförbundets tredje linja är en tomhetens linje när det gäller ingrepp i det nuvarande ekonomiska läget.

Låt mig efter detta gå över till att tala om de båda andra linjerna. Herr Ohlson fann inte någon enhetlig princip i regeringens program. Han påstod att där kämpade liberala och antiliberala tendenser. Ja tänk, herr Ohlson, det gör det visst, och vet herr Ohlson varför det är så? Det är därför, herr Ohlson, att vårt samhälle är ett konglomerat av liberalism och antiliberalism. Det går inte att komma ifrån vare sig det liberala eller det antiliberala i vårt samhälle, och därför måste varje praktiskt ingripande visa så pass motstridande tendenser. Det få till och med herr Ohlson och hans folkparti acceptera i den mån de vilja försöka komma med några förslag till åtgärder.

I själva verket är det ju så, att det

inte finns någon principiell skillnad mellan de båda linjerna. Det har ju sagts här från reservanternas sida att de acceptera alla ingredienserna i regeringens politik. Till och med priskontrollen har man ju med vissa reservationer ändå anslutit sig till. Man ansluter sig också i princip till överbalanseringen av budgeten. Ja, vi som stå på den andra sidan, vi ansluta oss också i princip till kreditåttstramningen och den rörliga räntans politik. Man kan alltså inte säga att det föreligger någon principiell skillnad. Men nog kunna väl ni på den borgerliga sidan medge, att när ni vägra att gå så långt i fråga om budgetens överbalansering som regeringen och dess meningsfränder vilja gå, skola ni väl finna det lika naturligt, om vi å vår sida inte vilja gå lika långt som ni i fråga om kreditåttstramning och räntehöjning. Vem kan egentligen här slå sig för sitt bröst och säga: Jag är renlärigare än du?

Den meningsskiljaktighet, som här har bringats till sin spets, går ju ut ifrån ett påstående hos reservanterna att det icke existerar någon kreditåttstramning. Man angriper riksbanken för att den har låtit kreditåttstramningen suddas ut och att det i stället har skapats en ökad likviditet på penningmarknaden. Man har här stött sig på ett yttrande av Svenska bankföreningen. Jag skulle vilja säga att det har varit rätt oklokt av reservanterna att med hull och hår ansluta sig till det uttalandet, ty det är ju ett partsintyg, skulle man kunna säga, som inte gärna kan innehålla hela sanningen. Det finns en mängd yttre kriterier, som klart visa att det existerar en kreditåttstramning. Jag skulle vilja fråga: Varför visa obligationskurserna tendens till att falla? Varför visar skattkammarväxelräntan tendens till att stiga? Är det inte därför att det är ont om pengar? Om det inte är så, ja, varför stiger den då? Är det enbart en frukt av spekulationen, av kreditinrättningarnas och det institutionella sparandets tro på en räntestegring och manipulationer för att nå fram till dem?

Herr Ewerlöf använde Bankföreningens siffror och visade att de samlade likviditetsreserverna för bankerna voro

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

något större i år än i fjol, och han drog därav den slutsatsen, att följaktligen är marknaden mer lätt och likviditeten större. Jag tillät mig i andra kammaren säga, att så enkelt kan man väl inte se saken. Det beror väl i icke ringa grad på hur bankernas förpliktelser under den gångna tiden ha gestaltat sig. Om sådana förpliktelser ha ökats, som medföra behov av en proportionellt ökad likviditet, så behöva ju större likviditetsreserver i sig själva icke betyda att det finns mer pengar tillgängliga för utlåningen. Det har här — jag tror det var av herr Wehtje — påpekats hurusom bankernas avistaskulder till utländska banker ha mer än fördubblats, och det är just för att inlösa sådana förpliktelser, som bankerna måste vara beredda att på mycket kort varsel ställa pengar till förfogande. Det kan ju hända att andra omständigheter också medverkat till att bankerna för att skydda sig själva ha tvingats anlägga större reserver, men de objektiva yttre kriterierna tyda ju på att det är en stram penningmarknad. Sedan kunna vi emellertid tvista om hur stram vi böra göra den.

Herr Ewerlöf talade här om att det genom riksbankens operationer pumpas ut pengar, och herr De Geer använde till och med uttrycket sabotage i det sammanhanget. Jag vill med anledning därav bara påpeka att i penningpolitiken och i fråga om riksbankens operationer måste det ske ting, som till synes äro motstridande. Vad vi än göra här, blir det alltid så, att den ena åtgärden verkar på det ena sättet och den andra åtgärden på ett annat sätt, och det är slutresultatet av dessa åtgärder som blir av betydelse. Man säger t. ex., att om vi lägga på en skatt, så höjas därigenom priserna och åtgärden verkar inte pris-sänkande. Den verkar både prisstegrande och prissänkande. När man talar om en räntestegring, verkar den både prisstegrande och prissänkande. Avgörande är då vad slutresultatet blir. Ur den synpunkten få vi också bedöma riksbankens operationer.

Nu kan man visserligen säga, att det inte har varit så bra i år. Riksbanken

har tvingats göra ingrepp, som inte ur principiell synpunkt varit så roliga. Och jag för min del eftersträvar att genom en överbalansering av budgeten skapa ett sådant läge, att staten endast i ringa mån behöver anlita marknaden. Om man kunde nå det mål, som jag här uppställt för mig, skulle vi också kunna skapa förutsättningar för riksbanken att lägga sina operationer så, att de inte skapa ökad likviditet på marknaden.

Reservanterna, som inte ville gå lika långt i fråga om budgetens överbalansering som vi ville, önska i stället gå längre i fråga om kreditåtstramning med åtföljande räntehöjning. Jag skall inte diskutera vad man här behöver göra för att komma till ett resultat. Herr De Geer har ju medgivit att ordet »viss» är en mantel, under vilken det döljer sig olika meningar även bland reservanterna. Och ändå veta varken reservanterna eller jag vad som i verkligheten skulle bli följderna, om man försökte följa reservationens rekommendation. För vår del anse vi att vi inte kunna gå den vägen nu.

Herr Ewerlöf har ju skildrat hur han tänkte sig att en sådan kreditåtstramning med räntehöjning skulle komma att verka. Det skulle bli ökade kostnader för företagen, dessa skulle få sämre ekonomi, och de skulle bjuda ett ökat motstånd mot kostnadsstegringar. När herr Ewerlöf skulle exemplifiera kostnadsstegringarna — det skedde visserligen på en omväg — så pekade han på lönerna. Tanken är alltså, att man skall göra det så mycket sämre för företagen att det skall bli företagets eget intresse att t. ex. vid förhandlingarna bjuda ett hårdare motstånd mot löneförhöjningar. Jag diskuterar inte denna sak ur moraliska synpunkter, jag bara konstaterar att detta är mekanismen. Ja, det går nog bra, herr Ewerlöf. Jag är alldeles övertygad om att om jag uppehåller den chokladskatt, som för närvarande existerar, skulle en höjd ränta antagligen göra chokladindustriens ekonomi rätt så tung, och det är möjligt att där skulle uppkomma ett motstånd. Men det uppkommer inte något motstånd vid sågverken

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

och pappersbruken och massafabrikerna eller Svenska kullager — jag skulle kunna fortsätta uppräknningen i det oändliga. Vad blir nu resultatet, då vi ha en så splittrad konjunktur som vi ha. Jo, resultatet bleve att vi finge en ännu längre gående snedvridning.

Vi ha också element i vår ekonomi, som i sig själva äro bundna. Jag kan t. ex. nämnda jordbrukskalkylen, där kostnadsstegringen ju utan vidare får slå igenom i höjda livsmedelspriser. I verkligheten bleve det kanske en förhållandevis liten sektor av näringslivet, som skulle påverkas av den hårdare kreditåstramningen, och det skulle dessutom kanske drabba vissa sektorer som vi inte vilja ha drabbade. Ni på den borgerliga sidan böra dock inte glömma, att ni åtminstone officiellt anse det viktigt att man inte låter bostadsbristen tilltaga, att bostadsbyggandet kan fortsättas. Med en kostnadsstegring på bortåt 30 procent, som nu inträder på grund av det höjda järnpriset, det höjda kolpriset, det höjda träpriset och de höjda arbetslönerna, ha vi där fått en mycket känslig sektor, och då kan man väl ändå fråga sig om detta är det rätta ögonblicket att ge sig på en ytterligare kreditåstramning med därav följande räntestegring. Jag tror att det är viktigare och riktigare att vi i detta läge mera direkt inrikta oss på inflationskällorna, och de ligga ju, som jag förut har sagt, i vinstkonjunkturen.

Herr Wehtje sade att vi inte skulle lita för mycket på vinsterna. De äro ingenting att lita på, herr Wehtje. Jag är inte så glad över dessa vinster, och jag blir inte alls ledsen, om de minskas i samma takt som inflationstrycket, ty, herr Wehtje, dessa exportvinster kunna komma att öka köpkraften på annat sätt än genom subventioner, i det att de finansiera ökade investeringar och ökad lagring samt alltså öka tillgången på pengar. Därigenom skapa de också ökade inkomster, ökad köpkraft och ökad efterfrågan.

Det är detta läge som gör att vi ta den ståndpunkt som vi göra i dag. Jag säger uttryckligen, såsom jag förut sagt i and-

ra kammaren för några dagar sedan, att detta innebär icke att vi binda oss för framtiden, utan vår bedömning gäller läget just nu. Vi anse att när det gäller framtiden, måste vi handla från fall till fall allt efter läget. Det kunna vi icke i dag bedöma. Vi ha i gång vissa förberedelser för att komma underfund med hur den ekonomiska politiken skall komma att gestalta sig litet längre fram. Herr Wehtje skall vara övertygad om att vi inte skola förhastas oss. Vi skola noga tänka oss för. Vi skola inte vidtaga någon åtgärd, som icke direkt eller indirekt leder till att vi stödja penningvärdet.

Herr Domö frågade mig efter vilka linjer dessa förberedelser komma att gå. Jag skall icke fördjupa mig i det, men jag kan säga, som jag gjorde i andra kammaren härförleden, att vad vi nu i första hand ha gjort och även komma att göra är att fråga arbetsmarknadens organisationer, hur de tänka lägga upp avtalsrörelsen för nästa år. Vi komma icke att säga till dem, att de skola göra så eller så. Det ha vi ingen befogenhet till. Den befogenheten vilja vi inte skaffa oss, och vi behöva den inte. Parterna få där bestämma. Men anledningen till att vi fråga är att det kommer att bli beroende på avtalsrörelsernas uppläggning, hur den ekonomiska politiken skall gestalta sig. Den ekonomiska politiken måste läggas så att den stödjer ett bevarande och stärkande av penningvärdet, och den får därför bli en del av det hela, men en del som får sin form med hänsyn till det resultat, som avtalsrörelsen kommer att ge.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet sade att vi befinna oss i den situationen, att tillgång och efterfrågan balansera varandra. Det är riktigt. Men jag vill fråga: på vilken prisnivå? Jag kommer då till vad som hänt under det senaste året. Under det året ha spararna av fasta bankräkningar, obligationer och inteckningar förlorat ungefär en sjättedel av sitt sparkapital.

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

Herr statsrådet framhöll att det frivilliga sparandet är ett kraftigt medel för bekämpande av inflationen. Det är alldeles riktigt, men det är också riktigt att en nödvändig förutsättning för ett frivilligt sparande är ett stabilt penningvärde. Där betyder räntan mycket mindre än vad själva penningvärdet gör. Om penningvärdet hålles konstant eller om allmänheten får förtroende för statsmakterna, så att den tror att penningvärdet kommer att hållas konstant, kommer sparandet automatiskt. Sedan kan man ju vidta vissa åtgärder för att i en svår situation stimulera sparandet, men jag tror att man i det hänseendet kan utarbeta metoder och program, som icke behöva ha de konsekvenser, som herr statsrådet skildrade i sin replik till herr Näsgård.

Vad herr finansministern sade gentemot herr Näsgård vill jag till alla delar instämma i. Jag fick den uppfattningen, att statsrådets kritik av bondeförbundets program var långt mera från än vad min kritik var. Jag är alltså nöjd med var herr statsrådet sade på den punkten.

I övrigt ber jag att som ett resultat av statsrådets yttrande få inhösta, att statsrådet Sköld i varje fall icke är dogmatisk. Statsrådet Sköld står icke främmande för den tanken, att även penningpolitiska medel skola tillämpas, såsom skedde i fjol. Jag beklagar ännu en gång att den politik, som inleddes under senare delen av 1950, inte fullföljdes.

Herr NÄSGÅRD (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att få gratulera statsrådet till hans nya support, sedan han fått folkpartiets ledare i första kammaren på sin sida.

Herr statsrådet utsatte mig nyss för ett pinligt förhör, därför att jag omnämnt det uppslag som 1944 års allmänna skatteutredning hade lagt fram om sparandet. Han frågade mig, om jag kunde spara 3 000 kronor om året. Det kan jag inte, herr statsråd. Men jag kanske skulle kunna spara 500 kronor, kanske t. o. m. 1 000 kronor. Jag tror att det

finns många tusen människor här i landet, som äro mycket känsligare barometrar i det här fallet än vad jag är. Statsrådet kan ju sätta vilken summa han vill. Det är inte sagt att det skall vara 3 000 eller 1 000.

Sedan måste jag säga att statsrådets argumentation i fråga om investeringsfonderna inte var särskilt bärig. Att vi bondeförbundare under flera år försökt få fram dessa fonder är väl ingenting som hindrar att de icke skulle vara särskilt användbara nu i inflationstid. Jag vill på den punkten i all vördsamhet ge finansministern det rådet att själv studera denna fråga och icke längre bara lita till skattebyråkratien.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Finansministern tycker att vi äro ungefär lika goda kålsupare båda två, därför att jag är med om en överbalansering endast till en viss grad och han är med om en kreditåtstramning endast till en viss grad. Det skulle alltså bara vara en fråga om graden. Jag tycker inte den jämförelsen håller. Vi ha ju tidigare motiverat varför vi icke i fråga om överbalanseringen velat sträcka oss längre än vi ha gjort. Vi mena att de skatter, som införts för en ökad överbalansering, snarast äro ägnade att ytterligare blåsa under den inflationistiska utvecklingen. Samtidigt måste finansministern, liksom statsministern tidigare gjort, ge mig rätt i att den, som önskar en aktiv penningpolitik, har mindre intresse av överbalanseringen såsom ett medel att minska statens lånebehov. Med en rörlig ränta kan staten anlita den allmänna lånemarknaden. Det är således fråga om två inkommensurabla ting. Finansministern vägrar att i nuvarande läge över huvud taget låta den rörliga räntan fungera och menar, att vi tills vidare böra behålla ränteläget låst vid den nivå, där vi nu befinna oss. Vi tro inte på möjligheten att under sådana förhållanden kunna åstadkomma någon verklig kreditåtstramning.

Herr Eriksson säger, att en räntehöjning skulle komma att medföra kost-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

nadsstegringar på vissa punkter och att det inte finns någon garanti för att inte löntagarna skulle söka skaffa sig kompensation även för de ökade kostnader som följde av en räntehöjning. Jag vill gentemot detta resonemang säga, att totalresultatet av den politik, som vi anvisat, kommer att bli lägre kostnader över hela linjen. Den förordning, som kan inträffa på vissa punkter på grund av räntehöjning, kommer totalt sett att försvinna genom de återverkningar som en räntehöjning skulle ha på fältet i övrigt. På den av oss anvisade vägen skulle levnadskostnaderna stanna på en lägre nivå än om man följer den andra vägen. Det är således, fastslår jag, två inkommensurabla ting som det här gäller, å ena sidan överbalansering och å andra sidan kreditåtstramning med åtföljande räntehöjning.

Om jag, herr talman, har ännu några ögonblick kvar till mitt förfogande, vill jag i fråga om uppmuntrandet av enskilt sparande säga, att skatteeftergifter på ett sparande, som utan sådana eftergifter inte skulle kommit till stånd, icke behöver innebära någon uppoffring för staten. Naturligtvis kan det vara svårt att fastställa vad som är verkligt nysparande, men om man vill saken får man inte låta perfektionsraseriet ta överhand.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag kan inte inse, att samhället gör hela vinsten, ty jag tjänar ju själv 1 500 kronor, och det kan väl inte förnekas vara en vinst för mig. Det finns dessutom ingen garanti för att de 3 000 kronorna äro nysparade. Jag har kanske bara passerat på att sätta in pengarna på lämpligt konto.

Vidare vill jag säga till herr Ewerlöf, att hans jämförelse väl ändå inte var så helt slående. Han sade, att högern har motiverat, varför den inte vill gå längre i fråga om skatterna. Jag kan säga, att vi ha motiverat, varför vi inte vilja gå längre i fråga om räntehöjningar just nu. Vår motivering är helt enkelt, att vi i nuvarande läge anse, att det skulle skapa en snedvridning, som bleve för

dyr i förhållande till den verkan som en dylik åtgärd skulle kunna få.

Sedan vill jag yttra ett par ord till herr Ohlon. Det var min avsikt att vara litet fränare mot herr Näsgård än vad herr Ohlon var. Jag konstaterar, att herr Ohlon har förklarat, att han på denna punkt instämmer i min kritik. Då har jag således fått upp herr Ohlon på det högre planet, eller hur?

Jag bestrider icke att vissa grupper av människor, framför allt penningsspararna och t. ex. de som skola leva på en pension som de själva ha skaffat sig genom försäkring och som de inte få något dyrtidstillägg på, ha gjort stora förluster. Dessa pengar ha i stället exportörerna fått i form av ökad förmögenhet. Det har alltså blivit en omskiftning av förmögenhetsläget ifrån, låt oss kalla dem de små spararna över till exportörerna. Herr Ohlon skall inte tro, att jag tycker att det är en glädjande utveckling, men jag vill bara fästa uppmärksamheten på att detta har skett åtminstone väsentligen — jag säger *väsentligen*, för att vi inte skola behöva kivas på den punkten — på grund av händelser som ha inträffat utanför vårt lands gränser. Det är klart att vi möjligen skulle ha kunnat föra en sådan ekonomisk politik, att vi inte fått dessa följder. Men den politiken skulle vi inte kunnat åstadkomma med en fri ekonomi, utan då finge vi ha en krisekonomi med regleringar som avstängde oss från ytttervärlden, d. v. s. ungefär samma tanke som herr De Geer tidigare uttryckt. Jag är övertygad om att ingen av oss velat ta den konsekvensen. Därför är det fullständigt felaktigt, när man gör gällande att den snedvridning av förmögenhetsförhållandena, som det senaste årets utveckling har medfört, beror på den ekonomiska politiken. Vi skulle icke ha kunnat föra en ekonomisk politik som hade hindrat det resultatet.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes sammansatta stats- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 321, till Koningen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial:

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.
nr 178, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51; och nr 179, angående statsregleringen för budgetåret 1951/52.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.17 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 29 maj eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.
(forts.)

Fortsattes överläggningen angående bankoutskottets utlåtande nr 20.

Herr ÖHMAN: Herr talman! När man ser uppslutningen här i kammaren då detta sammanträde nu börjar, är man nästan frestad att säga: »Oss emellan sagt.»

Det är emellertid inte den ringa uppslutningen som gör, att jag inte finner anledning att uppta någon mera utförlig diskussion om det utlåtande som föreligger till behandling, utan min avsikt förestavas av att vad utskottet här skrivit icke på en enda punkt innehåller någonting nytt. Inte heller reservanternas yttranden ha tillfört den ekonomiska debatten några som helst nya moment. Detsamma kan man säga också om den debatt, som fördes under större delen av förmiddagen. Jag inkluderar då även det anförande som hölls av finansministern.

När jag ändå tar till orda, beror det på att jag vill avge en kort deklaration

om den linje, som vi från det kommunistiska partiets sida företräda. Men jag vill dessutom också göra ett par reflexioner till den debatt om den ekonomiska politiken i allmänhet, som förts här i kammaren och kanske i ännu högre grad på offentliga möten och i pressen.

Jag vill först och främst säga, herr talman, att kommunisterna inte kunna ge sin anslutning till utskottets beskrivning av orsakerna till den nuvarande prisstegringsvågen och inte heller reservanternas utläggningar. Man har nämligen på bägge hållen förbigått avgörande och betydelsefulla fakta. Bland de främsta därvidlag nämner jag frågan om krondevalveringens inverkan samt de återverkningar på vårt lands ekonomi, som vår sammankoppling med den kris-sjuka kapitalismen i England och Amerika i första hand fört fram till. Enligt vår mening är det just dessa två faktorer som ha avgörande betydelse för det läge som råder.

Tillåt mig i detta sammanhang att med ett litet citat ur utskottets utlåtande belysa vilket ekonomiskt och socialt system vi alltjämt leva under. Utskottet inleder sitt yttrande med att säga, att det ekonomiska läget sedan 1950 års riksdag behandlade bankoutskottets utlåtande nr 20 har undergått en ur

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

många synpunkter väsentlig försämring. Den består enligt den fortsatta beskrivningen däri, att konjunkturen ytterligare stimulerats, d. v. s. att vi fått en högre produktivitet, ökad sysselsättning och vad därmed sammanhänger. Är det inte ganska typiskt för det nuvarande samhällssystemet, att läget ur det allmännas synpunkt försämrats, i varje fall enligt detta utskotts yttrande, därför att konjunkturen stimuleras? En dylik karakteristik av utvecklingen visar väl ändå inför oss alla, att det finns åtskilligt i nuvarande samhällssystem som behöver förändras och förbättras.

Det är i huvudsak två åtgärder utskottet anser förtjänta av att allvarligt övervägas, nämligen tvångssparande och en viss investeringsbegränsning. Dessutom antyder man i försiktiga formuleringar — finansministern var lika försiktigt inne på samma tankegång — att man kanske också bör räkna ett finger åt den av storfinansen så hett åtrådda räntehöjningen.

För vår del kunna vi inte ge någon av dessa åtgärder vår anslutning, och detta av följande mycket enkla och, hoppas jag, för alla tämligen förståeliga skäl. Det av utskottet rekommenderade tvångssparandet skulle för den stora massan av löntagare i vårt land innebära en ytterligare standardsänkning. Jag tror att var och en, som har någon inblick i förhållandena ute bland de breda lagren, kan intyga att där inte finns några överflödiga pengar. Man sparar vad man kan och tvingas av omständigheternas egen makt att spara så mycket som möjligt. Det har intygats från olika håll, icke minst det fackliga, att de flesta arbetargrupper under detta år redan fått en reallönesänkning jämfört med standarden år 1950. Om staten skulle vidta några åtgärder för att i form av tvångssparande eller tvångsupplåning, som utskottet här rekommenderar, lägga beslag på en del av lönerna, är jag övertygad om att de komma att mötas av en berättigad och mycket skarp opinionss storm från hela arbetarklassen och även från stora delar av tjänstemannakåren i detta land. Därför kunna vi inte

ge vår anslutning till de tankegångar, som utskottet i detta hänseende har formulerat i sitt yttrande.

Investeringsbegränsningen, alltså den andra av de huvuddinjer utskottet rekommenderar, har ju här i landet i praktiken sedan länge inriktats nästan enbart mot bostadsbyggandet. En på detta sätt utformad åtgärd kan enligt vår mening inte bidra till att förbättra den ekonomiska situationen men kommer däremot att förvärra bostadseländet i landet och skapa större svårigheter för de små inkomsttagarna.

Räntestegringen — den tredje åtgärden, som utskottet inte direkt går in för i nuvarande läge, men som man ändå ger ett finger åt — betyder i verkligheten, såsom här också från annat håll anförts, en höjning av prisnivån i första hand på bostäder men ganska snart över hela linjen. Den kommer att mycket hårt drabba de små inkomsttagarna i detta land, icke blott arbetarklassen utan också stora delar av landsbygdens folk.

Vi kunna således inte, herr talman, ge vår anslutning till något av de alternativ som skymta i utskottets utlåtande. Om man verkligen menar att priserna skola hållas nere, måste ju en sådan åtgärd som räntehöjning bestämt avvisas. Räntehöjningen gynnar de stora kapitalinnehavarna men drabbar konsumenterna över lag, och självklart drabbar den särskilt hårt de sämst ställda.

Det är egentligen bara på en punkt jag kan ge min anslutning till utskottets skrivning, nämligen den som handlar om en skärpning av priskontrollen. En sådan åtgärd är dock ett led i strävandena att hålla prisnivån nere och pekar i den rätta riktningen. Därför kunna vi på den punkten ge vår anslutning till utskottets och, som jag förmodar, också regeringspartiets strävanden. Jag vill bara tillägga, att jag hoppas att det denna gång inte stannar vid ord utan att man också i praktiken vidtar åtgärder för att effektivisera kontrollen över prisnivån.

I övrigt har utskottet som sagt undvikit att upptaga de problem, som äro

grundläggande för det nuvarande läget. Jag menar då inte, att man skall begära av ett utskott med socialdemokratisk majoritet att det skall upptaga de samhällsekonomiska frågorna från grunden, d. v. s. inrikta folket på att skapa ett annat samhällssystem, där folkets intressen verkligen gå före storfinansens, utan jag tänker härvidlag på mera näralligande åtgärder. Till dem hör exempelvis att till staten indraga de miljardvinster, som exportörerna förtjänat och alltså förtjäna på devalveringen och den krigskonjunktur, som härskar ute i hela den kapitalistiska världen. Jag är övertygad om att dessa oförtjänta vinster mer än väl skulle räcka till för att genom subventioner på importvarorna hålla priserna inom landet på en rimlig nivå.

Jag vill med tillfredsställelse notera att den linje, som vi rekommendera, på senaste tiden rönt mycket stark anslutning från håll, där man inte partimässigt står på vår standpunkt. Jag erinrar om Landsorganisationens lednings ställningstagande och om hur de flesta fackförbund nu sluta upp på den linje, som vi rekommenderat alltsedan devalveringen genomfördes år 1949. Jag kan tillfoga att det ser ut som om den från början av oss rekommenderade linjen nu vinner anslutning inte bara inom de bredaste kretsar av fackföreningsrörelsen utan också inom regeringen själv. Jag har i varje fall under de senaste veckorna lagt märke till att åtminstone tre av statsråden, som i olika sammanhang hållit offentliga tal, yttrat sig på ett sätt som visar att de i den aktuella ekonomiska situationen äro benägna att rekommendera eller, om man så vill, ansluta sig till de yrkanden, som förts fram från kommunistiskt håll, nämligen att statsmakterna skola ingripa mot de stora exportörerna, som nu oförtjänt häva hem hundratals miljoner, ja miljarder kronor i extravinster. Det förefaller mig också som om dessa statsråd även skulle ha en benägenhet, som jag hälsar med tillfredsställelse, att i varje fall i sina offentliga framträdanden inför arbetarpublik gå vid sidan av regeringens allmänna politik och strunta i

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

finansministerns sexpunktsprogram, som icke innehåller någonting beträffande dessa åtgärder, som verkligen skulle föra till en annan ekonomisk politik.

Det var, herr talman, dessa reflexioner jag ville göra i anslutning till bankoutskottets utlåtande. Av vad jag sagt framgår, att jag tvingas yrka avslag på utskottets motivering liksom på reservationerna. Jag kommer dock vid den votering, som förmodligen följer på denna debatt, att rösta för utskottets hemställan under punkterna 2), 3) och 4).

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Dagens debatt i denna fråga har vittnat om att man sökt bedöma problemen ganska lidelsefritt. Debatten har inte uppgjatts så som fallet kanske var i andra kammaren, när samma fråga diskuterades där. Detta gör att man får större möjligheter att bedöma de olika synpunkter och förslag som framlagts.

Under debatten har framhållits såväl av finansministern som av den främste talesmannen för folkpartiet i denna kammar, att bondeförbundets program inte var så mycket att komma med utan ganska magert. Jag vill häremot säga, att vi från bondeförbundets sida ha samma mening som utskottet, att omsorgen om vårt penningvärde måste vara den främsta angelägenheten för den ekonomiska politiken, även om vi äro fullt på det klara med de svårigheter som förefinnas för ett land som vårt, med dess stora export, att uppehålla ekonomisk balans och hindra inflationen att vinna insteg. Åtgärder måste alltså vidtagas för att upprätthålla den samhällsekonomiska balansen, och dessa ingripanden måste gå ut på att begränsa de inflatoriska verkningarna av den högt uppdrivna vinstkonjunkturen inom företagarsektorn. Detta är ju samma åsikter som uttalats av utskottet och i stort sett även av reservanterna. En begränsning måste också ske av investeringarna för såväl produktions- som konsumtionsändamål. Vi anse även att prisutjämningsavgifter av lämplig storlek böra uttagas från vissa exportindustrier. Priskontrollen bör

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

bibehållas och så avvågas, att den fyller sin uppgift.

Överbalansering av budgeten måste även ske. Vi motsätta oss därvid inte ökade skatter, om det visar sig nödvändigt att uttaga sådana. Men vi anse inte, att elskatten och den av finansministern grovt tillyxade fördubblade bilskatten voro lämpliga ur denna synpunkt, och jag tror att folkets flertal i dessa frågor haft samma uppfattning som vi. Enligt de senaste tillgängliga uppgifterna behövdes dessa skatter icke heller för en balansering av budgeten. Då inkomsterna alltså väl räcka till för att balansera såväl drift- som kapitalbudgeten, var det inte nödvändigt att för detta ändamål införa dessa olämpliga och med missnöje mottagna skatter.

Man kan emellertid balansera budgeten inte blott genom att öka skatterna utan även genom att minska utgifterna, genom att spara såväl enskilt som när det gäller det allmänna. Det ha vi också rekommenderat i bondeförbundets reservation.

Finansministern har i dag inte haft några erinringar att göra mot en begränsning av statens utgifter, i den mån en sådan är möjlig, men han har vänt sig mot det förslag till enskilt sparande, som framförts av bondeförbundsreservanterna, och försökt att med sitt konstruktiva skarpsinne visa att förslaget om skattebefrielse inte kan praktiskt genomföras. Jag medger villigt att man kanske inte har så mycket att vinna genom ett enskilt sparande, men detta kunde ju få ingå som en liten detalj jämte många andra i det större sammanhanget. Och det skulle säkerligen inte ha varit omöjligt för finansministern — med den fallenhet för konstruktiva förslag som han onekligen besitter — att framlägga ett förslag i det hänseendet som visat sig möjligt att genomföra. För övrigt har ett system med skattebefrielse tillämpats tidigare, och det hade ju inte varit nödvändigt att utsträcka skattefriheten så högt uppåt, att den berört även statsråden — man kunde ha stannat litet längre ned på skalan. Förslagsställarnas avsikt var väl för övrigt inte att man

skulle ge skattefrihet för redan insamlat kapital, även om sådana medel skulle flyttas över från den ena räkningen till den andra just för att vinna det syftet. Jag anser att finansministern överdrev åtskilligt, när han ville framställa vårt förslag såsom alldeles omöjligt att tillämpa.

Även om jag alltså tror att vi inte ha så mycket att vinna genom ett enskilt sparande, kan jag dock inte se att man har rätt att överlägset slå ned på förslaget och förklara det omöjligt. Man bör nog först pröva det, och som jag redan nämnt ha vi tidigare i vissa fall tillämpat något liknande.

Vidare rekommendera vi kreditåstramning. I stort sett förordade vi alltså samma åtgärder som utskottets majoritet samt dessutom åtgärder av åtskilliga andra slag.

För närvarande ha vi dock icke ansett oss kunna biträda förslaget att höja räntan. Räntan får icke i och för sig vara tabu utan bör vara rörlig, men vi anse inte att räntan nu kan höjas i så stor utsträckning, att den kan hjälpa oss i det nuvarande läget. En räntehöjning kan inte inverka på den ekonomiska konjunktur som nu råder och som i stort sett har sin grund i prisstegringarna på världsmarknaden, både på de varor vi exportera och på dem vi importera. Räntestegringen skulle medföra en väsentlig höjning av prisläget i allmänhet, och alla som inte kunna draga fördel av denna prisökning komma naturligtvis att känna inflationen mycket hårt.

Jag vet inte om herr Ohlson rekommenderade något annat radikalmedel än en höjning av räntan. Man talar visserligen om en rörlig ränta, men vad menas därmed? Ja, meningen är väl att räntan skall få stiga eller falla allteftersom detta anses lämpligt med hänsyn till det ekonomiska läget. Men en rörlig ränta kan väl då inte innebära förändringar med exempevis 0,2 procent, som jag hört att de främsta talesmännen för folkpartiet skulle anse vara tillräckligt i nuvarande läge. Varken en höjning med 0,2, 0,25 eller 0,5 procent torde kunna lätta det nuvarande ekonomiska läget i någon

högre grad. Riksbanksfullmäktige höjde förra hösten räntan med 0,5 procent — jag deltog i beslutet — men inte märkte vi att denna höjning i någon nämnvärd grad ändrade de ekonomiska förhållandena i vårt land. Vi kunna också jämföra med förhållandena i våra grannländer. Danmark har för närvarande ett diskonto på 5 procent och en ränta på 5 å 6 procent. Finland har en ränta på omkring 8 procent. Norge har inte följt samma väg, men man har dock där en ränta på 2,5 å 3 procent.

Riksbankens diskonto är för närvarande 3 procent, men inte tror väl någon att en diskontohöjning med 0,5 procent skulle kunna hindra inflationen? Nej, skulle vi höja räntan i det syftet, finge vi nog tänka oss en stegring med 2 eller, skulle jag närmast tro, minst 3 procent. Men en sådan höjning finns det väl ingen som vill förorda.

Personligen är jag inte mot en rörlig ränta utan tvärtom. Jag anser ett sådant system lämpligt och biträdde som sagt för något mer än ett halvår sedan riksbanksfullmäktiges beslut att höja räntan med 0,5 procent. Om det skulle visa sig lämpligt, har jag för min del ingenting mot att vara med om en ytterligare höjning, men jag anser inte att läget för närvarande är lämpligt. En höjning av räntan med 0,5 procent skulle säkerligen i viss mån påverka konjunkturen inom en del områden, t. ex. på hyresmarknaden. Även livsmedelspriserna skulle påverkas, eftersom räntekostnaderna för det i jordbruket nedlagda kapitalet inräknas i jordbrukskalkylen. Jag tror inte heller det är lämpligt att vidtaga en höjning när stora förhandlingar om lönerna nu förestå. Jag anser alltså inte att en räntehöjning i nuvarande läge skulle vara gagnelig.

Nu sade visserligen herr Ohlon något föraktfullt om bondeförbundets program, att det inte var mycket att komma med, och jag förstår ju mycket väl att han efter den upphöjelse, som beskärdes honom av finansministern, då han fick sitta jämsides med honom i hans kalesch, kunde se ned på bondeförbundet en smula föraktfullt. Jag hop-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

pas likväl att herr Ohlon och jag senare skola komma till tals med varandra. Det är ju möjligt att han kommer att lämna det höga sällskapet och att han låter tala med sig på annan mark.

Sedan har ju bondeförbundet även ett annat yrkande i sin reservation, nämligen att de stora prisutjämningsfonder, vilka till stor del utgöras av inkomster från skogsindustriprodukter, även skulle komma skogen till godo. Vi begära emellertid inte, att dessa medel skulle komma skogsägarna till del, utan att de skulle avsättas för att användas till att främja skogsbruket genom nyplantering av skog och andra skogsvårdsåtgärder. Jag kan inte förstå att finansministern kunde fördöma detta, och jag kan inte inse att hans uttalande var riktigt, då han sade att medlen skulle komma skogsägarna till godo. Avsikten är ju att de skola fonderas för att användas under depressionstider, då arbetslöshet råder, för att förbättra våra skogar och skogstillgångar här i landet. Jag tycker inte detta förslag bör stämplas såsom olämpligt eller mindervärdigt, ej heller såsom tillkommet i syfte att på ett ensidigt sätt gynna vissa personer här i landet. Jag kan inte se att så är förhållandet.

Finansministern nämnde även, att vi skola handla långsiktigt och att det gäller att söka bedöma, hurudana förhållandena komma att bli i framtiden, ungefär om ett halvår eller ett år. Ja, det är ju riktigt. Man bör planlägga för framtiden, när det gäller ekonomiska ting, men det är ju inte alltid så gott att förutsäga, hur förhållandena komma att gestalta sig. Hur har inte finansministern misstagit sig t. ex. när han för ett och ett halvt år sedan förutsade, att vi vid årsskiftet 1950/51 skulle kunna lämna pris- och lönestoppet, att vi då skulle kunna släppa subventionerna och att priserna sannolikt skulle anpassa sig ungefär efter förhållanden, som vi tidigare voro vana vid. Men så utbröt kriget, och förhållandena blevo helt annorlunda. Även om finansministern kanske har god förmåga att blicka in i framtiden, torde det vara svårt även för ho-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

nom att med visshet förutsäga, hur förhållandena komma att gestalta sig om ett halvår eller ett år.

Jag kan, herr talman, således inte finna att vi ha varit negativa och inte velat stödja utskottets förslag. Vi ha endast kommit med ett tilläggsförslag, som går ut på att en avsättning skulle ske av prisutjämningsmedel även för skogliga ändamål i framtiden. Vi ha även ansett, att man bör pröva i vad mån någonting skulle kunna vinnas genom skattelättnader för vinstsparande, och vi ha ansett att en höjning av räntan för närvarande inte skulle ge det resultat, som man förutsätter inom de partier som nu stå för den stora reservationen. Jag tror att de själva komma att finna, att så inte blir förhållandet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herrar Näsgård och Persson i Norrby vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Man kan ifrågsätta riktigheten av att dra upp en jämförelse mellan ränteläget i de olika nordiska länderna och därav dra sina slutsatser, såsom herr förste vice talmannen nyss gjorde. Kapitalmarknaderna i de nordiska länderna äro ju så högst divergerande, att man inte torde kunna dra några paralleller med det ena landet eller det andra.

Jag begärde emellertid ordet därför att jag fick det intrycket, att herr förste vice talmannen till att börja med ville göra gällande, att ränteläget borde vara konstant, men sedan ändå sade sig kunna vara med om en varierande ränta. Vad som stod fast av yttrandet var att man ingenting med säkerhet kunde förutsäga om resultatet av diskontohöjningen den 1 december i fjol. Jag skulle med anledning därav vilja ställa den frågan till herr förste vice talmannen, om han ansåg att den räntestegring på $\frac{1}{2}$ procent, som han då var med om, var ett misstag.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN (kort genmäle): Herr talman! Eftersom

jag förra hösten biträdde förslaget om en höjning av räntan och tror att det var riktigt och att vi hade tillräckligt material att grunda vårt bedömande på, ansåg jag inte att det var något misstag, utan jag ansåg tvärtom att det på grund av påfrestningarna på penningmarknaden och kapitalmarknaden var en nödvändig åtgärd som vi då vidtog. Jag har ju inte heller på något sätt hemställt om att vi skulle sänka räntan med $\frac{1}{2}$ procent. Om jag hade ansett att det var ett misstag, borde jag inom riksbanksfullmäktige senare ha uttalat den meningen, att vi borde sänka räntan. Jag har inte på något sätt givit uttryck åt den uppfattningen. Jag har ju för min del uttalat, att räntan inte skall vara tabu utan att den bör vara rörlig, men jag anser att läget just nu inte är sådant, att en höjning av räntan skulle åstadkomma det resultat, som man från visst håll vill göra gällande, att man skulle kunna nå.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Under de sista tjugu åren har det svenska sedelomloppet oavblåtligt stigit. Det har ökat från 593 miljoner kronor vid utgången av år 1930 till 3 513 miljoner kronor vid utgången av år 1950. Det har alltså på tjugu år i det närmaste sexdubblats. Genom den kungl. propositionen begäres en rätt att ytterligare öka sedelomloppet med 600 miljoner kronor, och det är av propositionen tydligt att denna rätt kommer att under det närmaste året i varje fall i det väsentliga tagas i bruk. Det saknar icke sitt intresse att se hur förhållandena beträffande sedelomloppet skola ställa sig för den händelse att inom det närmaste året den i propositionen begärda ökningen av sedelomloppet kommer att i dess helhet tagas i anspråk. Vi veta icke om så blir fallet men det är icke osannolikt. Sedelomloppet i Sverige kommer då under de sex åren efter utgången av år 1945, d. v. s. under en tidsperiod då krigstillstånd icke rått inom Europa, att ha ökats med cirka 50 procent. Det kommer att under dessa sex år ha ökats med ett belopp, som om också icke fullt lika

stort dock är av samma storleksordning som den ökning som ägde rum av sedelomloppet under hela kriget, då påfrestningarna voro så utomordentligt stora.

Att sedelomloppet ökar är icke något i och för sig märkvärdigt. Sedelomloppet har ökat även i ett land med så sund ekonomi som Schweiz. Men den stora skillnaden är att där har man täckning av helt annan storlek än i Sverige. Där har guldkassan ökat samtidigt med sedelomloppet. I Sverige har, såsom vi alla veta, förhållandet varit motsatt. Guld och utländska valutor ha minskat samtidigt med att sedelomloppet ökat.

När jag läste den kungl. propositionen, fäste jag mig vid dess utomordentliga korthet. Det gavs inte någon redogörelse för finansministerns åsikt om vad som verkligen sker, då sedelomloppet ökas, alltså för vilka nationalekonomiska konsekvenser det har att man tillför folkhushållet nya betalningsmedel genom att öka sedelmassan. Finansministern nöjde sig i här förevarande hänseende med att angiva att han under hand inhämtat att vid utgången av vart och ett av de sista sex åren sedelomloppet utgjort vissa i propositionen angivna siffror. Jag fäste mig vid att finansministern skulle ha behövt ta reda på dessa siffror »under hand». De finnas publicerade på ett flertal ställen, och de delgivas riksdagen varje år. Man kan exempelvis återfinna dem i en sådan publikation som Statistisk årsbok. Finansministern säger därefter i propositionen blott att på grundval av en viss jämförelse mellan utvecklingen av löner och priser sedelomloppet per den 31 december 1951 kunde med grov approximation beräknas till 3 900—4 100 miljoner kronor. Finansministern har alltså nu underlåtit att ingå närmare på problemet, och någon redogörelse har, mig veterligt, icke heller tidigare lämnats.

En ökning av sedelomloppet är givetvis en viktig sak. Vid dylikt förhållande ansåg jag för min del att det borde begäras, att innan propositionen bifölls man finge en redogörelse för finansministerns uppfattning i förevarande hänseende

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

de eller i varje fall för bankoutskottets. Jag väckte därför, såsom kammarens ledamöter känna till, en motion om avslag på Kungl. Maj:ts proposition i den mån det icke vore tvingande nödvändigt att öka sedelomloppet med hänsyn till att den av riksbanken förda politiken medfört att riksdagen icke hade den marginal för sedelomloppet den eljest skulle haft. Jag föreslog att man i avbidan på en dylik redogörelse skulle tillåta en höjning av sedelomloppet med endast 200 miljoner kronor, en summa som även den är stor.

Min motion är enhälligt avstyrkt. Icke ens någon av mina kamrater från folkpartiet, vilka deltagit i bankoutskottets behandling av ärendet, har givit mig understöd. Jag förstår naturligtvis mycket väl de skäl som utskottets ledamöter haft, men jag konstaterar att nu kommer den stora ökningen i sedelomloppet att beslutas utan att den begärda redogörelsen lämnats.

Invändningar mot kungl. propositioner om sedelutgivningen ha gjorts i motionsform tidigare. En proposition framlades för 1948 års riksdag. Då gällde det ett provisoriskt frigörande av sedelutgivningsrätten från beroendet av sedeltäckningsbestämmelserna. Bankoutskottet yttrade då, sedan det avstyrkt motionerna: »Det synes angeläget att i detta sammanhang erinra, att avgörande för penningvärdet är icke sedeltäckningsbestämmelsernas innehåll utan den ekonomiska politik, som föres av statsmakterna.» Detta yttrande är, såvitt jag kan finna, riktigt. Om statsmakterna föra en ekonomisk politik, som ser till att sedlarne äro knutna vid ett realvärde — vilket väl i realiteten betyder att de låta den centrala sedelutgivande banken ha en så självständig ställning, att den kan när som helst lösa in sina sedlar mot detta värde, vilket väl i sin tur numera framför allt betyder att de kunna bytas mot utländska valutor av samma värde — så spelar det inte någon roll, om man har några sedeltäckningsbestämmelser eller icke. Sedeltäckningsbestämmelserna äro då blott ett moment i de orsaker, som grunda det allmänna förtroendet, icke

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

en nödvändighet för detta allmänna förtröende.

En annan proposition framlades för 1949 års riksdag. Då gällde det att — fortfarande naturligtvis provisoriskt — öka själva rätten att utgiva sedlar. Mot de motioner, som väckts, yttrade då utskottet: »Med anledning av de betänkligheter, som i motionerna framförts mot Kungl. Maj:ts förslag, vill utskottet allenast erinra, att det för penningvärdet avgörande icke är sedelutgivningsrättens storlek utan den ekonomiska politik, som föres av statsmakterna.» Även denna tankegång kan accepteras. Gäller det en stat som icke tvingar sin centralbank att föra en annan politik än som innebär ett fast realvärde för sedlarna är det skäligen likgiltigt vad som står i de regler, som maximera sedelomloppet. Den saken kommer ju ändå att skötas.

Som svar på min motion har utskottet nu använt en liknande formulering. Utskottet säger: »Med anledning av vad i motionen anförts om att den av Kungl. Maj:t föreslagna höjningen av sedelutgivningsrätten icke borde ske utan att finansministern eller bankoutskottet klart och ingående motiverade sin uppfattning om förhållandet mellan sedelomloppet och kronans värde vill utskottet — utan att närmare ingå på detta spörsmål — blott framhålla, att det för penningvärdet avgörande icke är sedelutgivningens storlek utan den ekonomiska politik som föres av statsmakterna.» Detta uttalande — som uppenbarligen är kalkerat på de två föregående — är emellertid tvivelaktigt. Sedelomloppets storlek är en direkt följd av den ekonomiska politiken och alltså beroende av denna. Det kan vara så att vederbörande myndigheter själva kunna bestämma sedelomloppets storlek. Det kan också vara så att de tvingas till höjningar av sedelomloppet på grund av beskaffenheten av den ekonomiska politik, som de tidigare följt. I båda fallen beror sedelomloppet på den ekonomiska politiken. Om emellertid sedelomloppets storlek är direkt förknippad med den ekonomiska politiken kan den fråga, som

jag önskat få besvarad, skrivas om på följande sätt: Vilka följder medför en ekonomisk politik, som leder till ett ökat — och mycket väsentligt ökat — sedelomlopp utan att den sedelutgivande banken har täckning för sedlarna i guld eller andra valutor? Medför icke denna ekonomiska politik att myntenhetens värde minskas i och genom att sedelomloppet ökas?

Jag erkänner gärna den älskvärda ton, som går igenom bankoutskottets utlåtande, både då det betonar att det icke närmare kan ingå på det komplicerade spörsmålet och då det säger att sedelutgivningsrättens storlek skall komma under övervägande vid den utredning angående sedelutgivningsrättens reglering på längre sikt, som ställes i utsikt i propositionen. Men något uttalande, som anger bankoutskottets åsikt i den utomordentligt viktiga fråga, som jag här berört, gör icke utskottet.

Jag skall tillåta mig att formulera frågan fullständigt konkret.

Genom det arbete, som sedelpressarna skola utföra under den närmaste tiden, skall alltså skapas ett värde, som beräknas ligga mellan 400 och 600 miljoner kronor. Detta värde kan icke skapas av intet. Någon måste betala det. Det är icke riksbanken som betalar värdet. Riksbankens sedlar behöva enligt gällande lagstiftning icke inlösas. Det är alltså någon eller några andra som betala detta värde. Är det icke i själva verket allmänheten som måste betala detta värde av 400 till 600 miljoner kronor, som skapas genom sedelpressens hjälp utan att det finns täckning bakom? En gång — jag skulle tänka mig rätt långt fram i tiden — måste vi komma fram till en s. k. realisation. Vi måste med andra ord komma fram till att riksbanken blir på nytt skyldig att inlösa sina sedlar med ett värde i någon metall, troligen guld, eller med värdebeständiga utländska valutor. Storleken av det värde, med vilket sedlarna en dag komma att inlösas, kan ingen nu förutsäga. Men är det icke så att med varje sedel som tryckes, så måste detta värde bli allt mindre? Är det icke så att med varje hundramiljonsbe-

lopp, som tryckes i nya sedlar, det belopp, som i guld eller förstklassiga valutor står bakom varje särskild värdeenhets sedlar, blir allt mindre? Har icke detta en prishöjande effekt — bland annat genom att förtroendet för centralbankens sedlar så småningom sviktar — så att det därigenom blir allmänheten, som får betala det värde, som tages ut med sedelpressens hjälp?

Den fråga som slutligen inställer sig blir då denna: Är en ekonomisk politik, som leder fram till ett ökat sedelomlopp utan att bakom ökningen stå reella, av centralbanken innehavda värden, verkligen riktig? Bör den icke i görligaste mån justeras?

Frågor om prisnivå och sedelomlopp — eller som man också kan säga om myntenhetens värde och sedelomloppets höjd — höra till de spørsmål, som diskuterats sedan århundraden. Vilka bli alltså följderna av att man ger ut bank-sedlar utan täckning — trolldedlar, Zaubertzettel, som Goethe kallar dem i den inflationsscen som han lagt in i andra delen av Faust? Så mycket är utan tvivel klart att finanshistorien visar många exempel, både i Sverige och i utlandet, hur det går då man ger ut bank-sedlar utan att man har tillräcklig täckning bakom dem. Ett närmare ingående på hithörande spørsmål är emellertid icke min sak. Det är nationalekonomerna och bankmännen, som skola besvara frågorna. Men tillåt mig säga att i varje fall för en lekman som mig framstår det såsom något ytterligt betänkligt, då man måste gripa till att ge ut sedlar utan täckning, och kanske än mera då man måste spåda på summan av de sedlar man redan tidigare givit ut utan täckning. Tillåt mig därför att uttrycka den förhoppningen, att man icke ännu en gång skall komma tillbaka med en proposition av den natur, varom här är fråga. I varje fall icke — och jag är nu nära den linje, som inom utskottet angivits i den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen — utan att man har en verkligt genomförd analys av följderna och en verkligt genomförd motivering för förslaget. Sedelpressen får icke bli ett

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m. konstitutivt element i den svenska ekonomiska politiken.

Innan jag slutar vill jag beröra även en annan fråga. Bankofullmäktige uttala, att därest det skulle uppstå en spekulation, som anteciperade vad man kallat en ränteglidningsprocess, bankofullmäktige skulle motverka detta genom att tillfälligt hålla penningmarknaden mindre stram. I realiteten betyder väl detta att riksbanken ämnar i ett dylikt läge sända ut mera betalningsmedel i marknaden än den eljest skulle göra. Detta skulle väl i sin tur verka inflationsdrivande, d. v. s. prissfördyrande. Det spørsmål, som inställer sig är emellertid följande. Det finns även den möjligheten att en »ränteglidningsprocess» — jag använder ordet inom citationstecken — kan bero på bakomliggande ekonomiska förhållanden av mycket mäktig art och icke blott på de stygga spekulanterna. Är det så säkert att bankofullmäktige kunna med säkerhet bedöma när det ena eller det andra är förhållandet? Om man för att hejda ränteglidning, som beror på bakomliggande ekonomiska förhållanden, håller penningmarknaden lätt, kunna skadorna bli mycket stora.

Herr PERSSON, KARL: Herr talman! Såvitt jag har kunnat bedöma den förda diskussionen av penningvärdet, har varje talare endast tagit hänsyn till sina egna politiska intressen. Högern och folkpartiet ha talat om kreditåtstramning och räntehöjning, socialdemokraterna ha talat om överbalansering av budgeten och bondeförbundet om sparsamhetspolitik. Dessa medel torde alla leda mot målet var för sig och ännu bättre givetvis i förening, men icke någon har däremot talat om att vad som kunnat åstadkommas med dessa medel ha vi själva motverkat på alla andra sätt. Den $\frac{1}{2}$ -procentiga ränteförhöjning, som skedde i höstas, har gjorts fullständigt verkningslös genom den löneförhöjning som har skett, vilken löneförhöjning har gjort att den prissfördyring av produktionen som inträffat inte alls har verkat hämmande på vare sig nyttiga

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

eller mindre nyttiga investeringar. Herr De Geer menade att verkningarna av en ny räntehöjning på hyresmarknaden fick motverkas och regleras på andra vägar. Till detta har finansministern och nu senast herr förste vice talmannen alldeles riktigt talat om den prisfördyring, som genom en ny räntehöjning komme att bli följden beträffande livsmedlen genom att den komme att belasta jordbrukskalkylen. Det är väl på det sättet att den gamla nationalekonomiska åsikten om räntehöjning som ett osvikligt medel mot inflation inte står sig längre i vårt reglerade och genompolitiserade samhälle, där den ena åtgärdens verkningar, för att fortfarande använda herr De Geers formulering, »måste regleras på andra vägar». Liknande är naturligtvis förhållandet med den överbalansering av budgeten som finansministern talar så mycket om. Är det inte ett tecken på att den har förfelat eller anses komma att förfela sin verkan, att vi samtidigt måste höja den utelöpande sedelstocken från 3,5 miljarder kronor till 4,1 miljarder? Är det inte på tiden, att vi allesammans ta varandra i kragen och göra som våra förfäder, som inte höjde sin standard i förhoppning om att inkomsterna skulle komma senare utan arbetade och sparade och höjde sin levnadsstandard först när de hade sparat så att de verkligen hade råd till det?

Här har talats om att vi måste hindra eller minska alla investeringar utom på bostadssektorn. Är det inte så, att investeringar för produktiva ändamål äro en av de allra viktigaste förutsättningarna för den produktionsökning, som är nödvändig för att vi i längden skola kunna öka eller vidmakthålla vår levnadsstandard, där bostadsförsörjningen kanske är det allra viktigaste? Vore det inte rättare, att vi formulerade det så, att vi måste investera i och rationalisera produktionen, så att vi få råd att investera även i flera och bättre bostäder? Det är väl ändå fel att lägga politiken så, att vi försöka att hindra produktiva investeringar för att vi skola kunna göra flera improduktiva investeringar. Jag vet nog att vi ha en stor brist på bostäder, men

är det inte så, att de bostäder, vi kunna bygga, dem gör vi så luxuösa, att vi icke inom rimlig tid kunna förse hela det svenska folket vare sig med så bra bostäder eller — vad som är ännu sämre — med bostäder alls. Jag vet också, att här har företagits en hel del okynnesinvesteringar, som mer ha förestavats av skattek tekniska hänsyn än av önskan om en verklig produktionsökning, men vi ha i varje fall inte från vårt håll motsatt oss den investeringsskatt, som från regeringens sida begärts som medel häremot.

Jag vill inte påstå, att detta är något program mot inflationen, men det är några reflexioner som jag gjort, när faktiskt varje talare har varit rädd för att säga något som komme att stöta hans väljare. Skola vi vid varje tillfälle bara ta hänsyn till vad som är behagligt för våra valmän, tror jag aldrig att vi på politisk väg kunna komma ur den återvändsgränd, vari vi ha hamnat i fråga om vår ekonomiska politik.

Här har talats om ett nytt pris- och lönestopp. Jag ger min egen personliga anslutning till detta under förutsättning att det kombineras med ett stopp för nya sociala anslag, med den reservationen, att lönestoppet inte blir absolut, där det gäller verkliga låglönegrupper, och att stoppet för sociala åtgärder inte heller blir absolut vid verkligt ömmande sociala ändamål. På denna väg torde produktionen kunna hinna den nuvarande levnadsstandarden, allt förutsatt givetvis att de militära rustningarna inte behöva ytterligare ökas, i vilket fall en absolut standardsänkning säkerligen icke kan undvikas.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Jag ber nu att få återkomma till några punkter i finansministerns anförande, som jag inte hann beröra i min tidigare replik.

Finansministern sade, att jag hade rätt i att det är mycket betydelsefullt, att man gör en riktig analys av läget. Det uttrycket använde jag i sammanhang med en utläggning av hur jag såg förhållandet emellan affärsbankernas kreditutvidgning och den förda riks-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

bankspolitiken. Herr finansministern flyttade över på ett annat plan. Jag hade talat om att efterfrågan var större än tillgången, och han menade att vi i själva verket fått full balans på den högre nivå, som vi nu ha i fråga om priser och löner. Ja, jag är inte alldeles övertygad om att det är riktigt. Jag har en känsla av att läget hela tiden är det, att efterfrågan när som helst kan ta överhand i förhållande till varutillgången, och jag skulle vilja se ett uttryck för detta i den utomordentliga ansvällning av vår import som nu äger rum. Jag uppmärksammade visserligen, att finansministern sade, att han räknade med att vi skulle gå ut ur detta år med en något förbättrad tillgång på valutor. Jag har å andra sidan ansett mig böra skildra läget såsom mycket oroväckande, sådant som det ter sig i dag med den utomordentliga avtappning av valutor som ägt rum ända sedan senare delen av förra året och som har fortsatt under början av detta år ända fram till nu. Men finansministern räknar tydligen med att detta skall under årets lopp rätta till sig, inte bara så att vi kunna räkna med att handelsbalansen skall gå ihop utan att den dessutom skall komma att ge ett överskott, som skulle komma att öka vår valutatillgång. Jag måste säga, att detta är det mest optimistiska uttalande i det hänseendet som jag har hört från något håll. Vi hade under våra föredragningar i bankoutskottet tillfälle att höra konjunkturinstitutets chef, som kom fram till att han trodde att man skulle kunna få det hela att gå någorlunda ihop med hjälp av de osynliga poster, som tillsammans med exportinkomsterna skulle kunna ungefär täcka våra importutgifter, men jag måste samtidigt säga, att jag hade ett intryck av att man från riksbanksledningens sida betraktade detta uttalande som mycket optimistiskt. Nu kommer finansministern med ett uttalande som är ännu mera optimistiskt, nämligen att vi inte bara skulle kunna tänka oss att det skulle gå ihop, utan också kunna räkna med någon förstärkning av vår valutarreserv under loppet av detta år. Det skulle glädja mig, om

finansministern finge rätt, men jag har inte vågat tro, att man hade möjlighet att bedöma läget så optimistiskt. I vilket fall som helst skulle detta resultat icke kunna uppnås med mindre än att vi få dessa, jag skulle nästan vilja säga förkättrade, exportinkomster. Jag fick ett intryck av att finansministern talade om exportinkomsterna som om de snarast vore någonting som vi hade anledning att vara bekymrade över, men vore inte bekymren större i detta läge, om vi inte hade dem? Hur skulle i så fall vår handelsbalans se ut?

Om våra exportinkomster sade finansministern, att faran ligger i de stora vinsterna inom exportnäringen, som kunna leda till ökad efterfrågan. Ja, där ha vi självfallet just ett sådant där moment, som är ägnat att leda till att efterfrågan kan överstiga tillgången — det erkännes — men i fråga om dessa exportvinster ha vi ju tyvärr all anledning att tro, att vi inom en nära tid få räkna med en betydande reducering på grund av de amerikanska ansträngningarna att få ned massapriset. Och vi få ju inte bortse ifrån de prisutjämningsavgifter, som erläggas av dessa industrier, och inte heller från de utomordentliga skatter, som staten tar in av inkomsterna. Det som sedermera blir kvar är ju inte av den exorbitanta karaktär, att man har anledning att fördenskill säga, att det snarare skulle vara ett ont med dessa inkomster. Jag fick närmast det intrycket av hela finansministerns attityd, och hans uttalande fick slutligen sin avrundning i ett uttryck, som jag, med förlov sagt, fann vara väl demagogiskt förenklat, nämligen att exportörerna få vad spararna förlora. Är inte det i alla fall att till ytterlighet förenkla sammanhanget och ge det en färg, som jag i det längsta hoppas att det inte var finansministerns avsikt att måla? Men jag är inte alldeles fri från misstankar, eftersom jag sett hur man lägger ut texten i fråga om affärsbankerna i deras förhållande till riksbanken, att man i viss mån söker efter syndaböcker för att avleda uppmärksamheten från vad som sker och som i själva verket

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

beror på den ekonomiska politik som förts i detta land.

Det flyger för mig, att man här är inne på en diversionsmanöver som smakar litet av någonting som på sin tid berörde mig mycket illa. Det var den kampanj, man år 1946 bedrev under mottot: »Folkets väl går före storfinanssens.» I den situationen omedelbart efter kriget, när denna s. k. storfinans hade gjort landet sina stora tjänster och lojalt samverkat med den regering, som jag hade äran tillhöra, och där vi voro fullt överens om att vi hade de stora näringsföretagens medverkan i så hög grad att tacka för att vi lyckades klara oss igenom krigsåren så som vi gjorde, fann jag det i hög grad stötande, när man gick ut i en kampanj under den rubriken. Jag har en känsla av att man i viss mån söker göra affärsbankerna och exportindustrien till syndabockar för den utveckling, som vi nu äro inne i, och jag skulle vara glad, om finansministern kunde lugna mig med att det inte har varit hans avsikt att ge ett sådant intryck.

Vi ha i reservationen talat om att man genom en kreditåtstramning skulle kunna dämpa och begränsa icke endast den av inhemska orsaker beroende prisstegringen utan även de internationella prishöjningarnas inverkan på den svenska prisnivån. Därmed avsågo vi i första hand, att en kreditåtstramning skulle vara ett naturligt medel att minska vår import, och det är klart att i och med att importen får mindre omfattning blir också påverkningen av dessa priser i utlandet på våra priser mindre. Vi ha också tänkt oss möjligheten av en direkt inverkan på importpriserna, ty det kan inte hjälpas att även i dessa internationella sammanhang blir det av stor betydelse, huruvida man befinner sig i säljarens marknad eller i köparens marknad. Som det nu är, veta de som sälja importvaror till Sverige, att efterfrågan är så utomordentligt stor, att de kunna hålla uppe sina priser till det yttersta. Skulle vår marknad dämpas och vi komma över i köparens marknad i stället för i säljarens, är jag ganska säker på

att detta kan ha en icke obetydlig inverkan även på importprissättningen utifrån. Det gäller gamla förbindelser, som exportörerna i utlandet säkerligen äro angelägna att bevara, och på denna väg skulle man kunna uppnå att de internationella prishöjningarnas inverkan — märk väl: vi ha icke sagt mera — skulle kunna dämpas och begränsas. Detta är innebörden av det uttalandet.

Så hade jag sagt någonting om lönerna. Jag talade om att kostnadsstegringarna skulle kunna ha hållits tillbaka, och så sade jag, att i fråga om lönerna skulle detta ha inneburit, att de nominella lönerna kunnat hålla sig på en lägre nivå utan att därför reallönevärdet hade behövt bli försämrat. Det senare ledet tappade finansministern helt och hållet bort. Han ville liksom få fram, att en avsikterna med hela denna lömska metod skulle vara att sätta så mycket råg i ryggen på arbetsgivarna, att det inte skulle bli fråga om så stora löneförhöjningar för arbetarna. Detta är inte alls innebörden av resonemanget, utan den är bara — och det kunna vi väl vara överens om — att ingen har intresse av att få nominella löner, som inte ha något värde bakom sig. Det är ju realvärdet, man har att se till, och det ligger i högsta grad i vårt intresse att åstadkomma ett visst realvärde på lönerna till en lägre nominell nivå, ty förskjutningen av prisläget här i landet har ju mycket stor betydelse i förhållande till utlandet. På ju lägre nominell nivå vi kunna hålla realvärdet, dess bättre är det ur det helas synpunkt.

Jag måste säga, att jag inte förstod herr förste vice talmannens utläggning av texten. Han var mycket angelägen att framhålla, att han höll på att räntan skulle vara rörlig, men i detta läge anser han inte att det är rekommendabelt, ty om det nu skulle bli fråga om att åstadkomma någonting, finge det bli fråga om en räntehöjning på 2 å 3 procent. Jag finner det rätt uppseendeväckande att en medlem av bankofullmäktige lägger fram texten på det sättet, ty det är detsamma som att säga att man

från riksbankens sida har släppt utvecklingen ur händerna, när det gäller penningpolitiken, om man skulle behöva gå till en räntehöjning av denna karaktär. Vi åsyfta ju ingenting annat än att man skall söka sig fram till den marknadsränta som i nuvarande läge är betingad. Var den räntan ligger, kan jag inte uttala mig om; det anser jag vara i mycket hög grad en teknisk fråga. Det kan hända, att det kan röra sig om jämförelsevis obetydliga jämkningar. Det kan också tänkas, att man får göra något större jämkningar för att få ut den effekt, man strävar efter, men att säga ifrån riksbanksledningens sida — och dit räknar jag herr förste vice talman — att man håller på en rörlig ränta, men i detta läge är det inte lämpligt, därför att det skulle behövas en höjning på 2 å 3 procent, det innebär ett erkännande av att man ifrån riksbanksledningens sida sköter penningpolitiken så, att marknadsräntan i nuvarande läge skulle behöva ligga på denna höjd. Då frågar jag mig: Varför har man inte tidigare försökt få utvecklingen i sin hand och följt utvecklingen på marknaden, så att man undan för undan haft en marknadsbetingad ränta? Då är jag ganska säker på att herr förste vice talmannen inte hade behövt räkna med att man skulle behöva gå så i höjden som det nu har talats om.

Slutligen fick jag en tanke, när jag hörde herr Perssons i Vinslöv anförande. Han sade, att det föreföll som om vi var och en gingo ut från våra politiska intressen och att det var dessa som i detta fall voro anledningen till att vi hade så olika rekommendationer att göra. Bakom detta uttalande ligger väl den uppfattningen, att vi hålla på våra metoder därför att de skulle vara ägnade att på något sätt vara till fördel för vissa grupper i samhället på bekostnad av andra grupper. Jag säger ärligt ifrån, att kan någon överbevisa mig om att den av oss förordade vägen skulle innebära, att de breda massorna skulle komma sämre ifrån det hela till förmån för vissa andra grupper i samhället, är jag den förste som skulle överge den vägen. Jag pläde-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

rar för den endast så länge jag är övertygad om att hela folkets stora breda massa skulle ha mest att vinna på att vi välja denna väg, och från den utgångspunkten hävdar jag att det inte är politiska intressen i betydelse av gruppintressen, som ta sig uttryck i den rekommendation, vi med vår reservation velat ge.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av herr Ewerlöfs anförande är jag mycket angelägen att betona, att när jag ville förorda en rörlig ränta, så menade jag därmed inte, att det ovillkorligen nu skulle företagas en räntehöjning, utan jag menade att man inte skall bestämt binda sig vid ett visst ränteläge under en tid med skiftande förhållanden, utan man bör då vara inriktad på att kunna anpassa räntan efter det rådande marknadsläget. Men jag fick nästan den uppfattningen, när jag hörde herr Ewerlöf tala nu, då han med tillfredsställelse konstaterade att jag inte var motståndare till utan till och med anhängare av en rörlig ränta, att han därmed menade en höjd ränta. Men då skall jag för min del be att få ställa den frågan: Vad menar herr Ewerlöf med en rörlig ränta? Skall räntan ovillkorligen höjas, eller är det meningen, att den skall vara elastisk och att man får anpassa den efter marknadsläget?

När jag talade om en räntehöjning av 2 å 3 procent, sade jag uttryckligen, fast det kanske inte uppfattades, att om man skulle vidtaga tillräckliga åtgärder för bekämpande av inflationen genom en räntehöjning, skulle man sannolikt få tillgripa en höjning av 2 å 3 procent. Men det var endast under den förutsättningen, som jag ansåg att man möjligen skulle behöva en sådan ränta. Vi ha sett hur det varit i Finland under senare år, och de som äro insatta i förhållandena känna ju orsakerna därtill. I Danmark har man också en ganska hög ränta, medan Norge har kunnat hålla en låg ränta.

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Först en replik till herr förste vice talmannen. Han yttrade, att skatterna på elektricitet och bilar icke behövas, eftersom budgeten ändå blir så stark, att den täcker både drift- och kapitalutgifterna. Det kan icke finnas någon mening i detta herr Gränebos tal, såvida han icke räknade bort reservationsmedelsförbrukningen och alltså menade, att den skulle täckas med lånemedel. I så fall blir ju resonemanget bara en lek med ord, men jag vill säga, att inte ens det resultatet kan man nå utan de inkomster som elektricitets- och fordons-skatten kommer att ge.

Till herr Ewerlöf vill jag först säga, att det måtte ha blivit någon missuppfattning från herr Ewerlöfs sida, ty hur jag rannsakar mitt uttalande, kan jag inte erinra mig, att jag yttrat ett ord om vår valutareserv och dess framtida utsikter. Jag skall inte vid denna sena tidpunkt i debatten gå närmare in på denna sak, men jag vill bara säga att jag inte yttrade mig om den.

När herr Ewerlöf skulle förklara, hur en åtstramad kreditpolitik med räntestegring kunde upphäva eller dämpa påverkan av utlandspriserna, gjorde han det uttalandet, att man skulle kunna få en effekt, som ledde till att importen minskades och att pristrycket bleve lägre. Det är väl inte odisputabelt. Det är väl tvärtom så, att om varumängden minskas, kan trycket på priserna bli högre. Det är nog litet mera invecklat än det var enligt herr Ewerlöfs resonemang.

Sedan gjorde herr Ewerlöf gällande, att jag i ett visst sammanhang hade tappat bort herr Ewerlöfs uttalande, att kreditåtstramningen kunde leda till att omkostnaderna minskades, och till omkostnaderna hörde lönerna, men detta behövde inte innebära någon minskad reallön. Det är mycket möjligt att jag inte nämnde detta, men det var inte därför att jag på något sätt ville bestrida en sådan möjlighet. Jag ville med mitt resonemang endast påvisa, att denna påverkan på lönerna bleve mycket ensidig och komme att gälla så små sektorer av

näringslivet, att man med all sannolikhet inte kunde få den effekt som herr Ewerlöf tänkte sig. Jag gick visserligen inte in på den andra frågan, men jag vill inte bestrida, att om det skulle gå som herr Ewerlöf tänkte, kan det vara befogat att föra det resonemanget.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga ett ord med anledning av herr Ewerlöfs polemik med herr Gränebo om herr Gränebos uttryck, att om det skall bli någon verkan av kreditåtstramningen, får man nog räkna med en ränteförhöjning av 2 å 3 procent. Jag har här samma åsikt som herr Gränebo. Min bestämda uppfattning är, att om man skall driva en sådan kreditåtstramning och ta konsekvensen i fråga om räntehöjning och man med denna politik skall inte bara kunna begränsa och dämpa de inre inflationstendenserna utan också påverka de utrikes prishöjningarnas inverkan på vår prisnivå, då tror jag inte att herr Gränebo har tagit till för högt.

Så skall jag tala litet om exportindustrien och exportvinsterna. Det skulle aldrig kunna falla mig in att tycka något annat än att det är bra för oss, att vår exportindustri i detta läge kan få ut högsta möjliga priser. Det är klart, att balansen i vår utrikeshandel i hög grad är beroende av att vi få så goda priser som möjligt. När jag här sade, att om exportvinsterna sjunka, så är det kanske inte så mycket att gråta över, ty det betyder att vi förlora en del av inflationstrycket, då förutsatte jag, att det inte blir bara våra exportpriser som sjunka, och det finns väl ganska liten sannolikhet för att något sådant skulle kunna inträffa. Jag tror inte heller det kommer att inträffa. Det kan bli en återgång av priserna, men denna kommer sannolikt inte bara att drabba våra skogsprodukter. Det finns väl även ganska stor sannolikhet för att den kommer att träffa även någon annan vara, t. ex. bomull, och därför vill jag i alla fall hoppas, att när våra exportpriser falla tillbaka, skall det ske på samma gång som andra priser falla tillbaka, och då kan väl inte läget bli så förtvivlat för oss, utan vi böra närmast kunna vara glada åt en

sådan utveckling. Det är nu en sak för sig.

Men alldeles bortsett från detta, är det väl självklart, att dessa väldiga exportvinster äro vår främsta inflationskälla. Då det samlas stora vinster måste den som får vinsterna antingen tänka på att försöka investera dem själv och öka sin investeringsverksamhet, eller också gå vinsterna in i kreditinstituten och ge möjligheter till krediter för en ökad investeringsverksamhet. Detta kan också ske i form av kredit för en ökad lagerhållning. Hela den ekonomiska verksamhet, som underblåses av dessa vinster, leder ju till, som jag förut nämnde, att pengar sättas i rörelse, att konsumtionsförmågan ökar och ökar och att pressningen på våra varutillgångar blir större. Jag ser inte någonting för exportindustrien förnedrande i detta. Som jag nyss nämnde äro vi glada över att vi kunna få så mycket betalt som möjligt för våra varor, och det är självklart att det naturligtvis inte är någon brottslig gärning av våra exportindustrier att skaffa sig dessa höga vinster, men såsom vinsterna nu komma in och placeras sig bli de en inflationskälla.

Jag skulle här vilja tillägga, att det inte heller ligger någon moralisk bedömning ifrån min sida eller något försök till demagogi i detta, när jag säger, att den förändrade egendomsfördelning, som nu har inträtt på grund av de stora prisstegringarna, har lett till två ting. nämligen till att personer med penningkapital, vare sig det nu har formen av en banksättning eller en försäkring, ha gjort kapitalförluster, samtidigt som exportörerna ha gjort kapitalvinster. Detta är det nakna faktum, som har inträffat. Löntagarna i gemen ha i stort sett varken vunnit eller förlorat. Jordbrukarna kunna ju i viss utsträckning i den mån de äro ägare av skog ha förmerat sin förmögenhet. Det finns ingen anledning att vi skola fördölja detta självklara faktum, och det kan hända att det också ger en motivering för den politik, vi föra och tänka föra. Men jag har aldrig för min del tänkt, att man därför skall utmåla de personer, som leda vår

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

exportindustri, såsom några brottsliga människor, och jag måste uppriktigt säga att jag inte har hört att det har riktats några sådana angrepp. Däremot har det diskuterats, huruvida man från det hållet har förfarit riktigt, såsom tanken var, gentemot hemmamarknaden. Men då komma vi in på en annan fråga, som vi kanske inte skola gå in på här och som inte har någon egentlig betydelse i detta sammanhang.

Herr STEN: Herr talman! Jag vill endast göra en kort reflexion med utgångspunkt från vad som sägs i herr Näsgårds reservation angående skogsägarnas del av exportavgifterna och deras investeringsfonder.

Jag tror att det var i ett första majtal av handelsministern som det först offentligt nämndes någonting om att det kanhända blir nödvändigt och lämpligt att använda en del av skogsindustriernas exportinkomster för att upprätthålla vår levnadsstandard genom en subventionering av vissa importvaror. Det gjordes då en erinran från skogligt håll — det var i ett ledande uttalande i tidskriften Skogen — att man i det sammanhanget inte bör glömma bort skogens standard, alltså återbäringen till skogen av en skälig del av skogsinkomsterna för att vidmakthålla råvaruproduktionen. Jag skall i detta sammanhang inte lägga mig i meningsskiljaktigheterna mellan finansministern och herr Näsgård beträffande vilka vägar man skall gå och vilka medel man skall tillgripa, jag vill endast betona, att det är en fråga som bör beaktas och som bör lösas. Man kan inte räkna med att lösningen kommer av sig själv, utan på grund av vårt skogsbruks struktur måste den organiseras antingen av staten eller genom organisationernas medverkan.

Det finns såvitt jag förstår tre vägar att gå. Den första är att en frivillig fondering sker genom skogsägarna och deras organisationer. Den andra vägen är att taga ut högre skogsvårdsavgifter, då rotvärdet är högt, att användas för skogsvårdsändamål. Jag var inne på den

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

saken redan i 1936 års skogsutredning, och jag vill minnas att mina funderingar satte något spår i dess betänkande. Men då jag undersökte saken i dag, fann jag, att man har nöjt sig med att ta ut samma avgifter som i fjol, och de gå till ett belopp, vill jag minnas, av omkring 4 miljoner kronor, som användas för skogsvårdsstyrelsernas ordinarie utgifter. Detta är kanhända en sak att tänka på till ett annat år.

Den tredje vägen är, att när man står inför en sådan situation som den man stod inför i höstas — jag säger detta endast såsom en tanke; för min del godkände jag det resultat, som handelsministern då kom till i sina förhandlingar, men jag gav också offentligt uttryck åt den meningen, att man kunde angripa ett sådant problem som högkonjunkturinkomsterna från skogens och skogsindustriernas område både i toppen och i roten — skulle man ha förhandlat även med skogsägarna liksom man gjorde med exportörerna och avsatt medel för dessa ändamål.

Huvudsaken är att skogen får sin återbäring och att saken inte får bli lidande på att det finns olika meningar om vägen.

Herr ERIKSSON, EINAR: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av ett uttryck i herr Holmbäcks anförande. Om jag fattade honom rätt sade han, att det finns ett land »med mycket sund ekonomi», och det var Schweiz.

Enligt de tillgängliga offentliga siffrorna visar det sig emellertid, att Schweiz är ett land som från november 1949 redovisar en ganska jämn stegring av arbetslöshetssiffrorna. Jag skall bara, herr talman, be att till dagens protokoll få antecknat, att en folktopartistisk ledamot av denna kammare har betecknat ett land med denna utveckling som ett land med en »sund ekonomi».

Herr Ewerlöf nämnde att kreditåstramningen skulle liksom pressa tillbaka efterfrågan på importvaror — alltså den kreditåstramning, som man lyckats åstadkomma genom en räntehöjning. Och

det är väl otvivelaktigt riktigt att det kommer att ske på detta sätt. Men jag ifrågasätter, herr Ewerlöf, mycket starkt, om en sådan åtgärd kan vara den breda massans väg. Ty den kreditåstramning, som sker på det sättet, måste ju åstadkomma en minskning i efterfrågan, och varifrån skall denna minskning i efterfrågan komma, om inte från de breda massornas nedpressade standard? Följaktligen kan, herr Ewerlöf, åtminstone enligt mitt sätt att se inte detta vara den breda massans väg.

Jag vet inte, om jag har helt missförstått herr Ewerlöfs uppläggning av saken, men i hela räntepolitikens natur ligger ju ändå strävan efter den effekten att pressa tillbaka standarden. Det är en effekt, som man även genom regeringens egen metodik försöker åstadkomma. Men regeringens metodik har ändå den fördelen, att vi veta vilka områden åtgärderna träffa. När det gäller den andra metodiken, räntans väg, träffar den däremot områden, som det kanske är minst önskvärt att träffa, områden, som icke äro förutsedda att träffas, områden som på grund av bristande konjunkturförutsättningar och bristande ekonomisk kraft icke orka stå emot följdena av en räntehöjning. Den metodiken måste bidra till en pressning av sysselsättningsgraden på vissa punkter och framkalla arbetslöshet. Och enligt den erfarenhet vi ha sättes därmed en kedjereaktion i gång, ty en begynnande arbetslöshet på olika sektorer inom näringslivet har den benägenheten att dra med sig allt fler och fler, så att man till sist är uppe i en sysselsättningskris, som även om den inte får 30-talets storleksordning dock är stor nog för att vara synnerligen oroande för ett land som vårt.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN: Herr talman! Jag kommer ganska sent med mitt inlägg i debatten, eftersom jag hade samma uppfattning som herr Ewerlöf när debatten började, nämligen att det knappast fanns något nytt att komma med och att det därför inte skulle behöva bli något större meningsutbyte

rörande detta bankoutskottets utlåtande om sedelutgivningsrätten och vissa andra ting, som sammanhånga med riksbankens verksamhet.

Jag har emellertid i riksgäldsfullmäktiges yttrande angående riksbanksfullmäktiges förslag reserverat mig till förman för ett fullständigt bifall till detta förslag, nämligen att sedelutgivningsrätten inte skulle begränsas. Det har jag gjort därför att jag räknar med att sedelutgivningen i och för sig inte kunde vara någon orsak till inflationen, utan mera ett uttryck för den. Jag räknade också med att ingen i riksdagen kunde vara besjälad av den tanken, att riksbanken skulle bringas i den situation att den skulle behöva svara sina kunder: »Vi ha inga pengar inne, kom tillbaka i nästa vecka, få vi se om det har flutit in så pass mycket att vi kunna ställa de medel till förfogande, som ni nu efterfråga!» Då blir frågan om en begränsning av sedelutgivningsrätten uteslutan- de en taktisk fråga och innebär bara ett krav på riksbanksfullmäktige att komma tillbaka till riksdagen och begära höjning av den gräns som tidigare har blivit fastställd.

Det finns emellertid även andra meningar rörande denna sak, det ha vi hört i dag.

Herr Ewerlöf protesterade emot ett uttalande, som gjordes av herr Karl Persson och som gick ut på att debatten i mycket stor utsträckning var politiskt färgad, d. v. s. att varje representant, som uppträdde för de olika partierna, talade för de intressen, som lågo partiet närmast om hjärtat. Det ville herr Ewerlöf tillbakavisa — för sin del hade han inga sådana syften bakom de synpunkter, som han hade anfört. Men jag kan för min del inte få ut någonting annat av de ekonomiska debatter, som förts vid flerfaldiga tillfällen, än att de äro fortgående försök att få den socialdemokratiska regeringen och arbetarmajoriteten i riksdagen att acceptera en borgerlig ekonomisk politik. Det kan väl ändå inte vara något annat än politik, som ligger bakom dessa debatter, genom vilka man vill försöka få den socialdemo-

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.
kratiska regeringen att föra en borgerlig ekonomisk politik. Är denna strävan inte politiskt färgad?

Man kan naturligtvis försöka göra gällande att det är rena ekonomiska intressen och intresset om folkets välfärd, som ligga bakom. Men jag tycker att man bör acceptera, att ha vi en socialdemokratisk regering och en socialdemokratisk eller i varje fall en arbetarmajoritet i riksdagen, så får man finna sig i att det föres en ekonomisk politik, som är färgad av de idéer, som företrädas av detta parti.

I den borgerliga politiken spelar räntan en mera framträdande roll såsom medel för en styrd och kontrollerad kapitalmarknad än vad vi vilja acceptera. Vi förneka inte, herr Ewerlöf, att räntan har en åtstramande verkan på penningmarknaden. Det är ingen som har ifrågasatt detta. Men den verkar inte åtstramande i första hand på de områden, som nu borde bli föremål för en åtstramning när det gäller efterfrågan på kapital. Med den goda räntabilitet, som vårt näringsliv för närvarande kan räkna med, spelar en mindre höjning av räntan inte någon som helst roll för dess efterfrågan på kapital, men däremot kommer den att spela en mycket stor roll och kanske till och med den avgörande rollen för de delar av produktionslivet, som vi i första hand vilja främja.

Det är därför som socialdemokratien inte har kunnat acceptera räntan såsom ett så framträdande medel i vår ekonomiska politik som vissa borgerliga, vilka mena att detta medel är det enda riktiga.

Vi ha försökt med olika åtgärder under de år som gått sedan krigsslutet. Vi ha tillämpat återhållsamhet på alla områden. Det gick relativt bra. Vi hade kommit in i lugnare ekonomiska förhållanden och räknade med att vi nu hade passerat det värsta och kunde släppa efter litet på priskontrollen och återställa friheten på arbetsmarknaden och på andra områden. Men så helt plötsligt ha vi befunnit oss i en ny kris, än värre än den passerade, och ånyo måste vi

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

diskutera åtgärder för att komma till rätta med de nya svårigheter som uppkommit.

Det är ingen som i dagens debatt har förnekat, att våra svårigheter kunna härledas av senkomna verkningar efter devalveringen 1949 och de ekonomiska verkningarna efter Koreakrigets utbrott. Alla erkänna, att dessa förhållanden ha sin inverkan också på den svenska ekonomin. Detta gör att vi nu ånyo diskutera åtgärder, som lämpligen böra vidtagas för att vrida rätt det som blivit snedvridet — inte bara sedan vi förra gången resonerade om detta, ty det var väl ungefär samma situation då som i dag, utan genom allt som har inträffat sedan ett år tillbaka eller så.

Att de åtgärder, som ha vidtagits, inte ha varit tillräckliga, tror jag vi nu kunna konstatera. De ha verkat återhållande på enskild konsumtion och på de enskilda i mycket stor utsträckning när det gällt inkomstbildningen. Men de ha antagligen varit frikostiga när det gällt företagsamheten och våra möjligheter att komma till rätta med företagarnas investeringsvilja eller deras önskan att använda kapital i betydande utsträckning vid sidan av den kontroll vi ha haft möjlighet att skaffa oss.

Det har också i dag — jag vill påpeka det i detta sammanhang — talats om nödvändigheten av att befrämja det frivilliga sparandet. 1944 års skattekommitté har framlagt ett förslag om att främja detta sparande genom att medge skattefrihet på vissa belopp, som sparades under ett år. Den övre gränsen har angivits till 3 000 kronor, och de sparade beloppen skulle stå inne under en viss angiven period för rätt till skattefrihet. Toges de ut före periodens utgång, skulle de beskattas vid uttagandet.

Jag vill säga finansministern att det alltid kan diskuteras, huruvida det är de rätta beloppen som angivits i skattekommitténs betänkande. Det kan också diskuteras, om beloppen skola vara skattefria — de kunna vara skattefria under det år de sparas, men beskattas det år de tagas ut och användas för konsumtion.

Några av våra yngre ekonomer ha varit inne på ungefär samma linje, nämligen att det möjligen är felaktigt att lägga beskattningen i så stor utsträckning på inkomsterna. Det skulle kunna tänkas, säga de, att den direkta skatten skulle kunna göras något lägre och konsumtionen beskattas hårdare. Genom att inte ha så hård beskattning på de totala inkomsterna men höja den på konsumtionen skulle man få till stånd en viss återhållsamhet, som skulle främja det enskilda sparandet. Jag tror att det i Schweiz tillämpas ett sådant system. Där har man i förhållande till de skatter vi ha relativt låg direkt skatt men ganska starkt verkande konsumtionsskatter. Jag vill inte uttala mig i frågan huruvida detta är riktigt eller inte, eftersom vi dras med vissa principer sedan gamla dagar, då vi tyckte att all indirekt beskattning var felaktig och att skatterna borde vara direkta skatter. Därigenom hade man möjlighet att ta ut dem progressivt. Men utan tvivel skulle det vara ett verksamt medel i inflationsbekämpande riktning, om man hårdare beskattade konsumtionen och lät den direkta beskattningen vara något lägre.

När det gäller det institutionella sparandet ha vi ett system, som säkert ger bolag och andra rörelseidkare ganska stora förmåner i form av skattefritt sparande — genom den fria avskrivningsrätten ha de nämligen stora möjligheter att spara utan att i varje fall omedelbart betala skatt på det som de sätta undan. Och det kan hända, att det blir nödvändigt för att bringa balans i det ekonomiska livet, då räntabiliteten är så stark som nu, att också titta på om vi kunna vidmakthålla de stora friheter, som näringslivet här har.

Till slut skulle jag också gärna vilja säga några ord om det herr Ewerlöf var inne på då han ställde sig ganska främmande inför det resonemang, som finansministern hade fört rörande exportvinsternas inverkan på inflationen i vårt land. Han hade tolkat finansministern på det sättet, att denne tyckt att de stora exportvinsterna voro ganska besvärande, även om de inte direkt påverka-

de importprisernas höjd. Med det ekonomiska system som råder i världen, lära vi väl vara tvingade att acceptera de världsmarknadspriser som begäras för det vi vilja importera, och vi måste därför ta ut de priser, som vi kunna få ut på världsmarknaden för våra egna exportvaror. Det är inte alls säkert att våra exportvarupriser stå i något direkt förhållande till importpriserna. Det kan mycket väl hända att vi haft lika höga importpriser, även om vi inte haft möjlighet att ta ut så höga priser på vår export.

Det som är felaktigt ur rent socialistisk synpunkt — i varje fall med hänsyn till de verkningar som uppstå — är att de stora exportvinsterna gå till en liten del av befolkningen, medan de höga importpriserna måste betalas av folkets stora flertal. Det uppstår en snedvridning, som betyder en överföring av både vinster och förmögenheter på dem, som äro i den lyckliga omständigheten att ha någon andel i de stora exportvinsterna.

Visserligen ha under föregående år träffats frivilliga överenskommelser om att en viss del av dessa stora exportinkomster skall avstås såsom prisutjämnings- eller konjunkturutjämningsavgifter, vad det nu heter, och att dessa skola steriliseras. Tills vidare tror jag att verkningarna av denna överenskommelse icke ha kommit till uttryck hos våra penningförvaltande organ. Om jag inte minns fel så har riksgäldskontoret inte fått in mer än cirka 35 miljoner kronor av de 500, 600 eller 700 miljoner, som man har sagt skola flyta in innevarande år. Det bör väl utgöra ett underlag för en viss optimism, herr Ewerlöf. Om dessa 700 miljoner flyta in på det konto, som skall ta upp konjunkturutjämningsavgifterna, skulle vi alltså ha att vänta oss 675 miljoner kronor ytterligare, innan året är slut. Och eftersom detta belopp skall flyta in ifrån exporten, alltså i utlandsvalutor, finns det ett visst fog för att räkna med att vår handelsbalans skall bli något bättre och att vår valuta-reserv möjligen också skall stiga.

Nu är det inte bara de verkningar av

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

de höga exportpriserna, som jag här talat om, som komma till synes, nämligen att de stora vinsterna gå till en liten del av det svenska näringslivet, medan importpriserna få betalas av folkets stora flertal — ja, av hela befolkningen. Det har också kunnat konstateras, att med de höga exportpriserna också följer en önskan från exportörernas sida att ta ut samma priser på den svenska marknaden, och detta gör att vi snart kunna använda trä och träprodukter som vår nya guldvaluta. Priset på papper har stigit våldsamt — fyra à fem gånger det pris, som togs ut för ett och ett halvt år sedan — och vår byggnadsmarknad klagar över de väldiga prisökningarna på trävaror — mer än 100 procent under senaste året. Det är något som känns inom vår byggnadsindustri. Allt detta är också verkningar av exportprisökningarna, eftersom exportnäringen vill ha ut samma priser på den svenska marknaden som på exportmarknaden — eljest blir den svenska marknaden utan de varor, som den måste ha.

Det gäller inte bara trävaror. Vi ha tidigare haft tillfälle att konstatera det samma beträffande träskruv och andra varuslag, som jag dock inte har några uppgifter om i dag.

Utvecklingen är alltså sådan, att det inte bara är fördelar med de stora exportvinster, som flyta in. Det finns många nackdelar, och nackdelarna gå ut över folket.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till bankoutsrottets utlåtande.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte ge mig in på någon längre debatt med herr andre vice talmannen. Jag fäste mig endast vid hans uttalande om att det var »en borgerlig politik», som vi här förfäktade. Ja, i den mån det är en politik, som förfäktas av borgerliga partier, kan den kallas för en borgerlig politik — men jag undrar vad det ordet egentligen skulle ha för innebörd i övrigt. Om herr vice talmannen menade att det rör sig om en politik, som endast skulle vara till fördel för vissa

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

grupper i samhället, så tar han fel. Det är en politik, som det ligger i hela landets intresse att föra.

Jag trodde vi voro överens om att penningvärdets bevarande är det främsta syfte vi skola sträva efter, och då är frågan: På vilken väg kan man nå detta mål? Vi ha den uppfattningen — jag vet inte om det skulle vara inspirerat av att vi höra till de borgerliga partierna — att man inte kan räkna med penningvärdets bevarande så länge riksbanken för en politik, som gör det nödvändigt för den, uteslutande för att hävda ett spikat rätteläge, att tid efter annan på marknaden pumpa ut nya pengar, antingen för att täcka statens upplåning eller för att köpa obligationer, som bjudas ut på marknaden.

Vi mena, att detta slående av vatten i vin måste bort, om penningvärdet över huvud taget skall kunna bevaras. Det är endast fråga om att söka göra det ekonomiskt riktiga till det politiskt möjliga. Om man sedan vill kalla detta för borgerlig politik, så må det vara hänt, men jag förstår inte att det för diskussionen framåt.

Vi möta så ofta det resonemanget, att man är beredd att acceptera vad som behövs för penningvärdets bevarande, men så tillägger man: såvida det inte leder till oförmånliga verkningar i andra avseenden. Man säger, att en viss åtgärd nog skulle vara bra för att upprätthålla penningvärdet, men den är inte bra för hyrorna och den är inte heller bra för andra ting. Men om man resonerar på det sättet måste man också erkänna, att då är penningvärdets bevarande icke den angelägnaste uppgiften, utan då är det mest angelägna att hålla hyrorna nere eller att skydda detta andra, som menligt skulle påverkas av den politik som behövs för penningvärdets bevarande.

Så länge man håller på att penningvärdets bevarande är vår främsta uppgift, måste man ofrånkomligen acceptera de oförmånliga verkningar på andra områden — delområden — som kunna följa av denna politik. Annars är inte penningvärdet det förnämsta, utan då

vill man i första hand tjäna dessa separata intressen.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN (kort genmäle): Herr talman! Jag har fattat hela debatten på det sättet, att vi äro fullständigt överens om intresset av att bevara penningvärdet, men att vi diskuterade metoderna för att lösa problemet på bästa sätt.

Om herr Ewerlöf inte vill kalla det som jag finner i de båda reservationerna för borgerlig politik, så ber jag om ursäkt för beteckningen. Jag har använt uttrycket därför att jag betraktar det som mest samlande. Vi kunna gärna för mig i stället kalla det för liberal eller kanske hellre liberalistisk teori, som han vill omplacera i den ekonomiska politik som nu föres, vilken jag icke vill kalla socialistisk.

Herr statsrådet SKÖLD: Jag kan inte neka mig att påminna herr Ewerlöf om att han icke lever som han lär. Därför att elskatten och den förhöjda fordonskatten hade vissa biverkningar, så vägrade herr Ewerlöf att rösta för dem.

Herr DE GEER: Herr andre vice talmannen har genom sin replik delvis förekommit mig. I sitt första anförande konstruerade han fram en klyfta som inte finns här i landet, vare sig när det gäller den ekonomiska politiken eller någonting annat, när han talade om en borgerlig politik contra regeringens politik. Jag skulle vilja säga att politiken på detta område är en syntes mellan liberalism och socialism. Konservatismen har ju inte någon större plats numera i vår politik. Jag kan därvid åberopa finansministerns yttrande tidigare. Han gjorde gällande, att politiken var en syntes mellan liberalism och icke-liberalism. Han använde således inte ordet socialism — hur jag nu skall tyda detta.

Jag återkommer till de mycket omdiskuterade exportvinsterna. Först och främst vill jag framhålla, att dessa inte

ha förverkligats ännu annat än i ganska ringa utsträckning. Om man ser på prisstatistiken för vår export finner man att de höga massa- och trävarupriserna först på allra sista tiden börjat förverkligas, och skeppningarna från våra främsta exporthamnar börja inte förrän i maj. Detta är ju egentligen en glädjande iakttagelse, ty det gör nog att man kan se litet mer optimistiskt på vår betalningsbalans och på möjligheterna att hålla vår valutareserv. I detta avseende delar jag nog finansministerns optimism mera än herr Ewerlöfs pessimism, ehuru jag tycker att finansministerns optimism inte var så värst stor den heller.

Nu kommer jag till en sak, som redan sagts många gånger, nämligen att påståendet att de stora exportvinsterna verka inflationsdrivande är sant till en viss grad, men icke i den utsträckning, som här görs gällande. Det är framför allt massaindustrien och sågverken, som göra dessa stora vinster. De ha inte samma möjligheter som exempelvis järnhanteringen eller den mekaniska industrien att öka sina investeringar genom lagerköp. Deras främsta lager av råvaror bestå ju av timmer och massaved, och alla veta att det råder en utpräglad brist därpå. De skulle mycket gärna vilja öka sina lager men kunna inte. De försöka med svarta eller gråmelerade priser, men det leder till mycket små resultat, ty tillgången av både massaved och timmer är begränsad.

Jag måste sedan ge finansministern delvis rätt i att de stora exportvinsterna, när de en gång komma, via bankerna kunna verka inflationsdrivande, men jag skall inte ge mig in på denna komplicerade fråga. För närvarande finns dock ett visst tak i detta avseende. Inlåningen begränsas av bankernas egna fonder och därigenom också utlåningen.

Om man däremot följer den linje som vissa talare rekommenderat, att dra in en del av exportvinsterna och använda dem antingen till direkt subvention av konsumtionen eller till att via importen få fram en subvention, då verka de höga exportvinsterna direkt inflationsdrivande.

Ang. riksbankens sedelutgivning m. m.

Därmed har jag inte sagt att inte de stora exportvinsterna äro ett problem i dagens läge, och ett allvarligt problem, ehuru de ju naggas på många olika sätt, så att de inte bli så stora som mången tror. Först och främst ha vi ju investeringsskatten — ja, inte först och främst, men jag tar det i den ordningen. Sedan ha vi den direkta skatten, som tar 50 procent. Därefter skola aktieägarna betala skatt på utdelningen, från 80 procent därav och nedåt skalan. Slutligen ha vi de investeringsfonder, som läggas upp och som sålunda ta bort en del av vinsten.

Beträffande fonderingen skulle jag vilja rikta några uppmuntrande ord till herr Näsgård, som varit utsatt för en verkligt bekymmersam korseld från såväl finansministern som folkpartiet. Jag gillar nog hans förslag att skapa investeringsfonder även för skogsbruket, dock med den ganska viktiga reservationen, att de där pengarna skola vi ta från skogsägarna och icke från industrien. Jag tycker att det är litet orätt att för närvarande bara sågverk och massaindustri få avsätta betydande belopp till framtida investeringar. Skogsägarna, som också göra högst avsevärda vinster, skola även verkställa avsättningar. Om vi komplettera bondeförbundets förslag med det villkoret skall jag gärna ansluta mig till detsamma.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Ewerlöf*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändrade motivering, som förordats i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Näsgård*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändrade motivering, som förordats i den av honom och herr *Persson* i Norrby vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedermå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bi-

Ang. utbyggnad av pappersmaskinen vid Tumba bruk.

fall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Näsgård* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Ewerlöfs* yrkande.

Herr *Näsgård* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 20 antager bifall till herr *Ewerlöfs* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Näsgårds* yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Ewerlöf* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 46;

Nej — 68.

Därjämte hade 19 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändrade motivering, som förordats i den av herrar *Näsgård* och *Persson* i *Norrby* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om bemyndigande att av riksbankens medel taga i anspråk det belopp, som erfordras för anläggande av ett beredskapstryckeri; och

nr 27, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om bemyndigande att av riksbankens medel taga i anspråk de belopp, som erfordras för anläggande av skyddsrum för riksbankens avdelningskontor.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. utbyggnad av pappersmaskinen vid Tumba bruk.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 28, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om utbyggnad av pappersmaskinen vid Tumba bruk.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, i anledning av fullmäktiges i riksbanken därom gjorda framställning, måtte bemyndiga fullmäktige att för utbyggnad av pappersmaskinen vid Tumba bruk med ett långviraparti av brukets medel taga i anspråk förslagsvis 400 000 kronor.

Ang. utbyggnad av pappersmaskinen vid Tumba bruk.

Reservation hade avgivits av herrar *Severin, Ewerlöf, De Geer, Wehtje, Schmidt, Birke och Hansson* i Önnarp, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte lämna fullmäktiges i riksbanken förevarande framställning utan bifall.

Herr **EWERLÖF**: Vi stå här inför ett ärende, som riksdagen behandlade så sent som i slutet av höstriksdagen föregående år. Det förelåg då en framställning från fullmäktige i riksbanken att man skulle få göra en utbyggnad vid Tumba bruk med dels ett torkparti, som beräknades kosta 150 000 kronor, dels ett s. k. långviraparti, som skulle kosta 300 000 kronor. När bankoutskottet behandlade denna fråga kom utskottet till det resultatet att det här var fråga om investeringar, som i och för sig tedde sig önskvärda ur verkets synpunkt på längre sikt, men som icke hade den angelägenhetsgraden att det kunde anses lämpligt för riksdagen att engagera sig för dessa investeringar samtidigt som man krävde stor återhållsamhet i fråga om investeringar i övrigt. Man kom då till den kompromissen, att det skulle vara lämpligt att stanna vid att genomföra utbyggnaden av pappersmaskinens torkparti för de 150 000 kronorna och tills vidare låta anstå med det s. k. långvirapartiet, som då var beräknat till 300 000 kronor. Man skrev att man förutsatte, att fullmäktige skulle återkomma vid ändrade ekonomiska förutsättningar med sitt förslag om denna senare utbyggnad.

Nu har det inte dröjt längre än till denna riksdag förrän man från fullmäktiges sida återkommit och begärt att få det anslag, som riksdagen i december ansåg böra tills vidare anstå, i överensstämmelse med bankoutskottets hemställan. Man har för denna nya hemställan inte kunnat åberopa något nytt väsentligt skäl, utan man talar om att man för vissa förhandlingar med statliga myndigheter om en särskild papperssort. Det är fråga om kartpapper av

någon särskild beskaffenhet som man har experimenterat med, och man säger att för tillverkning av detta kartpapper, som för närvarande importeras, skulle det vara mycket önskvärt om man finge göra denna ytterligare utbyggnad.

Vi reserverar ha inte kunnat finna vid den föredragning, som har skett i utskottet, att det kan talas om någon verkligt hög angelägenhetsgrad för denna sak i den meningen, att det skulle finnas anledning att nu, ett halvår efter det att riksdagen har fattat sitt beslut, träffa ett annat avgörande i denna sak, trots det allmänbedömande man gör om olämpligheten av att vidta investeringar i detta läge.

Vi förutsatte i bankoutskottet i höstas enhälligt, att frågan inte skulle återkomma förrän under ändrade ekonomiska förhållanden. Det skall villigt erkännas att de ekonomiska förutsättningarna äro ändrade under de månader, som ha gått sedan detta beslut fattades, men det är tyvärr en ändring i alldeles motsatt riktning mot den vi förutsatte vid vårt tidigare uttalande.

För att visa hur utskottsmajoriteten har försökt slingra sig fram till en positiv inställning i detta sammanhang kan jag nämna, att man har hakat upp sig på att bankoutskottet i höstas talade om att man hade funnit att detta arbete lämpligen kunde utföras i etapper. Med detta menade vi, att vi hade funnit att det gick mycket bra för sig att dela upp det, så att man gjorde torkpartiet för sig och i en senare omgång långvirapartiet. Nu har man tagit upp frågan i den formen, att man säger att man avser att utföra detta bygge under loppet av två år. Därmed tillfredsställer man bankoutskottets i höstas uttalade mening att arbetet skulle utföras i etapper.

Jag säger detta bara för att kammaren skall förstå att här ha fullmäktige i själva verket helt enkelt inte velat finna sig i det beslut som riksdagen fattade i höstas utan ha fortast möjligt velat åstadkomma en rättelse genom att återkomma till riksdagen med denna framställning.

Ang. utbyggnad av pappersmaskinen vid Tumba bruk.

Inom utskottet har också framhållits att det är skäl att bygga detta nu därför att det blir bara dyrare om man dröjer. Mot detta ha vi som reserverat oss erinrat, att det är just det resonemang-
et man vill få alla investerare i detta land att komma ifrån. Det är just det som driver på inflationen, att alla utgå från att gör man det inte nu blir det bara dyrare, och låt oss alltså bara skyn-
da på! Detta måste man på något sätt komma till rätta med. Jag tycker att riksdagen skall föregå med gott exempel i denna fråga och även vara konsekvent med hänsyn till den inställning, som man intog när frågan behandlades för ett halvt år sedan. Därför ha vi reser-
vanter verkligen vågat hoppas och tro, att kammaren skulle vara benägen att vidhålla sitt beslut från i höstas och så-
ledes nu lämna fullmäktiges i riksban-
kens förevarande framställning utan bi-
fall.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Severin m. fl. avgivna reservationen.

Herr SUNDVIK: Herr talman! För den som har varit i tillfälle att följa utveck-
lingen vid Tumba är det inte svårt att ta ställning till denna fråga.

Herr Ewerlöf har ju lagt upp den från sina egna utgångspunkter och jag kan omtala att det var han som i höstas for-
mulerade utskottets utlåtande, vilket han nu tolkar på sitt sätt. Jag har ingen an-
ledning att säga annat än att det är rik-
tigt. Men har man följt med utveckling-
en vid Tumba under de senaste åren så har man funnit att där ha kostnaderna för sedelpapper nedbringats avsevärt ge-
nom rationaliseringar, utan att investe-
ringarna ha kostat någonting. Sålunda var priset under åren 1944—1946 i ge-
nomsnitt 25 kronor per 1 000 blanketter, vilket ungefär motsvarar 1 kg papper. 1948, 1949 och 1950 har priset varit om-
kring 10 kronor för 1 000 blanketter. Kostnaderna ha alltså kunnat begränsas, icke genom att materiel och arbetskraft blivit billigare, utan genom den vinst

som uppstått på andra tillverkningar, vilka bruket undan för undan upptagit och drivit med framgång. Bruket har nu att möta en stark uppgång av såväl ma-
terielpreiser som arbetslöner. Detta mäs-
te mötas med någonting, och det kan inte ske på annat sätt än att man får företa vissa investeringar som kunna hjälpa upp saken.

Den nu avsedda tillbyggnaden av lång-
virapartiet avser att tillsammans med den tidigare beslutade förlängningen av maskinens torkparti möjliggöra en ök-
ning av maskinens hastighet från en pro-
duktion av omkring 30 meter per minut, som det nu är, till 60—70 meter per mi-
nut. Därigenom blir tillverkningen kon-
kurrenskraftig beträffande vissa pap-
perssorter, som nu inte kunna tillverkas utan förlust. Det beräknas att tillbygg-
naden skall medföra en förbättring av brukets ekonomi med minst 100 000 kro-
nor per år. Under fyra år blir således hela investeringen intjänad. För att be-
tala detta behöva vi inte ta några stats-
medel i anspråk. Brukets egna driftsme-
del beräknas bli använda för detta än-
damål.

I jämförelse med de väldiga maskin-
anskaffningar, som den enskilda indu-
strien har frihet att företa utan någon kontroll från statens sida, är det här en småsak. Om man över huvud taget vill driva en statlig industriell verksamhet så måste man försöka övervinna svårig-
heterna och få driften så ekonomisk som möjligt.

Detta är skälen till att vi ha ansett det nödvändigt att göra dessa investeringar. Jag vill ännu en gång understryka att hade ett privat företag övervägt sådana investeringar, hade det inte behövt fråga någon därom utan hade bara verkställt dem. När det visar sig att investeringen ger ett så gott ekonomiskt resultat — bruket säger ju att det kommer att tjäna in beloppet under fyra år och utgiften kommer inte att göras förrän 1953 — är det nödvändigt att bruket får beställa denna anordning redan nu för att få den insatt och få den i drift 1953.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Ang. finansieringen av vissa kommunala investeringar.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Såsom den senaste ärade talaren yttrade, är det från ekonomisk synpunkt fördelaktigt att göra denna utbyggnad av pappersmaskinen vid Tumba bruk, och från teknisk synpunkt skulle man genom densamma bättre utnyttja brukets kapacitet. Det här omtalade s. k. långvirapartiet möjliggör framställning av bättre papperskvaliteter, då fibrerna i papperet vid denna metod lägga sig på längden. Kostnaderna för den tekniska moderniseringen av pappersmaskinen skulle alltså kunna uppvägas av den nya och förbättrade framställningsmetoden.

Utbyggnaden kostar förvisso en del pengar, och det är klart att vi inom riksbanksfullmäktige voro ganska betänksamma, innan vi för bankoutskottet framlade detta förslag. Vi blevo emellertid övertygade av driftsledaren vid bruket, direktör Wahren, om att utbyggnaden var fördelaktig. Kostnaderna för utvidgningen komma sannolikt att betalas på fyra år, och omedelbart behövas inte några pengar alls.

Inom fullmäktige ha vi alltså övervägt denna fråga både med hänsyn till det ekonomiska läget och med tanke på att den så sent som förra året var föremål för utskottets och riksdagens behandling. Driftsledaren ansåg emellertid att man inte borde dröja, och vi läto oss övertygas av de skäl som kunde anföras.

I övertygelsen att detta är en ekonomiskt god affär för staten, riksbanken och bruket, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets föreliggande förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ewerlöf begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckt motion om riksdagspension åt förre riksdagsledamoten A. N. Sjöström; .

nr 30, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående fortsatt utgivande av otryckta ständsprotokoll; och

nr 31, i anledning av väckta motioner angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. finansieringen av vissa kommunala investeringar.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1951/52, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bankoutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 20 april 1951 dagtecknad proposition, nr 206, hade Kungl. Maj:t förelagt riksdagen frågan om komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1951/52 och vissa därmed sammanhängande spörsmål.

Ang. finansieringen av vissa kommunala investeringar.

Propositionen hade såvitt den avsåg avdelningen VI av chefens för finansdepartementet anförande till det vid propositionen i utdrag fogade statsrådsprotokollet över finansärenden för den 20 april 1951 hänvisats till bankoutskottet.

Under nämnda avdelning hade departementschefen i anslutning till vad i propositionen anförts om möjligheterna att begränsa statens anspråk på kapitalmarknaden anmält ett av 1949 års investeringskommitté framlagt förslag med riktlinjer för den kommunala lånekontrollen, åsyftande att i nuvarande läge öka skattefinansieringen av vissa kommunala investeringar.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 497 av herr Ohlön och II: 631 av herr Svensson i Ljungkile m. fl., vari hemställes, att riksdagen med anledning av vad i propositionen under avdelning VI anförts måtte uttala sin anslutning till de synpunkter, som i motionerna utvecklats.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av dels Kungl. Maj:ts förevarande proposition, i vad propositionen hänvisats till bankoutskottet, dels ock likalydande motionerna I: 497 och II: 631, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i utlåtandet anför.

Reservation hade anmälts av, utom andra, herr Boo, som dock ej antytt sin mening.

Herr BOO: Herr talman! I avdelning VI av den föreliggande propositionen nr 206 föreslås ändrade grunder för finansiering av vissa kommunala investeringar. Förslaget kommer från 1949 års investeringskommitté och syftar till att i nuvarande läge öka skattefinansieringen av vissa kommunala investeringar.

Investeringskommittén har i sin framställning hänvisat till det system, som gäller för den statliga investeringen. Kostnaden för förvaltningsbyggnader fi-

nansieras direkt på skattebudgeten med 25 procent, kostnaderna för sjukhus och dylika inrättningar med 50 procent och för gatuarbeten med 100 procent. Kommittén har dock ej framlagt något preciserat förslag.

Kommitténs förslag ha gjorts till föremål för en begränsad remiss, och yttrandena äro i allmänhet välvilliga. Endast Stadsförbundets finansråd har gjort egentliga erinringar mot förslaget. De i första och andra kammaren väckta motionerna i denna fråga bygga också i stort sett på finansrådets yttrande.

Under utskottsbehandlingen ha redogörelser lämnats från den kommitté, som finansministern i enlighet med sin i propositionen uttalade avsikt tillsatt för att utforma detaljförslagen. De uppgifter, som utskottet sålunda fått och som legat till grund för dess behandling av frågan, ha i huvudsak redovisats i utskottsutlåtandet. Av dem framgår att de anmärkningar, som framförts av finansrådet och som upptagits i de här nämnda motionerna, i stort sett blivit beaktade av den pågående utredningen vid dess ställningstagande.

Utskottet är helt enigt om att den föreslagna finansieringen i princip är riktig. I den principiella frågan föreligga alltså inga delade meningar. Utskottsmajoriteten vill dock avvakta utredningens slutförande, innan den föreslår riksdagen något definitivt ställningstagande.

Jag har vid utskottets utlåtande fogat en blank reservation, och det är närmast för att motivera den som jag har begärt ordet. Jag ansluter mig i huvudsak till ställningstagandet i reservation nr 1, men anser att den inte är konsekvent i sin uppläggning. Reservanterna uttala i princip sin anslutning till förslaget och anse, att hinder icke bör föreligga för Kungl. Maj:t att omedelbart tillämpa de allmänna principerna. Därefter föreslå de emellertid på samma sätt som utskottsmajoriteten, att den pågående utredningen skall forceras och slutföras snarast möjligt. Reservanterna mena tydligen att resultatet skall redovisas för höstriksdagen. Men skulle riksdagen då uttrycka önskemål om ändring i de re-

Ang. finansieringen av vissa kommunala investeringar.

dan tillämpade grunderna, blir det rena oordningen med ändrade direktiv. Antingen skall man gå den väg utskottsmajoriteten förordat eller också skall riksdagen taga ställning nu.

Enligt min mening borde riksdagen på grund av de i utskottsutlåtandet lämnade upplysningarna kunna ge sin avslutning till förslaget med de i utskottets utlåtande gjorda bestämda reservationerna. Jag utgår vid detta ställningstagande från att prövningen av låneärendena ligger i Kungl. Maj:ts hand och kommer att göra det även i fortsättningen. Riksdagen kan alltså endast uttala sig om principen och huvudgrunderna, och enligt min mening föreligga i dag tillräckliga uppgifter för ett ställningstagande i det hänseendet från riksdagens sida. De nya riktlinjerna för prövningen av låneärendena äro vidare ett konjunkturinstrument, och kraven på överbalansering av de kommunala budgeterna bortfalla därför i en lågkonjunktur. Varken nu eller i höst kan riksdagen besluta i alla de olika detaljfrågorna och ännu mindre fastställa skiftningarna i detaljtillämpningen vid olika konjunkturlägen. Det kan tänkas en sådan geografisk differentiering när det gäller tillgången på arbetstillfällen, att grunderna inte kunna tillämpas för vissa kommuner med särskilt försämrad ekonomi, under det att andra kommuner fortfarande kunna ha så god ställning att grunderna i huvudsak kunna tillämpas. Utgår man från sådana överväganden, kommer man fram till att detaljprövningen aldrig kan komma att ligga i riksdagens hand.

Med den anordning jag här skisserat hade man vunnit att detta system kommit i tillämpning ett år tidigare. Den tidsförlust, som här uppkommer, har utskottsmajoriteten sökt överbrygga genom att rekommendera att utredningens resultat skola göras tillgängliga för kommunerna, men denna rekommendation kan givetvis inte få samma effekt som om klara direktiv funnits att tillgå redan vid kommunernas budgetarbete under hösten. Då alla äro överens om att kommunerna måste ha en övergångstid på minst ett och möjligen två år, skjutes

tillämpningen genom utskottsmajoritetens ställningstagande ganska långt fram i tiden.

Nu har det sagts, att dessa åtgärder borde vidtagits långt tidigare. Ja, det kan vara riktigt, men att det nu blivit så brådskande beror väl uteslutande på önskemålet att också detta område skall inordnas i den åtstramning, som på senaste tiden genomförts inom olika områden. Det är dock så att kommunerna svara för 14 procent av de totala investeringarna i landet och för inte mindre än 40 procent av de offentliga investeringarna.

De av den pågående utredningen till utskottet lämnade upplysningarna ge vid handen, att de flesta kommuner redan ha denna eller en ännu högre självfinansiering och således inte skulle drabbas av de skärpta lånebestämmelser som kunna komma att utfärdas. Då omläggningen enligt min mening leder till en sund finanspolitik i den högkonjunktur vi nu uppleva, måste principen anses riktig.

Från Stadsförbundets finansråd och även från annat håll har anförts att dessa lånerestriktioner äro onödiga då Kungl. Maj:t redan nu genom byggnadsregleringen kan inskränka kommunernas investeringar, i den mån så anses behövt. Detta måste bygga på en missuppfattning. Huvudsyftet är väl inte att med större självfinansiering minska kommunernas legala investeringar, utan det är fråga om att som ett led i en stramare penningpolitik genom ökad självfinansiering minska anspråken på lånemarknaden.

Då jag på grund av de olyckliga omständigheter, som tågförseeningar kunna innebära, inte haft möjlighet att närvara vid justeringen av detta utlåtande och påverka dess utformning, har jag med det nu anförda velat motivera min blanka reservation.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr LUNDGREN: Herr talman! 1949 års investeringskommitté avgav den 28 februari innevarande år vissa förslag rörande den offentliga investeringsverksamheten. Då det ansågs att ärendet bor-

Ang. finansieringen av vissa kommunala investeringar.

de behandlas av riksdagen redan under denna vårsession, blev remisstiden synnerligen kort för de instanser, som skulle yttra sig rörande de kommunala investeringarna, och detta gjorde att Stadsförbundets finansråd i mycket hög grad fick forcera behandlingen av ärendet.

Finansrådet ställde sig i sitt yttrande avvisande mot en utformning av lånekontrollen i anslutning till de av investeringskommittén föreslagna principerna. Inom finansrådet var jag så till vida av skiljaktig mening, att jag i huvudsak uttalade min anslutning till investeringskommitténs förslag. Enligt min uppfattning måste nämligen kommunerna i sin mån bidra till att skapa samhällsekonomisk balans, något som i detta fall skulle ske genom ett slags kommunalt tvångssparande. Också ur kommunernas synpunkt kan det vara förmånligt att finansiera vissa kapitalutgifter direkt med skattemedel, då man på det sättet kan ernå icke oväsentliga besparingar.

Av propositionens framställning skulle man möjligen kunna få den uppfattningen, att de skiljaktiga meningarna inom finansrådet skulle bottna i någon motsättning mellan å ena sidan de stora städerna, närmast Stockholm och Göteborg, och å andra sidan de mindre städerna. Jag är angelägen om att vid detta tillfälle förklara, att någon sådan i varje fall inte ligger bakom det särskilda yttrande jag avgivit vid finansrådets behandling av detta ärende.

Såsom framgår av bankoutsiktets utlåtande och även av herr Boos anförande nyss, har finansministern tillkallat särskilda sakkunniga för att närmare utreda åtgärdernas utformning när det gäller investeringsbegränsningar i kommuner med olika skattetryck och olikartad ekonomisk struktur och när det gäller vilka slag av investeringar som omedelbart skola finansieras med skattemedel. Med hänsyn härtill har utskottet för sin del inte ansett sig kunna förorda, att riksdagen nu fattar något direkt beslut i frågan, och jag ansluter mig, herr talman, för min del till bankoutsiktets mening därvidlag; det kan ju vara rimligt och riktigt att man avvaktar resulta-

tet av den pågående utredningen, innan riksdagen fattar beslut i ärendet.

På en punkt förefaller mig emellertid utskottets motivering något oklar. Det heter nämligen till slut: »Önskvärt vore, att denna utredning kunde så forceras att riksdagen kan få tillfälle att yttra sig i frågan redan vid innevarande riksdags höstsession och att utredningens resultat äro tillgängliga för kommunerna vid uppgörandet av stater för det kommande året.» Nu skola ju kommunerna uppgöra staten för år 1952 och fastställa utdebiteringen före utgången av oktober månad i år. Även om utredningens resultat då föreligger — något som jag tar för givet — kan riksdagen icke vid den tidpunkten ha fattat något beslut i frågan. Men jag antar att man får tolka utskottets yttrande ungefär så, att utredningens resultat skulle kunna tjäna till en viss vägledning för kommunerna, så att de med kännedom om dess resultat kunde göra sina avsättningar till investeringar utan att något direkt beslut av riksdagen föreligger.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Jag ber endast att få bekräfta, att den tolkning, som herr Lundgren nu har gjort av bankoutsiktets ifrågavarande uttalande, torde vara den riktiga.

Då intet yrkande under debatten ställts mot utskottets hemställan, ber jag att utan någon utförligare motivering få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutsiktets memorial nr 34, angående uppskov med behandlingen av ett av fullmäktige i riksgäldskontoret överlämnat förslag angående avlönings- och anställningsvillkor för riksdagens tjänstemän jämte i detta ämne väckt motion, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets memorial och utlåtande:

nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 200 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 15:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, dels väckt motion om ändrad lydelse av 18 kap. 10 § 2 och 3 mom. strafflagen, dels ock väckt motion om utredning angående förbättrade möjligheter att behandla sexualbrottslingarna; samt

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o), 15:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställts bifölls.

Ang. reglering av priserna på fisk m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 40, med anledning av dels i statsverkspropositionen gjord anmälan rörande frågan om medel till kostnader för kvalitetskontroll vid export av fisk och fiskprodukter m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1951/52 m. m. jämte i anslutning härtill väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

1) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 81 gjorda framställning ävensom med avslag å motionerna I: 356 och II: 467 samt I: 363 och II: 480, måtte medgiva, att för tiden till och med den 30 juni 1952 reglering av priserna på fisk ävensom av exporten av fisk av vissa slag finge anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som förordats i propositionen;

2) att motionerna I: 289 och II: 346 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I de likalydande motionerna I: 356 av herr Hållgren m. fl. och II: 467 av herr

Ang. reglering av priserna på fisk m. m. *Utbult* m. fl. hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta, att de statslån, å vilka prisregleringsföreningarna Västkustfisk, Sydkustfisk och Ostkustfisk åtnjöte räntefrihet under innevarande budgetår, även måtte vara räntefria under budgetåret 1951/52.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»I motionerna I: 356 och II: 467 har i enlighet med jordbruksnämndens förslag hemställts om full räntefrihet under budgetåret 1951/52.

Det torde vara ostridigt, att prishöjningarna på förnödenheterna i förening med vissa avsättningssvårigheter komma att ställa ökade anspråk på prisregleringsföreningarna. Med hänsyn härtill synas skäl finnas att bevilja föreningarna någon ekonomisk lättnad. Vid avvägningen av denna finner utskottet emellertid för sin del anledning icke föreligga att sträcka sig längre än vad som föreslagits i propositionen. Utskottet förordar alltså, att föreningarna under nästa budgetår skola vara befriade från att erlagga ränta å halva lånebeloppen, medan ränta skall utgå å återstoden efter 3,5 procent.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Antby*, *Ahlsten* och *Utbult* ansett dels att det senare av de nyss återgivna styckena av utskottets motivering bort hava följande lydelse:

»Det torde vara ostridigt, att prishöjningarna på förnödenheterna i förening med vissa avsättningssvårigheter komma att ställa väsentligt ökade anspråk på prisregleringsföreningarna. Med hänsyn härtill finner utskottet det angeläget, att föreningarna även under nästa budgetår skola vara helt befriade från att erlagga ränta å ifrågavarande statslån. Utskottet biträder därför yrkandet i motionerna I: 356 och II: 467.»

dels ock att utskottet bort under 1) hemställa, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 356 och II: 467

Ang. reglering av priserna på fisk m. m.

ävensom med avslag å motionerna I: 363 och II: 480, måtte medgiva, att för tiden till och med den 30 juni 1952 reglering av priserna på fisk ävensom av exporten av fisk av vissa slag finge anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i reservationen förordats.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr HALLGREN: Herr talman! I detta ärende har bland annat väckts en motion, som i andra kammaren framburits av herr Utbult och i första kammaren av mig. Däri hemställes att de tre prisregleringsföreningar som finnas längs svenska kusten — Västkustfisk, Sydkustfisk och Ostkustfisk — skola även för nästkommande budgetår erhålla räntefrihet på de lån de fått av staten för att omhändertaga och avyttra överskottsfisk.

Föreningarna ha hitintills åtnjutit räntefrihet, och de ha i en framställning tillsammans med Sveriges fiskares riksförbund — vilken framställning tillstyrkts av jordbruksnämnden — redogjort för hur fiskets lönsamhet under senare år gått åtskilligt tillbaka. Den lönsamhet, som uppställdes som mål för prisregleringen på fisk — nämligen att fiskarna skulle erhålla samma levnadsstandard som andra befolkningsgrupper — har i själva verket beskurits rätt kraftigt.

Av jordbruksnämndens i utlåandet citerade utredning framgår att inkomsten för fiskare, som för några år sedan ansågs uppgå till 4 000 kronor per år, sedermera har gått ned till 3 000 kronor. Genomsnittliga fiskarpriset för sill var på västkusten för tredje kvartalet 1946 39,7 öre och är för samma kvartal 1950 36,9 öre. För rensad torsk var priset på sydkusten 28,5 öre under tredje kvartalet 1946 och år 1950 34,6 öre. Över hälften av dessa inkomster gå enligt kalkylerna i handlingarna till driftkostnaderna, och det blir alltså inte mycket kvar som ersättning till fiskarna för deras arbete. Samtidigt ha svårigheter för avsättningen i

viss mån gjort sig gällande, dels på hemmamarknaden till följd av kanske väl höga minutpriser och dels på exportmarknaden. Å andra sidan ha fiskarna icke fått utlovad kompensation för de ökade driftkostnaderna och ej heller för de stegrade levnadskostnader, som vi alltmera drabbas av.

Nu har Västkustfisk lånat 2,5 miljoner kronor för sin verksamhet av staten, Sydkustfisk en halv och Ostkustfisk likaledes en halv miljon kronor. Dessa lån ha varit räntefria, och jordbruksnämnden har tillstyrkt, att de skulle bli räntefria även under nästkommande budgetår. Dessutom ha ett par av dessa föreningar haft riksbankskrediter mot vanlig räntesats. Kungl. Maj:t har sträckt sig så långt att Kungl. Maj:t medger räntefrihet för halva dessa lån för nästkommande budgetår. Jordbruksutskottet har följt Kungl. Maj:ts förslag, men tre reserveranter ha reserverat sig för bifall till motionerna nr 356 i första kammaren och nr 467 i andra kammaren.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen, och jag kommer, även om jag inte får så många med mig, att begära votering.

Herr JONSSON, JON: Herr talman! Jag skall inte vid denna sena timme ta upp någon längre debatt i denna fråga. Jag vill bara erinra om att vi inom jordbruksutskottet ha full förståelse för de problem, som herr Hållgren här påpekat, nämligen att en del förnödenheter, som fiskarna nödgas begagna sig av, också blivit föremål för prispörföring, något som givetvis menligt inverkat på fiskerinäringens lönsamhet.

Men jag har ansett, att i det penningpolitiska läge, som vi nu befinna oss i, kunde det räcka med Kungl. Maj:ts förslag om räntefrihet för halva beloppen.

Jag ber med dessa korta ord, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr HALLGREN: Ett av skälen för de krav på räntefrihet, som åberopades i

motionerna, är att staten inte betalar någon ränta på de prisregleringsavgifter på fisk, som av prisregleringen inbetalats till staten och vilka vid något tillfälle uppgått till över tre miljoner kronor. Men dessa föreningar skola ändå erlægga ränta till staten för de lån, som de fått.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hällgren begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 40 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 41, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Ang. reglering av priserna på fisk m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 31, i anledning av väckta motioner angående viss översyn av lagen om förerings- och förhandlingsrätt; samt

nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till livsmedelsstadga m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 173, i anledning av väckta motioner om framläggande för 1952 års riksdag av förslag till lösning av skärgårdens kommunikationsfrågor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 174, i anledning av riksdagens år 1950 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning m. m.

Statsutskottet, till vars förberedande behandling riksdagens år 1950 församlade revisorers berättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, hade, efter tagen kännedom av vissa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, i det föreliggande utlåtandet underställt riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttranden.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Ang. portions- och proviantredovisningen inom försvaret.*Punkten 5.*

Under försvarsdepartementet, § 7, hade revisorerna uttalat angelägenheten av en snar översyn över gällande föreskrifter rörande portions- och proviantredovisning inom försvaret.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört bland annat:

»Med hänsyn till vad remissmyndigheterna härutinnan anfört anser sig utskottet icke kunna tillstyrka något upphävande av rätten för vissa befattningshavare att mot kontant ersättning utbekomma kronportion, vilket av revisorerna ifrågasatts. En omprövning av ersättningsbeloppets storlek synes dock böra ske. Utskottet vill i detta sammanhang även erinra om att vid armén — i motsats till vad fallet är inom övriga försvarsgrenar — rätt föreligger att medtaga sådan portion till familjebostad. På av revisorerna anförda grunder anser utskottet, att denna undantagsförmån bör borttagas.

Såsom ovan framhållits har arméförvaltningens intendenturavdelning ställt en översyn av nu ifrågavarande redovisningssystem i utsikt. Med hänsyn härtill har utskottet — som anser sig böra förutsätta att de av utskottet i det föregående utvecklade synpunkterna därvid skola beaktas — velat inskränka sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen omförmäla.»

Herr NILSSON, BROR: Herr talman! Riksdagens revisorer ha under § 7 i sin berättelse över den år 1950 av dem verkställda granskningen upptagit en granskning av portions- och proviantredovisningen inom försvaret.

Härvid ha revisorerna konstaterat förekomsten av avsevärda differenser mellan portionsbeskedens och månadssammandragens uppgifter. Av revisorerna verkställda stickprovundersökningar rörande den inbördes överensstämmelsen mellan portionsjournaler och proviantdaglistor ha lämnat enahanda resultat.

Vid granskningen ha revisorerna jäm-

väl uppmärksammat en del andra mindre tillfredsställande förhållanden angående journalföring och redovisning, när det gäller truppförbandens mathållning. Det har i vederbörande myndigheters förklaringar medgivits att redovisningsmetoderna delvis äro föråldrade och en översyn befogad. Däremot vilja de icke medge att kronan genom de påtalade bristfälligheterna förorsakats några förluster.

Riksdagens revisorer gingo emellertid så långt i sitt vällovliga nit, att de ifrågasatte bibehållandet av vissa befattningshavares rätt att erhålla s. k. kronportion, d. v. s. att mot av intendenturförvaltningen fastställd avgift erhålla matportion. Detta utgjorde, säga revisorerna, en speciell avlöningsförmån, till vilken någon motsvarighet i allmänhet icke förefinnes på andra håll inom statsförvaltningen. Särskilt vände revisorerna sig emot att matportion kunde avhämtas och förtäras i vederbörandes familjebostad, vilket numera endast förekommer inom armén.

I dessa hänseenden — alltså angående kronportionernas borttagande — kunde jag jämte en kamrat inom statsrevisionen icke biträda majoritetens beslut utan avgav en reservation. Enligt vår mening är det att gå för hårt fram, om man på detta sätt berövar den militära personalen en förmån, som den av ålder innehaft och vid sin anställning räknat med. Tiderna, ansågo vi, äro inte lämpliga för att vidtaga dylika åtgärder. Vi ha nämligen icke så lätt att fylla våra befälskadrar i de lägre graderna, för vilka denna förmån är av betydelse.

Det är väl att märka, att kronan får betalt för portionerna, och det anse vi, som reserverade oss, att det skall kronan också ha, och intendenturförvaltningen är obetagen att sätta ett sådant pris på portionerna att kronan icke förorsakas någon förlust. Ett enkelt och effektivt redovisningssystem borde väl kunna utgrundas. Vi svenskar äro ju kända för att vara skickliga i sådana ting. Jag anser att den omständigheten, att man inte kan finna ett effektivt och enkelt redovisningssystem, inte är tillräcklig anledning för att beröva våra militä-

Ang. portions- och proviantredovisningen inom försvaret.

ra befattningshavare förmånen att erhålla kronans matportion.

I sin förklaring till revisorernas anmärkning anför arméförvaltningens intendenturavdelning bl. a. följande:

»Beträffande revisorernas uttalande, att någon motsvarighet till förmånen att inköpa kronportion icke skulle existera på annat håll inom statsförvaltningen, må följande framhållas. Förmånen att inköpa portion är ingalunda något för försvarsväsendet särskilt specifikt. Sålunda tillkommer enahanda förmån personalen vid de statliga inrättningar, där portion tillredes i den statliga myndighetens regi, såsom t. ex. vid de statliga sjukhusen. Försäljningen av portionerna torde därvid som regel vara ordnad enligt liknande kupongsystem som vid armén. Vidare har vid de flesta statliga verk och inrättningar i Stockholm den anställda personalen möjlighet att erhålla den eller de måltider, som infalla under arbetstiden, i den självservering, som finnes inrättad inom verket, för ett pris, som understiger de verkliga kostnaderna. Detta möjliggöres genom att staten upplåtit lokalerna hyresfritt samt utan ersättning tillhandahåller inredning, maskinell utrustning, servis m. m. till den entreprenör, som ombesörjer utspisningen. Dylika restauranter med av staten subventionerade omkostnader finnas, förutom vid de centrala militära staberna och förvaltningsarna, i kanslihuset och riksdagshuset samt vid ett stort antal centrala ämbetsverk. I detta sammanhang torde även böra framhållas, hurusom man i vår tid inom det privata affärslivet mer och mer gör allt för att genom olika förmåner på arbetsplatsen tillgodose de anställdas välfärd. Att en statlig myndighet härvid skulle gå i motsatt riktning kan intendenturavdelningen icke finna motiverat. Hur skulle i sådant fall över huvud taget en stor del av personalen vid förbanden — numera i stor utsträckning förlagda utanför tätorterna — ha möjlighet att erhålla de måltider, som infalla under arbetstiden?»

Beträffande frågan att kronportion icke må avhämtas till familjebostad an-

för samma myndighet det svar, som avgavs, när 1942 års riksdagsrevisorer gjorde anmärkning mot denna förmån, nämligen följande:

»Rätten att avhämta köpt portion och att medföra densamma till familjebostaden har förefunnits minst så länge som samtliga nuvarande befattningshavare vid armén varit i tjänst. Det synes departementet under sådana förhållanden, som om indragande av denna rätt icke skäligen bör ifrågakomma utan att tillräcklig orsak härför föreligger. Det må i detta sammanhang erinras om att enskilda företag i alltmer vidgad omfattning vidtaga åtgärder, som äro ägnade att underlätta livsföringen för deras anställda, varför det icke synes billigt att den militära personalen utan tungt vägande skäl berövas en förmån, som för den personal, som har tillfälle att begagna sig därav, är av viss betydelse. Med förmånen är icke förenad någon nämnvärd olägenhet för statens vidkommande.»

Den gången — det var alltså 1942 — vann revisorernas anmärkning på denna punkt icke riksdagens bifall. Icke heller i år vill statsutskottet i sitt nu föreliggande utlåtande gå så långt som att ifrågasätta möjligheten för militär befattningshavare att mot av kronan fastställd ersättning bekommen kronportion, men utskottet har givit efter för revisorernas krav att sådan portion icke må medtagas till familjebostad.

Jag ser mig nödsakad framhärda i min uppfattning, att detta är att göra större våld än nöden kräver. Jag går så långt att jag säger, att det är småaktigt att utfärda en bestämmelse om ett sådant förbud. Det är förvisso ingen större förmån att bo inom våra kasernområden med sin familj, något som många befattningshavare i de lägre graderna äro nödsakade att göra. Om husmodern blir sjuk eller familjen eljest skulle önska avhämta — mot den ersättning kronan fordrar — en matportion, skulle det vara någonting att förbjuda? Det måste från personalens sida synas som en avoghet att nu i dessa tider göra en sådan inskränkning av dess förmåner. Jag

Ang. portions- och proviantredovisningen inom försvaret.

finner det för min del inte vara lämpligt.

Jag ber därför, herr talman, att få framställa yrkandet att följande tvenne meningar i första stycket på sidan 26 i statsutskottets utlåtande nr 174 må utgå: »Utskottet vill i detta sammanhang även erinra om att vid armén — i motsats till vad fallet är inom övriga försvarsgrenar — rätt föreligger att medtaga sådan portion till familjebostad. På av revisorerna anförda grunder anser utskottet, att denna undantagsförmån bör borttagas.»

Häri instämde herrar *Svärd* och *Lundgren*.

Herr **HESSELBOM**: Herr talman! Vad revisorerna under den här avhandlade paragrafen anfört om angelägenheten av en annan portions- och proviantredovisning för arméns förband har statsutskottet funnit vara beaktansvärt. Utskottet har funnit att behovet av en översyn på detta område är mycket väl styrkt, och därför ansluter sig utskottet vad beträffar portionsredovisningen i princip till vad revisorerna uttalat. Nu framgår det emellertid av remisshandlingarna, att arméns intendenturavdelning ställt en sådan översikt i utsikt, och med hänsyn härtill har utskottet ansett det vara tillräckligt att göra en omförmålan på denna punkt.

I vad det avser speciellt frågan om kronportion ha ju revisorerna ansett, att systemet med kronportioner inte är riktigt. När vi behandlade frågan inom utskottet, kommo vi till den uppfattningen, att man kan jämställa dessa s. k. kronportioner med vad som kommer inte bara befattningshavare inom andra statliga verk tillgodo, utan som också förekommer i mycket stor utsträckning inom det enskilda näringslivet — alltså en motsvarighet till de luncher, som få intagas i anslutning till arbetsplatsen. Vi ha därför inte kunnat dela revisorernas uppfattning på den punkten, utan ansett att förmånen att få köpa kronportion allttjämt bör finnas kvar, men att en omprövning av ersättningsbeloppets

storlek bör komma till stånd, om den nuvarande portionsersättningen inte kan anses stå i överensstämmelse med nutida penningvärde.

Vad sedan beträffar rätten för de militära befattningshavarna att medtaga kronportion till sin familjebostad — min bänkkamrat har ju anfört, att det vore skäligt att denna rätt allttjämt måtte få bibehållas — ha vi inom statsutskottet inte kunnat komma förbi, vad revisorerna ha anfört på denna punkt. Revisorerna säga, att denna rätt utnyttjas i en betydande omfattning, och de göra också gällande att rätten kan begagnas på ett icke avsett sätt. Det ligger uppenbarligen en stor risk för missbruk i själva systemet, att en befattningshavare kan gå till matsalen och hämta en portion och ta den med sig hem till bostaden.

Såsom den föregående talaren redan erinrat om, hade 1942 års statsrevisorer tagit upp denna fråga. Det ledde då inte till något beslut från riksdagens sida, men det ledde i varje fall till att såväl marinen som flyget avskaffade denna rättighet, under det att den fortfarande bibehålles vid armén. Vi ha med hänvisning till vad revisorerna anfört vid denna punkt ansett, att det bör tas under omprövning, huruvida denna rättighet skall upphöra även vid armén.

Jag ber, herr talman, att få hemställa, att kammarerna med godkännande av vad statsutskottet sålunda anfört måtte lägga denna punkt till handlingarna.

Herr **FORSLUND**: Jag har ju deltagit i revisionen, och jag kan säga att det arbete, som revisionen nedlagt på detta område, som betecknas arméns portions- och provianthållning, var mycket omfattande. Det var mycket besvärligt att komma till fullständig klarhet i fråga om det system, som användes för redovisningsförfarandet.

När vi kommo in på den speciella punkt, som herr Bror Nilsson nu har behandlat, kommo vi till den uppfattningen, att man borde avveckla hela denna hopblandning; ha människorna sin avlö-

ning, skola de ha den och inte några extra förmåner vid sidan om den. Detta var egentligen vår huvudtanke.

Utskottet har nu föreslagit att man visserligen skall få köpa dessa portioner, men de skola då förtäras i matserveringen; de få i varje fall inte köpas och medtagas till hemmet. Ur ren ordningssynpunkt måste väl denna ståndpunkt anses riktig. Eftersom systemet att taga med sig portioner till hemmet har kunnat avvecklas vid de andra försvarsgrenarna, kan det väl inte vara nödvändigt att ha det kvar speciellt vid armén.

Fullt giltiga skäl synas sålunda tala för att ta det steg, som utskottet på revisorernas förslag här föreslår, och vi få hoppas, att de löften, som äro givna av vederbörande myndigheter om att det skall verkställas en översyn av frågan i hela dess vidd, skola kunna leda fram till ett fullt tillfredsställande resultat.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att den nu ifrågavarande punkten skulle läggas till handlingarna, dels ock, av herr Nilsson, Bror, att punkten skulle läggas till handlingarna med den ändring i näst sista stycket av utskottets yttrande, att de två sista meningarna (»Utskottet vill — — — bör borttagas.») utelämnades.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på punktens läggande till handlingarna vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 6 och 7.

Lades till handlingarna.

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

Punkten 8.

Under kommunikationsdepartementet, § 11, hade revisorerna framfört vissa förslag beträffande AB Trafikrestaurangers verksamhet.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten yttrat:

»I likhet med revisorerna har utskottet bibragts den uppfattningen, att be-

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

stämmelserna i det mellan järnvägsstyrelsen och AB Svenska pressbyrån ingångna avtalet, vilket upphör att gälla i och med utgången av innevarande kalenderår, böra revideras i en för statsverket förmånligare riktning. I sitt remissutlåtande har järnvägsstyrelsen också förutskickat att så skall ske. Styrelsen har samtidigt förklarat det vara självfallet, att i samband med de stundande förhandlingarna med pressbyrån största möjliga hänsyn till de av revisorerna framförda synpunkterna kommer att tagas. Enligt vad utskottet under hand erfarit ha sådana förhandlingar nu påbörjats, i vilka den verkställande direktören i AB Trafikrestauranger beretts tillfälle att deltaga. Med hänsyn härtill har utskottet ansett sig kunna inskränka sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen omförmåla.»

Reservation hade avgivits av herr *Mannerskantz*, fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Birke* och *Nihlfors*, vilka ansett, att utskottets uttalande bort hava följande lydelse:

»Utskottet utgår från att järnvägsstyrelsen vid de numera enligt inhämtade uppgifter påbörjade förhandlingarna med AB Svenska pressbyrån om nytt avtal bevakar konsumenternas och statsverkets intressen, dock under avgjort hänsynstagande till de anspråk AB Svenska pressbyrån kan göra gällande under åberopande av sina insatser vid uppbygget av den omfattande affärsverksamhet det här rör sig om.

Utskottet, som inte kan dela revisorernas uppfattning att »kundkretsen tillhandahålles av statens järnvägar», är icke övertygat om att de fördelar, som skulle kunna nås genom en ytterligare koncentration av ifrågavarande försäljningsverksamhet till AB Trafikrestauranger, väga tyngre än nackdelarna. Det bör enligt utskottets mening snarare övervägas om icke ett antal 'järnvägs-kiosker' skulle kunna utarrenderas till enskilda näringsidkare med viss företrädesrätt för de lokala intressen, vilka genom lagstiftningen ställas i oförmånlig ställning i förhållande till 'trafik-kioskerna'. Det får en-

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

ligt utskottets mening icke bliva fråga om någon mer eller mindre genomförd monopolisering till ett i realiteten statsägt företag.

Under hänvisning till vad utskottet sålunda anfört har utskottet ansett sig kunna inskränka sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen omförmåla.»

Fröken ANDERSSON: Herr talman! På denna punkt tar utskottet upp frågor rörande den affärsverksamhet, som vid statens järnvägar bedrivs av AB Svenska pressbyrån. Utskottet inskränker sig, som vi nyss hörde, till att göra en omförmålan under hänvisning till att förhandlingar med pressbyrån ha påbörjats. Utskottet gör emellertid en del uttalanden, som jag skall be att litet närmare få skärskåda, och jag skall be att närmare få motivera den särskilda reservation, som jag vid denna punkt fogat till utlåtandet.

Utskottet konstaterar alltså, att bestämmelserna i det mellan järnvägsstyrelsen och AB Svenska pressbyrån träffade avtalet böra revideras i en för statsverket förmånligare riktning. I denna passus kan jag helt instämma; jag har alltså ingenting att invända häremot. Men vidare återger utskottet ur järnvägsstyrelsens remissutlåtande, att det är — jag citerar — »självfallet att i samband med de stundande förhandlingarna med pressbyrån största möjliga hänsyn till de av revisorerna framförda synpunkterna kommer att tagas». I utlåtandet återges revisorernas uttalande, men man nämner inte i utlåtandet någonting om järnvägsstyrelsens delvis mycket skarpa invändningar mot detta revisorernas uttalande. På så sätt får man ingalunda en klar bild av förhållandena, sådana som de gestalta sig.

Såsom jag nyss sade, har jag ingenting att invända mot skrivningen »i en för statsverket förmånligare riktning», men man bör dock enligt min mening se till, att konsumenternas intressen tillgodoses och att man inte i första hand betraktar denna verksamhet som ett nytt skatteobjekt. I den reservation, som jag redan fogade till revisorernas berättelse, fram-

höll också jag, att avtalet borde revideras men underströk samtidigt att utgångspunkterna för denna revidering borde vara väsentligen tre. För det första borde den extra avgift, som pressbyrån tar vid försäljning på tåg, sänkas eller försvinna. För det andra borde inte företagets möjligheter att distribuera pressalster till rimliga kostnader försvåras, och för det tredje slutligen borde man se till, att statsverket finge en tillfredsställande ersättning. Jag anser också att man bör ta hänsyn till pressbyråns insatser, något som också betygas av järnvägsstyrelsen, vid uppbyggandet av den verksamhet det här rör sig om. Det är, såsom jag tidigare sade, vissa uttalanden från revisorernas sida, som inte kunna få stå oemotsagda, t. ex. kravet på att bestämmelserna revideras — jag citerar — »därest över huvud taget pressbyrån fortsättningsvis anses böra få utöva här ifrågavarande kioskrörelse». Jag tycker mig skönja en mentalitet, vars omsättande i det verkliga livet åtminstone inte jag kan acceptera.

Vidare säga revisorerna: »Enligt revisorernas mening bör därför allvarligt övervägas, huruvida icke förevarande problem lämpligen kunde lösas på så sätt, att såvitt nu är i fråga rätten till försäljning av andra varor än pressalster inom statens järnvägars stationsområden i och med det nuvarande kontraktets utlöpande vid årsskiftet 1951/52 i första hand överlätas på AB Trafikrestauranger.» Sedan skulle detta bolag i varje särskilt fall få avgöra, om det självt eller något annat företag skall bedriva rörelsen eller om denna kan och bör utarrenderas till andra intressenter än pressbyrån.

I den reservation till utskottets utlåtande som jag och fyra andra ledamöter avgivit, ha vi understrukit att vi inte kunna instämma i att den verksamhet, som bedrivs av pressbyrån inom statens järnvägars stationsområde, i princip bör överlätas på AB Trafikrestauranger, på sätt revisorerna föreslagit. Revisorerna bygga sitt uttalande till revisionsberättelsen på en ganska underlig premis. De säga nämligen, att det härvidlag är frå-

ga om en kundkrets som i huvudsak »tillhandahålles av statens järnvägar». Jag tycker att det är en ganska egendomlig formulering och en ganska egendomlig tanke, som ligga till grund för denna formulering. Även om man skulle acceptera detta resonemang — vilket jag för min del inte gör — är det dock inte bara fråga om denna kundkrets, utan det är i mycket stor utsträckning också fråga om sådana som efter butikstängningstid äro hänvisade till de s. k. trafikioskerna på — det vill jag understryka — vanliga detaljhandlares bekostnad.

Vidare kan jag i princip inte acceptera att statsverket höjer sina inkomster genom att utnyttja, som jag har uttryckt det, dispensliknande föreskrifter i lag. Jag är över huvud taget inte övertygad om fördelarna av en ytterligare koncentration av denna försäljningsverksamhet — lika litet som jag är övertygad om koncentrationen av annan verksamhet. Jag nämnde nyss järnvägsstyrelsens utlåtande i anledning av revisorernas uttalande. Detta utlåtande från järnvägsstyrelsens sida visar att revisorernas uttalande har ganska väsentliga brister. Jag skall tilllåta mig i största korthet att peka på en del av de resonemang, som av järnvägsstyrelsen föras i detta sammanhang.

Revisorerna säga, att pressbyråns rörelse upprätthålles i direkt konkurrens med AB Trafikrestauranger, och detta skulle, menar man antagligen, vara en grav anmärkning. Nu säger järnvägsstyrelsen att den i möjligaste mån försökt undvika sådan konkurrens. Men vidare fortsätter järnvägsstyrelsen på följande sätt — och det tycker jag är det mest intressanta i detta sammanhang: »Det kan ej heller rent allmänt fastställas, om och i vad mån nytillkommande kioskförsäljning minskar omsättningen i järnvägsrestaurangerna. Som regel torde tillkomsten av en kiosk få till följd en sammanlagd ökning av försäljningen med åtföljande ökning av statens järnvägars direkta och indirekta inkomster även om den indirekta inkomsten genom TR nedgått.» Järnvägsstyrelsen menar sålunda att denna konkurrens enbart skall lända

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

till en ökning av statens järnvägars inkomster och en mera effektiv och fördelaktig betjäning av allmänheten. Järnvägsstyrelsen säger vidare, att revisorerna vid en jämförelse mellan pressbyråns och AB Trafikrestaurangers kiosker inte tagit hänsyn till att från Trafikrestaurangernas nettoöverskott måste dras kostnad för lokaler med underhåll, uppvärmning och belysning, ränta m. m. Men, säger styrelsen — och det vill jag inte underlåta att framhålla — fastän så är förhållandet, ha dock vinsterna för Trafikrestaurangerna och statens järnvägar blivit större än om pressbyrån bedrivit denna verksamhet. Jag ber dock att härvidlag få påpeka att avtalet ju skall revideras och att det ingalunda är pressbyråns skuld, om villkoren varit för bra för dess del. Men styrelsen framhåller samtidigt med skärpa — och det vill jag också betona — pressbyråns insatser vid denna verksamhets uppbyggande, och styrelsen tillägger, att varje gång nya bestämmelser fastställts beträffande försäljningen, ha villkoren för statens järnvägar blivit gynnsammare. Så t. ex. erhöll statens järnvägar år 1949 ett dubbelt så stort inkomstbelopp från denna verksamhet som år 1944. Det beror visserligen delvis på ökningen av antalet kiosker, men det beror inte bara därpå.

Styrelsen hävdar, något som jag tidigare nämnt, att en höjning av avgifterna till statens järnvägar är motiverad, men sedan säger styrelsen, vilket ytterligare är en intressant sak, att det är omöjligt att dra säkra slutsatser med ledning enbart av den av revisorerna framräknade bruttovinsten. Hänsyn måste nämligen tas till en del kostnader, vilka ej framgå av redogörelsen. Styrelsen framhåller vidare att — och det är inte heller oviktigt — det finns även en del kiosker och annan verksamhet, som gå med förlust, t. ex. tågbuds-rörelsen, men att det är till fördel ur servicesynpunkt att denna försäljning finnes kvar.

Det är ju — och jag kan inte underlåta att påtala det — ett rätt egendomligt, för att inte använda ännu starkare ord, tillvägagångssätt att man i det ena fallet, när det gäller Trafikrestauranger-

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

na, räknar bruttoinkomsten som nettoinkomst och i det andra fallet, när det gäller pressbyrån, räknar bara med nettoinkomsten. En sådan jämförelse kan ju inte ge ett rättvisande utslag.

Vad beträffar rätten för pressbyrån att få sälja andra varor än pressalster, säger styrelsen — jag refererar fortfarande —: »Ett skiljande av tidningsförsäljningen från den övriga försäljningen i kioskerna är icke rationellt.» Styrelsen säger vidare, att en sådan omläggning skulle motverka statens järnvägars strävan att bereda trafikanterna bästa möjliga service och dessutom minska statens järnvägars inkomster från kioskrörelsen. Styrelsen betonar — och det är detta som utskottet citerar — att den vid de kommande förhandlingarna med pressbyrån skall ta största möjliga hänsyn till revisorernas synpunkter, och sålunda även ta ställning till frågan, om och i vilken utsträckning pressbyråns kioskrörelse lämpligen bör omhändervas av Trafikrestaurangerna eller annat dotterföretag till statens järnvägar. Jag vill då framhålla att jag har inga invändningar av principiell art mot en decentraliserad anbudsgivning, inte heller har jag någonting emot att en större eller mindre del av rörelsen överlåtes på Trafikrestaurangerna. Jag anser emellertid att det inte är lämpligt att låta ett i realiteten statsägt företag monopolisera en verksamhet av detta slag. Snarare menar jag, att det bör övervägas, om icke rörelsen lämpligen skulle kunna utarrenderas även till enskilda näringsidkare, varvid också de lokala intressena skulle kunna tillgodoses.

Herr talman! Jag skall sluta med vad jag anfört i reservationen till revisionsberättelsen, nämligen att den avgörande synpunkten på hela problemet bör vara allmänhetens anspråk på bekvämlighet och service och dess rätt att erhålla goda varor till rimliga priser. Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt fogats till utskottsutlåtandet.

Herr HESSELBOM: Herr talman! Den verksamhet, som revisorerna ha tagit

upp till behandling under kommunikationsdepartementet, § 11, är av mycket betydande omfattning. Det framgår av den redovisning, som finns intagen på s. 101 i revisorernas berättelse, att omsättningen uppgår till i runt tal 65 miljoner kronor och att den sammanlagda bruttovinsten uppgår till drygt 13 miljoner kronor. Det är alltså en mycket omfattande affärsverksamhet, som bedrivs vid dessa s. k. trafikskiosker.

För egen del finner jag helt naturligt, att revisorerna vid sin granskning av AB Trafikrestaurangers verksamhet även ha observerat den mycket omfattande affärsrörelse, som av pressbyrån bedrivs vid sidan av den verksamhet, statens järnvägar bedriver på området genom det ovannämnda restaurangbolaget.

Nu har, som den ärade reservanten här framhållit, järnvägsstyrelsen rest vissa invändningar mot de resonemang och de slutsatser som revisorerna ha kommit till. Jag har ingen anledning att från utskottets sida gå in på en detaljgranskning, vare sig av de synpunkter, som revisorerna ha framfört, eller av de synpunkter, som järnvägsstyrelsen framfört, utan jag skall inskränka mig till att yttra mig om vad utskottet har anfört under ifrågavarande punkt.

Utskottet har fattat sig mycket kort. Vad utskottet anfört börjar på s. 35 och fortsätter överst på s. 36. Vi säga där, att vi i likhet med revisorerna ha fått den uppfattningen, att bestämmelserna i det mellan järnvägsstyrelsen och AB Pressbyrån ingångna avtalet böra revideras i en för statsverket förmånligare riktning. Det är enligt min mening självklart, att ett statligt verk vid affärsuppgörelser av olika slag skall försöka få till stånd avtal, utformade i en för statsverket förmånlig riktning. Det är en princip, som det inte finns någon anledning för riksdagen att opponera sig emot, tvärtom bör den understrykas.

Nu har emellertid järnvägsstyrelsen meddelat, att den tagit upp eller kommer att ta upp förhandlingar med pressbyrån för att söka få en revision till stånd. När nu järnvägsstyrelsen har för-

klarat det vara självfallet, att i samband med de stundande förhandlingarna största möjliga hänsyn kommer att tas till de av revisorerna framförda synpunkterna, har statsutskottet inte funnit anledning att taga ställning till de olika delproblem, som revisorerna framlagt.

Jag har från utskottets sida intet mera att tillägga utan vill sluta med att hemställa, att kammaren måtte lägga även denna punkt till handlingarna med godkännande av vad statsutskottet anfört.

Herr FORSLUND: Herr talman! När fröken Andersson talar om det uttryck, som upptagits även i pressdiskussionen om den där kundkretsen, sade hon: »Man måste väl erkänna att det inte bara är järnvägens kunder, som anlita dessa kiosker, utan också andra personer.» Men det står ju också tydligt i revisorernas berättelse, att det är fråga om en »kundkrets som i *huvudsak* tillhandahålles av statens järnvägar». Det innebär också att det *kan* vara fråga om andra personer, så att därom, menar jag, behöva vi inte diskutera.

Men nog är det väl tydligt för den, som närmare satt sig in i dessa förhållanden, att arrendebeloppen inte stå i rimlig proportion till varandra, och detta gäller framför allt pressbyrån. Men det finnes också andra hyresgäster, och vi ha ansett att frågan om en lämplig höjning av arrendet borde bli föremål för en närmare omprövning. I detta sammanhang har även den frågan uppkommit, huruvida en riktig avvägning skett när det gäller förhållandet mellan Svenska pressbyrån och AB Trafikrestauranger. Det är nämligen så, att i styrelsen för det senare huvudsakligen sitta sådana, som tillhöra järnvägsstyrelsen, och det ligger då mycket nära till hands att järnvägsstyrelsens intressen där komma att göra sig starkt gällande.

Vid granskningen av detta ärende ha vi faktiskt fått det intrycket, att man så att säga bländats av storleken av pressbyråns verksamhet. När den en gång kom till, var det väl inte meningen att den skulle bli den stora diverse-

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

handel, som den kommit att utveckla sig till. Men från restaurangbolagets sida gör man inte anspråk på att uppta någon konkurrens med pressbyrån, framför allt inte på det område, där den hade sin förstahandsuppgift. Det har det heller aldrig varit tal om. Men i den mån det är fråga om vissa uppgifter, som nära sammanfalla med den verksamhet, som bedrivs av restaurangföretaget, är det väl rimligt att dess röst skall få höras i fråga om planeringen av de lokaliteter, som behövas för de olika ändamålen, och i det avseendet har man fått det intrycket, att restaurangbolaget blivit satt en smula på sidan, änskönt det är järnvägens eget företag. Jag kan inte underlåta att säga att jag är litet förvånad över järnvägens yttrande i anledning av revisorernas påpekanden, enär revisorernas uttalande, rätt uppfattat, borde vara något som järnvägsstyrelsen i stället skulle vara tacksam för, eftersom revisorerna påpekat att hyrorna äro alltför låga. Det är inte rimligt att pressbyråns två kiosker nere på centralstationen skola betala ett ganska lågt belopp i förhållande till vad cigarraffären i samma byggnad för ett mindre utrymme får betala, nämligen 70 000 kronor. Det finns ingen rimlig proportion i detta, och när arrendet skulle utlöpa, ansågs det vara av vikt att föra denna sak på tal, så att järnvägsstyrelsen förhandlingsmässigt skulle kunna komma fram till ett annat resultat.

Jag skall inte gå närmare in på den saken, då det nu vill synas, som om parterna själva äro ganska överens om den fortsatta behandlingen av frågan, och det inte är lämpligt att åstadkomma förvirring genom några uttalanden utöver dem, som redan gjorts. Jag vill dock säga till reservanterna att det kan inte vara rimligt att lägga sådan tyngdpunkt vid att en utarrendering bör ske till enskilda näringsidkare. Pressbyrån med sin enorma omfattning som affärsrörelse är ständigt på jakt efter nya områden, till vilka den kan utvidga sin verksamhet, och därför skulle det då också inte vara tillåtet att plädера för att statens järnvägar bevaka sina intressen på ett område, som

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

hör samman med statens järnvägars verksamhet? Jag vet inte vad det är för samhällsintresse, som det blivit fröken Anderssons uppgift att så här sent på kvällen tillvarata, att när det gäller statens järnvägar för allt i världen se till, att det inte sker någon monopolisering, utan att den rörelse, det här gäller, överlämnas till kreti och pleti, medan hennes reservation går ut på att pressbyrån i stort sett skall sitta i orubbat bo. Denna ståndpunkt haltar väl dock, fröken Andersson. Men låt oss inte strida om detta längre! Vi voro ju i revisionen tämligen ense, fastän fröken Andersson ändå tyckte att hon kunde slänga med en reservation.

Herr LUNDQVIST: I och för sig är det väl ganska förståeligt att statsrevisorerna ha tagit upp denna fråga. Vad jag närmast skulle vilja beklaga, herr talman, det är emellertid att statsutskottet har så ofullständigt, som skett, refererat järnvägsstyrelsens remissutlåtande. Här har i statsutskottets utlåtande på två och en halv sida redogjorts för vad revisorerna ha sagt. Men var vänliga och se efter, skola ni finna att det knappast är två och en halv rad på vilka man försökt tränga in vad järnvägsstyrelsen har sagt.

Den, som läser utskottsutlåtandet, måste bibringas den uppfattningen, att järnvägsstyrelsen är fullkomligt överens med statsrevisorerna och att alltså järnvägsstyrelsen har godtagit vad revisorerna ha presterat i fråga om beräkningar, resonemang och konklusioner. Ingenting kan emellertid vara felaktigare än denna uppfattning, och det har ju framgått redan av fröken Anderssons anförande här i kammaren. Jag vill, herr talman, särskilt framhålla att styrelsen mycket starkt reagerar mot revisorernas ekonomiska beräkningar både rörande pressbyråns vinster och beträffande AB Trafikrestaurangers nettoöverskott av kioskrörelsen.

Av järnvägsstyrelsens uppgifter och förklaringar framgår det ganska klart, att differensen mellan de olika alternat-

tivens lönsamhet ur statens järnvägars och statens synpunkt i verkligheten icke blir tillnärmelsevis av den storleksordning, som revisorerna i sitt betänkande ha gjort gällande. Järnvägsstyrelsen har ju vidare på ett flertal andra punkter gjort viktiga erinringar mot revisorernas uttalanden. Jag skulle bara här vilja särskilt understryka styrelsens uttalande, när den säger att ett skiljande av tidningsförsäljningen från den övriga kioskförsäljningen icke är rationellt och knappast kan ifrågasättas annat än i fråga om enheter av ganska betydande storleksordning.

Jag skall inte vidare gå in på vad järnvägsstyrelsen har sagt; jag bara beklagar att man inte har fått en redogörelse därför i utskottsutlåtandet, ungefär likvärdig med den som man har förlänat revisorernas uttalanden. Det hade enligt mitt förmenande, herr talman, varit mycket önskvärt, om även de för frågans bedömande viktiga uttalanden, som järnvägsstyrelsen gjort, åtminstone någorlunda tillfredsställande hade kommit till synes i utskottets utlåtande.

Jag vet inte, herr talman, om man kan säga, att statsutskottet vid behandlingen av statsrevisorernas anmärkningar direkt har att fylla en funktion, liknande en domares. Personligen tycker jag nog emellertid att en sådan jämförelse ligger ganska nära till hands, och nog är det väl under alla förhållanden angeläget för riksdagen vid dess bedömning av och ställningstagande till de olika anmärkningar, som revisorerna ha gjort, att även de hörda parternas synpunkter någorlunda tillfredsställande redovisas i utskottets utlåtande.

Jag tycker alltså att det hade varit tilltalande — för att inte använda ett alltför stark ord — om utskottet i detta fall hade lämnat en fylligare redogörelse även för järnvägsstyrelsens inställning till revisorernas förslag, så att läsarna av utskottsutlåtandet hade kunnat få en någorlunda riktig uppfattning om motpartens åsikter i frågan.

Slutligen skulle jag till min ärade vän herr Forslund vilja säga några ord i anledning av det anförande han höll här

nyss. Jag tror att jag inte är ensam där-
om, utan att kammarens samtliga leda-
möter därav fingo det intrycket, att
järnvägsstyrelsen ganska dåligt skulle ha
tillvaratagit statens och statens järnvä-
gars intressen i denna fråga och att det
sålunda fanns särskild anledning att ge
järnvägsstyrelsen en erinran om att
bättre tillvarata det allmännas intres-
sen.

Jag är ju inte alldeles främmande för
järnvägsstyrelsens handlande i dessa
frågor, och jag vågar personligen göra
den bestämda deklarationen, att jag tror
att herr Forslunds farhågor i det här
avseendet äro ganska svagt grundade.
Om man vill närmare ta reda på hur
det gått till vid bestämmandet av dessa
avgifter från pressbyråns sida, är det
mycket lätt att konstatera, hurusom för
varje gång uppsägning skett och nytt
avtal skrivits, man gjort utomordentligt
långtgående ansträngningar för att till
förmån för statens järnvägar få ut så
gott resultat som möjligt. Det framgår
också att det har skett en successiv för-
höjning. Jag är också alldeles säker på
att även vid de nu förestående förhand-
lingarna järnvägsstyrelsen inte kommer
att underlåta något, även om jag lika-
ledes är övertygad om att järnvägssty-
relsen icke kommer att reflektera på de
principiella riktlinjer, som revisorerna
i främsta rummet rekommenderat. Jag
tror att man på det sätt, som järnvägs-
styrelsen här tänker handla, tillgodoser
bäst både statens järnvägars och all-
mänhetens intressen.

Jag vill också bestämt bestrida riktig-
heten av påståendet att statens järnvä-
gars eget företag, AB Trafikrestaurang-
er, skulle på något sätt ha satts tillbaka
till förmån för pressbyrån. Det är ju
fullständigt orimligt, eftersom järnvägs-
styrelsens chef och flera av dess leda-
möter sitta i bolagsledningen. Jag tror
inte att man behöver vara rädd för att
här verkligen skett någonting till allvar-
ligt förfång för detta bolag. Jag vill bara
ha sagt detta men vill särskilt beklaga,
att inte järnvägsstyrelsens förklaring
blivit utförligare refererad i utlåtandet,
så att inte något sådant missförstånd

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.
här behövt uppstå som tydligen nu
skett.

Herr HESSELBOM (kort genmäle):
Herr talman! Jag vill bara beklaga att
herr Lundqvist icke inom utskottet fram-
fört sitt önskemål om ett fullständigare
referat i utskottsutlåtandet av järnvägs-
styrelsens synpunkter, vilket han haft
tillfälle till. Hade så skett så hade natur-
ligtvis ett sådant önskemål tillgodosetts
från fjärde avdelningens sida. Den intres-
serade riksdagsmannen kan emellertid
ta del av järnvägsstyrelsens utlåtande in
extenso, som återfinnes på s. 107 i del II
av statsrevisorernas berättelse. Och det
förhållandet, att utskottet icke funnit
det nödvändigt att referera vad järn-
vägsstyrelsen har anfört, får ingalunda
uppfattas så, att fjärde avdelningen non-
chalerade de av järnvägsstyrelsen fram-
förda synpunkterna. Vi ha tvärtom haft
föredragningar på denna punkt av såväl
generaldirektören som direktören för
AB Trafikrestauranger för att få infor-
mation bl. a. i dessa spörsmål. När järn-
vägsstyrelsen i sitt yttrande nu ändå
sagt, att den kommer att i största möj-
liga utsträckning beakta de synpunkter,
som revisorerna ha framfört, ha vi från
utskottets sida icke funnit anledning att
ingå på något längre resonemang om de
olika synpunkter, som anförts av revi-
sorerna eller av järnvägsstyrelsen.

Herr FORSLUND (kort genmäle):
Herr talman! Herr Lundqvist gjorde er-
inran mot mig, för att jag skulle ha sagt
några ord om järnvägsstyrelsen. Jag
gjorde i förbigående ett påpekande, att
jag för min del ansåg, att järnvägssty-
relsen borde ha varit litet aktivare än
det vill synas att den varit av det utlå-
tande, som den lämnat, och det reso-
nemang, som i övrigt förekommit mel-
lan de olika personer som arbetat med
denna sak.

Herr Lundqvist säger att järnvägssty-
relsen inte kommer att bry sig om vad
revisorerna ha sagt. Jag vill gentemot
det säga, att det står på s. 109 i stats-

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

revisorernas berättelse, där — såsom herr Hesselhom också omnämnde — den svarsskrivelse som styrelsen lämnat finns återgiven, att vid de stundande förhandlingarna med pressbyrån »kommer styrelsen självfallet att taga största möjliga hänsyn till de synpunkter, som revisorerna framfört, och sålunda även taga ställning till frågan om och i vilken utsträckning pressbyråns kioskrörelse lämpligen bör omhänderhavas av TR eller annat dotterföretag till statens järnvägar». Det måste väl då vara av okunnighet, som herr Lundqvist uttalade sig på det sätt, som han nyss gjorde.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Vad skulle järnvägsstyrelsen svara annat än att den i möjligaste mån kommer att ta hänsyn till riksdagens revisorers uttalanden? Det vore väl närmast märkligt, om den gått en annan väg.

Jag har det intrycket, att debatten löper efter två linjer. Dels gäller det frågan om ersättningen och om det inte kan anses rimligt, att staten får större del av pressbyråns inkomster. Jag sade redan från början, i mitt första anförande, att jag helt instämde i den synpunkten. Dels gäller det frågan — varit gjorts mer eller mindre klart preciserade uttalanden — huruvida pressbyrån skall få lov att i fortsättningen utöva sin verksamhet under nuvarande former.

Herr Forslund talade i detta senare sammanhang om en inskränkning till pressbyråns förstahandsuppgifter, som väl skulle vara att sälja pressalster, medan byrån skulle hålla fingrarna borta från andra varor, som nu försäljas genom dess försorg. Detta säges trots att, väl att märka, järnvägsstyrelsen själv har understrukit vikten och fördelen av att pressbyrån saluför även dessa andra varor och klart sagt ifrån i sitt utlåtande, att statens järnvägar därigenom får större inkomster än som eljest skulle vara förhållandet.

Resonemanget här rör sig inte så mycket om ersättningen — den får bli en förhandlingsfråga — utan vad jag vänt mig väsentligen emot är dessa ut-

talanden, som gå ut på att rörelsen skulle, såsom jag sade förut, monopoliseras av ett i realiteten statsägt företag.

Nu frågade herr Forslund, varifrån jag fått uppgiften att här på nattkröken föra det fria näringslivets talan. Att vi befinna oss på nattkröken, kan inte jag hjälpa, eftersom tiden har en obotlig förmåga att gå sin gilla gång utan min påverkan. Jag är emellertid angelägen att rätta till en liten brist i herr Forslunds minne — den kan bero på den sena timmen, då ju tröttheten sätter in. Herr Forslund sade, att när det här ärendet behandlades i revisionen, kom jag till sist på att jag ändå skulle slänga in en reservation. Det var visst inte på det sättet, herr Forslund! Jag hoppade högt i luften, när jag läste det här uttalandet, som revisorerna gjort, och jag reagerade, som om jag fått ett slag för örat, mot det egendomliga uttalandet, att statens järnvägar tillhandahöll kundkretsen. Jag skulle kunna göra rätt intressanta paralleller i det hänseendet, men jag vill inte ta upp tiden därmed. Jag vill bara understryka att vi haft ett strålande samarbete i revisionen, vilket icke minst var ordförandens stora förtjänst, och det faktum, att man i en principiell fråga har olika uppfattningar, får icke tas som uttryck för att vi icke haft ett gott samarbete. Det veta alla, som varit med, att vi haft.

Det förvånar mig inte alls — jag vill sluta med att säga det, herr talman — att herr Forslund och hans partivänner önska en sådan här utveckling. Det är ju i konsekvens med deras socialistiska inställning, och det hade väl varit märkligt, om de icke gått på den linje som de gjorde. Men att fem borgerliga ledamöter också gingo på den linjen är ägnat att förvåna åtminstone mig.

Herr FORSLUND (kort genmäle): Herr talman! Skulle det inte vara lämpligt, fröken Andersson, att påminna sig sin egen partiväns uttalande för en stund sedan, att man icke får lägga politiska synpunkter på sitt ställningstagande här?

Herr WEILAND: Herr talman! Det torde väl för de allra flesta vara bekant, att Svenska pressbyrån numera äges av hela den svenska pressen och att pressbyrån inte bara bedriver verksamhet på tåg och inom statens järnvägars stationsområden utan i mycket stor omfattning också på olika andra platser. Följaktligen kan man inte säga att pressbyrån får sin kundkrets bara genom statens järnvägar.

(Herr Forslund: Det står inte »bara»!)

Nej, kanske inte, men när herr Hesselbom säger att pressbyrån har en så hög omsättning som 65 miljoner kronor, vill jag erinra om att dess inkomster icke bara komma ifrån den del av rörelsen, som bedrivs inom statens järnvägars områden, utan komma även från den kioskrörelse och annan verksamhet, som bedrivs på andra platser.

Jag vet att man inom den organisation, som herr Forslund talade om, har haft ett gott öga till pressbyrån och velat om möjligt komma över åtminstone en del av pressbyråns rörelse. Men jag tror inte att den då skulle bli så välskött, som vi dock måste säga att den f. n. är, då pressbyrån handhar den. Det är inte alls säkert heller att staten skulle komma att vinna det ekonomiska resultat, som herr Forslund och andra tro att staten skulle vinna, om denna rörelse delades upp på två händer.

Jag tror således att det resonemang som föres här av fröken Andersson, är alldeles riktigt, och jag ber att i stort sett få instämma i vad som anförts av henne.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag ber att till min ärade vän herr Hesselbom få säga, att det är alldeles riktigt att järnvägsstyrelsens förklaring är återgiven i del II av statsrevisorernas berättelse. Men revisorernas anmärkning står också återgiven i berättelsen, nämligen i del I. Det har inte hindrat utskottet från att kosta på två och en halv sidor för att tala om vad revisorerna vilja, medan utskottet kostat på bara två och en halv rader för att ge någon uppfatt-

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

ning om vad järnvägsstyrelsen vill. Jag anser inte, att det är riktigt att man refererat järnvägsstyrelsens ståndpunkt så kortfattat, att herr Forslund och flera andra dragit den felaktiga slutsatsen, att här egentligen bara föreligger ett instämmande från järnvägsstyrelsens sida och en förklaring att den självfallet skall iakttas vad revisorerna föreslagit. Det är mot detta som jag mest har reagerat. Jag tycker att båda parternas synpunkter borde ha redovisats på ungefär likartat sätt — annars kan man inte här bilda sig en riktig uppfattning om saken.

Vad beträffar herr Forslunds genmäle till mig, vill jag hänvisa till vad fröken Andersson svarade omedelbart efteråt. Det är alldeles tillräckligt. Järnvägsstyrelsen har sagt, att den naturligtvis skall undersöka, om och i vilken utsträckning den skall kunna tillmötesgå revisorernas önskemål. Jag är alldeles övertygad om att järnvägsstyrelsen kommer att finna en bra lösning. Men styrelsen kommer inte att gå efter den huvudlinje, som revisorerna anvisat, d. v. s. att pressbyrån skulle försvinna såsom med järnvägsstyrelsen avtalsslutande part och så att säga nästan inordnas under AB Trafikrestauranger — det var väl i alla fall det som revisorerna närmast syftade till.

Herr HESSELBOM: Herr talman! Jag vill bara upprepa mitt beklagande av att herr Lundqvist i statsutskottets fjärde avdelning inte framställde önskemålet, att järnvägsstyrelsens yttrande skulle utförligare refereras, ty då hade helt säkert så kommit att ske.

Till herr Weiland vill jag säga, att den summa på i runt tal 65 miljoner kronor, som jag tidigare angav som pressbyråns omsättning, är den omsättningssumma, på vilken pressbyrån betalar omsättningsavgift till statens järnvägar. Denna summa måste alltså endast avse den verksamhet, som pressbyrån bedriver i anslutning till statens järnvägars trafik-anläggningar.

Jag kan vidare upplysa herr Weiland om att av bruttovinsten på drygt 13 miljoner kronor betalades 1,5 miljoner kro-

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

nor i omsättningsavgift till statens järnvägar, varför pressbyråns egen andel i bruttovinsten utgjorde 11,5 miljoner kronor. Jag har tagit fram dessa siffror för att belysa vilken stor omfattning den affärsrörelse har, som vi här diskutera.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast med anledning av vad herr Lundqvist anförde. Han menade att här borde båda parterna på något sätt kvantitativt ha behandlats lika i utlåtandet. Men det är inte därpå det beror. Vi ha ju tillgång till statsrevisorernas berättelse på ett par trehundra sidor innehållande revisorernas anmärkningar och en andra nästan lika stor bok med förklaringar. De ha utdelats till samtliga riksdagens ledamöter, och den som velat studera frågorna närmare hade där kunnat få alla uppgifter. Att i detta betänkande till en mycket väsentlig del trycka av detta material är tämligen orimligt.

Därtill kommer, vilket herr Lundqvist inte tycks erinra sig i detta sammanhang, att de tolv revisorerna äro tillsatta av riksdagen för att såsom riksdagens ombudsmän undersöka förvaltningen, och vad riksdagen i första rummet är intresserad av är väl att få reda på hur revisorerna sett på förhållandena. Sedan bör man givetvis inhämta alla de upplysningar och gensagor, som kunna framföras i anledning av deras anmärkningar. Därefter har ju statsutskottet att ytterligare granska det hela. Jag tycker att en sådan granskning, där man har tillgång även till dokument från den, såsom herr Lundqvist sade, andra parten, borde kunna anses mycket tillfredsställande.

Vad som uppkallade mig att begära ordet, herr talman, var emellertid inte denna del av herr Lundqvists anförande, utan den skildring som herr Weiland och fröken Andersson här gett av Svenska pressbyrån som en stackars, jagad flyktling som har förfärliga svårigheter att hålla huvudet över vattnet i den ekonomiska kampen för livet. Men, herr Lundqvist, så ligger det icke till.

Svenska pressbyrån är tvärtom en av de starkaste monopolistiska organisationer som finnas här i landet. AB Trafikrestauranger kämpar en mycket hård kamp mot Svenska pressbyrån. Eftersom fröken Andersson och andra med henne äro så måna om att slå vakt om de enskildas intressen, vill jag erinra om att det skulle kunna anföras många, många berättelser om enskilda människors färvitska kamp mot Svenska pressbyrån. Om herrarna och damerna ömma för de stackars enskilda företagarna, böra ni nog se med rätt kritiska ögon på den verksamhet som Svenska pressbyrån i vissa avseenden bedriver. Den har också gjort en mycket gagnande insats; det vill jag inte förneka. Faktum är dock att Svenska pressbyrån är ett monopolistiskt företag och ett starkt ekonomiskt företag i vårt land för närvarande, varför man, herr Lundqvist, nog har anledning att se upp med dess verksamhet.

Att såsom herr Lundqvist utlägga saken så, att det är fara å färde att pressbyrån kommer att försvinna, är, vågar jag påstå, bara ett utslag av den egendomliga fantasi som herr Lundqvist emellanåt utvecklar.

Vad det här gäller är givetvis först och främst att i största möjliga utsträckning tillgodose kundernas intressen. Det är kunderna som skola betjänas, vilket man icke får glömma bort. Men om statens eget företag kan betjäna dem på fullgott sätt, finns det å andra sidan ingen anledning att här släppa in pressbyrån. Bedriver pressbyrån redan verksamhet inom respektive företags område, får man överväga, om man inte av pressbyrån med dess säkerligen mycket höga inkomster kan ta ut större licensavgifter, eller vad man vill kalla det, för att pressbyrån får på vissa håll driva sin verksamhet inom statens järnvägars område med ensamrätt.

Det är, herr talman, väsentligen dessa synpunkter som statsrevisorerna ha understrukit och som böra komma fram såsom riksdagens uttalande i denna fråga. Sedan får det mycket förnämliga verk, som herr Lundqvist har tjänat under många år, handla under sitt eget an-

svar, men under riksdagens fortsatta iakttagande av hur det handlar.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag åter har begärt ordet, men jag vill påminna om det uttalande, som statsrevisorerna göra på s. 103 i del I, där de säga att »därest över huvud taget pressbyrån fortsättningsvis anses böra få utöva här ifrågasvarande kioskrörelse» etc. Detta uttalande är, såvitt jag förstår, ett direkt hot mot pressbyrån.

Jag har vidare icke framställt pressbyrån som en stackars jagad flykting, eller vad det var för poetiskt uttryck som herr Sjödahl kom med fram på nattkröken. Men det är rätt intressant att finna, att om man litet analyserar herr Sjödahls inlägg, så framgår det, att hela kärnan däri var, att pressbyrån tydligen som enskild organisation har lyckats alltför bra, varför det enligt herr Sjödahls uppfattning kunde vara lämpligt för staten att överta denna verksamhet. Det var, herr talman, egentligen för att spika fast detta som jag begärde ordet. Staten har dock, understryker jag än en gång, möjlighet att vid förhandlingarna tillse att det belopp av 1 820 000 om året, som staten år 1949 erhöll, kan ytterligare höjas. Mot bakgrunden av detta uttalande, att därest över huvud taget ett privat företag skall få lov att fortsättningsvis bedriva denna verksamhet, är det, anser jag, fullt motiverat att se denna fråga från en helt annan aspekt än som uteslutande en avtalsfråga.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Både herr Forslund och herr Sjödahl ville göra gällande, att jag kom med fria fantasier när jag sade, att det var ifrågasatt att pressbyrån skulle försvinna såsom med järnvägsstyrelsen avtalsslutande part. Om någon av kammarrens ledamöter har statsrevisorernas berättelse tillgänglig, ber jag att få hänvisa till s. 103, översta stycket, där det står följande: »Revisorerna förutsätta därför att — därest över huvud taget pressbyrån fortsättningsvis anses böra få utöva här ifrå-

Ang. AB Trafikrestaurangers verksamhet.

gavarande kioskrörelse — avtalsbestämmelserna i sinom tid i grund revideras.» Jag vet inte riktigt vad man menar med den inskjutna därest-satsen, men jag torde inte vara ensam om att tolka den på det sätt som jag här har utvecklat, nämligen att statsrevisorerna närmast äro inne på den tanken, att pressbyrån skall försvinna som avtalsslutande part i varje fall med järnvägsstyrelsen.

Sedan vill jag till herr Sjödahl säga, att vad jag reagerar mot är att den ena partens redogörelse tryckts av på nytt i utskottets utlåtande men däremot inte den andra partens. Det hade enligt min mening varit riktigare att båda parterna därvidlag hade varit jämställda. Jag menar inte alls, att utskottet skall trycka av allt vad den ena eller andra parten förut anfört. Men riksdagen skall ju här fatta beslut i anledning av denna anmälan, och då är det väl ändå ganska viktigt, att riksdagen därvid har tillgängligt både vad den ena och den andra parten i huvudsak har anfört. Det är, anser jag, särskilt viktigt, då man här skall fälla en dom — det blir ju faktiskt en dom från riksdagens sida — för att den skall kunna fällas så riktigt som möjligt.

Vidare vill jag till herr Sjödahl säga, att jag i varje fall inte har nämnt ett enda ord om pressbyråns ekonomi. Det är således på den punkten helt fria fantasier från göteborgshållet. Jag känner alltför väl till pressbyråns ekonomiska situation för att komma med några sådana påståenden som herr Sjödahl här beskyller mig för att ha gjort.

Jag har, herr talman, här bara velat påpeka att man bör försöka underlätta för dem, som läsa handlingarna, att kunna bibringas en riktigare uppfattning om vad som har förevarit i målet. Det är vad jag har velat få fram med min anmärkning mot statsutskottets sätt att referera de bägge parternas yttranden.

Herr FORSLUND: Herr talman! Både fröken Andersson och herr Lundqvist göra ett stort nummer av vad statsrevisorerna uttalat när de skrivit »därest över huvud taget» etc. Vad skulle vi ha

Ang. vissa spörsmål beträffande vattenkraftens utbyggnad.

skrivit i stället? Det är ju järnvägsstyrelsen som har att uppgöra det slutliga avtalet. Avtalet kommer ju att utlöpa och bli föremål för omprövning. Det ankommer då på järnvägsstyrelsen att avgöra, huruvida man bör ingå ett nytt avtal. Den saken ankommer icke på riksdagens revisorer. Herr Lundqvist kan tydligen inte läsa rätt.

Herr Lundqvist borde för övrigt vara mer intresserad av det statliga företag, vars intressen här förts fram. Herr Lundqvist är nämligen — hör och häpna — ledamot av styrelsen för AB Trafikrestauranger, men han står ändå och talar som om han vore ledamot av styrelsen för AB Svenska pressbyrån, vilket jag finner ganska egendomligt. Det finns anledning att säga, att man måste se något allvarigare på denna fråga än vad järnvägsstyrelsen enligt min mening har gjort. En del av vad herr Lundqvist här yttrat och hela tonarten i hans inlägg skvallra faktiskt om hur man ser på denna fråga i den styrelse som han för några dagar sedan lämnade, nämligen kungl. järnvägsstyrelsen.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag ber att få inlägga en bestämd protest mot sådana fula insinuationer som herr Forslund här gjorde sig skyldig till.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först därpå att den nu föredragna punkten skulle läggas till handlingarna samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på punktens läggande till handlingarna, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken Andersson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att punkten 8 i statsutskottets utlåtande nr 174 skall läggas till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. vissa spörsmål beträffande vattenkraftens utbyggnad.**Punkten 9.**

Under kommunikationsdepartementet, § 12, hade revisorerna framlagt vissa synpunkter beträffande vattenkraftens utbyggnad.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Utskottet delar i princip revisorernas uppfattning, att det under senare år i åtskilliga fall tillämpade förfaringssättet vid påbörjande av vattenbyggnader, enligt vilket kraftstationsbyggen och sjöregleringar igångsatts utan vederbörande vattendomstols tillstånd, är ägnat att i olika hänseenden ingiva betänkligheter. Vid bedömandet av förevarande spörsmål bör emellertid samtidigt hållas i minnet, såsom särskilt vattenfallsstyrelsen i sitt remissutlåtande framhållit, att det med hänsyn till försörjningsläget mången gång visat sig nödvändigt att vidtaga vissa förberedande arbeten i avvaktan på domstolsbehandlingens fortskridande. En bidragande orsak till de av revisorerna påtalade förhållandena torde vidare vara att finna i den rådande bristen på arbetskraft särskilt hos vattendomstolarna, varigenom prövningen av tillståndsfrågorna ofta icke kunnat ske med den snabbhet som varit önskvärd.

Även om sålunda den praxis som utvecklats sig på förevarande område ur vissa synpunkter ter sig förklarlig, framstår det å andra sidan såsom mindre tillfredsställande, om den faktiska

Ang. vissa spörsmål beträffande vattenkraftens utbyggnad

verkligheten på väsentliga punkter skulle tillåtas fjärma sig från de rättsregler som äro avsedda att utgöra normen för det praktiska handlandet. I detta sammanhang torde få erinras om att den s. k. vandringsfiskutredningen, som finansierats av vattenfallsstyrelsen och privata kraftintressenter, i sitt nyligen avgivna betänkande bl. a. framhållit, att sådana byggnadsarbeten till vilka kräves tillstånd enligt vattenlagen självfallet icke, såsom hittills i en del fall skett, böra påbörjas innan tillstånd erhållits. En ovillkorlig förutsättning för att dylika missförhållanden i fortsättningen skola kunna undvikas utan men för kraftförsörjningen är dock enligt utredningen, att erforderlig förstärkning av domstolspersonalen vidtages. Revisorerna ha för sin del ifrågasatt, huruvida icke härutöver en ändring av vattenlagens bestämmelser om processen i vattenmål borde övervägas. Såsom revisorerna själva påpeka, ha emellertid särskilda sakkunniga år 1947 framlagt förslag om vissa ändringar i vattenlagen, varigenom en snabbare handläggning av hithörande ärenden skulle möjliggöras. Detta förslag är alltså föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet — som förutsätter att vid det slutliga ställningstagandet härtill jämväl de av revisorerna nu framförda synpunkterna komma att beaktas — har vid sådant förhållande ansett sig kunna inskränka sig till att vad i ärendet förevarit för riksdagen omförmåla.»

Herr STEN: Herr talman! Jag har på denna punkt en önskan att få tala med statsrevisionens inte minst av mig högt värderade ordförande. Det skulle ju kunna tyckas att vi haft tillfälle att göra det under andra former, men med hänsyn till den allvarliga fråga, som det gäller, och då vi ha gott om tid — vi ha ju ännu två dygn kvar av den tid, som är tillmätt för denna vårsession — så har jag ansett mig kunna och böra förlägga samtalet hit.

När statsrevisionen anträdde den resa, som stod i samband med vad statsrevisionen har skrivit på denna punkt,

för att bese sjöregleringar och projekterade sådana, höll ordföranden ett anförande i ett radioeko. Han fick då, såsom vi alla komma ihåg, en fråga av radiointervjuaren om vad han hade för uppfattning om de sociala skadeverkningar, som hade följt i dessa regleringars spår. Han svarade ungefär som så, att detta inte var någonting att tala om, eller möjligen uttryckte han sig på det sättet, att sådant skulle man inte tala om. Jag hoppades som radiolyssnare i mitt kanske inte just då så stilla sinne, att statsrevisionens sekreterare och kunniga män från bygden skulle ge ordföranden en annan syn på dessa frågor.

Nu kan jag konstatera, att statsrevisionen och statsutskottet ha tagit allvarligt på dessa frågor och skrivit många kloka ord härom. Det framgår av vad som skrivits av statsrevisionen och av statsutskottet, att missförhållanden uppstått i samband med de forcerade utbyggnaderna av vår vattenkraft och att statsmakternas uppmärksamhet påkallats samt att det beträffande bestämmelser och praxis blivit bättre i olika avseenden. Men vad som inte kommit fram i detta sammanhang är de mänskliga tragedierna i sådana fall, då man satt inte endast den odlade jorden utan även människornas boplatser under vatten för att till det yttersta rationellt utnyttja möjligheterna till sista droppen. Man förstår ju att ett renodlat tekniskt och ekonomiskt tänkande kan leda dithän att, när man bygger ett kraftverk och reglerar de ovan liggande vattensystemen, man söker utvinna det mesta möjliga. Frågan är emellertid, om man har moralisk rätt att gå så långt, om man inte t. ex. borde hålla sig inom det dittills högsta vattenståndets gränser. Långt nere i dalgångarna med de höga stränderna, om vi exempelvis tänka på Indalsälvens och Ängermanälvens nedersta lopp, göra ju inte några meters vattenstånd fram och åter så mycket, men uppe i inlandet med de låga stränderna omkring sjöarna och älvarna gör det desto mer.

Jag fick en personlig anledning i följande — det var någon gång sedan jag hade

Ang. tull- och skattefriheten vid proviantering av flottans fartyg.

lyssnat på statsrevisionens ordförande i radio — på grund av en tidningsnotis att i andanom se min egen födelsebygd, den jord, som mina fäder under otroliga mödor hade erövrat från vildmarken, ödelagd och skogmarkens alstringskraft förstörd och kanske till och med deras gravar hotade genom en sjöreglering. Även om jag den gången fick lugnande förklaringar på högsta ort inom vederbörande regleringsförening, fick jag i alla fall en allvarlig erinran om det ansvar, som vi alla bära på detta område. Jag fick lättare att förstå vad som hänt i andra bygder, hur människorna där hade reagerat. När jag talar om det ansvar, som vi alla bära, är jag medveten om att jag var med både i utskottet och i denna kammare, när 1939 års tillfälliga laglättnader beslutades för att möjliggöra ett tillvaratagande av vår vattenkraft, som varit av så stor betydelse under avspärrningen och sedan. Men vi måste erinra oss i ett sådant här sammanhang, att denna utveckling har haft sitt offerväsen, att vi ha fått ett norrlandsproblem åtminstone i vissa bygder, och det är så med norrlänningarna, att då en lider, då lida alla. Detta problem liknar det som uppstod, då skogen började tagas i anspråk för omkring 100 år sedan för att höja levnadsstandarden. Vi borde ha lärt oss att vad som hände då och som har förbittrat samlivet i Norrland, vållar tvivel ännu i dag på att den ekonomiska och sociala utvecklingen medför välsignelse om den inte vilar på moraliskt oantastliga grunder. Detta hade man kunnat undvika den här gången genom att på detta område ta större hänsyn till människorna och till bygden.

Med allt erkännande av de kloka och allvarliga ord, som statsrevisorerna och statsutskottet ha skrivit om denna fråga i detta sammanhang, vill jag konstatera, att utskottsutlåtandet över 1950 års statsrevisorerers berättelse icke ger oss någon utgångspunkt för ett tillrättaliggande i tanke och handling på detta område. Det återstår endast att konstatera, att våra samveten fortfarande oroas och att ett orosmoln är synligt även över Helgeandsholmens horisont, till dess att vi i

fråga om vattenkraftens utbyggande och vattenregleringarnas genomförande bringa den tekniskt och ekonomiskt betydelsefulla utvecklingen i harmoni med de närmast berörda människornas och bygdernas intressen. De få inte bli offer för teknikens diktatur. En standardhöjning kan köpas för dyrt, om den inte bygger på oantastliga rättsgrunder, om den ödelägger moraliska värden. Den enskildes hem och den levande bygdens intressen måste tryggas.

Det är denna erinran, som jag inte har kunnat underlåta att göra vid den nu föredragna punkten av utskottsutlåtandet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades den nu förevarande punkten till handlingarna.

Punkten 10.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 11.

Lades till handlingarna.

Ang. tull- och skattefriheten vid proviantering av flottans fartyg.**Punkten 12.**

I denna punkt hade utskottet erinrat om att redan 1950 års riksdag yttrat sig beträffande frågan om tull- och skattefriheten för vissa varor i samband med proviantering av flottans fartyg, rörande vilket ärende revisorerna under finansdepartementet, § 16, framlagt vissa synpunkter.

Herr FORSLUND: Herr talman! Under denna punkt skall jag inte polemisera mot utskottet, ty det finns ingen anledning därtill.

Jag har begärt ordet för att rikta en vördsam hemställan till försvarsministern, att han måtte tillse, att det vid uttag av tull- och skattefria varor i samband med proviantering av flottans fartyg iakttages en viss moderation, även om denna proviantering sker för resa till utrikes ort.

Vi hade detta ärende uppe vid höstrikdagen. Riksdagen gjorde då ett utta-

Ang. tull- och skattefriheten för viss skeppsproviant.

lande och beslöt att rikta en hemställan till Kungl. Maj:t att tillse att, såsom statsrevisorerna påtalat, dylik proviantering icke förekommer då fartyget i fråga icke skall gå till utrikes hamn utan endast kommer att passera över internationellt vatten. Det återstår alltså nu den proviantering som sker i samband med resa till utrikes ort. Vi vilja ingalunda kräva förbud mot all dylik proviantering, men jag har begärt ordet för att utan ytterligare skrivelser från statsrevisorernas sida påtala, att det synes finnas anledning för försvarsministern att observera, vad som har hänt i samband med flottbesöket i England.

Det har i samband med denna färd skett ett uttag av varor, som äro tull- och skattefria enligt den förordning som gäller för proviantering av flottans fartyg, av den omfattningen att om tull och skatt hade erlagts i vanlig ordning, skulle detta belopp ha uppgått till cirka 750 000 kronor. En dylik proviantering måste väl anses vara tilltagen i överkant.

Förra gången då vi behandlade frågan om uttag av tull- och skattefria varor för flottans fartyg, fäste man sig särskilt vid uttagen av spritdrycker. Jag vill därför nämna, att de i englandsfärden deltagande fartygen denna gång ha provianterat inte mindre än 17 475 flaskor spritdrycker och vin, därav 11 350 flaskor spritdrycker och 5 725 flaskor vin.

Det förvånar mig dessutom, eftersom det ju här gäller krigsfolk, att man provianterat 10 ton fin choklad för att ha med sig på färden.

Man har vidare uttagit 4,5 miljoner cigaretter och rökverk, en post som det kanske i och för sig inte finns så mycket att anmärka mot men som jag dock har velat nämna i detta sammanhang.

Jag vill, herr talman, till vår ärade här närvarande försvarsminister rikta en vördsam hemställan, att han måtte tillse, att det bland militären, nu närmast flottans folk, iakttages en större moderation i fråga om proviantering av

spritdrycker och att man litet mera måtte uppträda som, skola vi säga måttlighetssupare — personalen ombord på fartygen super naturligtvis inte upp all denna sprit själv, utan man bjuder väl också andra människor. Mot bakgrunden av de siffror, som jag här anför, förefaller det nästan, som om det inte vore krigsskepp, som vi skickat ut till England, utan snarare spritskepp, och det har väl ändå inte varit meningen.

Jag ber, herr talman, att till herr försvarsministern omedelbart få överlämna en förteckning över de uttag som jag här påtalat. På förteckningen äro uttagen specificerade för vart och ett av de i färden till England deltagande fartygen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, lades ifrågakarande punkt till handlingarna.

Ang. tull- och skattefriheten för viss skeppsproviant.**Punkten 13.**

Under finansdepartementet, § 17, hade revisorerna uttalat angelägenheten av att åtgärder vidtoges för ett upphävande av nuvarande möjligheter till skattefri utförsel av till skeppsproviant hänförliga varor på fartyg på vissa trafikleder.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en närmare utredning av frågan om provianteringsförfarandet vid utrikes fartygstrafik av mera lokal karaktär.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag finner det mycket lättförståeligt, att man inom statsrevisionen ägnat denna fråga särskild uppmärksamhet. Men jag har mycket svårt att förstå de konklusioner, vartill statsrevisionen har kommit.

Det är tydligt, att detta problem till väsentlig del gäller öresundstrafiken mellan Malmö och Köpenhamn, där hela persontrafiken praktiskt taget upprätt-

Ang. tull- och skattefriheten för viss skeppsproviant.

hålles genom statens järnvägars, alltså statens egen, försorg och där sålunda hela inkomsten även av sprit- och tobaksförsäljningen redan nu går direkt i statens fickor. Problemet berör emellertid statens järnvägar på ett mycket kännbart sätt. *Ett* är väl nämligen säkert: om den nuvarande skattefriheten under sjöresan upphäves, kommer konsumtionen både av sprit och tobak att kraftigt nedgå, men inte bara det, utan även resandetrafiken över huvud på denna rutt kommer att påverkas i nedgående riktning.

Jag vet, att inom järnvägsstyrelsen och berörda dotterbolag vissa beräkningar ha gjorts för att kunna få en ungefärlig uppfattning om de ekonomiska återverkningarna av en skatteläggning av sprit och tobak. Det har därvid visat sig att, om en sådan skatteläggning införes, redan vid en så liten nedgång av den totala spritkonsumtionen ombord som till något under 80 procent av den nuvarande, bli statskassans samlade inkomster på spriten ombord mindre än vid det nuvarande skattefria systemet. Beträffande tobaken beräknas försäljningen ombord med all sannolikhet komma att nedgå ända till omkring 20 procent av den nuvarande förbrukningen, vilket skulle medföra en direkt förlust för statsverket på nära en miljon kronor. Visserligen är det väl troligt, att denna konsumtionsminskning ombord kommer att motsvaras av något ökade inköp i land, dels i Sverige men dels ock i Danmark. Denna ökning bör dock icke överdrivas.

Uppenbart är alltså att en skatteläggning enligt statsrevisorernas förslag med all sannolikhet skulle innebära en ekonomisk förlust av betydande storleksordning.

För det statsägda AB Trafikrestauranger skulle skatteläggningen innebära ett beräknat inkomstbortfall av cirka 900 000 kronor per år utan möjligheter till motsvarande kostnadssänkningar. Statens järnvägars hela bidrag från AB Trafikrestauranger skulle därmed komma att sjunka från nuvarande 1,9 miljoner kronor till cirka 1 miljon kronor.

För statens järnvägars dotterföretag Svenska Öresundsbolaget bleve resultatet säkerligen katastrofalt. Dess rörelse uppbäres ekonomiskt helt av inkomsterna från restaurangrörelsen ombord på bolagets båtar. Biljettavgifterna täcka icke på långt när kostnaderna. En mera nämnvärd höjning av dessa avgifter skulle å andra sidan inverka alltför menligt på den trafik som det här gäller. Statens järnvägar måste alltså då direkt skjuta till pengar för att båttrafiken skulle kunna upprätthållas i ungefär nuvarande utsträckning.

Statens järnvägar har emellertid redan nu, såsom vi alla veta, att dragas med stora ekonomiska svårigheter. Redan av denna anledning synes det mig kunna starkt ifrågasättas, om det kan vara nödvändigt eller ens lämpligt att vidtaga den av revisorerna föreslagna åtgärden just i nuvarande brydsamma situation, särskilt som en sådan åtgärd av allt att döma icke skulle komma att leda till någon ekonomisk vinst för statsverket.

Att en skatteläggning på denna rutt under alla förhållanden skulle komma att väcka allmän olust och irritation hos allmänheten på ömse sidor om Öresund och att trafikanterna över lag inte skulle kunna förstå, varför nu även denna frihet i trafiken mellan de skandinaviska brödraländerna skall slopas, ligger öppen dag. Att ge ökad vind i seglen åt Krångelsverige är det väl heller ingen som gärna vill vara med om.

Jag kan, herr talman, i detta sammanhang ej underlåta att fästa uppmärksamheten på att ett tillmötesgående av statsrevisorernas förslag skulle betyda raka motsatsen till ett uppfyllande av de önskemål och strävanden, som riksdagen för bara några veckor sedan gett sin anslutning och vidarebefordrat till Kungl. Maj:t i särskild skrivelse. Jag syftar på riksdagens godkännande av motionsyrkandena i bägge kamrarna om särskilda åtgärder för att åstadkomma ytterligare lättnader i samfärdseln mellan de skandinaviska länderna och för att på olika sätt främja ett friare umgänge mellan dessa länders folk. Det

Ang. tull- och skattefriheten för viss skeppsproviant.

gällde alltså enligt denna riksdagens framställning till Kungl. Maj:t att söka minska eller slopa de alltför många spär-rar som redan tyvärr finnas i förbin-delserna mellan de nordiska folken. Här skulle t. o. m. tillsättas en särskild par-lamentarisk kommission för detta ända-mål.

Så som detta revisionsärende nu har utvecklats — icke minst, såvitt jag för-står, som följd av att järnvägsstyrelsens yttrande aldrig infordrats i denna fråga någon gång vare sig av revisorerna eller statsutskottet — så utgår jag från att en utredning i ärendet icke går att komma ifrån. Jag vill emellertid i anslutning till vad jag här tillåtit mig framhålla uttala den förhoppningen, att vid denna utredning även och icke minst såväl nyssnämnda riksdagsframställning till Kungl. Maj:t som ock järnvägsstyrelsens synpunkter måtte bli vederbörligen be-aktade.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag skall bara ta upp några punkter av vad herr Lundqvist sade.

Herr Lundqvist yttrade, att om man skulle gå fram på den linje, som skisse-ras i statsrevisorernas skrivelse, skulle AB Trafikrestauranger, som ju är statens järnvägars dotterföretag, förlora stora inkomster. Men man måste väl också tän-ka på vad staten förlorar på grund av den nuvarande ordningen. Staten för-lorar ju de belopp, som annars skulle ha utgått i indirekt skatt till svenska sta-ten. Detta trafikföretag finansierar alltså i grund och botten sin rörelse med peng-ar som egentligen äro skatteinkomster på tobak och sprit. Det kan väl inte vara rimligt att ett ekonomiskt så skickligt lett företag som statens järnvägar för att få en viss del av sin rörelse att gå ihop skall behöva finansiera verksamheten ge-nom att uttaga dryga avgifter på tobak och sprit, pengar som annars till vä-sentlig del skulle komma statsverket till godo såsom skatt. Det kan enligt min uppfattning icke vara ett lyckligt sätt att finansiera ett ekonomiskt företag, även om det äges och ledes av statens

järnvägar, med medel som man drar till sig skatteflyktsvägen.

Herr Lundqvist förklarade vidare, att färjetrafiken skulle gå med förlust, om bolaget inte hade dessa inkomster. Det argumentet ändrar ingenting i mitt reso-nemang. Man bör väl i praktiken visa, om man inte kan klara färjetrafiken med de inkomster som rätteligen tillkomma trafikföretaget som sådant.

Herr Lundqvist påstod också, att vad som här föreslås skulle komma att för-svåra samfärdseln. Man underlättar allt-så enligt hans resonemang samfärdseln mellan Sverige och Danmark, t. ex. mel-lan Malmö och Köpenhamn, om rese-närerna kunna supå eller röka billigare eller ombord förse sig med billigare tobak som de kunna ta med sig hem till Sverige eller Danmark. Folk reser san-nerligen icke över Öresund för att få dessa förmåner, utan man gör resorna av andra skäl, och det är därvidlag som vi på allt sätt böra underlätta för folk att resa.

Jag minns mycket väl herr Lundqvists motion, eftersom den behandlades i ut-rikesutskottet. Det gällde där diverse ting, såsom att underlätta passformali-terna och sådant. Efter vad jag kan min-nas, stod det i motionen ingenting om att man skulle underlätta för passagerar-na att erhålla billigare sprit och tobak, emedan detta vore ett av de bästa med-len för att befordra en rik samfärdsel mellan de nordiska länderna. Hade det stått något sådant i motionen, herr Lund-qvist, hade nog utskottet reagerat ganska surt mot en dylik tanke. Men herr Lund-qvist var alltför klok för att skriva nå-got dylikt i motionen.

Statsutskottet har, herr talman, med anledning av statsrevisorernas framställ-nings föreslagit en undersökning av hela detta invecklade problem. I den mån herr Lundqvists yttrande innehåller nå-gonting av värde — och jag vill inte be-stämt förneka att anförandet kan göra det — komma också hans synpunkter att undersökas i samband med den utred-nings angående revision av bestämmelser-na samt huruvida en sådan revision är möjlig och på vilket sätt den skall läg-

Ang. tull- och skattefriheten för viss skeppsproviant.

gas, som statsutskottet har föreslagit riksdagen att begära.

Jag får, herr talman, yrka bifall till statsutskottets förslag i denna punkt.

Herr HESSELBOM: Herr talman! De synpunkter herr Lundqvist framfört i saken — man kan, inom parentes sagt, i denna fråga inte tillvita herr Lundqvist att han ej talat för det bolag vari han är styrelseledamot — ha också kommit till statsutskottets fjärde avdelnings kännedom genom de föredragningar vi på denna punkt haft av representanter för järnvägsstyrelsen och AB Trafikrestauranger. Det lyckades emellertid inte för dessa representanter att övertyga statsutskottet om det rimliga i att man skulle använda en sorts maskerad beskattning för att finansiera SJ:s verksamhet på detta område. Jag vill på den punkten helt och hållet ansluta mig till vad herr Sjödahl här redan anfört.

Men jag vill också erinra om att statens järnvägar inte äro ensamma om att bedriva trafik med våra grannländer. Det finns också enskilda bolag på området, och ur statsintressets synpunkt lär det knappast föreligga någon anledning att gynna också dem genom skattefrihet för sprit- och tobaksvaror. Man kan för övrigt göra det tankeexperimentet, att AB Trafikrestauranger för att förbättra sina affärer skulle anhålla om tillstånd att här i Stockholm upprätta en restaurang utan spritrestriktioner och utan beskattning av spriten. Det skulle helt säkert bli en lysande affär och kanske till och med kunna leda till att vi, som ibland äta på tågen, finge göra detta alldeles gratis.

När herr Lundqvist tror, att genomförande av statsrevisorernas synpunkter skulle skada brödraförhållandet, framför allt med vårt södra grannland, vill jag säga att ett brödraskap, som har sin grund i att bröderna få köpa tobak och sprit billigt, inte kan vara mycket att bygga på.

Jag yrkar, herr talman, bifall till statsutskottets förslag.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Det är intressant att höra vilken ingående sakkunskap, som tycks finnas i första kammaren, när det gäller persontrafikförhållandena mellan Köpenhamn och Malmö. Jag trodde att den, som hade ägnat större delen av sitt liv åt dessa frågor, kanske skulle ha litet större erfarenhet på detta område, men det kan ju vara fel.

Jag tror nog ändå att jag vågar det påståendet, att om någon av herrarna eller damerna skulle fara ned till Malmö och Köpenhamn en lördag eller en söndag och ta reda på hur många av dessa tusentals människor, som resa utan något annat ärende än att bara göra denna sjötur och att därvid, vilket också uppskattas av kanske främst den danska publiken, få litet tobak eller sprit relativt billigt, skall vederbörande säkert komma att förstå, att de åtgärder, som här föreslås, komma att i hög grad återverka på trafiken där nere. Detta är inte bara min personliga uppfattning, utan det är den uppfattning som andra, vilka ha med denna trafik att göra, ha kommit till.

Jag redogjorde förut för några siffror, som jag hämtat från en utredning, som gjorts inom järnvägsstyrelsen och som jag inte haft min hand vid. Dessa siffror bekräfta den uppfattning, som jag har kommit till under alla dessa år. Det finns vidare en synnerligen fullständig redovisning beträffande driftresultatet, när det gäller våra båtar och färjor, och det går att från järnvägsstyrelsen få bekräftelse på att så och så mycket fordras av restaurangvinsten för att över huvud taget kunna ekonomiskt klara trafiken. Så har det varit i långa tider.

Jag skall inte uppta tiden längre med dessa frågor, ty de komma väl att redovisas av den fortsatta utredningen. Jag har här inte begärt att få mina synpunkter beaktade, men väl att järnvägsstyrelsens synpunkter, vilka ännu inte någon frågat efter, skola bli beaktade vid ställningstagandet till denna fråga.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 14 och 15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls. »

Punkterna 18—20.

Lades till handlingarna.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av det återstående ärendet på föredragningslistan skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.39 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.